BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
1 A
30

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu
III · 14 · e

III
10
A

III
10
A

14-18-c-26

PETRI RAMI VEROMANDVI, ELOQVENTIÆ ET PHILOSOPHIAE PROFESSORIS REGII INSTITVTIONVM DIALECTICARVM LIBRI TRES,

AD CAROLVM LOtharingum Cardinalem,

AVDOMARI TALÆI prælectionibus illuſtrati.

LVGDVNI,

Apud Gulielmum Rouillium, ſub ſcuto Veneto.

1553.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

PETRI RAMI ELOQVENTIÆ ET PHILOSOPHIAE PROFESSORIS REGII

INSTITUTIONUM DIALECTICARUM PRAEFATIO,

AD CAROLUM Lotharingum, Cardinalem.

NON ignoras (Cardinalis & princeps illuſtriſſime)quemadmodum quondã tempeſtate vexati nautæ Deo munus aliquod offerebant,cuius ope ſibi viderentur ad portum perducti. Sic enim poëta:

Fortè ſacer Fauno folijs oleaſter amarus Aenei.12.
Hic ſteterat, nautis olim venerabile lignum:
Seruati ex vndis vbi figere dona ſolebant
Laurenti diuo, & votas ſuſpendere veſtes.

Quare ſi tua ſingulari beneuolentia Ariſtotelici iudicij fluctibus erepti tabulam aliquam naufra-

gij noſtri tibi offerimus,verendũ,credo,mihi non erit,ne magis de præteritis malis conqueri,quàm debitam tibi & gratiã,& gratiæ materiam teſtificari videar:præſertim cùm mihi certum ſit, non modò non pugnando,ſed omnia quæ in iſta cauſa aduerſarijs meis libita fuerint,patienter ferendo,nouam victoriam reportare.Neque ſolùm ad humaniſſimum Thraſibúli exemplum, ἀμνησίαν, atque iniuriarũ obliuionem iurare,verùm omnes æmulos ad ingenij atque induſtriæ contentionem ea lege prouocare,vt ſi me, quod facillimum eſt,honeſtis ſtudiis & vigilijs vicerint, Deo optimo maximo gratias habeam,quòd vel aduerſarios mihi deeſſe noluerit, quos honeſtè imitari poſſem. Fuerimus igitur omnibus tẽpeſtatis ſæuiſſimæ procellis ac ventis,Ariſtotelico iudicio iactati:liceat tamen ἀμνησίαν vſurpare,liceat hanc in partem etiam errare, vt exiſtimemus excitandi & confirmandi ingenij gratia,in tantum rerum diſcrimen,quaſi aliquod certamen nos incidiſſe:Cogitemúſque potius de ſingulari clemẽtia tua:qua tam atroci turbine liberati,reſciſſaque Ariſtotelici iudicij ſententia priſtinæ libertati reſtituti ſumus.Atque,vt beneficij tui lætitia & gratulatio ex intimo penitus animo promatur,non ſolùm carmen à Lyrico poëta,ſed lyram ipſam iam nunc aſſumamus,

Mecœnas, atauis edite regibus, *Horat. 1. Carm.*
O & præſidium & dulce decus meum
perge iſta tua cæleſti & diuina virtute frui, afflictos excitare, miſeros conſolari oppreſſos liberare periculis, ſupplicibus non ſolùm dexterã, ſed etiam operam, induſtriam, mentem denique totã præſtare. Charum, mihi crede, eſſe principem, bene de ciuibus ſuis mereri, diligi, coli glorioſum eſt. Qui verò metui, quàm amari: quíque potentiã, quàm æquitatem ſuam prædicari malunt, hi verũ iter gloriæ prorſus ignorant. Multæ ſunt & eximiæ laudes tuæ: generis ampliſſimi claritas, naturæ atque ingenij dona prorſus admiranda, plurimæ literæ & diuinæ & humanæ magnis ſtudijs acquiſitæ, tanta in hac ætate ſapientia, quantam ad res maximas perſpiciendum ſeni ſatis ſit optare, ſingulares honores additi: vt & principatum inter Franciæ pares & ſummum in maximi adminiſtratione regni locum obtineres: quinetiam ampliſſimo de tua virtute pontificis maximi iudicio nũc nuper in Cardinalium ordinem cooptatus eſſes: Quæ laudes tametſi maximæ ſunt, hominum tamen celebratione & ſermone continentur. Verùm manſuetudinis, beneficentiæ, charitatis gradibus (dicã verò liberè quod verè poſſum) in cælum ipſum mihi videris aſcendere. Quare virtutem tam præſtantem, princeps omnium humaniſ-

ſime principum, conſerua ac retine: eique dicatas (vt gratiæ materiam cum gratia quoque tibi perſoluã) Inſtitutiones dialecticas accipe. In quibus tecum noſtri homines clariſſimè percipient, nos improbis calumnijs & biennio iam antè apud Franciſcum regem, & proximo ſuperiore menſe apud Senatum Pariſienſem vexatos atque agitatos eſſe. Neque enim Dialecticam oppugnamus (vt ignari rerũ & imperiti homines nobis obtrectant) ſed inſigniorem atque abſolutiorem, quàm ijs adhuc nota fuerit, oſtendimus. Nos enim huius artis & deſcriptionẽ & illuſtrationem, & vſum faxit tandem Deus optimus maximus, vt homines intelligant, quàm differentem ab Ariſtoteleis oſtendamus. Vt ſermonis (cuius ars eſt Grammatica) ſic rationis (cuius doctrina eſt Dialectica) vis eſt quædã generalis & vniuerſa: qua vt illic quiduis loquimur, ita hîc prouidemus, æſtimamus, percipimus. Hanc generalem ratiocinandi virtutem definiendo complectimur: inuentionis & diſpoſitionis partibus primùm diſtinguimus: deinde vtriuſque partis ſingulas particulas ſuo loco & ordine perſequimur: nullum, quod ab Ariſtoteleis tradatur, verum præceptum omittimus: nullum tamen aut inutile ponimus, aut iteratione nugatoria ſæpius iteramus. Ariſtotelei ſubiectã huic arti generalem illam vim rationis tam multis

Quid inſtitutiones hæ differant à Dialecticis Ariſtoteleorum.

Differentia in præceptis.

tis

tis libris organi logici(ſic enim Ariſtotelica Dialectica nominantur)nuſquam definiunt:duas illas veras partes inuentionis & diſpoſitionis, falſis fragmentis prædicabilium, prædicamẽtorum, interpretationum, analyticorum, topicorum, elenchorum confundunt. In quibus & multa neceſſaria(quæ complectimur)omittunt: de cauſarum, ſubiectorum, adiunctorum, diſſentaneorum, comparationum, diſtributionum, teſtimoniorum, coniunctarum cõcluſionum partibus & modis, déq; omni viæ ac rationis ordine: & ſæpe docent inutilia, vt vix, ac ne vix quidẽ decima pars tam prolixæ commentationis vllam veræ rationis ſcintillam cõtineat: & quæ dialecticæ vel inuentionis, vel diſpoſitionis propria præcipiunt, tam ſæpe, támque nugatoriè repetunt, támque obſcurè cum cæteris inutilibus inuoluunt, vt rara quædam milij grana denſis & confuſis ſpinis obruta videantur. Dialecticam igitur nihil hîc oppugnamus. Nos(quod illuſtrationis eſt)nullum in arte præceptum ponimus, quod perſpicuis inſignium hominum teſtimonijs & exemplis non explicemus, Ciceronis maximè & Virgilij: ſed reliquorũ quoq; authorum, quos Latinè præcipienti ſequi licuit. Ariſtotelei præcipiunt ad perſpicuè docendum exemplis opus eſſe non obſcuris, qualia ſunt apud Chærilum: ſed illuſtribus, qualia ſunt apud Ho-

Differẽtia in exẽplis.

merum. At tanquam ſomniantes id præceperint, nullam in tam magno tot voluminum corpore ſalis cuiuſquam micam aſperſerunt: nullum exemplum, non modò Homericum, aut Platonicum (vt nos Virgilianũ vnumquodque ferè ac Ciceronianum) ſed ne Chærileum quidem adhibuerunt: imò verò in maxima tot inſtitutionum (quas habent) parte vix vllum falſum ſaltem, cõfingere queant: ita ab omni humanæ cõſuetudinis ratione prorſus abhorrent. Dialecticam igitur nihil hîc oppugnamus. Nos (quod ad vſum poſtremò attinet) artis exercitationem tam latè adhibemus, quàm longè patet vis naturæ & artis: vt iuuentus huic diſciplinæ dedita, propoſiti vel poetæ, vel oratoris, vel cuiuſuis exempli conſilium ex argumenti genere, iudicium ex concluſionis ſpecie, methodũ ex perpetua diſpoſitionis ordine perſpiciat: aliquid deinde ſimile conetur & efficiat: atque omnes artis partes ad confirmandam ingenij ſolertiã, & animi mentíſque prudentiã exprimat: in eóque ſicut antea Grãmaticæ cum Rhetorica: ita nunc Rhetoricæ cum Dialectica exercitationem & vſum ſcribendo dicendóque coniungat. Hac enim coniunctione (vt in oratione hac de re dicta, & ad te miſſa docuimus) valde ſperamus futurum, vt artem non ſolùm clariorem atque perfectiorem, ſed vſum etiam fructúmque præſtantiorem conſequa

Differẽtia in vſu.

ſequa

ſequamur. Ariſtotelei inerti atque inſulſæ confuſioni(quam in organi ſui commentis habent)conſentaneam exercitationem adiungunt: nullius inſignis authoris inuentionem, diſpoſitionémue ſuis præceptis explicant: nec idcirco virtutes eius vel aſſequi, vel imitari curant: de ſolis inanium præceptiuncularum ſpinis in ſchola(quaſi Dialectica ad ſcholaſticas de ſe duntaxat altercationes inuenta ſit)triennium ferè totum clamitant: contemnunt poetas, remouent oratores, omnes elegantis & ornatæ diſciplinæ homines reſpuunt: iiſque philoſophiam ſuam labefactari putant. Vt interea cùm propriè & ornatè loqui(ſi fortè iſta bona antea percepiſſent)dedidîcerint, temerè & pertinaciter cuiuis obloqui(quod dediſcendum poſtea ſit)didicerint, id eſt linguam & cor amiſerint, magnam in Dialectica & præclaram laudem ſe conſecutos arbitrentur: quinetiam vociferentur irati, Theologiam à nobis & artes eneruari(his enim verbis Ariſtotelicæ accuſationis caput fuit)ſi tam miſeræ, támque bonis ingenijs exitioſæ calamitati medicinam adhibere cupiamus. Dialecticam denique nihil hîc oppugnamus, verùm clariorem & perfectiorem omnino demonſtramus. Sed his inſtitutionibus collationis inductæ πρότασιν μὲν, ἀνταπόδοσιν δὲ(cùm maius otium nobis erit)diligentius

& accuratius exequemur. Quamobrem hac vna(vt ſuſpenſi tibi pro naufragio donarij vota concludam)

Horat.1. Carm.

-me tabula ſacer
Votiua paries indicet humida
Suſpendiſſe potenti
Veſtimenta maris deo.

PETRI RAMI ELOQVENTIÆ ET PHILOSOPHIAE PROFESSORIS REGII

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM LIBER I.

DIALECTICA [1] *virtus eſt diſſerendi, quod vi nominis intelligitur:* [2] διαλέγεσθαι *enim, vnde Dialectica nominatur, & diſſerere, vnum idémque valent, idémque eſt diſputare, diſceptare, atque omnino ratione vti: hoc primum eſt huius artis nomen:* [3] *poſtea verò Logice, eadem tamen ſignificatione dicta eſt. Quibus nominibus Latini cõtenti nullum ſuæ linguæ propriũ quæſiuerunt.* [4] *Tametſi enim Cicero & Quintilianus, hic diſputatricem, ille diſceptatricem velut aliud agentes videantur appellaſſe: vterque tamen Græca vocabula maluit:* [5] *& nos pro Latinis licet*

cum

cum illis vtamur. 6 *Comparatur autem dialectica,* 7 *ſicut facultas artium reliquarum, natura, doctrina, exercitatione.* 8 *Natura nanque diſſerẽdi principium inſtituit, inſtitutum doctrina proprijs & idoneis præceptis inſtruit, inſtructum ab arte exercitatio in opus educit, atque ita abſoluit.* 9 *Vt ſi puer hic inſtituendus ſit,* 10 *is naturaliter propenſus eſt ad ratiocinandum: idque licet imbecillius, tamen per ſeipſum efficiet:* 11 *certius autẽ multò, conſtantiúſq; cognitis artis præceptis & exercitatione adhibita.*

STVDIVM noſtrum in hac, quam inſtituimus, Dialectica commentatione duplex erit: Vnum non ſolùm præcepta huius artis, ſed etiam præceptorum exẽpla ſingula planius & vberius interpretandi: alterum, hæc eadem cum libris organi dialectici, qui Ariſtoteli tribuuntur, comparandi, nam & facilis interpretatio lucem aliquam dialecticis inſtitutionibus adferet, & perpetua comparatio, quæ Dialecticæ partes in organi Ariſtotelici libris prætermiſſæ, & quo ordine quæque expoſitæ ſunt, admonebit.

1 Principio generalis definitio Dialecticæ ponitur, quæ natura, pręceptis, & vſu confirmata eſt. Sic enim primò declarandum & explicandum fuit quod hîc erat optimum & perfectiſsimum: velut, exempli gratia, Dialectica definitur perfecta virtus, non quidem moralis, ſed virtus mentis ac rationis, qua qui ſit præditus, diſſerere & ratiocinari, & quiduis ratione expedire

poſ

poſsit. Quoties enim ratione vtimur, toties dialectico munere fungimur. Nec tantùm ad ſcholaſticas concertationes hæc diſſerendi ratio pertinet, vt quidam putant: ſed tam latè patet, quàm vis humanæ mentis: atque vt Grammatica circa puritatem ſermonis, Rhetorica circa ornatũ verſatur: ſic Dialectica communis rebus omnibus ratione tractandis, id eſt, inueniendis & diſponendis prudentia quędam eſt, qua omnes artes inuẽtæ & deſcriptæ ſunt: quæ cùm diſſerunt, non ſua quadam & propria, ſed communi dialecticorum facultate diſſerunt. Dialectica enim generales diſſerendi, id eſt, inueniendi & diſponendi leges tradit, quibus reliquæ artes communiter vtuntur, vt non potius grãmaticus & rhetor, & arithmeticus, reliquarúmque artium & facultatum homines diſſerant, quàm dialecticus grãmaticus, dialecticus rhetor, dialecticus arithmeticus, dialecticus geometra. Et quanquã reliquarum artium pręcepta à Dialecticæ præceptis ſeparantur, vſus tamẽ aliarũ artiũ Dialecticę vſu carere non poteſt, ſicut in peroratione dicetur.

Quid Ariſtoteles de Dialecticæ virtutis definitione?

In libris organi logici generalis Dialecticæ definitio deſideratur, cũ tamẽ ſit in pręceptis dialecticis poſitum, & inter omnes philoſophos antiquos cóueniat, vt in omni legitima inſtitutione & doctrina res primũ, de qua agitur, quid ſit, explicetur, ſicut in Phædro Socrates admonet.

2 Dialecticæ notatio & etymologia, de qua

ſic

ſic Socrates in Alcibiade, τὸ δὲ διαλέγεσθαι, καὶ τῷ λόγῳ χρῆσθαι, ταυτόν πȣ καλεῖς; Alcib. πάνυ γε. Differere, & ratione vti nunquid idē vocas? Alcib. Sanè quidem. Differendi autē nomen ab agricolis & conſitoribus traductum eſſe Varro docet, Vt enim, ait, olitor differit in areas ſui cuiuſcunque generis res: ſic in oratione, qui facit, differere dicitur. Diſputare, vt ait idem Varro, eſt quaſi purū facere, & per metaphoram ratione vti, conſiderare, meditari, quòd virtus rationis humanæ vera à falſis, vtilia ab inutilibus, bona à malis diſcernit. Et licet vtrūque vocabulū ad vnā partem Dialecticæ diſpoſitionē (ſi vim & originē metaphoræ ſpectamus) pertineat, doctrinę tamen gratia, pro διαλέγεσθαι per catachreſim vſurpabitur ad ſignificādā totam vim dialecticā, quę in inueniendo & diſponēdo poſita eſt. Diſceptare ſumitur ex veteri cōſuetudine dialecticorū, quæſtionē in varias partes diſtrahētiū: cùm alius partem vnam, alius contrariam gymnaſticæ exercitationis gratia in ſcholis arriperet. Sed per catachreſim hîc tantundem valebit, quantum διαλέγεσθαι.

3 Plato lib. 7. de Republica, vt ſæpe aliâs, Dialecticæ nomine vſus eſt. Valla lib. 3. putat hanc artem primùm ab Ariſtotele logicam fuiſſe appellatam. Vtriuſque autem nominis eadem vis eſt, cùm διαλέγεσθαι & λογίζεσθαι idem ſignificent.

4 Quintilianus lib. 2. cap. 23. Etiam, ait, diſputatrix virtus erit: & capit. 2. lib. 12. Ita hæc pars Dialecticæ, ſiue illam diſputatricem dicere maluimus. Cic. in Lucullo, Dialecticam inuentam eſſe dicitis veri & falſi quaſi diſceptatricem.

5 Cicero.lib. 3. de Finib. Quanquã ea verba, quibus ex inſtituto veterũ vtimur pro Latinis, vt ipſa Philoſophia, Dialectica, Rhetorica, Grãmatica, Geometria, Muſica Latinè dici poterãt: tamẽ quia vſu percepta ſunt, noſtra ducamus. Et Academico primo, Enitar vt Latinè loquar, niſi in huiſmodi verbis, vt Philoſophiam, aut Rhetoricam, aut Phyſicam, aut Dialecticam appellem, quibus, vt aliis multis, iam vtimur pro Latinis.

6 Partitio generalis dialecticæ virtutis ſequitur ex tribus cauſis efficientibus, natura, doctrina & exercitatione: quam Plato in Phædro omnium humanarũ virtutũ cõmunẽ facit: quæ tribus hiſce rebus perfectę ſunt: quãuis tamẽ ſingularũ virtutũ ſua natura, ars & exercitatio propria ſit. Naturã hîc voco vim humanæ mẽtis & rationis ad diſſerẽdũ: doctrinam præcepta de argumentis, ſyllogiſmis & methodo: exercitationem ſtudium & meditationem nõ ſolùm in perſpiciendis & interpretandis bonis authoribus, ſed in omni genere ſcriptionis & dictionis.

Quid Ariſtoteles de generali partitione Dialecticæ?

Hanc tripertitam dialecticæ virtutis diuiſionẽ Ariſtoteles in tam multis de Dialectica libris nõ oſtendit, cùm tamen ſit fundamentum, quo reliqua doctrinæ & artis exædificatio nitatur.

7 Hoc tamẽ intereſt, quòd in aliis artibus natura & materia, diuerſæ res ſunt: vt in medicina natura eſt ingenium medici, materia verò eſt ſanitas, morbi, medicamentum, & cætera quæ præceptis medicinæ continentur. Contrà verò in

Dia

Dialectica, eadem res eſt, natura & materia, quã ars interpretatur, naturalis ſcilicet rationis virtus, & impetus mentis ad diſſerendum.

8 Tres Dialecticę virtutis cauſſæ, quã vim habeãt, oſtenditur: natura propenſionem, doctrina conſilium & confirmationem, exercitatio perfectionem tribuit.

9 Exemplum ad proximam diuiſionem illuſtrandam adhibetur.

10 Omnis enim homo eſt particeps rationis, quæ quãuis in prima ætate imbecilla & infirma ſit, per ſe tamen aliquid efficit, vt apparet in pueris qui diſcere aliquid, & inquirere & commentari cupiunt, & argumentis facilè ducuntur, & cum aliis libenter diſputant: ídque natura duce ſine vlla arte faciunt.

11 Ars enim, vt ait Cic. 4. de finib. & lib. 1. de oratore, dux eſt certior quàm natura: habet enim quędã, quaſi ad commonendũ quò quidque referas, & quò intuens ab eo quod tibi propoſueris, minus aberres. Hic igitur dialecticæ artis finis eſt, hæc vtilitas, hic fructus, vt quod naturali lumine fretus facis, adhibita doctrina, & perſpectis omnibus præceptis argumentorum, ſyllogiſmorum, & methodi, melius & certius poſſis efficere.

[1] *Naturalis autem propenſionis ad diſſerendum fines quouſque progredi poſſint, ars intuetur, & præceptis ad vſum naturæ congruentibus interpretatur. Ars igitur dialectica, eſt doctrina diſſerendi.* [2] *Id verò, de quo diſſeritur,*

quæſt

quæſtio eſt: vt ſi quæras, an Dialecticus ſit Philoſophus. Cuius partes duæ ſunt: altera antecedit, vt in quæſtione propoſita, dialecticus: altera ſequitur, vt philoſophus: 3 illa minor, hæc maior appelletur. 4 Dialecticæ artis partes duæ ſunt, Inuentio & diſpoſitio: poſita enim quæſtione, de qua diſſerendum ſit, argumenta quæruntur: deinde ijs via & ordine diſpoſitis, quæſtio ipſa explicatur: tertia mentis actio in diſſerendo nulla eſt. 5 Inuentio eſt doctrina cogitandi & inueniendi argumenti, 6 id eſt, probationis ad explicãdam quæſtionem idoneæ: Cuius ſumma & intermedia genera nulla adhuc vera cognouimus: vt tamen ars diſtinctius exponatur, vtcunque licebit, ex circunſtantijs partiamur. 7 Prima & antiquiſſima partitio eſt: vt alia ſint inſita, alia ſint aſſumpta. 8 Inſita quæ in partibus quæſtionis hærent: quorum quædam prima ſunt, quædam à primis orta. Prioris generis alia rei ſunt, alia nominis: & ex illis alia ſimplicia, alia comparata: & è ſimplicibus alia poſtremò conſentanea, alia diſſentanea. 9 Conſentaneum argumentum inſitum eſt, quod alteri parti quæſtionis, cui cõſentaneum dicitur, conſentit & conſonat: cuius quatuor ſunt ſpecies, cauſa, effectum, ſubiectum, adiunctum.

CAVSA, AC PRIMVM FINIS.

1 Cauſa, appellatur id cuius vi aliquid eſt: vt finis, forma, efficiens, materia. 2 Finis, cuius gra- Lib.1.

tia ſit aliquid: vt Cicero in Legibus finẽ bonorum ait eſſe, quò referuntur, & cuius cauſa ſunt facienda omnia. 3 *Hoc argumento idem vrget vehementer Tuberonem, cùm armorum contra Cæſarem ſuſceptorum conſilium & finem premit,*

Pro Ligario.

» *Quid enim Tubero, ait, tuus ille diſtrictus in acie*
» *Pharſalica* 4 *gladius agebat? cuius latus ille mu-*
» *cro petebat? qui ſenſus erat armorũ tuorum? quæ*
» *tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupie-*
» *bas? quid optabas? Nimis vrgeo: commoueri vide-*
» *tur adoleſcens, ad me reuertar. Iiſdem in armis*
» *fui. Quid autẽ aliud egimus, Tubero, niſi vt quod*
» *hic poteſt, nos poſſemus?* 5 *Sic Iuno connubij finem aſſumit, cùm Aeolo Deiopeiam pollicetur ſolatij ſcilicet proliſque gratia,*

Aene. 1. 6 *Sunt mihi bis ſeptem præſtanti corpore nymphæ:*
Quarum quæ forma pulcherrima Deiopeiam
Connubio iungam ſtabili, propriámque dicabo,
Omnes vt tecum meritis pro talibus annos
Exigat, & pulchra faciat te prole parentem.

7 *Hæc cauſa omnium nobiliſsima eſt, & ad quam cæteræ referuntur: vt qui ſit eam conſecutus, reliquas omnes ſit aſſecutus.*

FORMA.

8 *Forma, eſt cauſa per quam vnaquæque res eſt, id quod eſt, & à cæteris diſtinguitur rebus: vt hominis forma, anima compos rationis. Hæc enim cauſa eſt, vt homo ſit, & à cæteris omnibus*

reb

rebus ſit diſtinctus. Sic domus, ſic nauis, ſic ignis, ſic terræ, cæterarúmque rerum omnium, ſeu naturalis, ſeu artificioſa ſua forma eſt: [9] *quanuis ea quid ſit frequenter ignoretur. Huius cauſæ priuatione chaos deſcribitur in Metamorphoſi ab Ouidio,* [10]

Ante mare, & terras, &, quod tegit omnia, cælum, Libro 1.
Vnus erat toto naturæ vultus in orbe,
Quem dixere chaos, rudis, indigeſtáque moles:
Nec quicquam, niſi pondus iners, congeſtáque eodem
Non bene iunctarum diſcordia [11] *ſemina rerum.*

Hoc argumenti genere tota illius poetæ Metamorphoſis ferè contexitur, quemadmodum etiam initio indicat,

In noua fert animus mutatas dicere formas
Corpora.

[12] *Hæc cauſa veriſsimam cognitionẽ rei ſcientiámque efficit: vt ſi Iupiter ipſe cum Pallade de re aliqua diſputet, non excellentiorem cauſam ſcientiæ aut diuiniorem requirat. Atque idcirco videtur diuinæ ſapientiæ permultis in rebus reſeruata, hominibus negata.*

[1] Artis dialecticæ definitio demonſtratur ex eo cauſarũ fonte, vnde omnes artis partes ſumi & demonſtrari poſſunt. Hæc enim ab obſeruatione naturalis Dialecticæ proficiſci debet, quẽadmodum reliquæ artes imaginem aliquam effingere conantur, cuius veritas in re aliqua ſolida & expreſſa appareat. Quòd ſi requiras, vbinã reperietur exemplar illud naturæ, quod ars ſuis

præceptis imitetur & exprimat?in variis,inquā hominū diſputationibus & exemplis longa obſeruatione & animaduerſione inueniri poteſt. Naturalis autem Dialectica,vis eſt rationis mentibus noſtris inſita, per quam diſputamus & ratiocinamur, per quam mouemur & excitamur ad inquiſitionem & inueſtigationem rerum,per quam,vt per Solem mūdus, ſic animus partibus omnibus illuminatur, per quam multis ſeculis, antequam vlla de diſſerendo litera ſcriberetur, innumerabiles homines prudenter & acutè diſputarunt, diſſeruerunt, & ratiocinati ſunt. In deſcribendis igitur dialecticis præceptis propoſita nobis erit naturalis bene diſſerentium conſuetudo, vt artem accommodatam naturæ faciamus. Ars igitur dialectica quoniam eſt imitatio naturalis Dialecticæ, definienda eſt doctrina diſſerendi de rebus omnibus, vt tam latè pateat per Poetas,Oratores,Hiſtoricos, Philoſophos, Legumlatores, ſcriptores artium & doctores, quàm vis illa, & facultas humanæ rationis.

Quid in organo de definitione dialecticæ artis?

Libri organi logici generatim non definiunt artem dialecticam, cuius ſe magiſtros & interpretes prædicant, ſed Dialecticæ nomine ſcholaſticam doctrinam tradunt de problemate accidentis,generis, proprij, definitionis. 2 Dialecticæ artis definitio illuſtratur explicatione ſubiecta rei de qua diſſeritur, quæ generatim dicitur quęſtio,id eſt,id de quo agitur,quod probatur, quod

quod diſputatur, quod ratione explicatur: quod interdũ in interrogationem cadit, vt fit plerunque in colloquiis & dialogis: interdum proponitur tantùm, non etiam interrogatur, vt in continua & perpetua oratione, vbi antecedẽtia conſequentibus probantur & demõſtrantur. Quæſtio igitur eſt diſputationi ſubiecta materies, ad quam tractandam & explicandã argumẽta probationéſque referuntur. Ac dialecticę inuentionis vſus tantùm poſtulat, vt præcipiamus in hac arte duas quæſtionis partes videre, maiorem & minorẽ, vnde argumẽta inueniuntur, & inuenta cum his partibus diſponuntur: præterea nihil.

Quid Ariſtoteles de quæſtionis definitione & diuiſione?

Ariſtoteles nuſquam quæſtionem generaliter & dialecticè definiuit. Analytico primo, licet verbis non expreſſerit, re ipſa tamen indicauit partitionem in duo membra, cùm duo extrema quæſtionis iubet inſpicere, & medium, quod in ſyllogiſmo cum his legitimè collocetur: quam tamẽ quæſtionis cõmoditatẽ in dialecticis præceptis explicãdis ſecutus nõ eſt: ſed quæſtionẽ in poſterioribus Analyticis in quatuor genera diſtribuit, an eſt, quid eſt, quia eſt, & propter quid eſt: & in Topicis quatuor genera problematis inſtituit: quæ quæſtionum diuiſiones non tantùm mutilæ ſunt & imperfectæ, ſed in arte dialectica prorſus inutiles. In arte enim communi & generali inutile eſt ſubiectam artificis materiam in ſpecies diuidere, vt in Grammatica inutile eſt

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

diuidere, quibus de rebus grammaticus loquatur, & in Rhetorica inutile diuidere quid rhetor eloquatur, & in Arithmetica quid arithmeticus numeret. Sed Dialectica tota cōmunis eſt & generalis: tota enim inuentio & diſpoſitio cōmunis eſt omnium quęſtionum. Quęſtio igitur, quæ eſt materies dialectici, in dialectica arte diuidi in ſpecies non debet. 3 Poterat illa ſubiecta, vel antecedens pars appellari, hæc conſequens, vel attributa: ſed hæc nomina idcirco in ſchola trita ſunt, quòd pars antecedēs in quæſtione ſoleat eſſe minoris ſignificationis, conſequens maioris: licet interdum etiam ſecus accidat. 4 Artis dialecticæ partes cum partitione naturalis vſus debent congruere. Cùm verò de re quapiam propoſita diſſerimus, primùm rationes & argumenta eius rei quærimus, tum certa via & ratione diſponimus ad quæſtionem explicandam: tertium præterea munus rationis in diſſerendo nullum eſt: vnde conſtat duas huius doctrinæ partes eſſe, inuentionem & diſpoſitionem: quarum vſus licet in diſſerendo coniunctus ſit, præcepta tamen de argumentis, ſyllogiſmis & methodo ſeparanda ſunt, vt in grammatica arte ſeorſum de literis, ſyllabis, vocabulis, & eorum ſyntaxi præcipitur: quanuis earum rerum vſus in eadem oratione confuſus & permiſtus ſit.

Quid Ariſtoteles de diuiſione dialecticæ artis?

Tametſi Ariſtoteles in organo logico dialecticam artem nec generali partitione, nec præceptis

ptis ſeparatim poſitis ſatis artificioſe diſtinxit: aliquando tamen velut aliud agens in hanc partitionē incidit, vt analytico primo, cùm totam Dialecticam ſtatuit in inuentione medij, & in texendo retexendóque ſyllogiſmo, & octauo topico, cùm dialectico interroganti tria tribuit, inuentionem, diſpoſitionem, & eloquutionem: videtur autem Ariſtoteles aliis libris dialecticis, qui non extant, hanc veram inuentionis & diſpoſitionis partitionem & doctrinam adhibuiſſe, cùm Cicero in Topicis vtriuſque partis eum principem & authorem eſſe confirmet. Dialecticæ autē artis partes germanæ naturaléſque ſunt argumentum & argumentatio, id eſt argumenti collocatio, ſi argumentationis nomine quamuis argumenti diſpoſitionem intelligamus: ſed cùm ſuperiora illa duo nomina, inuentio & diſpoſitio, id quod volumus, ſignificent, & in dialecticis præceptis trita ſint, in hac ſignificatione mutanda non ſunt. ſ Hæc prior pars Dialecticæ magis propriè, vt dixi, argumentum appelletur: Omnes enim artes (vt ait Plato in Menone) inuentiones quædam ſunt, docéntq; aliquid inuenire: quomodo diſpoſitio dialectica inuentio eſſe poſsit, quia docet inuenire modos ſyllogiſmorum: ſed quia nomen hoc vno conſenſu poſitum eſt ad ſignificandam doctrinam de argumentis, retineatur in hac ſignificatione. Inuētio igitur eſt doctrina inueniēdi argumēti, nō quòd nobis quærētibus argumēta ad diſputandū ſuppeditet: ſed quòd argumentorū genera maximè generalia tradat, & explicet, quorū admonitio-

ne ad inquirendum quid de quaque re dici poſſit, excitamur & ducimur. Hæc igitur ars explicat quid ſit argumentum, & argumenti genera rectè atque ex ordine definitionibus, diuiſionibus & exemplis idoneis interpretatur.

Quid Ariſtoteles de inuentione dialectica?

Organum logicum hanc primam dialecticæ artis partem nec loco, nec ordine tradit: nec vlla in parte naturale rationis exemplar ad cogitandum quod de re propoſita dici poſsit, deſcribit: niſi quis fortè exiſtimat hoc ipſum ab Ariſtotele in Topicis eſſe perfectum: quod tamen longè ſecus eſt, præſertim cùm generalia præcepta de argumentis non ſint ad omnes quæſtiones tractandas, nec argumentorum genera definiantur, legitiméq; declarentur, ſed vana & inutilis præceptio, quæ nihil penè habet dialecticum, ad diſputandum de quadruplici problemate, accidentis, generis, proprij, definitionis proponatur.

6 Argumentum, definitur probatio ad explicandam quæſtionem idonea: quod etiam vi nominis intelligitur: nam arguere eſt oſtendere & demonſtrare: vt,

-Degeneres animos timor arguit.

Quid Ariſtoteles de argumenti definitione?

Nihil.

7 Argumenti partitionem licet aliter interpretetur Ariſtoteles, primus nobis oſtendit in Rhetoricis libris, in quibus multò melius, & ad diſſerendum vtilius inuentionem docet, quàm in organo logico: Fabius capite primo libri

quin

quinti, Ac prima quidem, ait, illa partitio ab Ariſtotele tradita conſenſum ferè omnium meruit, alias eſſe probationes, quas extra dicendi rationem acciperet orator: alias quas ex cauſa traheret ipſe, & quodammodo gigneret, ideóque illas ἀτέχνους, id eſt inartificiales, has ἐντέχνους, id eſt artificiales vocauerunt. quàm Ariſtotelis authoritatem Cicero ſequutus, argumentum ſimiliter diuidit in inſitum & aſſumptum: quibus vocabulis, quoniam hæc ars vſu trita habet, nobis vti licebit, definitionibus tamen horum paulò aliter diſtinctis, & ad generalem inuentionis prudentiam rectius & melius accommodatis.

8 Inſita argumenta quæ hærent in partibus quæſtionis, aut in vna, aut in pluribus, vt in ſingulis generibus poſtea percipietur.

9 Conſentaneum argumentum inſitum & ſimplex eſt, quod alteri parti quæſtionis conſentit & conſonat: vt ſi quæratur, an virtus ſit expetenda, & argumentum ſumatur LAVDABILE, ipſum Laudabile, conſentaneum eſt antecedenti parti quæſtionis, quæ eſt virtus.

Quid Ariſtoteles de argumenti diuiſione?

Nulla conſtans & certa diſtributio eſt argumenti in toto opere logico, tametſi de his rebus, quæ ſpeciem quandam habent argumentorum, variæ partitiones exiſtant, cùm aliâs quinque ponantur, genus, ſpecies, differentia, proprium, & accidens, vt apud Porphyrium: aliâs decem genera, vt in categoriis: aliâs ea quæ dicuntur de aliquo, quæ ſubiiciuntur, & quæ vtrunque faciunt, vt in prioribus Analyticis: aliâs inſtrumẽ-

ta & loci, vt in Topicis. Quare in tam multis libris nullam animaduertere poſſumus inuentionem & doctrinam argumenti certis & veris generibus aptè diſtinctam, cùm argumentũ neque definitum, neque partitum, neque partibus ſingulis ex ordine expoſitum, neque ad generalem dicendi vſum accommodatum, neque diſtinctis præceptis, & in proprias inſtitutiones incluſis explicatum ſit, ſed indefinitum, indigeſtum, cum alienis præceptis confuſum, ad ſcholaſticas contentiones ineptè traductum, multis locis & libris diſputatum, vt chaos inuentionis dialecticæ, nõ ars & doctrina propriis & idoneis præceptis informata eſſe videatur.

DE CAVSIS.

1 Quod ad ordinem argumentorũ pertinet, ea præcedunt in docendo, quorũ cognitio ſimplex & prima & ſeipſa contenta eſt: ea verò ſequuntur, quæ ex antecedentibus quodammodo naſcuntur, & intelligentiæ ſuæ lucem capiunt. In omni autem rerum cogitatione & conſideratione primùm cauſæ occurrunt, tum effecta his reſpondent, & reliqua deinceps eo ordine qui maximè naturalis & idoneus viſus eſt, explicantur. Cùm igitur cauſæ dialecticarum probationum principes & primæ ſint, ab his iure principium huius doctrinæ ducitur. Nec verò ſequitur, ſi in diſputando à definitione rei de qua agitur ordiendũ ſit, vt in doctrina argumentorum, definitio quid ſit, primo loco exponi debeat: eſt enim aliud rem quampiam definire, aliud definitionis præcepta communia & generalia tradere:

quæ

quæ quidem intelligi non poſſunt niſi ex antecedentibus cauſarum, effectorum, ſubiectorum, adiunctorum, diſſentaneorum, comparatorum præceptis expoſitis, vt poſtea perſpicuè & clarè docebimus.

2 Finis nomen tranſlatum videtur eſſe à terminis, quibus res concluduntur: ad finem enim cauſæ reliquæ referuntur, & vnaquæque res ſuo fine comprehenditur: ſic beatam vitam philoſophi finem bonorum appellant, quò omnia conſilia, & rectè facta hominũ referri debeant. Cùm igitur Cicero lib. primo de Legibus prouidentiam diuinam commemoratione earum rerum, quas Deus homini tribuit, laudaſſet, Vidéſne, inquit, vt ex alio alia nectãtur? quin labebar longius, niſi me retinuiſſem. Quintus Frater, Quò tandem? libenter enim frater, tecum ad iſtam orationem prolaberer. M. ad finem bonorum, quò referuntur, & cuius gratia ſunt facienda omnia.

3 Hac interrogatione Cicero multa oratoriè cumulat, quorum finis poſtea ſubiicitur: vt hæc argumenti vis ſit, Pugnaſti contra Cæſarem, vt victor potentiam haberes eam, quam Cæſar habet: ita finis belli aduerſus Cæſarem ſuſcepti hoc loco premitur.

4 Metonymia eſt, qua adiuncta dicuntur pro ſubiectis perſonis, vt gladius & arma pro accincto enſe & armato.

5 Primo Aeneidos hic locus eſt, vbi Iuno Troianis infenſa, cùm eos in Italiã proſperè nauigare ſenſiſſet, ad eos vexandum, & tempeſtate diſiiciendum contulit ſe ad Aeolum ventorum

reg

regem, & vexationis præmiũ Aeolo propoſuit Deiopeiam nympham coniugem, donúmque ipſum duplici fine coniugij amplificat, ſolatio vitæ, & pulchra prole.

6 Iuno enim eſt aër, de quo nubes creantur: ex nubibus aquæ fiunt, quæ à poëtis nymphæ dicuntur, ait Seruius.

In epiſt. Hoc argumento à fine Horatius Torquatum ab auaritia reuocat,

Quò mihi fortuna eſt, ſi non conceditur vti?

Lib. 5. Et Martialis Sexto diſſuadet, ne Romam proficiſcatur, refellendo conſilij fine,

Quæ te cauſa trahit, vel quæ fiducia Romam
Sexte? quid aut ſperas, aut petis inde? refer.
Cauſas, inquis, agam Cicerone diſertius ipſo:
Atque erit in triplici par mihi nemo foro.
Egit Ateſtinus cauſas, & ciuis, vtrunque
Noras, ſed neutri penſio tota fuit.

Et Cicero libro 1. Officiorum, Dicendum eſt qualem hominis honorati & principis domum placeat eſſe, cuius finis eſt vſus. Et de Finibus 2. Hi non viderunt, vt ad curſum equum, ad arandum bouem, ad indagandũ canem: ſic hominem ad duas res, vt ait Ariſtoteles, intelligendum & agendum eſſe natum, quaſi mortalem Deum: cōtráque vt tardam aliquam & languidam pecudem ad paſtum, & procreandi voluptatem, hi hoc diuinum animal ortum eſſe voluerunt, quo nihil mihi videtur abſurdius.

7 Finis à Græcis conſentiente cum re ipſa nomine τέλος appellatur, à verbo τελέω, id eſt perficio, quòd rerum perfectio adeptione finis conſtet,

ſtet, vt domus perfecta eſt, cùm habitatur: & bellum perfectum, cùm parta eſt victoria. Ad finem autem reliquæ cauſæ referuntur, vt in rebus naturalibus finem tres cauſæ præcedunt, velut in homine materia, & efficiens, & forma priores ſunt: tum finis ſequitur, ſcilicet vſus rationis. In rebus expertibus corporis duæ tantùm, efficiens & forma, vt ad valetudinem recuperandam efficientes cauſæ primæ ſunt, tum forma ipſa ſequitur, poſtremò fine fruimur.

8 Forma Græcis μορφὴ dicitur vniuſcuiuſque rei ſpecies, & tanquam propria & naturalis nota. Formæ autem officia duo ſunt: vnum, vt rem informet, & ſic in natura tueatur, vt ea ſublata prorſus res ipſa immutetur: alterum, vt rem cuius eſt forma à reliquis rebus diſtinguat: ſuis enim quæque res formis diſtinctæ ſunt, quarum aliæ ſub ſenſus cadunt, aliæ ſolo animo & cogitatione comprehenduntur. Atque hæc generalis definitio non tantùm ad formam rerum naturalium & corporatarũ, ſed etiam incorporearum, & qualitatum, & quantitatum omniũ pertinet, in quibus omnibus formam aliquam & ſpeciem ineſſe dicimus, per quam ſingulæ ſunt id quod ſunt, & à reliquis diſtinguuntur.

9 In quibuſdam rebus aliquando forma melius intelligitur, quàm verbis poſsit exprimi; vt in ædificiis, hoſtij, feneſtræ, tecti, parietis: in quibuſdam vix, ac ne vix quidem intelligi aut exprimi poteſt: rerum ſiquidē naturaliũ formæ nobis ignotæ ſunt, & propriis vocabulis carent, quas ob id facultates occultas Phyſici appellauerunt.

Deſcri

10 Deſcriptio eſt χάος, quod ante omnia fuiſſe narrat Ouidius ex ſentẽtia Heſiodi,& ex adiunctis circunſtantiis chaos ipſum declarat. Dictum autem eſt ἀπὸ τοῦ χαίνειν, id eſt, à dehiſcendo, quòd antequam mundus eſſet, materia quædam in profundum hiaret.

11 Materia enim ſemen quoddam erat, ex qua res omnes procreatæ ſunt.

12 Deus enim ideas,id eſt,perfectas formarum notitias,in ſe & in ſua ſapientia ab omni æternitate habet,vnde rerum ſenſibiliũ formas omnes procreauit.Homo autem in carcere corporis inclusus non modò aliarum rerum formas perfecta ſcientia & veritate non comprehendit, ſed ſuam ipſius formam, id eſt animam rationalem vix,ac ne vix quidem agnoſcit: nam & quis & qualis ſit animus, magna eſt inter Philoſophos diſſenſio.

EFFICIENS ABSOluta & adiuuans.

[1] *Efficiens eſt cauſa à qua res eſt: cuius diſtributio triplex notanda eſt, in abſolutam primùm & adiuuantem: abſoluta & perfecta [2] ſola & per ſe rem efficit. [3] Ignis caloris per ſe efficiens cauſa eſt: Sic Cato contra ſenectutis reprehenſo-*
„ res, Caret epulis, aiũt: extructiſq; menſis, & fre-
„ quentibus poculis: [4] Caret ergo, ait, etiam vino-
„ lentia & cruditate & inſomnijs. [5] Sic apud Virgilium, Nyſus ſe ſolum authorem factæ cædis profitetur.

Meme

Meme, adſum, qui feci: in me conuertite ferrum *Aene. 9.*
O Rutuli: mea fraus omnis, nil iſte, nec auſus,
Nec potuit.

[6] *Adiuuans autem cauſa ſola non efficit, ſed aliam adiuuat, vel ab alia adiuuatur. In hac cauſa ſunt inſtrumẽta, miniſtri.* [7] *ſic Velleius apud* *1. de Natur. deorum.*
" *Ciceronem contra Platonem diſputat, Quæ molitio, quæ ferramẽta, qui vectes, quæ machinæ, qui miniſtri tanti muneris fuerunt? Vtrunque cauſarum genus & per ſe efficientium & adiuuantium Cicero pro Marcello coniunxit, cùm Cæſaris bellicas laudes cum multis communicat, quòd à multis adiutus ſit: clementiæ gloriam totam ei tribuit, quia ſolus eius & author & effector ſit. Ait igitur,* [8] *Nam bellicas laudes ſolent quidam extenuare verbis, eáſque detrahere ducibus, communicare cum multis, ne propriæ ſint imperatorum. Et certè in armis, militum virtus, locorũ opportunitas, ſociorum auxilia, claſſes, commeatus multum iuuant: maximam verò partem quaſi ſuo iure fortuna ſibi vendicat, & quicquid eſt proſperè geſtum, id penè omne ducit ſuum.* [9] *At verò huius gloriæ, Cæſar, quam es paulò antè adeptus, ſocium habes neminem: totum hoc quantuncunque eſt, quod certè maximum eſt, totum eſt, inquam, tuum: nihil tibi ex iſta laude centurio, nihil præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit: quinetiam illa ipſa rerum humanarum*

,, 10 *domina fortuna in iſtius ſe ſocietatem gloriæ*
,, *non offert: tibi cedit, tuam eſſe totam ac pro-*
,, *priam fatetur.*

EFFICIENS, PROcreans, & conſeruans.

11 *Altera eſt efficientis cauſæ diſtributio in procreantem & conſeruantem. Prioris generis ſunt parentes, à quibus procreati & geniti ſumus. Dido apud Virgilium ait Aeneam Veneris & Anchiſæ filium non eſſe, ſed Caucaſi montis, & Hircanæ tigris: vt duritiam & perfidiam eius coarguat,* 12

Aene.4. *Nec tibi diua parens generis, nec Dardanus author*
Perfide, ſed duris genuit te cautibus horrens
Caucaſus, Hircanæq; admorunt vbera tigres.

13 *In eodem efficientium loco ſunt opifices operum ſuorum: vt Menalcas apud Virgilium ex authore laudat opus,*

Eclog.3. *-pocula ponam*
Fagina, cælatum diuini opus Alcimedontis.

Ibidem. *Contrà ſimiliter Damœtas,*
Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit.

14 *Conſeruantes cauſæ ſunt quæ ſtatum factæ rei tuentur, vt leges, vt iudices, vt magiſtratus* Pro Cluē. *rerum publicarum. Qui locus à Cicerone tractatus eſt, cùm diſputat à legibus diſcedendum non*
,, *eſſe, Hoc enim, ait, vinculum eſt huius dignita-*
,, *tis, qua fruimur in Republica: hoc fundamentum*
liber

„ *libertatis, hic fons æquitatis :* [15] *mens, & animus, & conſilium, & ſententia ciuitatis poſita eſt in legibus.* [16] *Vt corpora noſtra ſine mente, ſic ciuitas ſine lege, ſuis partibus, vt neruis, ac ſanguine, & membris vti non poteſt :* [17] *legum miniſtri, magiſtratus :* [18] *legum interpretes, iudices :* [19] *legum denique idcirco omnes ſerui ſumus, vt liberi eſſe poßimus. Vtrunque genus complexus eſt Ouidius, cùm otia dixit amoris cauſas eſſe,*

Hæc vt ames faciunt, hæc quæ fecere tuentur:
Hæc ſunt iucundi cauſa cibúſq; mali.
Otia ſi tollas, periere Cupidinis arcus:
Contemptæq; iacent, & ſine luce faces. De Remed. I.

[20] *Ex hoc cauſarum loco omnis eſt Philoſophorum diſputatio, de conſeruando bene moratæ ciuitatis ſtatu.* [21] *Hinc nobilis pars medicinæ de ſanitate tuenda, & proſpera valetudine retinenda.*

[1] Tertium genus cauſæ generatim definitur, & tripertita diuiſione diuiditur, quòd eius vſus varius in diſſerendo multipléxque ſit. Cauſa efficiens difinitur à qua res eſt, non quòd nomen efficientis cauſæ eiuſmodi præpoſitione ſemper exprimatur: nam & hominem ex homine natum & procreatum dicimus, & hominem ex animo & corpore conſtare, ſed quòd efficientibus cauſis præpoſitionē, à vel ab, ſæpiſsime tribuamus.

[2] Poſſunt aliæ cauſæ, vt materia, forma, & finis adhiberi: ſed tum efficiens abſoluta dicitur,

quando ex efficientibus cauſis ſola eſt, quæ rem propoſitam efficiat, vt ignis ſolus calefacit. Horatius cauſam mundanæ fœlicitatis abſolutam pecuniam dicit,

Libro 2. epiſtol.

Scilicet vxorem cum dote, fidémque, & amicos,
Et genus, & formam regina pecunia donat.
Et bene nummatum decorat ſuadela, Venúſq;.

Ouidius de Remedio amoris,

Quæritur, Ægiſthus quare ſit factus adulter?
In promptu cauſa eſt, deſidioſus erat.

Martialis lib. 5.

Eſſe quid hoc dicam, viuis quòd fama negatur?
Et ſua quòd rarus tempora lector amat?
Hi ſunt inuidiæ nimirum Regule, mores,
Præferat antiquos ſemper vt illa nouis.

3 Cicero in Topicis, Cùm in Aiacis nauem criſpiſulcans igneum fulmē iniectum eſt, inflammatur nauis.

4 Intemperantia enim conuiuiorum ſola per ſe efficit cruditatem, vinolentiam, & inſomnia.

5 Cùm Nyſus & Eurialus multis Rutulis cæſis & ſpoliatis, à Volſcente hoſte in ſylua premerentur, Nyſus elapſus vt Eurialum captū & deprehenſum ſenſit, rediit ad hoſtem, & ſe ſolum authorem factæ cædis confirmauit, vt pro amico moreretur.

6 Adiuuans autem cauſa ſic diuidi poteſt, vt quædam ſit princeps, quæ ad efficiendum, principem locum tenet, vt in Republ. ſummus magiſtratus: eáque plerunque pro abſoluta vſurpatur, vt cùm dicimus ab Alexandro victos eſſe

Perſas: quædam verò ſit velut adminiſtra, vt in ciuitate Iudices, Cauſidici, Medici, Milites, & reliqui ciues ſtatum Reipub. adiuuant. Martialis autē libro decimo colligit cauſas beatæ vitæ,

Vitam quæ faciunt beatiorem;
Iucundiſsime Martialis, hæc ſunt:
Res non parta labore, ſed relicta:
Non ingratus ager, focus perennis:
Lis nunquam, toga rara, mens quieta:
Vires ingenuæ, ſalubre corpus:
Prudens ſimplicitas, pares amici:
Conuictus facilis, ſine arte menſa:
Nox non ebria, ſed ſoluta curis:
Non triſtis torus, attamen pudicus:
Somnus qui faciat breues tenebras:
Quod ſis eſſe velis, nihílque malis:
Summum nec metuas diem, nec optes.

7 Velleius Epicureus irridet Deum Platonis, à quo negat mundum eſſe conſtructum & ædificatum. Argumentū Vellei eſt ex remotione cauſarum adiuuantium ad eleuādam diuinam mundi fabricam, Deus non adhibuit ferramenta, vectes, machinas, miniſtros: nō potuit igitur hunc mundum ædificare Deus. Quæ concluſio falſa & impia eſt, quia Deus non eguit his: ſolo enim nutu & verbo mundum condidit.

8 Exemplum hoc continet diſsimilitudinem rerum bellicarum, & clementiæ Cæſaris, cuius vtraque pars cauſis efficientibus illuſtratur. In priore, quæ propoſitio appellatur, ſunt ſex adiuuantes, quæ cum Cæſare victoriam cōpararunt. In poſteriore, quæ eſt ἀντανάδοσις, reſtitutio Mar-

celli ſola prædicatur, quæ per ſe clementiæ laudem Cæſari attulit.

9 Ἀνταπόδοσις diſsimilitudinis ſequitur, quòd Cæſar ſolus ſit author & effector clementiæ, quę illuſtratur ex remotione cauſarũ adiuuantium.

10 Fortuna enim eſt earum rerũ, quæ inopinatò eueniũt, bellorum autem caſus incerti ſunt & ancipites.

11 Ex his procreantibus & conſeruantibus cauſis quædam ſunt rei partes, quam efficiunt & tuentur, vt natura, ars, & exercitatio dialecticæ virtutis: quædam extrinſecus adhibentur, nec inſunt in re ipſa, vt architectus extra domũ eſt, quam efficit & conſeruat. Cæterùm procreandi vocabulum non ſolùm pertinet ad animãtes, ſed ad frutices, ad elementa, ad omnes denique res, quæ ex ſe quouis modo aliquid efficiunt: idque ipſum eſt progreſsionis, cùm res aliqua efficitur: ſicut conſeruare perfectionis, cùm res iam perfecta conſeruatur. Ciceronis in Piſonem ex hoc procreantium loco reprehenſio grauis eſt, O familiæ, non dicam Calphurniæ, ſed Caluentiæ: neque huius vrbis, ſed Placentini municipij: neque paterni generis, ſed Bracchatæ cognationis dedecus. Et in epiſtola ad Octauium, Cuius auus fuerit argentarius, aſtipulator pater: vterque verò precarium fecerit quæſtum. Et pro Murena, Pater fuit equeſtri loco, auus nulla illuſtri laude celebratus: vnde Cicero concludit Seruium Sulpitium non eſſe prole nobilem. Eiuſdem generis ſunt vrbium conditores, vt Romulus Romæ. Virgilius ſexto Aeneidos,

Quin

Quin & auo comitem ſeſe Mauortius addet
Romulus, Aſſaraci quem ſanguinis Ilia mater
Educet, viden' vt geminæ ſtent vertice criſtæ?
Et pater ipſe ſuo ſuperûm iam ſignet honore?
En huius nate, auſpicijs illa inclyta Roma
Imperium terris, animos æquabit olympo.

12 Cùm Dido Aeneam, cui nupſerat, neque religione coniugalis fidei, neque precibus vllis mouere ac retinere poſſet, his probris eum inſectatur ex cauſis procreantibus inter ſe diſsimiliter comparatis.

13 Sic Iupiter Olympius ex Phidia ſtatuario, ſic Alexandri imago ex Apelle, ſic comœdiæ Latinæ ex Terentio & Plauto, ſic ornata oratio ex Cic. & Demoſthene, ſic quoduis opus excellés ex ingenio & nobilitate ſui authoris cõmendatur.

14 Eædem cauſæ conſeruantes & procreantes eſſe poſſunt: & frequenter accidit, vt ab iiſdem cauſis res efficiatur & conſeruetur, vt à parentibus liberi, à magiſtratibus ciuitates: ideóque genera hæc cauſarum cùm re ipſa ſæpe cõfuſa ſint, ratione & cogitatione diſtinguenda ſunt, quòd alia ſit procreandi, alia conſeruandi ratio: quanuis plerunque eadem procreatrix & cõſeruatrix cauſa ſit eiuſdem rei, vt in Officiis Cicero docet gloriam in repub. comparari amore, gratia, fauore ciuium, & opinione virtutis, eandémque rebus iiſdem conſeruari.

15 Vt enim ratio in homine, ſic lex in ciuitate iubet quæ facienda ſunt, prohibétque contraria. qualis igitur eſt animus in homine, talis lex in ciuitate.

16 Similitudo ad illuſtrationem cauſarũ rempublicam conſeruantium.

17 Horũ enim intereſt non ſolùm legibus parêre, ſed etiam leges iubere, & populo imperare.

18 Nam cùm iudiciũ ſemper aliqua lege conſtitutum ſit, iudex æquus non ſolùm legẽ in conſilium aduocat, ſed ad eam interpretandam religionem, fidem, æquitatem adhibet, vt ſecundum ſententiam legis iudicet.

19 Legibus parendum, vt liberi eſſe poſsimus: nam his ſublatis vis & oppreſsio dominetur in ciuitate, neceſſe eſt.

20 Philoſophi diſputant Rempub. conſeruari ciuiũ virtute, legibus, iudiciis, magiſtratibus, conſenſu populi, vectigalibus: de quibus diligenter & accuratè multa Plato, Ariſtoteles, Theophraſtus, & Phalereus ſcripſerunt.

21 Vt apud Hippocratem lib. 6. epidimiωn, ' Labor, cibus, potus, ſomnus, omnia mediocria. Et ibidem, Sanitatis ſtudium eſt non ſatiari cibis, & impigrum eſſe ad labores.

EFFICIENS SPONTE ET non ſponte.

1 *Poſtrema efficientium diſtributio eſt, vt aliæ ſint conſilij participes, aliæ expertes. Ex illo* Ligario. *efficientium genere eſt Ciceronis de ſe confeſsio, „ Suſcepto bello, Cæſar, geſto etiam magna ex par- „ te, nulla vi coactus, iudicio meo ac voluntate ad „ ea arma profectus ſum, quæ erant ſumpta contra „ te.*[2] *Sic Phædria incontinentiam ſuam cõfitetur, ô indig*

- ô indignum facinus: nunc ego & In Eunucho.
illam ſceleſtam eſſe, & me miſerum ſentio:
Et tædet, & amore ardeo, 3 & prudens, ſciens,
Viuus, vidénſq; pereo, nec quid agam ſcio.

4 In cauſis autem, quæ minimè conſilio aliquid efficiunt, tum natura, tum neceſſitas, tum fortuna ponitur.

NATVRA.

Natura, vt cùm eæ res, quæ conſilij, rationíſq; ſint expertes, ad euentus tamen ſuos cohibeant in ſe efficientiam naturalem: vt venti mari incumbẽtes tempeſtatis naturales cauſæ ſunt, vnde ſunt illa Virgilij,

5 Incubuere mari, totúmque à ſedibus imis Aene. I.
Vnà Eurúſque, Notúſque ruunt, creberq; procellis
Africus, & vaſtos tollunt ad littora fluctus.

6 Ex hoc cauſarum genere tota naturalis philoſophia eſt de mundo, & eius partibus, de ventis, de grandine, de pluuia, de motu terræ, de animalium generatione, progreſsione, cæteríſque eiuſmodi rebus.

NECESSITAS.

7 Neceſſitas eſt, cùm vi aut humana, aut diuina, aut quauis denique externa cogitur & impellitur efficiens ad effectum. Humana neceſſitas eſt Tityri Virgiliani,

Quid facerem? neque ſeruitio me exire licebat. Eclog. I.

Diuina eſt apud Ciceronem, quũ diſputat Pompeianorum cauſam ſceleratam non eſſe.[8] At mi-

„ *hi quidem, ait, ſi proprium & verum nomen no-*
„ *ſtri mali quæratur, fatalis quædam calamitas in-*
„ *cidiſſe videtur, & improuidas hominum mentes*
„ *occupauiſſe: vt nemo mirari debeat humana con-*
„ *ſilia, diuina neceſsitate eſſe ſuperata.* 9 *Sibylla*
hoc argumento Palinuri querelam reprehendit,

A ene.6. *Vnde hæc, ô Palinure, tibi tam dira cupido?*
Tu ſtygias inhumatus aquas, amnemq́; ſeuerum
Eumenidum aſpicies, ripámue iniuſſus abibis?
Deſine fata Deûm flecti ſperare precando.

FORTVNA.

10 *Fortuitæ cauſæ tribuitur quicquid expers conſilij, inopinato aliquo caſu cōtigerit. vt ſi multæ vnius & viginti literarum formæ temerè aliquò proiectæ verſum aliquem efficiant Ennij: talis efficientia literarum fortuita ſit. Quod exempli Cicero, Epicureos arguens, fortuita atomorum concurſione mundū efficientes, aſſumpſit,* 11 *Hoc*

2. de Natura deorum.

„ *qui exiſtimat, ait, fieri potuiſſe, non intelligo cur*
„ *non idem putet, ſi innumerabiles vnius & vigin-*
„ *ti literarū formæ, vel aureæ, vel qualeslibet, ali-*
„ *quò coniiciantur, poſſe ex iis in terram excuſsis*
„ *annales Ennij, vt deinceps legi poſsint, effici: quod*
„ *neſcio ánne in vno quidem verſu poſsit tantū va-*
lere fortuna. 12 *Sic caſu, ait idem, Phæreo Iaſoni profuit hoſtis, qui gladio vomicam eius ape-*

3. de Natura deorum.

„ *ruit, quam ſanare medici non poterant.* 13 *In hoc genere cauſarum imprudentia connumerari ſolet,*

let. Ouidius de Triſtibus,

> 14 *Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?* Libro 2.
> *Cur imprudenti cognita culpa mihi eſt?*
> *Inſcius Acteon vidit ſine veſte Dianam:*
> *Præda ſuis canibus non minus ille fuit.*
> *Scilicet in ſuperis etiam fortuna luenda eſt,*
> *Nec veniam, læſo numine, caſus habet.*

» 15 *Hinc ſumitur deprecatio, qualis eſt, Igno-* Pro Ligario.
» *ſce pater, errauit, lapſus eſt, non putauit, ſi vn-*
» *quam poſthac. Et paulò pòſt, Erraui, temerè fe-*
» *ci, pœnitet, ad clementiam tuam confugio, delicti*
» *veniam peto, vt ignoſcas oro.* 16 *Fortunæ autem nomen ignoratio cauſarum confinxit: cùm enim aliquid præter conſilium, ſpémque contigerit, fortuna vulgò dicitur: nec inſcitè Iuuenalis,*

> 17 *Nullum numen abeſt, ſi ſit prudentia: ſed te* Saty.10.
> *Nos facimus fortuna deam, cæ'óque locamus.*

Huius generis cauſarum conſilio & nō conſilio agētium magnus vſus eſt. 18 *Hoc enim præcipuè in æſtimatione laudis & vituperij, pœnæ & veniæ ſpectatur.*

1 Expoſitis duabus efficientis cauſæ diuiſionibus, tertia & poſtrema reſtat in efficientem ſpontaneam & non ſpontaneam: Illa cōſilij particeps eſt, & certa deliberatione vtitur ad agendum, vt Deus, angelus, homo: hæc caret conſilio, vt res naturales inanimatæ, & ex animatis ſtirpes & beſtiæ.

2 Phædria adoleſcēs excluſus à Thaide, incon-

tinentiam ſuam arguit, quòd tametſi ſciat & intelligat ſe perire, voluntate tamen pereat.

3 Hoc prouerbij vice à Cicerone vſurpatur, vt in Epiſtolis, Vt in fabulis Amphiaraus: ſic ego prudens & ſciens ad peſtem ante oculos poſitam ſum profectus. Pro Marcello, Prudens & ſciens ad interitum ruebam. Pro Seſtio, Viuus, vt aiunt, vidénſque cum victu & veſtitu ſuo publicatus eſt. Pro Quintio, Huic acerbiſsimū viuo videntíq; funus ducitur.

4 Cauſæ expertes conſilij partim naturales ſunt, partim coactæ, partim fortuitæ.

5 Aeolus oratione & precibus Iunonis adductus vētos ex antris emittit in mare ad vexandas naues Troianorū: hæc igitur eſt ſubitæ tempeſtatis deſcriptio ex ventis cauſis efficientibus, vbi ad incredibilem quandam tempeſtatē explicandam finxit poeta, quòd natura non ferebat, ventos contrarios ſimul flare: quod figmentum ex Homeri lib. 5. Odyſſeæ imitatus eſt Virg.

6 Phyſici in elementorū mutationibus cauſas efficientes conſiderant, calidū, frigidum, humidum, ſiccum: & pluuiæ, grandinis, cæterarūq; rerum, quæ gignuntur in aere, generationē partim ab exhalationibus, partim ab affectione aeris repetunt, & terræ motum ab incluſis exhalationibus itémq; diſputant animalia partim coitu, partim ſine coitu generari: & eorū progreſſionem fieri partim alis, partim pedibus, partim coſtis, partim ventre, partim pinnulis. Nihil deniq; eſt in rerum natura, cuius cauſas efficientes & naturales non exquirant.

Cauſa

7 Cauſa coacta minima cauſa eſt, à qua ſi quid actum ſit, id potius cauſæ cogenti, quàm coactæ imputatur: vt ſi quis ab alio impulſus quēquam offendat, is non tam reprehenditur, quàm qui impulit. Cauſa autem coacta interdum poteſt certo conſilio agere, vt homo, ſed nō tum cùm extrinſecus quaſi oblata impulſiōe cogitur ad efficiendum. In hoc genere interdū numerantur cauſæ, non quæ omnino violēta neceſsitate impelluntur, ſed quæ quaſi cogi & impelli videntur: nam mercator ſe tempeſtate coactū eſſe dicit, vt merces abiiceret, & priuatus à tyrāno ſe cogi, vt parentem interficiat: attamē neq; tempeſtas, neque tyrannus neceſsitatem faciendi adfert, quanuis vehemēter vrgeat: ſed quia ſic vſus fert, talis cauſa appelletur neceſſaria & coacta, ex cōditione, vt rhetores loquuntur, ſine qua ſalui aut liberi eſſe non poſſumus.

8 Excuſat cauſam Pompeianorum, quòd fatali neceſsitate ad bellum ciuile ſint impulſi. Hæc vis à Græcis dicitur εἱμαρμένη, id eſt fatalis neceſſitas, cùm res aliter fieri non poteſt, atque à Deo conſtitutum eſt, intra fatalem continuationem ordinis ſempiterni. Sic Ouidius de mūdi conflagratione libro 1. Metamorphoſeωn,

Eſſe quoque in fatis reminiſcitur affore tempus,
Quo mare, quo tellus, correptaq́ regia cæli Ardeat.

Et Cicero Philippica ſexta, Fuit fatalis, vt ita dicam, caſus, quem tulimus, quoquomodo ferendus fuit: nunc ſi quis erit, voluntarius: populum Romanum ſeruire fas non eſt, quem dij immortales omnibus gentibus imperare voluerunt.

Dixer

9 Dixerat Palinurus,

Da dextram miſero, & tecum me tolle per vndas,
Sedibus vt ſaltem placidis in morte quieſcam.

Cui Sibylla reſpondet fieri nō poſſe, vt Stygiam paludem tranſmittat, quia fata obſtant: itaq; Palinurus manſionis ſuæ cauſa eſt, ſed fato coacta.

10 Eſt enim fortuita cauſa in his rebus, quæ præter conſilium & opinionē rarò contingunt. Cic. lib. 2. de Diuinatione, Quid, ait, aliud fors, quid fortuna, quid caſus, quid euentus, niſi cùm ſic aliquid euenit, vt vel non cadere atq; euenire, vel aliter cadere & euenire potuerit?

11 Lucilius Balbus apud Ciceronem libr. 3. de Nat. Deor. refellit Epicureos à minoribus cauſis, Caracteres literarum temerè proiecti, vix ac ne vix vnquam annales Ennij efficient. Non igitur credibile eſt tam excellentem & admirabilem mundum temerario & fortuito atomorum concurſu factum eſſe. Sic Cicero aduerſus Carneadem diſſerit, qui diuinationem fortuitā eſſe dicebat, Quicquam poteſt eſſe caſu factū, quod in ſe habeat omnes numeros veritatis? quatuor tali iacti caſu venereū efficiunt, num etiam centum venereos, ſi quadringentos talos conieceris, futuros putas? Aſperſa temerè pigmenta in tabula, oris lineamenta effingere poſſunt, nō etiam Veneris Coæ pulchritudinem effingi poſſe aſperſione fortuita putas?

12 Phalereo vulnus ſalutaris curatio fuit, qui, vt Plin. lib. 7. author eſt, iam deploratus à Medicis, vomicæ morbo, cùm mortem in acie quæreret, vulnerato pectore medicinam inuenit ex

hoſte:

hoſte: hoſtis igitur curationis fortuita cauſa fuit:non enim ſanare inimicum,ſed necare volebat. Cic.lib.3.de Nat.deorum,non Phalereũ,ſed Phæreum Iaſonem nominat.

13 Poteſt quidem ea cauſa particeps eſſe conſilij: ſed cùm refertur ad euentus fortuitos, imprudentia dicitur,& fortuna: vt,iácere telum in feram, voluntatis eſt & conſilij:ferire autẽ quem nolueris, fortunæ: & homo quidem vtriuſque euentus eſt author, ſed in altero conſilium duntaxat adhibuit. Hoc genere Terentius ſeſe excuſat in Eunucho,

Si peccatum id eſt,peccatum imprudentia eſt
Poetæ,non qui furtum facere voluerit.

14 Excuſat Ouidius culpam ſuam ob caſum, quòd aliquid fortuitò viderit, quo Aug. Cæſar iratus eſt illi: commemorátq; ſimilem caſum Actæonis, qui cùm in monte Gargaphiæ feras perſequens nudam in fonte Dianam aſpexiſſet, ſubitò à dea in ceruum conuerſus, & à ſuis canibus dilaniatus eſt.

15 Cicero fingit per proſopopœiam hominem aliquem imprudentia lapſum,& idcirco veniam facti ſui deprecantem.

16 Cùm enim,ait Cicero in Topicis,nihil ſine cauſa fiat,hoc ipſum eſt fortunæ,euentus, obſcura cauſa,quæ latẽter efficit:quam Academici interdum deum vocant:quòd multa improuiſa efficiat & inopinata nobis,propter obſcuritatem, ignorationémq; cauſarum. Itaq; cauſa latens & incerta earum rerum,quæ præter opinionem nobis accidunt,fortuna vocatur: quam non abs re Poëtæ

Poëtæ inconſtantem, volubilem, & incertam fingunt: vt Lucanus libro 2.

Siue nihil poſitum eſt, ſeu fors incerta vagatur:
Fertq́; refertq́; vices, nec habent mortalia caſum:
Sit ſubitum quodcunque paras.

Et Ouidius libro 4. de Ponto,

Ludit in humanis diuina potentia rebus:
Et certam præſens vix habet hora fidem.

17 Si intelligimus rerum cauſas, videbimus omnia deorum conſiliis & prudentia regi & gubernari: ſed quia rerum cauſas frequenter ignoramus, ideo fortunæ locum tribuimus, deámq; vocamus: hanc enim, vt ait Plinius, veteres deam eſſe dixerunt omnia gubernantem, quòd in tota hominum ratione ſola vtranque paginam facit, adeóque ſumus obnoxiæ ſortis, vt ſors ipſa pro deo ſit, quia deus probatur incertus.

18 Neque enim homines ex fortuitis rebus magnopere laudantur, ſed ex ſpõtaneis & voluntariis cauſis, à quibus virtutes & vitia proficiſcuntur: & in iudiciis pœnam aut veniam magiſtratus reis ſtatuunt his cauſis conſideratis, vt ſi ſcelus ſponte commiſſum eſt, puniatur: ſin caſu & imprudentia, condonetur.

MATERIA.

1 *Materia ſupereſt, ex qua res eſt: ſic ex materia cum forma res corporatas effici dicimus: vt homo conſtat ex corpore & anima, id eſt, materia & forma. Sic domus appellamus materiam, lapides, arenam, ligna, cæmenta: hoc argumento regia ſolis apud Ouidium deſcribitur, quòd auro,*

quòd

quòd pyropo, quòd ebore, quòd argento ædificata eſſet,

Regia ſolis erat ſublimibus alta columnis, 2. Meta.
Clara micante auro, flammáſque imitante pyropo,
Cuius ebur nitidum, faſtigia ſumma tegebat.
Argenti bifores radiabant lumine valuæ.

2 In capiendis conſilijs de ædificijs, nauibus, oppidis, materiatíſque rebus omnibus, hæc cauſa locum neceſſarium habet, & in eiuſmodi rerum exquirenda natura materiæ neceſſaria eſt conſideratio. 3 Sed de ſingulis cauſis, & earum quatuor generibus ſatis. Præſtantiam, excellentiámque cauſarum finis ſibi vendicat: dein forma, tum efficiens, materia omnium poſtrema eſt. Nam ſi finis rei conſtiterit, cæteras eſſe cauſas eſt neceſſe: non contrá. ſi forma, & efficientem, & materiam: non contrá. ſi efficiens, materiam: non contrá. ſic videlicet antecedentibus in conſequentes ſuum quodammodo ius eſt: tametſi in agendo contrà accidit. materia enim fit prius in ædificando, quàm architectus opus vllum faciat: forma ſuccedit: tandem ædificio vtimur, & operis fine fruimur. 4 Hic Dialecticæ inuentionis primus fons eſt, vnde omnis humanæ ſcientiæ ſolida, conſtánſque cognitio demõſtratióque promitur: tum enim verè propriéque ſcire iudicamur, cùm rei cauſas penitus cognoſcimus. Ideóque, vt ait poeta,

Geor. 2. *Fœlix, qui potuit rerum cognoſcere cauſas.*

1 Materia in his rebus vera & expreſſa cernitur, quæ ſunt participes corporis: vt domus materia eſt calx, lapides, ligna, tegulę. hoc argumento Propertius muros Babylonios indicat,

Perſarum ſtatuit Babylona Semiramis vrbem,
Vt ſolidum cocto cingeret aggere opus.

Et Virgilius Tartarum deſcribit,

Porta aduerſa, ingens, ſolidóque adamante columnæ:
Vis vt nulla virûm, non ipſi excindere ferro
Cælicolæ valeant: ſtat ferrea turris ad auras.

Sic artis cuiuſque materia eſt in ſuis præceptis: & res naturales & artificioſæ ex materia cũ forma conſtituuntur. Interdum per metaphoram materia dicitur, non quæ re vera eſt, ſed quæ materiæ vires & nomen obtinet, vt à Phyſicis intellectus patiens hoc nomine dicitur, cùm intellectus agens ſit vt forma. Aliquando etiam per Catachreſim materia ſignificat id quod ad agendum propoſitum eſt, quomodo Oratoris materia quæſtio eſt: quæ poſtrema ſignificatio ad ſubiectorum locum pertinet.

2 In ædificiis ligna, cæmenta, ſaxa, lapides, & ſimilia ex vtilitate quæruntur: & naues ſunt faciẽdæ, vt ait Vegetius, ex cupreſſo, aut pinu domeſtica, aut ex larice ſylueſtri, aut abiete, & ex æreis clauis potius quàm ferreis: & in ædificandis oppidis materia quæritur, cui nec tempeſtas, nec caries, nec vetuſtas, nec hoſtilis machina nocere poſſit: ſic in faciendis lectis, ſtatuis, menſis, ſcamnis, tapetis, veſtibus, cæteríſq; rebus materia primùm ſolet cõſiderari: nec verò tantùm ad

deliber

deliberationem,ſed etiam ad laudem adhibetur: ſic enim vaſa ex ære Corynthio aut Deliaco, & Iupiter olympius ex ebore, & gladius ex ferri qualitate, & res quædam ex lapidum pretio, & honore laudantur. Hinc illud magnificum Scauri theatrum, cuius prima pars ex ebore, media ex vitro, ſummæ columnæ ex tabulis inauratis conſtabant: & inter columnas ſignorum tria numero millia diſpoſita erant.

3 Expoſitis cauſarum generibus cõparatio eorum inter ſe ſequitur duplex: prima in rebus conſtitutis & abſolutis, in quibus ſi finis cõſtiterit, reliquæ cauſæ præcedunt, quæ ad eum finẽ ſpectant: ſecunda eſt in rerum effectione & molitione, in qua primùm materia quæritur, deinde efficiens, tum forma accedit: poſtrema autem eſt finis adeptio.

4 Cauſarum fons maximus & vberrimus eſt, vnde omnis ſcientia rerum diuinarum & humanarũ promanauit, à quibus ſi veritatem vlla in re optamus noſſe & percipere, haurire debemus: ſi bellum gerendum eſt, ſi deliberandum de pace, ſi artes diligenter explicandæ ſunt, ſi quid deniq; iudicio & ratione æſtimandum vel explicandũ, nobis cauſæ conſiderandæ & perſpiciendę ſunt. Cicero cùm de Mithrydatico bello diceret, cauſas eius diligẽter omnes excuſsit, finem primùm, gloriam populi Romani, ſalutem ſociorum, vectigalia publica, tum facultates efficientiũ cauſarum primùm ex Mithrydate, quantum bellum ſit, quod coniungant duo potẽtiſsimi reges Mithrydates & Tygranes, renouent agitatæ natio-

nes: deinde ex Pompeio vires Romanas opponit, quòd in hoc imperatore ſit ſcientia rei militaris, virtus, authoritas, fœlicitas. Pro Milone finē Clodio necandi Milonis poſuit ſpē conſulatus, & impunitatis, & efficiētes cauſas meditatæ cædis, quòd Clodius eſſet expeditus in equo, quòd ſtipatus barbaris ſeruis. Et pro Roſcio Amerino remouet omnes cauſas parricidij, vt ſuſpicionē quoq; tanti facinoris remoueat: denique nullam eruditam diſputationē reperies, quæ non exquiſitum illud ex cauſis docendi genus ſequatur: rectéque Perſius, cùm homines ad ſui ipſius cognitionem excitat, ſic ait,

Diſcitéque ô miſeri, & cauſas cognoſcite rerum,
Quid ſumus, aut quidnam victuri gignimur, ordo
Quis datus, aut metæ quàm mollis flexus & vnde.

Quid Ariſtoteles de cauſis?

Nulla cauſæ definitio eſt in dialecticis Ariſtotelis libris: partitio in quatuor ſpecies 2. lib. poſteriorum Analyticorum notatur, quę abecedariis exemplis & vanis quęſtionibus de fieri & facto eſſe (ſic enim eius interpretes loquuntur) & de iis quæ circulo gignūtur: & an vnius rei plures ſint cauſæ: an vniuerſalis cauſa ſit vniuerſalis effectus: ſimilibúſq; tenebris obſcuratur: nec porrò ſpecies cauſarum via & ordine præceptis perſpicuis declarantur: cæteris autē in libris non generaliter, ſicut ars dialectica poſtulat, nec vno in loco, ſed ſingulatim & ſparſim quædā de cauſis Ariſt. tradit, vt de fine, tertio topico: vbi conſiderationē finis, quæ tota generalis eſſe debuerat,

rat, ad probandã & refellendam quæſtionẽ moralem de rebus expetendis & fugiendis nimis anguſtè coarctauit. De forma nihil nominatim, excepto eo loco, qui eſt in Analyticis poſteriori bus præcipit: ſed eam differentiã appellat in Topicis, quum tamen differẽtia nõ ſumatur ſimpliciter, ſed ſignificet potius comparationẽ, quæ aliâs dicitur diſsimilitudo. Efficientium nulla definitio, neq; diuiſio legitur recta & legitima, ſed tantùm ſecundo, tertio, quarto, ſexto, ſeptimo Topicis generationũ, corruptionum, effectiuorum, corruptiuorũ vocabulis quædã efficientiũ ſignificatio cõfunditur. De materia illud ſolum eſt, quod in poſterioribus Analyticis cap. 2. libri ſecũdi in cauſarũ partitione dictum eſt. Quamobrem primũ genus argumẽti, quod in dialectica inuentione primùm explicandũ erat, quanto reliquorum argumentorũ nobiliſsimum eſt, & illuſtriſsimũ, tãto eſt ab Ariſtotele peſsimè & vitioſiſsimè tractatum, nulla adhibita cauſæ definitione, nulla partium ſubiectarũ facili & perſpicua explicatione, nullis propoſitis exemplis congruentibus & idoneis, ſed doctrina partim diſsipata, & per dialecticum organum huc atq; illuc diſiecta, partim multis quæſtionũ nugis referta, & ad materiam apodicticorum ſyllogiſmorum, ſcholaſticarúmque altercationum anguſtius, quàm par ſit, adſtricta, cùm vſus cauſarũ omnibus rebus perſpiciendis & explicandis generaliter accommodari poſsit & debeat.

EFFECTA.

1 *Effecta vocamus ea, quæ de cauſis exiſtunt.*

Cùm enim propoſitæ rei cauſas omnes vidimus, tum poſtea quærimus, quid ab ea efficiatur. 2 *Sic Horatius, cùm aliquot ebrietatis cauſas memoraſſet, effecta deſcribit,*

Epiſt.1. *Quid non ebrietas deſignat? operta recludit,*
Spes iubet eſſe ratas, in prælia trudit inermem:
Sollicitis animis onus eximit, ac docet artes.
Fœcundi calices quem non fecere diſertum?
Contracta quem non in paupertate ſolutum?

3 *Multæ ſunt Ciceronis in Clodium, Piſonem, Catilinam, Gabinium, Vatinium, Antonium, pernicioſos Reipub. principes acerbæ & vehemẽtes reprehenſiones ex eorum vita atque factis. Huc etiam dicta pertinẽt, Princeps Romanorum Pompeius ex bellicis factis, Cicero ex* 5 *diſertis dictis à Martiale laudis gratia nominatur,*

Illud laurigeros ageres cùm læta triumphos,
Lib.3. *Hoc tibi Roma caput, cùm loquereris, erat.*

Huc conſilia referenda ſunt. 6 *Parmenionem & Phylotam interfici iuſsit Alexander propter ſuſpicionem coniurationis, vt Curtius & Arrianus ſcribunt.* 7 *eadem cauſſa in Lentulum, Cethegum, cæteróſque Catilinæ populares deprehenſos Romanus Senatus animaduertit.* 8 *Cauſſarum porrò cum effectis, & effectorum viciſsim cum cauſsis cognatio magna eſt, vt cauſſæ* 9 *ex effectis, & effecta ex cauſsis exquirantur.*

DE EFFECTIS.

1 Effecta & effectus, euenta & euentus eadem ſignific

ſignificatione dicuntur, quæ de cauſis fiunt: & quanuis effectorum nomen propriè ad efficientes cauſas referatur, quæ ſua vi aliquid efficiũt, aliqua tamen ratione cum cæteris etiam cauſis comparatur: nam & finis alliciendo, & forma rei naturam conſtituendo, & materia patiendo etiam adhibentur ad effectum. Itaq; effecta de omnibus cauſis exiſtere poſſunt. Nec verò tãtùm in præteritis rebus effecta conſiderantur, ſed etiã in his, quas quis facit, aut facturus ſit, vt cùm diſputatur quid facturus fuerit Alexãder magnus, ſi in Italiam veniſſet: tum enim effecta Alexandri non præterita, ſed futura memorantur.

2 Cùm Horatius aliquot ebrietatis cauſas narraſſet, vt curas omnes abiicere, conuiuio ſplendido intereſſe, optima vina effuſè & largè potare, ebrietatis effecta ſubiungit, quæ ſunt arcani ſignificatio, ſpes, audacia, gaudiũ, opinio doctrinæ, garrulitas. Sic Virgilius cùm in perſona Aeneæ optimum reipub. principem inſtituiſſet, cõuerſus ad Romanos breuiter eius facta docet,

Tu regere imperio populos, Romane, memento:
Hæ tibi erunt artes, paciq́; imponere morem,
Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos.

3 Publius Clodius ſacra bonæ deæ polluit, Ciceronẽ Roma eiecit, domũ eius incendit, cædem multorum ciuiũ in foro fecit, templũ nympharũ cõbuſsit. Lucius Piſo Conſul Ciceronem Clodio prodidit & vẽdidit, in Macedonia exercitum amiſit, ſocios vexauit, crudeliter, auarè, libidinoſè vixit. Catilina adoleſcens iuuentutem Romanã corrupit, in exitium patriæ cõiurauit.

Gabinius conſul cum Piſone tribunitios Clodij furores adiuuit, in luſtris, popinis, ganeis verſatus eſt, in Syria nihil aliud fecit, niſi pactiones pecuniarum cum tyrannis, deciſiones, direptiones, latrocinia, cædes: vexauit publicanos: Ptolemæum contra leges in regnum reduxit. Vatinius quæſtor Puteolis à mercatoribus pecuniam extorſit, tribunuſplebis Hiſpaniā furtis expilauit, magicas artes coluit, augur auſpicia contempſit & diſſoluit. Antonius puer decoxit, adoleſcens libidinoſè vixit, quæſtor rapinis ſe impleuit, tribunuſplebis bellum ciuile excitauit, magiſter equitum pro tribunali vomuit, in Pompeij bona inuolauit, conſul nudus Cæſari diadema impoſuit, in villa Varronis debacchatus eſt, leges fixit pretio atque refixit.

4 Sunt enim dicta eorum à quibus dicuntur, facta, vt Clodius Fauonio quærenti, qua ſpe furet Milone viuo, reſpondit triduo illum, aut ad ſummum quatriduo periturum: & Cicero Piſonem ex eius dictis inſectatur, Mihi verò quæ dicere auſus es? egere, foris eſſe Gabiniū, ſine prouincia ſtare non poſſe, ſibi quemque conſulere oportere. Præterea imperia & edicta magiſtratuum in hoc genere connumeranda ſunt: vt in Piſonē, Edicere auſus es, vt ſenatus cōtrà quàm cenſuiſſet, ad veſtitum rediret. Si tamen dicta ex totius quæſtionis affirmatione vel negatione ad eam confirmandā vel infirmandā ſumantur, teſtimonia ſunt & argumenta aſſumpta: vt ſi quis homines ad ſapientiam cohortetur, quòd Thales Mileſius dixerit, optimū viaticum ab adoleſcentia

tia ad ſenectutem eſſe ſcientiam, huiuſmodi dictum Thaletis factum eſt, ſed quæſtionis & ſuaſionis argumentum aſſumptum, non inſitum.

5 Eodē modo laudes diſertiſsimorū hominū tractātur, vt Xenophōtis, cuius ore muſas ferūt locutas: & Platonis, qui diuinitus ſcripſit: & Periclis, in cuius ore muſæ ſeſsitarūt: & Ariſtotelis, qui à Cicerone flumen aureum fundens dicitur.

6 Parmenionem Cleāder prius iuſſu Alexandri percuſsit, deinde milites exanimē confoderunt: Curtius lib. 7. Philotas cum multis aliis, qui in ſuſpicionem coniurationis venerant, dato ſigno ſaxis eſt obrutus. Curtius lib. 6.

7 Conſilium coniurationis deſcribitur prima oratione Ciceronis in Catilinam: deprehenſio oratione tertia: ſupplicia coniuratorū in hiſtoria Salluſtij.

8 Cauſæ & effecta ſunt nomina mutuæ relationis, licet res ipſæ quæ ſunt cauſę & effecta, interdum ſimpliciter & ſine vlla relatione ſpectari poſsint, vt Deus & mundus: cauſæ autem ex effectis exquiruntur, vt cùm Phyſici ratiocinantur aliquid eſſe calidum, quòd calefaciat, frigidum quòd frigefaciat: & viciſsim effecta ex cauſis, vt cùm iidem diſputant, quòd quidpiam calidū ſit, calefacere, & quòd frigidum ſit, frigefacere.

9 Huius argumenti ab effectis exempla ſunt, cùm opifices ex operibus, & inuentores ex inuentis, & authores ex ſuis factis laudantur aut vituperantur: vt Cic. lib. 2. de Nat. deorum, ex mundo, mundíq; partibus opificem naturæ inquirit & cōmendat: & Apelles ex tabulis pictis, Lyſip-

pus ex ſtatuis laudem meruit: & populus Romanus ex bellicis factis: ſic Liber pater, quòd docuit emere & vendere: Ceres, quòd arare, laudatur: & Aſſyrij, quòd primi literas inuenerunt: & Amphion, quòd muſicam: & Atlas, quòd aſtrologiam: & Anaximander, quòd ſphæram.

Quid Ariſtoteles de effectis?

Secundus hic dialecticæ inuentionis locus quaſi à dialectica eſſet alienus, ab Ariſtotele penè neglectus, ac pro nihilo habitus eſt: in categoriis quędam ſunt indicia, vbi agitur de actione: tametſi Ariſtotelei actionē non effectū, ſed progreſſionem ad effectum vocāt: vt ædificatio ſit actio architecti, ædificium effectū: nos verò commoditatem doctrinæ ſequuti, eodem nomine comprehēdimus. Libr. 2. poſteriorū Analyticorū vanæ quæſtiones, quæ huc ſpectare videntur, exagitantur, de fieri & facto eſſe, de his quæ circulo gignuntur, & his ſimiles. Et in 3. Topico locus eſt ab actionibus & operibus ad diſputandam moralem quęſtionē, neq; legitimè, neq; dialecticè tractatus. Dialectica enim ſingularia & propria vnius quæſtionis præcepta refugit, poſtulátq;, vt poſt expoſitū genus cauſarū finitima, & cognata his effecta generatim doceantur, & vſus eorum perſpicuis exemplis oſtēdatur: quod Ariſtoteles nec fecit, nec facere cogitauit.

SVBIECTA ET ADIVNCTA.

1 *Subiecta & adiuncta, vt cauſæ & effecta ad ſe mutuò referuntur. Subiecta ſunt quæ adiunctis ſubijciuntur: Adiuncta quæ ſubiectis adiungunt*

guntur. Subiectorũ nomen in ſcholis vſitatiſsimum non immutandum arbitror, cùm melius nullum habeamus. Adiunctorũ nomen hîc proprium eſt, 2 *& eo Cicero in his præceptis vtitur.* 3 *Subiectorum atque adiunctorum tripertita diſtinctio, tametſi rudis, nec ſatis polita: tamen dum melior inueniatur, non incommoda notari poteſt. Aliàs enim ſubiectis res ſic adiunctæ ſunt, vt in his inſint: aliàs vt circunſtẽt tantùm: aliàs vt neutrum, ſed vt circa hæc occupentur.*

ADIVNCTA QVAE INſunt in re.

4 *Primo genere animũ dicimus ſubiectum eſſe virtutis, vitij, ſolertiæ, inertiæ: quia hæc in animo inſunt. Corpus, quantitatis, qualitatis, vt proceritatis, paruitatis, valetudinis, roboris, pulchritudinis.* 5 *Cicero de Fannio Chærea, Nónne ipſum caput, & ſupercilia illa penitus abraſa olere malitiam, & clamitare calliditatem videntur? Nónne ab imis vnguibus vſq; ad verticem ſummum, ſi quam coniecturam affert hominibus tacita corporis figura, ex fraude, fallacijs, mendacijs conſtare totus videtur? qui idcirco capite & ſupercilijs ſemper eſt raſis, ne pilum vllum viri boni habere dicatur. Martialis de Zoilo,* Pro Come.

6 *Crine ruber, niger ore, breuis pede, lumine luſcus,* Libro 12.
Rem magnam præſtas Zoile, ſi bonus es.

7 *Hoc modo terra hominum, mare piſcium,*

aer auiū ſolū, id eſt, ſubiectū ab Ouidio dicitur,

Faſt.1. *Omne ſolum forti patria eſt, vt piſcibus æquor,*
Et volucri vacuo quicquid in orbe patet.

8 *Hoc modo Virgilius propria arborum quarundam ſubiecta in Bucolicis deſignat,*

Eclog.7. *Fraxinus in ſyluis pulcherrima, pinus in hortis,*
Populus in fluuijs, abies in montibus altis.

ADIVNCTA QVAE rem circunſtent.

9 *Secundo genere adiunctorū Dido venatum proficiſcens apud Virgilium magnificè pingitur,*

It portis iubare exorto delecta iuuentus,
Aenei.4. *Retia rara plagæ, lato venabula ferro,*
Maſſylíque ruunt equites, & odora canum vis:
Reginam thalamo cunctantem ad limina primi
Pœnorum expectant, oſtróque inſignis & auro
Stat ſonipes, ac frena ferox ſpumantia mandit.
Tandem progreditur magna ſtipante caterua
Sydoniam picto chlamydem circundata limbo,
Cui pharetra ex humero, crines nodantur in aurum:
Aurea purpuream ſubnectit fibula veſtem.

Veſtitus & comitatus equitum, peditū, canum, non erant in regina: ſed reginam ipſam circunſtabant. tota ferè Ciceronis ad Catilinam deprimendum diſputatio ex Catilinæ comitatu ſumitur, vnde ſunt illa, Catil.2.
» *10 Quis tota Italia veneficus, quis gladiator, quis latro, quis ſicarius, quis*
» *parricida, quis teſtamentorum ſubiector, quis*
» *circunſcriptor, quis ganeo, quis nepos, quis adulter,*

„ *ter, quæ mulier infamis, quis corruptor iuuẽtutis,*
„ *quis corruptus, quis perditus inueniri poteſt, qui*
„ *ſeſe cum Catilina non familiariſſimè vixiſſe*
„ *fateatur?*

ADIVNCTA QVAE
circa occupantur.

11 *Tertio genere adiunctorum continentur ea quorum ſubiecta vulgò obiecta dicuntur: vt viſus colores, auditus ſoni, odores odoratus: his enim accidit vt videantur, audiantur odoratu percipiantur.* 12 *Sic virtutibus & vitijs ſubiecta ſua ſunt, circa quæ occupentur & exerceantur. Ci-*
„ *cero in Verrem, Quas res luxuries in flagitijs,*
„ *crudelitas in ſupplicijs, auaritia in rapinis, ſuper-*
„ *bia in contumelijs efficere potuiſſet, eas omnes ſe-*
„ *ſe hoc vno prætore per triennium pertuliſſe. Pro-*
„ *pertius,*

Nauita de ventis, de tauris narrat arator, Lib.2.
Enumerat miles vulnera, paſtor oues.

Simile eſt illud Virgilij,

13 *Torua leæna lupum ſequitur, lupus ipſe capellam:* Eclog.2.
Florentem cytiſum ſequitur laſciua capella:
Te Corydon, ô Alexi. trahit ſua quemq; voluptas.

Huc referenda eſt grauis illa quæſtio de ſubiectis artium, & accuratè partienda.

14 *Aliud enim ſubiectum ars, aliud artifex qui arte vtitur, ſibi proponit. Dialectica ars ſubiectũ & propoſitum habet ad explicãdum naturalem*

rationis vſum in magnis ingenijs, in certa conſuetudine, in perfectis exemplis impreſſum: Dialecticus verò, qui deſcriptam artem cognitámque exercet, quæſtionem omnem pro ſubiecto ſibi ſtatuit, in qua inuentionis & diſpoſitionis definita & explicata præcepta exerceat. Medicina quoque cùm deſcribitur, proponit ſibi omnia, quæ ad tuendam & reſtituendam valetudinem pertinent: medicus exercendis medicinæ præceptis, humanum corpus ad curandum intuetur. [15] Denique cæteris in generibus, aliud eſt artis ſubiectũ, quod præceptis explicetur: aliud artificis, quod ab eo tractetur & expediatur. [16] Quamobrem ſubiectorum & adiunctorum vſus hic in inuentione teneatur, qui etſi cauſis & effectis ad rem penitus intuendam minor eſt, ita frequentior & promptior ad quamuis quæſtionem exponendam. Hinc enim ſunt [17] ſigna, ſuſpiciones, coniecturæ: id eſt, innumerabilium rerum ſpecies & notæ: hinc certæ nonnunquam rerum firmæq; probationes ex proprijs affectionibus, [18] vt in homine ridendi, in lupis vlulandi, in canibus latrandi. [19] In artibus perſæpe ex adiunctis qualitatibus magnæ confirmationes & graues ſumuntur: ſed non hæc vis eſt omnium adiunctorum. Plerunque enim leuia ſunt & infirma: [20] quanquã de adiunctis in vniuerſum hoc ſit verum, ſi ſingula non multum ponderis habeant: multa tamen ſi coniunxeris,

iunxeris, plerunque magnam vim ſint habitura. Quemadmodum de eiuſmodi ſignis ait Ouid. 21

Forſitan hæc aliquis (nam ſunt quoq;) parua vocabit: De Reme. 2.
Sed quæ non proſunt ſingula, multa iuuant.

DE SVBIECTIS ET adiunctis.

1 Subiectorum & adiunctorũ doctrina vna & communis eſt, quòd ea relata ſunt, & mutuò ſeſe explicant: itaque coniunctè melius, quàm diſiunctè cognoſcuntur.

2 In Topicis Cicero adiuncta nominat, in Partitionibus & lib. 2. de Orat. cõiuncta, Quintilianus etiam circunſtantias: Martia. hoc argumento cuiuſmodi ſint ſua epigrãmata, indicat:

Sunt bona, ſunt mala, ſunt mediocria quædam,
Quæ legis hîc, aliter non fit Auite liber.

Poſſet argumentum hoc appellari συμβεβηκὸς, id eſt accidens, niſi hoc nomen non ſolùm adiuncta, ſed effecta quoque apud Ariſtotelem ſignificaret, vt ex ſecũdo Topicorum perſpicuum eſt, niſi & adiuncti vocabulum multa etiam, quæ Ariſtoteli accidentia nõ ſunt, comprehenderet.

3 Hæc diuiſio ex obſeruatione naturalis vſus notata eſt, in quo tripertitam varietatem adiunctarũ rerũ videmus, vt aliæ inſint in re ipſa, quæ à philoſophis vulgò accidentia dicũtur: aliæ circunſtent tantùm, & ob id appellẽtur circunſtantiæ: aliæ circa rẽ verſentur, vt Grammatica circa ſermonis emendationẽ: Rhetorica circa orationis ornatũ: quomodo omnes artes earũ rerũ quas tractant, adiũcta dici poſſunt, quia res quæ

art

artibus explicantur, artium ſubiecta vocantur.

4 Exēpla ſunt de primo genere ſubiectorum & adiunctorum.

5 Cicero iocatur in Chæreā hominem fraudulentū, ex habitu corporis, quòd ſit raſus. Tota phyſiognomorum ars & doctrina in hoc penè argumenti genere verſatur, quæ nihil aliud eſt, niſi diuinatio de affectibus animorum ex adiunctis externis corporis, vt colore, habitu, figura, lineamentis, ex quibus probabilem aliquam coniecturam de moribus hominum facimus: vt Zopyrus Socratē ſtupidum dixit eſſe & bardū, quòd iugula concaua nō haberet: addidit etiam mulieroſum, in quo Alcibiades cachinnū dicitur ſuſtuliſſe: & Maximus ob inſignē & portentoſam magnitudinem pro bardo eſt habitus.

6 Martialis ex quatuor adiunctis corporis coniicit Zoilum eſſe hominem malum.

7 Exempla ſunt etiam de primo genere, ſed ſuperioribus aliquantum diſsimilia: nō enim ſic homines terræ, aut piſces aquis adiunguntur, vt colores & magnitudines corporibus: Euander autem cùm patrem necauiſſet, ſuaſu matris patria Arcadia dimiſſa venit in Italiam, vbi Carmenta mater inter alia, etiā hoc argumento eum conſolatur. Sic Martialis trium Pompeiorum funera ex tribus ſubiectis locis indicat,

Pompeios iuuenes Aſia atque Europa, ſed ipſum
Terra tegit Libyes, ſi tamen vlla tegit.
Quid mirum toto ſi ſpargitur orbe? iacere
Vno non poterat tanta ruina loco.

8 Sic plerunque rẹs ex locis, in quibus naſci-

tur

tur aut reperitur, indicari ſolet. Virgilius libr. 1. Georgicõn,

-nonne vides, vt Tmolus odores,
India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi?
At Calybes duri ferrum, viroſáque Pontus
Caſtorea, Aeliadum palmas Epirus equarum.

Item libr. 2. Georg.

Fluminibus ſalices, craſſiſque paludibus alni
Naſcuntur, ſteriles ſaxoſis montibus orni:
Littora myrtetis gratiſſima, denique apertos
Bacchus amat colles, Aquilonem & frigora taxi.

Hoc item argumento merces à mercatoribus laudantur, cùm eas laudant ex locis vbi reperiuntur, & vnde exportantur: vt vinum Falernum à monte Falerno, & Tarentinam lanam, à Tarentinis paſcuis.

9 Exempla ſunt de ſecũdo genere adiunctorum, quæ rem ſubiectam circunſtant, & idcirco circunſtantiæ in ſcholis nominantur. Virgil. 4. Aeneid. deſcribit Didonem reginam Carthaginenſium, quæ ſe mane parabat ad venationem, primùm ex circunſtante comitatu iuuenum, retium, equitum, canum, ſonipedis: deinde ex circunſtante habitu & ornatu corporis chlamyde, pharetra, corymbo, fibulis. Eius generis exempla etiam ſunt: vt actione ſeptima in Verrem, Stetit ſoleatus prætor populi Romani, cum pallio purpureo, tunicáque talari muliercula nixus in litore. Secunda Philippica de Antonio, Vehebatur in eſſedo Tribunus plebis, lictores laureati antecedebant, inter quos aperta lectica mima portabatur: ſequebatur rheda cum lenonibus,

comit

comites nequiſsimi: reiecta mater amicam impuri filij tanquam nurum ſequebatur. Ouid. lib. 2. de Remed. amoris,

Phœbus adeſt, ſonuere lyræ, ſonuere pharetræ:
Signa Deum agnoſco per ſua: Phœbus adeſt.

Lyra & pharetra non ſunt in Apolline, ſed circunſtant. Martialis in mendicum ex circunſtante habitu iocatur,

Hunc quem ſæpe vides inter penetralia noſtræ
Pallados, & templi limina, Coſme, noui,
Cum baculo peráque ſemen, cui cana putríſque
Stat coma, & in pectus ſordida barba cadit:
Cerea quem nudi tegit vxor abolla grabati,
Cui dat latratos obuia turba cibos:
Eſſe putas Cynicum deceptus imagine falſa:
Non eſt hic Cynicus, Coſme. quid ergo? canis.

10 Veneficus, gladiator, latro, & reliqui Catilinæ comites non erant in Catilina, ſed eum circunſtabant.

11 Exempla ſunt de tertio genere adiunctorum, quæ circa rem quampiã occupantur, quam Philoſophi obiectam ſolent appellare: vt Phyſici in explicãdis ſenſuum facultatibus, quid cuique obiectum ſit, docent: vt viſui color, auditui ſonus, odoratui odor, guſtui ſapor, tactui calor, frigus, humor, ſiccitas: & multæ aliæ qualitates. Ex hoc genere ſunt illa quoque poëtica,

-Vocémque his auribus hauſi. &,
-Quin protinus omnia
Perlegerent oculis.

12 Virtutum & vitiorum obiecta ab Ariſtotele tractantur cap. 7. lib. 2. de Moribus, vt fortitudo

tudo in periculis, temperantia in voluptatibus, liberalitas in pecuniis, magnitudo animi in honoribus, clementia in ira, veritas in dictis & factis, verecũdia in pueris, iuſtitia in iure cuique tribuendo verſetur: in iiſdémque contraria vitia, ſed infra aut ſupra modum occupētur. Simile eſt exemplum pro lege Manilia, Nõ enim ſolæ ſunt illæ virtutes imperatoriæ, quæ vulgo exiſtimãtur, labor in negotiis, fortitudo in periculis, induſtria in agendo, celeritas in cõficiendo, conſilium in prouidendo. Interdum obiecta præcedunt, quibus adiuncta ſua redduntur: vt Paradoxo primo, Quæro enim à vobis non vllam cogitationem habuiſſe videtur hi, qui rempublicam nobis tam præclarè fundatam reliquerunt, aut auri, aut argẽti ad auaritiam: aut amœnitatũ ad delectationẽ: aut ſupellectilis ad delicias: aut epularũ ad voluptates? Ouidius li. 2. de Arte amãdi,

Scit bene venator, ceruis vbi retia tendat:
Scit bene, qua frendens valle moretur aper:
Aucupibus noti frutices: qui ſuſtinet hamos,
Nouit quæ multo piſce natentur aquæ.

13 Corydon hortatur Alexin ad amorem, ab exemplis ſimilibus, quorum partes ſunt adiuncta quædam & ſubiecta.

14 Subiectum Dialecticæ eſt naturalis rationis exẽplar, vt ars ipſa nihil aliud præceptis ſuis doceat, niſi quæ ſit vis humanæ mentis in diſſerendo, quæ eius actiones, & quæ ſpecies actionum. Hoc autem exemplar animaduertendũ eſt (vt antea diximus) in multis excellentium hominum exẽplis, & congruentibus præceptis expri-

mendum. Dialecticus verò non ſibi vim illam rationis explicãdam proponit, ſed dialectica arte vtitur ad diſputandum de qualibet re propoſita. Dialecticũ hîc appello, non qui dialecticam artẽ interpretatur, ſed qui diſſerit & ratiocinatur.

15 Sic Arithmetica docet numeros, Arithmeticus vtitur numeris ad addendũ, ſubducẽdum, multiplicandum, diuidendũ: & Geometria verſatur circa quantitatis cõtinuæ explicationem, Geometra adiutus arte & præceptis lineas ducit, & figuras effingit.

16 Expoſitis ſubiectorum & adiunctorũ generibus, generalis eorum vſus indicatur adhibita quadam collatione cum cauſis & effectis: nam cauſarum vſus eſt infrequentior, quia ſæpe nos latent: adiunctorum frequentior, quia magis nobis in promptu ſunt: itaque his frequenter apud doctos & indoctos vtimur.

17 Signa enim quæ Græcè σημεῖα dicuntur, rebus propoſitis adiungũtur (vt ait Cicero) cuiuſmodi ſunt ea, quæ rem præcedũt, vt cædẽ apparatus, colloquiũ, locus: & quæ ſunt cũ re ipſa, vt cũ cæde pedũ crepitus, ſtrepitus hominũ: & quæ rem ſequũtur, vt cædem pallor, tremor, rubor, titubatio. Talibus adiunctis & indiciis venatores feras perſcrutãtur, iudices de rerum factis ſuſpicantur, Aſtrologi de pluuia, tempeſtate, ſerenitate, & cæteris aëris affectionibus augurantur: vnde ſunt illa prognoſtica,

Vento rubet aurea Phœbe. &,

Cornix plena pluuiam vocat improba voce,

Et medici partem ſuæ artis σημειωτικὴν appellant, quæ de ſignis morborum ſanitatíſque diſputat.

18 In leone rugiendi,in tygre rūcandi,in vrſo vncandi,in apro frendēdi,in ceruo glocicādi, in tauro mugiendi,in equo hinniendi,in oue balandi,in capro mutiēdi, in angue ſibilādi, in auibus ſimiliter propriæ quędā affectiões inſunt,vt in paro tinniēdi,in turdo trutilādi,in ſturno piſitādi,in perdice cacabādi,in cygno drāſandi,in accipitre pipādi,in miluo lippiūdi,in gallo cucuriēdi,in pauone pupillādi,in hirūdine trinſandi, in coruo crocitādi,in ciconia glotorādi,in paſſere pipiēdi,in cucullo cucullādi,in cicada fritiniēdi,in ape bōbillādi,in veſpertilione ſtridēdi.

19 Vt in philoſophia morali virtus ex adiunctis qualitatibus declaratur,quòd ſit laudabilis, quòd per ſe expetenda:ex contariiſque affectionibus vitium ſimiliter, quòd turpe, quòd per ſe fugiendum:in Phyſicis primæ qualitates, vt calor,frigus,humor,ſiccitas ad explicandas rerum naturas plurimū valēt. Et Arithmetici numerorū,Geometræ magnitudinū, Aſtrologi orbium & ſyderū affectiones qualitatéſque cōſiderant.

20 Firmiſsimis argumentorum ſingulis (inquit Fabius) inſtandū eſt:infirmiora congregan da ſunt,quæ ſi nō proſunt,quia magna nō ſunt, valebunt,quia multa ſunt quæ ad eiuſdē rei probationem ſpectant. Cicero in Partitionibus, Veriſimilia,ait,partim ſingula mouent ſuo pondere,partim etiam ſi vidētur eſſe per ſe exigua, multum tamen cùm ſunt coaceruata,proderunt.

21 Idem eodem loco,

Tu tantum numero pugna,præceptáque in vnum
Contrahe,de multis grandis aceruus erit.

Quid Ariſtoteles de ſubiectis & adiunctis?

Subiecti nomẽ ab Ariſto. in Categoriis, Analyticis, Topicis frequenter vſurpatur, ídque eſt τὸ ὑποκείμενον: ſed varia tamen ratione, & ſignificatione: aliâs enim inferiora ſuperioribus ſubiecta dicuntur: vt ſpecies generibus: vnde Ariſtoteli vſitatum eſt loquendi genus, de ſubiecto aliquo dici: aliâs accidentibus ſubſtantiæ ſubiectæ ſunt: hinc illud etiã Ariſtoteleum, in ſubiecto aliquo eſſe: quę ſecũda ſignificatio, tametſi aliqua ex parte cum hoc inſtituto congruit, paulo tamẽ eſt anguſtior, quàm hic locus exigat: ſubiectum enim hoc loco non tantùm ſubſtantiam, ſed accidens interdum ſignificat, & vſum longè diuerſum habet: adiunctorum nomen nuſquam eſt in dialecticis Ariſtotelis libris, ſed à Cicerone vſurpatur. De adiunctis tamen apud Ariſtotelem quædam aliis appellationibus, vt accidentis & circũſtantiæ, in Topicis confuſè ſignificantur: quæ quidem diſsimilem habẽt rationem: Accidens enim nec adiũcta omnia complectitur, nec ea ſola, ſed etiam quædam effecta, vt ſedere, ſtare, currere: de circunſtantia, quæ adiuncti pars eſt, tertio Topico locus eſt. Secũdum hanc nominum rationem videtur Ariſtoteles decem Categorias inſtituiſſe, vt ſubſtantia prima ſubiiceretur, reliquæ nouem adiũgerentur: ſed tamen aliud eſt ſubiectũ, aliud ſubſtantia, & aliud adiunctũ, & aliud accidens, quemadmodum ex his, quæ diximus, intelligi poteſt: neque hæc Categoriarũ partitio quicquam omnino habet dialecticum, quia neque

in

inuentionis, neque diſpoſitionis generales regulas & leges tradit.

DISSENTANEA, AC primùm contraria.

1 *Expoſitis è ſimplicium genere conſentaneis argumentis, diſſentanea ſequuntur, quæ de eodem ſimul affirmari non poſſunt:* 2 *quorum genera duo ſunt, contraria & repugnantia. De contrariis primùm, & eorum partibus dicamus.* 3 *Contraria diſſentanea ſunt, quæ certa conditione diſſident vnum ab vno:* 4 *vt bonũ à malo, aut ſummum à duobus, vt auaritia à liberalitate & effuſione. Pluribus cõtrarium nihil eſt, niſi fortè eiuſdem plura nomina, vt beſtiam, belluam, pecudem diuerſas res exiſtimemus.* 5 *Contrariorum ſpecies quatuor ſunt, aduerſa, priuantia, relata, contradicentia.*

ADVERSA.

6 *Aduerſa contraria ſunt, quæ plurimum ſub eadem communione naturæ differunt, quibúſque propoſitis occurrunt tanquam è regione cõtraria: vt homo & bellua. Nam & homo & bellua animalis natura continentur, ſub qua nullæ duæ res*
›› *aliæ magis diſſidẽt. Cicero contra Epicureos,* 7 *Il* Parad.1.
›› *lud tamen arctè tenent, accuratéque defendunt,*
›› *voluptatem eſſe ſummum bonũ: quæ quidem mihi*
›› *vox pecudum videtur eſſe, non hominum. Tu cùm*
›› *tibi ſiue Deus, ſiue mater, vt ita dicam, rerum*

„ *omnium natura dederit animũ, quo nihil eſt præ-*
„ *ſtantius, neque diuinius: ſic te ipſe abiicies ac pro*
„ *ſternes, vt nihil inter te, atq; inter quadrupedem*
„ *intereſſe putes? Pecudem & hominem aduerſa Cicero oppoſuit: voluptas pecudis bonum eſt: non igitur hominis. Seruitus & libertas apud Tibullum ita contraria ſunt,*

Libro 2. 8 *Sic mihi ſeruitium video, dominamq́ paratam:*
Tu mihi libertas illa paterna vale. Virgil.

Aene.11. 9 *Nulla ſalus bello, pacem te poſcimus omnes.*

„ *Cicero 5. de finibus, Et quoniam hæc deducuntur*
„ *de corpore, quid eſt cur non rectè pulchritudo*
„ *etiam ipſa propter ſe expetenda ducatur? nam ſi*
„ *prauitatem, imminutionémque corporis propter*
„ *ſe fugiendam putamus, cur non etiam, ac fortaſ-*
„ *ſe magis propter ſe, formæ dignitatem ſequimur?*
„ *& ſi turpitudinem fugiamus in ſtatu & motu*
„ *corporis, quid eſt, cur pulchritudinem non ſe-*
„ *quamur?*

PRIVANTIA.

10 *Priuantia ſunt contraria, habitum, habitúſque priuationem ſignificantia: vt ſobrius & ebrius. Martialis,*

Lib.3. . *Ebrius es, nec enim faceres hæc ſobrius vnquam.*
Pauper & diues. Martialis,

Lib.5. 12 *Semper eris pauper, ſi pauper es Aemiliane:*
Dantur opes nullis nunc, niſi diuitibus.

„ 13 *Talia ſunt mors & vita in Miloniana, Eius*

mortis

„ *mortis ſedetis vltores, cuius vitam ſi putetis per*
„ *vos reſtitui poſſe, nolitis.*

RELATA.

14 *Relata ſunt contraria, quæ ſe mutua naturalis affectionis relatione complectũtur: vt apud*
„ *Ciceronem datum & acceptum,* 15 *Ex quo profectò intelligi debet, quanta in dato beneficio ſit*
„ *laus, cùm in accepto tanta ſit gloria. Sic pater, filius, dominus, ſeruus: quibus Martialis in Soſibinianum luſit,* Pro Marc.

Tum ſeruum ſcis te genitum, blandéque fateris: Libro 1.
Cum dicis dominum Soſibiane, patrem.

Eſt autem animaduertendum in hoc relationis genere non tam contrarias, quàm amicas & coniunctas res eſſe: dum enim ſic dicimus, Pater eſt filij dominus, ergo filius eſt patris ſeruus, relatio eiuſmodi conſenſionem habet, & tum tamen propria relatio eſt: cùm verò dicimus, Sum pater tuus, non igitur filius tuus, diſſenſio verè contraria eſt. Sic Tibullus,

16 *At vos exiguo pecori, furéſque, lupique* Libro 1.
Parcite, de magno eſt præda petenda grege.

Veruntamen quia nomen vno ſcriptorum omnium conſenſu ad contraria hæc ſignificanda poſitum eſt, & res nihilominus intelligitur, immutari non eſt neceſſe.

DE DISSENTANEIS.

1 E' ſimplicibus argumentis quædam conſentanea ſunt, quæ cõſentiunt cũ parte quæſtionis,

vt ſi probes virtutem eſſe expetẽdam, quia ſit honeſta, argumentum (honeſta) conſentit cum (virtute) parte antecedente quæſtionis, quia Virtus & Honeſta de eadem re ſimul affirmari poſſunt, vt de iuſtitia, liberalitate, temperãtia, cæteriſque virtutum generibus: Quædam verò ſunt diſſentanea, quæ de eadem re ſingulari & indiuidua ſimul affirmari non poſſunt. Itaque argumentum diſſentaneum erit alteri parti quæſtionis, quãdo ſic inter ſe pugnabunt, vt de quo alterum affirmatur, de eo alterum negetur: vt ſi docere velis hunc Aethiopem nõ eſſe album, quòd ſit niger, argumentũ (niger) diſſentaneũ eſt albo, parti alteri quęſtionis quoniã igitur niger, de hoc Aethiope affirmatur, de eodem albus, negetur oportet.

2 Diuiſio diſſentaneorum in duas ſpecies, de quibus ex ordine dicetur.

3 Definitio contrariorum eſt, quæ in Ariſtotelis Categoriis ἀντικείμενα, in Topicis Ciceronis contraria appellantur.

4 Exempla ſunt ad illuſtrandam contrariorum definitionem.

5 Partitio contrariorum hîc eadem eſt, quæ in Categoriis Ariſtotelis, & Topicis Ciceronis in quatuor genera.

6 Ariſtoteles ἐνάντια vocat, Cicero aduerſa, quæ ſub eodem genere comprehenſa plurimum diſsident: nec intereſt an ſint in eodem proximo genere, vt hòmo & beſtia in animali, an in remoto & longè petito, vt liberalitas & auaritia in genere habitus. Atq; etiã fieri poteſt, vt ſpecies aliæ aliis aliquãtulo plus diſtent, vt in vitiis auaritia

plus

plus diſtat à liberalitate, quàm effuſio: & timor à fortitudine, quàm audacia. Aduerſorũ duo ſunt genera, vt ait Ariſtoteles, vnum eorum quæ aliquid intermedium habent, vt candor & nigror: nam inter eos fuſcus, cæruleus, glaucus, purpureus, & multi alij colores interiecti ſunt: alterum eorum quæ nihil habent intermediũ, vt ſanitas & morbus, ſi credamus Ariſtoteli. In illo genere ex affirmatione vnius, negatio alterius concluditur, non contrà, vt album eſt, non igitur nigrũ: in hoc ex affirmatione negatio, viciſsímque ex negatione affirmatio concluditur, vt ſanus eſt, non igitur æger. Itémque, æger eſt, non igitur ſanus. Porrò aduerſa dupliciter tractantur, aliàs aperta negatione, vt ſapiens eſt, non igitur ſtultus: quo modo diſputat Martialis,

Morio dictus erat, viginti millibus emi:
Redde mihi nummos, Gargiliane, ſapit.

Et Cicero lib. 5. de Finibus, probat nullũ animal ſe odiſſe, quia ſeipſum diligat, Siquidem, inquit, quomodo poteſt intelligi, aut cogitari eſſe aliud animal, quod ſe oderit? res enim cócurrent contrariæ: nam cùm appetitus ille animi ad ſe aliquid trahere cœpit conſultò, quod ſibi obſit, quia ſit ſibi inimicus, cùm id ſua cauſa faciat, & oderit ſimul & diliget: quod fieri non poteſt: neceſſe eſt quidẽ, ſi quis ſibi inimicus eſt, eum quæ bona ſunt, mala putare: bona contrà, quæ mala: & quæ appetenda fugere, & quæ fugienda appetere: quæ ſine dubio vitæ ſunt euerſio.

Aliàs aduerſa aduerſis geminata redduntur, vt, Virtus eſt per ſe expetenda, vitium igitur eſt per

ſe fugiendum:in quo genere aduerſum tanquam pro negatione aduerſi ponitur, quaſi diceretur, Vitium igitur non eſt expetendum. Cicero Tuſculana 5. Quid cùm fatentur ſatis magnam vim eſſe in vitiis ad miſeram vitam, nónne fatendum eſt eandem vim in virtute eſſe ad beatam vitam? Contraria enim contrariorũ ſunt cõſequentia.

7 Probat voluptatem ſummum & proprium bonũ hominis non eſſe, quod ſit pecudis bonũ.

8 Tibullus queritur ſe non eſſe liberũ: argumentum libero diſſentaneum eſt, quod ita cõcluditur, Seruus ſum, non igitur liber.

9 Drances hortatur Turnum ad faciendam pacem cum Troianis,

Quid miſeros toties in aperta pericula ciues
Proijcis? ô Latio caput horum & cauſa malorum.
Nulla ſalus bello, pacem te poſcimus omnes
Turne: ſimul pacis ſolum inuiolabile pignus:

Diſſentanea ſunt, Bellum eſt nobis pernicioſum, pax igitur expetenda.

10 Hæc ab Ariſtotele στερητικὰ, id eſt priuantia dicuntur à priuatione parte altera oppoſitionis, cui opponitur, ἕξις, id eſt habitus: differúntque ab aduerſis, quia non ſunt in eodẽ genere, vt nox & dies, tenebræ & lux. Priuatio enim quæ nihil eſt, in nullo genere ineſſe poteſt: & quanuis priuatio intelligatur per negationem habitus, vt cæcus nõ videns, aliud tamen eſt priuatio, aliud negatio. Hæc enim ſignificat quicquid nõ eſt in re affirmata, illa tantùm quod in re non ineſt, ſed natura ineſſe poteſt. Itaque negatio latius patet, quàm priuatio: ſolum enim animal ſenſibile

poteſt

poteſt dici cæcum, at non ſolum animal eſt non videns, ſed domus, veſtis, lectus, aurum, argentum, & alia infinita.

11 Martialis iocatur in Cerdonem in ludis faciendis res ſuas ſtultè conſumentẽ: argumentum eſt à priuantibus: Sobrius iſtos ludos non faceres: ebrius igitur facis: ebrius enim ſignificat habitum quendam: & ſobrius habitus eius priuationem, quaſi ſine ebrio.

12 Pauper & diues priuãtia ſunt, quia pauper eſt, qui non habet diuitias: diues, qui habet. Vnde iocus eſt Martialis, Soli diuites diteſcũt: non igitur pauperes. Sic Ouidius primo Faſtorum,

In pretio pretium nunc eſt, dat cenſus honores,
Cenſus amicitias: pauper vbique iacet.

Honorantur ſoli diuites: non igitur pauperes.

13 Mors eſt priuatio vitæ in ea re, quæ vitæ capax ſit: vita eſt habitus quidam viuẽtis. Si poſſetis vitam Clodio reſtituere, noletis: non debetis igitur mortem eius vlciſci.

14 Hæc ab Ariſtotele in Categoriis τὰ πρός τι dicuntur, à Cicerone in Topicis, quæ cum alio conferuntur, aliâs etiam relata, contraria quæ ſe mutua relatione cõplectuntur: atque hæc poſterior pars definitioni additur, non ad ſignificandam diſſenſionem relatorũ inter ſe, ſed ad monſtrandam eorum differentiam à reliquis contrariis, quæ non habent eiuſmodi vim relationis: quæ quidem interdum genitiuis caſibus exprimitur, vt duplum ſimpli duplum, dominus ſerui dominus, pater filij pater: interdũ etiam aliis caſibus, vt maius minore maius: quinetiã in verbis

in

ineſt quędã relatio. Cicero in Oratore perfecto, Non igitur periculũ eſt, ne quis putet in magna arte & honeſta turpe eſſe docere alios id, quod ipſis fuerit honeſtiſsimũ diſcere: docere & diſcere, verba ſunt inter ſe mutua relatione affecta.

15 Hoc exemplum non eſt de relatis diſſentaneis, ſed conſentaneis: & argumentum à minori ad maius: Laudatur qui beneficiũ accepit, quanto magis qui dedit?

16 Magnum & paruum relata ſunt, & ex affirmatione vnius, negatio alterius concluditur: De magno grege lupis prædandum eſt, non igitur de paruo.

CONTRADICENTIA, ac primùm in verbo.

1 *Contradicentia ſunt contraria, quorũ alterum ait, alterum negat idem:* 2 *idque in verbo, aut in enũtiatione. verba enim ſola ſæpe affirmantur & negantur: vt honeſtum non honeſtum, bonum nõ bonum, artificioſum minimè artificioſum: quibus verbis ita negatis alio quodam modo ſæpe vtuntur, quàm per contradictionem: vt apud Ciceronem,* 3 *Et quidem honeſtis ſimilia ſunt quædam non honeſta, & bonis non bona, & artificioſis minimè artificioſa. Pugna autẽ hæc etſi non eſt enuntiationis, in enuntiatione tamen ſola poteſt intelligi: ſicut metaphora, quanuis in verbo ſingulari eſt, extra complexum orationis tamen non intelligitur: opponantur igitur* 4 *illa in* *In Lucul.*

enun-

enuntiatione, quò facilius contradictio cernatur,

Voluptas eſt honeſta,
Voluptas eſt non honeſta.
Virtus eſt bona,
Virtus eſt non bona.
Dialectica eſt artificioſa,
Dialectica eſt minimè artificioſa.

CONTRADICTIO IN ENVNTIAtione, ac primùm ſimplici generali.

5 *Contradictio in enunciatione, id eſt, oratione verum falsúmve ſignificante* 6 *(quam Cicero etiam enuntiatum, enuntiationem, pronuntiatum, pronuntiationẽ, effatum, Græco verbo ἀξίωμα vocat) ex enuntiationis adiunctis partitionem accipit,* 7 *vt alia ſimplex ſit, alia multiplex. Simplex, quæ conſtat ex enuntiatis ſimplicibus, vnáque ſententia comprehenſis: eáque communis aut propria. Communis, quæ conſtat ex communibus enuntiatis, & ad res multas pertinentibus,* 8 *quæ rurſus generalis aut ſpecialis eſt. Cõtradictio igitur vniuerſa ſeu generalis eſt, cùm pars vtraque eſt* 9 *vniuerſa: vt*

Nullus in orbe locus Baiis prælucet amœnis, Epiſt. 1.
ait Horatius;
Omnis in orbe locus Baiis prælucet amœnis,
contradicat alius. Catullus in carmine nuptiali diſputat vtranque partem contradictionis huius,

Nulla puella maritanda eſt:
Omnis puella maritanda eſt.

Et vniuerſæ contradictiones includuntur quarto & ſexto verſu: item decimoquinto & decimoſeptimo. Sic autem eſt,

10 *Vt flos in ſeptis ſecretus naſcitur hortis*
Ignotus pecori, nullo contuſus aratro,
Quem mulcent auræ, firmat Sol, educat imber:
Multi illum pueri, multæ optauere puellæ:
Idem cum tenui carptus defloruit vngui,
Nulli illum pueri, nullæ optauere puellæ.
11 *Sic virgo dum innupta manet, dum chara ſuis eſt,*
Cùm caſtum amiſit polluto corpore florem,
Nec pueris iucunda manet, nec chara puellis.
Hymen ô hymenæe, hymen ades ô hymenæe.
12 *Vt vidua in nudo vitis quæ naſcitur aruo,*
Nunquam ſe extollit, nunquam mitem educat vuam,
Sed tenerum prono deflectens pondere corpus,
Iamiam contingit ſummum radice flagellum:
Hanc nulli agricolæ, nulli accoluere iuuenci.
At ſi fortè eadem eſt vlmo coniuncta marito,
Multi illam agricolæ, multi accoluere iuuenci.

CONTRADICTIO
ſpecialis.

12 *Specialis cõtradictio cõſtat ex altera parte generali, ex altera ſpeciali. Quales Catonis & Ciceronis, illius Stoica, huius Academica ſententiæ ſunt in defenſione Murenæ. Dialogiſmus eſt his verbis, Nihil ignoueris: imò aliquid, nõ omnia.*
» *Nihil gratiæ cauſa feceris: imò ne reſiſtito gratiæ,*

» *tiæ, cùm officium & fides poſtulabit. Miſericor-*
» *dia commotus ne ſis, etiam in diſſoluenda ſeueri-*
» *tate: ſed tamẽ eſt aliqua laus humanitatis. In ſen-*
» *tentia permaneto: Enimuero, niſi ſentẽtia alia vi-*
» *cerit melior. Hæc diſtincta facilius intelligen-*
tur iſto modo,

Nihil ignoſcendum eſt:
Aliquid ignoſcendum eſt.
Nihil gratiæ cauſa faciendum eſt:
Aliquid gratiæ cauſa faciendum eſt.
Nihil eſt miſericordiæ tribuendum:
Aliquid eſt miſericordiæ tribuendum.
In ſententia ſemper eſt permanendum:
In ſententia non ſemper eſt permanendum.

Dicat aliquis,

Omnia poſſumus omnes:

Tum Virgilius,

Non omnia poſſumus omnes. Eclog. 8.

CONTRADICTIO
propria.

14 *Propria contradictio, cuius pars vtraquẽ proprium enuntiatum eſt, Martialis,*

Bella es, nouimus, & puella: verum eſt: Libro I.
Et diues, quis enim poteſt negare?
Sed dum te nimium Fabulla laudas,
Nec diues, neque bella, nec puella es.

Exige contradictionem ſic,

Fabulla bella eſt,
Fabulla bella non eſt.
Fabulla puella eſt,

Fabull

Fabulla puella non eſt.
Fabulla diues eſt,
Fabulla diues non eſt.

CONTRADICTIO
multiplex.

15 *Contradictio multiplex, quæ conſtat ex multiplicibus enuntiatis, & multas ſententias aliqua coniunctione ſociatas complexis.*

16 *Quo in genere contradicendi modus vnus eſt: vt ſi quod affirmatum cõiunctim fuerit, idem coniunctim negetur,* 17 *vt in enuntiato copulato, cuius ſententiæ vinculis illis &, que, atque, & ſimilibus coniunguntur: vt Virgilius,*

Eclog. 3. *Et vitula tu dignus, & hic,*
Non & vitula tu dignus, & hic.

18 *In diſiuncto, cuius partes tametſi verbo coniunguntur, vt diſsidentes tamen diſiunguntur: vt Cicero,*

De Fato. „ *Omnis enuntiatio vera eſt, aut falſa:*
„ *Non omnis enuntiatio vera eſt, aut falſa.*

19 *In connexo, cuius partes conditione ſuſpenduntur: vt ſi dicat aliquis,*

-Si miſerum fortuna Sinonem
Finxit, vanum etiam mendacemq; improba finget?

Tum dicat Virgilius,

Aene. 2. *-Non ſi miſerum fortuna Sinonem*
Finxit, vanum etiam, mendacemq; improba finget.

20 *Item in eo genere enuntiati, cuius partes relatione quadam coniunguntur: vt,*

Tale

Tale tuum carmen nobis diuine poëta, *Eclog. 5.*
Quale ſopor feſſis in gramine:
Non tale tuum carmen nobis diuine poëta,
Quale ſopor feſſis in gramine.

21 *Quare non eſt in multiplici enuntiato, quēadmodum in ſimplici varia contradicendi ratio, ſed vniuſmodi & ſui perpetuò ſimilis, ſi negatio toti enuntiationi præponatur,* 22 *atque hac ratione vinculum pronuntiationis & affirmetur & negetur.*

1 Hæc in Categoriis καταφατικὰ & ἀποφατικὰ nominantur: à Cicerone in Topicis aientia & negantia: quorum alterum ait, alterū negat idem non genere aut ſpecie, ſed numero: vt cùm dixeris, Omnis homo eſt animal, ſi quis contradicat, nullus homo eſt animal, de ſingulis id negabit, de quibus iiſdem numero fuerat generaliter affirmatum: eadem autem genere & ſpecie poſſunt affirmari & negari, vt nulla tamen ſit contradictio: vt, Omnis equus hinnit, nullus homo hinnit: homo & equus ſunt eadem genere, quia in eodem genere continentur: ex quorum affirmatione & negatione nulla fit contradictio: quia vtraque enuntiatio vera eſt. Itémque, Socrates eſt Athenienſis, Cicero non eſt Athenienſis, attributū, *Athenienſis*, de Socrate & Cicerone iiſdem ſpecie affirmatur & negatur, & nulla tamen fit contradictio. Quare neceſſe eſt idem numero affirmatione & negatione ſubiectum eſſe, vt contradictio fieri poſsit.

2 Diuiſio contradicentium in duo genera:

aliâs enim ſimplicia ſimplicibus contradicunt, aliâs enuntiata enuntiatis.

3 Exemplum hoc non eſt cõtradictionis, ſed ſimilitudinis: quia res inter ſe tanquam ſimiles comparantur.

4 Negata vocabula dicũtur ab Aritotele nomina aut verba infinita in libro de interpretatione: & enuntiationes infinitæ, quæ ex his conſtant: quarum vſus vt cõtradictionem efficiant, non valde frequens eſt, incidere tamen poteſt,

5 Contradictio enuntiatorũ diuiditur in ſimplicem & coniunctam ex enuntiatorum ſubiectorum ratione. Argumentum autem contradictionis in enuntiatione videtur aſſumptum eſſe, non inſitum, & ex tota quæſtione, non ex eius parte aliqua ſumi: verùm ſecus eſt: nam in cõtradictione non id agitur, vt tota enuntiatio partibus ſingulis cum tota diſsideat enũtiatione, ſed vt eidem ſubiecto contradicentium enuntiationum altera aliquid attribuat, altera remoueat idem: ſumitur igitur ex attributo quæſtionis, id eſt verbo, & eo quod verbum ſequitur: vt,

Socrates eſt philoſophus:
Socrates non eſt philoſophus.

In vtraque ſubiectum idem eſt, *Socrates*, ſed attributum, *eſt philoſophus, non eſt philoſophus*, diſſentaneum eſt: ſic in reliquis contradicentibus ſimplicibus eſt intelligendum. In vniuerſa autem contradictione: vt

Omnis homo eſt animal:
Nullus homo eſt animal.

Tametſi ſubiectum negari videtur, non nega-

tur

tur tamen: nam cùm dicitur,

Nullus homo eſt animal.

idem eſt, ac ſi diceretur, Homo omnino non eſt animal.

6 Cicero de Fato, Nec ſi omne enuntiatum aut verum aut falſum eſt, ſequitur idcirco cauſas eſſe immutabiles. Ibidem, Explicanda eſt vis ratióq; enuntiationum, quæ Græci ἀξιώματα appellant. Tuſculana prima, Omne enuntiatum (ſic enim mihi in præſentia occurrit, vt appellarem ἀξίωμα, pòſt vtar alio, ſi inuenero melius) id ergo eſt pronuntiatum, quod eſt aut verum aut falſum. De Fato, Quod cùm ita ſit, quid eſt, quòd non omnis pronuntiatio aut vera, aut falſa ſit? in Lucullo, Fundamentum Dialecticæ eſt, quicquid enuntietur (id autem appellatur ἀξίωμα, quod eſt quaſi effatum) aut verum eſſe, aut falſum. Ariſtot. libr. 1. de interpretatione ἀπόφανσιν, id eſt enuntiationem eadem ſignificatione nominat.

7 Diuiſio contradictionis in enuntiatis ſimplicibus ex Ariſt. libr. de interpretatione ſumpta eſt, vbi docet tum communia communibus, tum propria propriis opponi: vt,

Omnis homo eſt iuſtus:

Nullus homo eſt iuſtus.

Contradictio communis eſt: item,

Callias eſt iuſtus:

Callias non eſt iuſtus,

Contradictio propria.

8 Diuiſio contradictionis communis in generalem & ſpecialem ex Ariſt. lib. de interpreta-

tione item ſumpta eſt: cui ſcholaſtici quidam duas ſpecis adiecerunt, ſubcontrariam ex vtraque parte ſpeciali: vt,

Aliquis homo eſt iuſtus:
Aliquis homo non eſt iuſtus.

Et ſubalternam, cùm affirmatio generalis affirmationi ſpeciali, vel negatio generalis negationi ſpeciali obiicitur: vt,

Omnis homo eſt iuſtus:
Aliquis homo eſt iuſtus. Vel,
Nullus homo eſt iuſtus:
Aliquis homo non eſt iuſtus.

ſed in vtroque genere nulla oppoſitio eſt, præſertim quũ accidere poſsit, vt affirmatio & negatio veræ ſimul eſſe poſsint: atqui affirmando & negando vera dicunt, ſibi inuicem contradicere quî poſſunt? Atque hæ duæ ſpecies à ſcholaſticis hominibus (vt opinor) additæ ſunt magis ad efficiendum aliquod quadratum, vt oppoſitas enuntiationes quadrata forma & ſpecie depingerent, quàm quòd ita eſſe iudicarent.

9 Enuntiatio vniuerſa ſiue generalis his nominibus ſignificatur, omnis, quilibet, totus, vniuerſus, ſolus, quiſque, vnuſquiſque, quiſquis, multus, nullus, nemo & ſimilibus: quibus nõ expreſsis nihilominus tamen ſententia interdum generaliter & vniuersè concipienda eſt, vt cùm audis virtutem expetendam eſſe, perinde eſt ac ſi audires, omnem virtutẽ expetendam eſſe. Quomodo præcepta in artibus intelligũtur, quæ catholica & generalia ſunt, licet in his particulæ vniuerſales plerunque non ſint expreſſæ: vt,

Dialect

Dialectica eſt virtus diſſerendi.

tantùm valet, atque hoc,

Omnis dialectica eſt virtus diſſerendi.

10 Catullus diſputat primùm negationem contradictionis (quòd Nulla puella maritanda ſit) ſimilitudine florum: protaſis ſimilitudinis illuſtratur diſsimilibus: Flos intactus amatur, tactus & pollutus negligitur.

11 Redditio ſimilitudinis, Vt flos decerptus & attritus: ſic virgo cùm amiſit florem virginitatis, contemnitur.

12 Catullus diſputat affirmationem contradictionis (quòd omnis puella maritanda ſit) ſimilitudine vitis. Vt enim hæc ſola & vidua contemnitur, vt iners & inutilis, vlmis autem maritata diligitur: ſic virgo ſine viro ſpreta iacet, iuncta viro gratior & vtilior eſt.

13 Specialis contradictio nomē habet ab altera parte ſpeciali: cuius duo ſunt modi. Primus ex affirmatione vniuerſa & negatione ſpeciali: vt,

Omnia peccata ſunt paria, vt aiunt Stoici:

Non omnia peccata ſunt paria, vt aiunt Academici.

Secundus ex negatione vniuerſa & affirmatione ſpeciali: vt,

Sapiens nihil opinatur, inquiunt Stoici:

Sapiens aliquid opinatur, aiunt Academici.

In quo genere idem ſumptum ſpecialiter ſibi generaliter oppoſito idcirco facit contradictionem, quia ex his quæ genere continentur, aliquid idem numero negatur, quod illic affirmatum erat, vel contrá.

14 Proprium enuntiatum eſt, cùm aliquid

enuntiatur affirmatè vel negatè de re aliqua ſingulari & propria:vt,

Alexander fuit ſummus imperator.

Proprium igitur enũtiatum dicitur ex ſubiecto proprio,quod grammatici vocant nomen propriæ qualitatis: in quo genere affirmatio & negatio eiuſdem de eodẽ maxima contradictio eſt, quia neceſſe eſt alteram partem eſſe veram, alteram falſam, nec vtraque ſimul vera aut falſa eſſe poteſt. Scaurus ſenex, vt ait Plinius, cũ à Vario Tribuno plebis argueretur, ſocios & Latium ad arma coegiſſe,ad populum ait, Varius Sucronẽſis Æmilium Scaurũ ait ſocios ad arma coegiſſe: Scaurus negat:vtri tandem credendum putatis? preſsius hæc contradictio ſignificatur,

Scaurus coegit ſocios ad arma:
Scaurus non coegit ſocios ad arma.

Ouidius lib. 2. de Arte amandi,

Iuppiter ex alto periuria ridet amantum:
Et iubet Aeolios irrita ferre notos.

Propertius libro tertio,

Non ſemper placidus periuros ridet amantes
Iuppiter, & ſurda negligit aure preces.

15 Cõtradictionem ſimplicem ſequitur multiplex,quæ nomen habet ab enuntiatis multiplicibus affirmatione & negatione eiuſdem de eodem differentibus: cuius Ariſtoteles non meminit in libr. de interpretatione:ſed Theophraſtus & Eudemus poſt Ariſtotelem aliquid de ea præceperunt.

16 Regula generalis eſt de contradictione multiplici, quæ declaratur inductione per ſpecies

cies enuntiatorum multiplicium, vt copulati, diſiuncti, connexi, relati: in quibus ad contradicendum ſatis eſt, ſi quod cõiunctim affirmatum fuit, idem coniunctim negetur: quod quemadmodum fieri debeat, paulò pòſt dicemus.

17 Primum inductionis exemplum eſt de copulatis enuntiatis, quæ tum vera cenſentur, cùm partes ſunt veræ: vt,

Et Deus eſt, & homo viuit.

Falſa autem iudicantur, cùm partes omnes falſæ ſunt, aut aliqua earum: vt,

Et Deus eſt, & piſces loquuntur.

18 Secundum exemplum inductionis eſt de diſiunctis enuntiatis contradicentibus: diſiunctum autem verum dicitur eſſe, cùm partes eius neceſſariã repugnantiam includunt, vt pars vna vera ſit, nec plus vna vera poſsit eſſe: vt,

Aut dies eſt, aut nox eſt.

ſecus autem falſum diſiunctum erit, & inconſequens. Itaque omnis diſiunctio vera etiam neceſſariò vera eſt, tametſi in partibus ſeparatim nulla ſit neceſsitas: vt, Neceſſe eſt Ciceronem virum eſſe bonum, aut non, diſiunctio neceſſaria eſt: tamen Cicero vir bonus eſt, enuntiatio non eſt neceſſaria: nec item, Cicero non eſt bonus, neceſſaria eſt enuntiatio. Itaque diſiunctionis neceſſitas non ex partium neceſsitate, ſed ex vi neceſſariæ diſſentionis & diſiunctionis pendet: quæ res malè intellecta veteres philoſophos Chryſippum, Diodorum, Epicurum decepit; vt quoniã hoc verè diceretur, Neceſſe eſt eſſe, aut non eſſe, putarent in alterutra parte nõ ſolùm veritatem,

ſed etiam neceſsitatem eſſe: ſicut ex Fato Ciceronis intelligi poteſt: in quem etiam errorem Cicero ipſe incidit.

19 Tertium exemplum eſt de cõnexis enuntiatis contradicentibus. Connexum autem verum appellatur, cùm antecedente poſito, neceſſariò aliud conſequitur: nec intereſt an partes eius veræ ſint, an falſæ: poteſt enim ex falſis verũ eſſe connexum: vt,

Si homo equus eſſet, homo hinniret.

Itémque ex veris falſum: vt,

Si homo viuit, cælum eſt ſeorſum.

Itaque connexio vera iudicatur ex neceſſaria conſequutione partium, non ex earum veritate: hoc enim verbum (Si) non indicat partes eſſe veras, quæ iungantur, ſed ſententiam ſequentem eſſe antecedenti aliqua conditione connexam. Itaque vt in diſiunctione, ſic in connexione dicendum eſt neceſsitatem, vt diſiunctionis, ita cõnexionis non ex rerum, & connexarum, & diſiunctarum neceſsitate, ſed ex ipſa diſiunctione & connexione pendere.

20 Quartum exemplum eſt de relatis contradicentibus, in quibus vincula ſunt, talis, qualis, tantus, quantus, tandiu, quandiu, is, qui, & ſimilia. Aliquando de vinculis alterum deeſt, quod tamen facilè intelligitur: vt,

-Careat ſucceſsibus opto
Quiſquis ab euentu facta notanda putat.

21 Inductio exemplorum concluditur cum repetitione ſuperioris regulæ, quæ quidem ad extremum declaratur à diſsimilibus. Nõ quemadmodum

admodum in ſimplicibus enuntiatis varij ſunt contradicendi modi, qui non ſolùm ex affirmatione & negatione, ſed etiam ex ſignificatione propria & communi, & ex quãtitate generali & ſpeciali diſtinguuntur: ſic in enuntiatis multiplicibus tãta varietas inueniri poteſt: ſed in his habetur ſola ratio affirmationis & negationis. Itaque vnicus eſt contradicẽdi modus, & omnium enũtiatorum multiplicium communis, vt quod coniunctim affirmatum eſt, cõiunctim negetur.

22 Non ſatis eſt (vt Boetius deceptus exiſtimauit) partem enuntiati multiplicis conſequentem negari, vt totum enũtiatum dicatur eſſe negatum: ſed oportet toti enuntiato negationem præponi, vt vinculum quod ſententias ipſas copulat, negatione aliqua afficiatur, quod in eiuſmodi enuntiatis tantam vim obtinet, quantam verbum in ſimplicibus. Itaque vt verbo affirmato vel negato ſimplex enuntiatum affirmans aut negans dicimus, ſic vinculo affirmato aut negato multiplex enuntiatum affirmans aut negans eſſe putandum eſt: & vt illic verbum eſt tanquam anima, ita hìc vinculum copulationis, aut diſiunctionis, aut connexionis, aut relationis eſt principalis forma, & cauſa enuntiati multiplicis.

CONTRADICTIONIS vſus & natura.

1 *Tanta verò contradictionis firmitas eſt, vt ne Deo quidem conceſſum ſit, vtranque partem veram ſimul efficere:* 2 *tametſi in rerũ inconſtãtium & mutabilium (quæ ſic euenire & non*

euenire poſſunt) vniuerſa, cōtradictione alterum fieri poteſt: vt eius pars neutra, alterum certè non poteſt, vt plus vna vera ſit,

Nulla fides regni ſocijs, omníſque poteſtas
Impatiens conſortis erit,

Libro 1. ait Lucanus.

Summa fides regni ſocijs, & nulla poteſtas
Impatiens conſortis erit:

dicat alius.

Vtraque pars contradictionis huius falſa eſt, 3 *quo in genere mutabilium rerum nulla contradictionis ſpecies, ſeu ſimplex, ſeu multiplex fuerit, quicquam futurum partitè, diſtinctè, definitè verum falſúmve denuntiat.*

4 *Idus Martiæ Cæſari periculoſæ erunt,*
ait Spurina.
Idus Martiæ Cæſari periculoſæ non erunt,
ait Cæſar.

Contradictio hæc neceſſariò vera fuit, ſed tum vtra eius pars vera eſſet, definiri certò non potuit: euentus approbauit. Itaque cùm hoc modo contradicitur:

Poſthumus cras viuet,
Poſthumus cras non viuet,

tametſi hoc ex contradictione diſiunctum, pronuntiatum, neceſſarium eſt, neutra tamen eius pars definiri poteſt, vt certò confirmetur hæc vera, illa falſa: rectéque vnus è ſeptem ſapientibus Pittacus, percontantibus quid eſſet obſcurum,

Fut

Futurorum euentus, inquit. Et Martialis in Priſcum idem feſtiuè,

Sæpe rogare ſoles, qualis ſim Priſce futurus, Libro 2.
Si fiam locuples, ſimq́, repentè potens.
Quenquam poſſe putas mores narrare futuros?
Dic mihi, ſi fias tu leo, qualis eris?

Itaque ſi quis de craſtina Poſthumi vita me roget, iubebo perēdie ad me redire, vt certum aliquid & exploratū reſpondeā, ſecus ad [5] *Apollinem ſciſcitatum oracula dimittam:* [6] *ſed de contradictione ſatis. Cuius vſus in omni ferè diſputatione propter argumēti firmitatem tantam, ſi contentio & altercatio ſit, primum ſibi ferè locum vendicat. Intentio eſt aliquid eſſe: depulſio eſt id nō eſſe. Nec fortius ex omnibus argumentis, nec vehementius vllum eſt, quo magis, ſi non doceri atque inſtitui, certè teneri conſtringíque poßint aduerſarij, quàm ſi ad contradictionis confeßionem cogantur. Sic Cicero Atticum cogit fateri mortuos miſeros non eſſe, quia nulli eſſent: quod ille omnino negabat, cùm affirmaret mortuos nullos eſſe, ideóque eſſe miſeros, quia nulli eſſent, Iam mallē, ait Cicero, Cerberum metueres, quàm iſta tam inconſideratè diceres. Atticus, Quid tandem? Marcus, Quem eſſe negas, eundem eſſe dicis. Vbi eſt acumen tuum? Cùm enim miſerum eſſe dicis, tum qui nō ſit, eſſe dicis. Tum poſt lōgam diſputationē Atticus ait, Age, iam* Tuſc. 1.

„ *iam concedo nō eſſe miſeros, qui mortui ſunt: quo-*
„ *niam extorſiſti, vt faterer, qui omnino nō eſſent,*
„ *eos ne miſeros quidem eſſe. ſic Terentianus Phædria Dori Eunuchi dictum eleuat, quòd affirmaſſet prius quæ poſt inficiaretur,*

In Eunu. *Modò ait, modò negat:*

inquit.

Sic pro Milone Cicero ſeruorum quæſtionem
» *eludit, Age verò, quæ erat, aut qualis quæſtio?*
» *Heus vbi Ruſcio? vbi Caſca? Clodius inſidias fecit*
» *Miloni? fecit: certa crux. Nullas fecit, ſperata libertas.* 7 *Vanum ſcilicet mendacémque credi volumus, qui res tam incredibiles, támque diſſidentes inter ſe atque abhorrentes loquatur. Quapropter expoſitis quatuor contrariorum generibus, aduerſis, priuantibus, relatis, contradicentibus, repugnantia quæ reſtant è diſſentaneis, expedienda ſunt.*

1 Expoſitis generibus contradictionis ſimplicis & multiplicis regula catholica ponitur, quòd contradictionis ambæ partes ſimul veræ eſſe non poſsint: quam regulam dialectici appellant principium principiorum: nec exquiſitis rationibus confirmari putant oportere, ſed idipſum tanquam certum & indubitatum ſumunt: nec enim fieri poteſt, vt pręclarè docet Ariſtoteles in Metaphyſicis, vt idem in eodem ſimul inſit, & non inſit.

2 In contradictione vniuerſa, ſi res ſint mutabiles

tabiles, affirmatio & negatio falſæ ſimul eſſe poſſunt: vt,

Nulla fides regni ſocijs.

hæc negatio exemplo Caſtoris & Pollucis refellitur, qui concordiſsimè regnarunt: &

Summa fides regni ſocijs.

affirmatio exemplo Romuli conuincitur, qui Remum fratrem, vt ſolus regnaret, interfecit. Si verò in contradictione vniuerſa res enuntiētur firmæ & conſtantes, partes cōtradictionis nunquam ſimul falſæ reperiuntur: neque tamē id accidit vi contradictionis, ſed natura rerum, quæ enuntiatis ſubiectæ ſunt: vt,

Omnis iuſtitia eſt laudabilis:

Nulla iuſtitia eſt laudabilis.

Affirmatio vera eſt, quia attributum *Laudabilis*, conſtans eſt, nec à iuſtitia vnquam ſeparari poteſt: negatio autem falſa propter eam cauſam, quam diximus.

3 Partes contradictionis in materia probabili, quæ futurum aliquid eſſe & non eſſe ſignificant, nunquam poſſunt eſſe ſimul veræ: quia idipſum prorſus abhorret à natura contradictionis: ſed tamen vtra harum vera, & falſa ſit, homines plerunque neſciunt, ſed ſolus Deus definitè & diſtinctè nouit: vt,

Fabius cras reperiet theſaurum:

Fabius cras non reperiet theſaurum.

Vtra pars vera ſit, vel falſa, ab homine certa ſcientia non comprehēditur, ſed à deo, qui præſcius eſt futurorum. Hac incerta futuri temporis ſignificatione & prædictione Cicero iocatur

in ep

in epiſtolis ad Varronem lib. 9. περὶ δυνάτων me ſcito κατὰ Διόδωρον κρίνειν. quapropter ſi vēturus es, ſcito neceſſe eſſe te venire: ſin autem non es, τῶν ἀδυνάτων eſt te venire.

4 Cùm Cæſar eſſet à Spurina aruſpice monitus, vt Idus Martias caueret, cùm illę adeſſent irriſit: verum Spurina veniſſe quidem Idus dixit, ſed nondum prӕteriſſe, vt ait Suetonius.

5 Apollo deus præerat auguriis, & per vates futuros euentus prædicebat, vnde Græci ſoliti erant Apollinem de exitu bellorum, aliarúmque rerum interrogare.

6 Hactenus explicata eſt ars cōtradictionis: reſtat admonitio de vſu & firmitate eius argumenti, quod in contentionibus & altercationibus primas partes obtinet: quia ad reſiſtendum & conuincendum plurimum valet: & ſuperiora quidem argumenta conſentanea plus habent luminis ad docendum. Contradicentia verò, ſicut reliqua diſſentanea, plus habent roboris & firmitatis ad impellendum. In contentionibus autem contradictio aliquando ſimplex eſt & aperta: vt, Feciſti, non feci: aliquando figurata & vrbana, vt cùm ab alio diſſentimus, honoris gratia præfamur, Pace tua dixerim: aut ſimile quidpiam. Superioris generis in laudatione verſatur diſſenſio, vt Ciceronis in Catone ſuo, & Cæſaris in Anticatonibus, cùm alter tribueret laudē Catoni, alter detraheret: & in deliberatione, vt cùm quiſpiam dicit aliquid fieri poſſe, & vtile eſſe: alius contrà, nec vtile eſſe, nec fieri poſſe: & in cauſis iudicialibus, cum accuſator perſonam arguit

guit facti, defenſor plerunque non eſſe factum defendit: vt,

Roſcius occidit patrem:
Roſcius patrem non occidit.
Cluentius dedit venenum Oppianico:
Cluentius non dedit venenum Oppianico.
Muræna commiſit ambitum:
Muræna non commiſit ambitum.
Sylla fuit particeps coniurationis:
Sylla non fuit particeps coniurationis.
Archias eſt ciuis Romanus:
Archias non eſt ciuis Romanus.

7 Hoc contradictionis argumento leuitatem hominum perſæpe coarguimus, qui modò hoc, modò contrarium dicunt, aut faciunt, aut ſentiunt: vt Horatius de diuite ait,

Quo teneam vultus mutantem Prothea nodo?

Et Terentius Gnatonis vanitatem exprimit hoc modo, **In Eunu.**

Quicquid dicunt, laudo: id rurſum ſi negant, laudo id quoque.
Negat quis? nego: ait? aio.

Et Ouidius amantem, quo nihil eſt inconſtantius, ſic inſtruit, **In Arte amandi.**

Arguet, arguito: quicquid probat illa, probato:
Quod dicit, dicas: quod negat illa, neges.

Et Martialis in Gallam ſic iocatur,

Vult, non vult dare Galla mihi, nec dicere poſſum
Quod vult, & non vult, quid ſibi Galla velit.

Videntur autem poëtæ & philoſophi interdum contradictionem dicere, quæ tamen contradictio non eſt, quia partes diuerſum habent intel-

lectum;

lectum: vt,

Omnia habeo, neque quicquam habeo:
Nihil cùm eſt, nihil deſit tamen.

In Eunu. Terentianus Gnato videtur contradicentia loqui, neque tamen loquitur, quia verbum, *Habeo*, aliud in affirmatione, aliud in negatione ſignificat.

REPVGNANTIA.

1 *Repugnantia itaque diſſentanea ſunt, quæ nulla certa lege, nullóque certo numero diſsident: vt homo, & arbor, & lapis, & huiuſmodi innumerabilia: quorum plura idem eſſe non poſsint, ſed nulla tamen certa conditione repugnant. Non enim homo arbori magis repugnat, quàm lapidi: nec facilius eſt idem eſſe & hominem & lapidem, quàm hominem & arborem. Martialis,*

Libro 1. 2 *Quòd clamas ſemper, quòd agentibus obſtrepis Hely:*
Non facis hoc gratis, accipis vt taceas.

Lib. 14. *Cicero ad Atticum,* 3 *Nihil enim tam σόλοικον ἢ τυραννοκτόνους in cælo eſſe, tyranni facta defendi. Ex repugnantibus Aeneas Venerem deam eſſe concludit, Spartanæ virginis habitum ſimulantem,*

Aenei. 1. 4 *O quàm te memorem virgo! nanque haud tibi vultus*
Mortalis, nec vox hominem ſonat, ô dea certe.

Virgo hæc non eſt mortali vultu, nec humana voce: dea eſt igitur: repugnantia ſunt.

5 *Vſus*

5 *Vſus diſſentaneorum eſt frequentiſſimus in omni quæſtione, ſi cauſæ, facta, ſubiecta, adiuncta deſunt: quibus probari poſſit quod intenditur, proximum eſt, vt diſſentanea tollantur. Demonſtrare ſolem nequeo, vt cõcludam diem eſſe: tenebras noctis nullas eſſe confirmabo, vt diem eſſe deinde conſequatur. In cæteris antecedentibus argumentis plus eſt lucis ad docendum, hîc plus roboris frequenter eſt ad impellendum commouendúmque. Et qui iuſta legitimáque ratione doceri non potuit, aliquando contrarij aliena atque abſurda conſecutione mouebitur. Sic enim interdum corrupta deprauatáque ſunt ingenia, vt magis agitata pulſatáque, quàm monita & docta credant.*

1 Tranſitus eſt à contrariis ad doctrinam repugnantium, quæ à Cicerone interdum vſurpantur etiam pro contrariis: ſed hoc loco doctrinæ gratia diſtinguuntur, vt ea repugnãtia ſint, quæ inter ſe diſsident nulla certa lege, vt vnum ab vno, aut ſummum à duobus, ſicut de contrariis eſt dictum: poſſunt enim vni & eidem rei infinitæ penè res eſſe repugnantes: vt homini cælum, aër, ignis, aqua, terra, metalla, ſtirpes, & cætera: vnum autem vni aut ſummum duobus duntaxat contrarium eſt.

2 Iocus in importunum & malum cauſidicum à repugnantibus: Accipis vt taceas: Non facis hoc igitur gratis.

3 Pugnantia ſunt, tyrannicidas laudare, &

G

tyranni facta defendere, quia de eodem verè dici non poſſunt.

4 Fingit Virgilius Venerem ſub habitu venatricis cum Ænea loquutam, quam Æneas ipſe non venatricem, ſed deam eſſe arguit à repugnantibus,

Nec facies, nec vox humana eſt:

Dea igitur es.

5 Expoſita arte diſſentaneorum in duobus generibus contrariis & repugnantibus, generalis admonitio de eorum virtute & vſu traditur, vt cùm antecedentibus argumentis ad explicandam propoſitam rem caremus, quæramus diſſentanea: vt ſi non poſſem probare ex cauſis aut factis, aut ſubiectis, aut adiunctis hominẽ aliquem de loco in locum non moueri, diſſentaneum ſumerem hoc modo: Hic homo quieſcit: Non igitur de loco in locum mouetur.

6 Hic locus indicat differentiam diſſentaneorum à conſentaneis argumentis, quòd hæc magis perſpicua ſint ad docendum, illa magis robuſta ad commouendum & excitandum. Itaque diſſentaneis frequenter vtimur in obiurgationibus, vt cùm crimen aliquod adoleſcẽtibus obiicimus, vt redeant ad virtutem: & in defenſionibus, vt Scipio à Petiliis accuſatus, in ſenatu non reſpondit criminibus, ſed de contrariis virtutibus ſuis diſputauit. Martialis hoc argumẽti genere premit Cãdidum falſum & inanẽ amicũ,

Ex opibus tantis veteri fidóque ſodali

Das nihil, & dicis Candide, κοινὰ φίλων.

Denique quoties refractariũ aliquem & pertina

tinacem volumus impellere, argumētum ex diſſentaneis quærimus non ſecus atque arietem ad quatiendum hoſtilem murum. Ex quo genere ſunt conuincentes probationes, quæ vulgò dicuntur ad impoſsibile.

Quid Ariſtoteles de diſſentaneis?

Ariſtoteles genera diſſentaneorum nec in vniuerſum definit, nec bipertito diſtribuit in contraria & repugnantia. De contrariis eadem ferè præcipit, quæ hîc traduntur: in Categoriis enim ἀντικείμενα appellat, quæ Latinè dicimus contraria: diuidítque in quatuor ſpecies, aduerſorum, relatorum priuantium, contradicentium: ſed more ſuo totam hanc doctrinam communitatibus & differentiis obſcurat: quæ definiendo diuidendóque & exempla ſubiiciendo breuiter & facilè tradi poterat. In omni autem arte ſuperuacuum eſt differentias & communitates exquirere, pluribúſque verbis cumulare, cùm ſua definitione, diuiſione, & exemplis ad explicandū idoneis vnaquæque res propriè comprehendatur, & ab aliis rebus ſeparetur. Definitio ſiquidem non tantùm rem propoſitam explanat, ſed à cæteris quoque rebus diſtinguit. Atque hæc communiter de quatuor generibus contrariorum: ſeparatim autem de ſingulis multa variis locis ſparſa ſunt, præſertímque in Topicis libris, in quibus hic locus frequenter iteratur: vt in primo, vbi de propoſitione & de inſtrumentis agitur: atque in ſequentibus libris ad quatuor genera problematum confirmanda aut refellenda

nominatim accommodantur, ineptè quidem & inutiliter: vitioſum enim eſt in arte dialectica generale præceptum ad ſpecialem quæſtionem adſtringere. De contradictione in verbo Categoriæ Ariſtotelis loquuntur aliquid in capite de oppoſitis, & libro de interpretatione, cùm diſſerit de nomine & verbo & enuntiato infinitis. De contradictione in enuntiatis ſimplicibus eodem libro multa præcipiuntur, ſed optimis præceptis multa inutilia & vana præcepta, quæ nihil ad artē cōtradictionis ſpectāt, immiſcētur. De contradictione in enuntiatis multiplicibus nullum apud Ariſtotelem verbum eſt: poſt quem Theophraſtus & Eudemus circa hanc partem aliquid mouerūt. De ſecundo diſſentaneorū genere, quę repugnantia vocātur, nulla præceptio in dialecticis Ariſtotelis libris legitur: quorum tamē vſus in erudito & populari hominum ſermone frequenter occurrit. Quare vt Ariſtoteles de diſſentaneis multa neceſſaria pręcepta prętermiſit, ſic multa inutilia, & non neceſſaria poſuit.

COMPARATA, AC PRImùm paria.

1 *De ſimplicibus argumentis & conſentaneis & diſſentaneis hactenus. De comparatis deinceps eſt agendum.* 2 *Comparata ſunt ea quæ inter ſe conferuntur.* 3 *Ea collatio quantitatis aut qualitatis eſt.* 4 *Collatio quantitatis eſt, qua dicimus res collatas pares eſſe, aut impares.* 5 *Paria itaque ſunt, cùm ex quantitate pari vel æquali par*

li par & æqualis approbatur: vbi tametſi nullæ veræ ſpecies fortaſſe, ſicuti nec in cæteris comparationum generibus, modi tamen quidam ad illuſtrandum vſum demonſtrari poſſunt. Ergo primum ſit, [6] quale eſt apud Terentium,

Quando ego tuum non curo, ne cura meum. *In Adel.*

„ [7] Cicero, Neque verò quid mihi iraſcare, in- *Pro Sylla.*
„ telligere poſſum. ſi quòd eum defendo, quem tu
„ accuſas, cur tibi quoque ipſe non ſuccenſeo, qui
„ accuſes eum, quem ego defendo? Inimicum, inquis, accuſo meum: & amicum ego defendo meum. [8] Ratio iſta perſæpe ducitur per gradus comparationis, quos grammatici diſtinxere, poſitionis, comparationis, ſuperlationis. Ouidius de Arte,

9 Nec minor eſt virtus, quàm quærere parta tueri. *Lib. 2.*

„ [10] Paulò aliter Cicero, Non magis Iuriſcon- *Philip. 9.*
„ ſultus quàm iuſtitiæ, neque conſtituere litium
„ actiones malebat, quàm controuerſias tollere.
„ Iuuenalis, [11]

Omne animi vitium tanto conſpectius in ſe
Crimen habet, quanto maior qui peccat habetur. *Saty. 8.*

„ [12] Cicero, Quòd ſi cuiquam iuſtus honor ha- *Philip.*
„ bitus eſt in morte Legato, in nullo iuſtior quàm
„ in Seruio Sulpitio reperietur. Catull.

13 Diſertiſſime Romuli nepotum
Quot ſunt, quótque fuere M. Tulli,
Quótque pòſt alijs erunt in annis:
Gratias tibi maximas Catullus

Agit, peſſimus omnium poëta,
Tanto peſſimus omnium poëta,
Quanto tu optimus omnium patronus.

14 *Ouidius paulò ſecus idem genus argumenti tractauit.*

Triſt.lib.5. *Littora quot conchas, quot amœna roſaria flores,*
Quótve ſoporiferum grana papauer habet,
Sylua feras quot alit, quot piſcibus vnda natatur,
Quot tenerum pennis aera pulſat auis,
Tot premor aduerſis: quæ ſi comprehendere coner,
Icariæ numerum dicere coner aquæ.

15 *Aliquando quæſtio de quãtitate pari alijs argumentis tractatur, illis quidem inter ſe paribus, quæſtionis tamen alterutri parti nequaquam paribus: vt apud Martialem quæſtio hæc, an Martialis ſit par Maximo, ex effectis vtriuſque paribus inter ſe tractatur,*

Libro 2. *Capto tuam, pudet heu, ſed capto Maxime, cœnam:*
Tu captas alias: iam ſumus ergo pares.
Mane ſalutatum venio: tu diceris iſſe
Antè ſalutatum: iam ſumus ergo pares.
Sum comes ipſe tuus, tumidiq; anteambulo regis:
Tu comes alterius: iam ſumus ergo pares.
Eſſe ſat eſt ſeruum, iam nolo vicarius eſſe:
Qui rex eſt, regem Maxime, non habeat.

Sic apud Terentium Gnato diſputat:

In Eunu. 16 *Scin' quando illa mentionem Phædriæ*
Facit, aut ſi laudat, te vt malè vrat? TH. *ſentio.*
G. *Id vt ne fiat, hæc res ſola eſt remedio:*
Vbi nominabit Phædriam, tu Pamphilam
Continuò. ſi quando illa dicet, Phædriam

Intro

Intromittamus comeſſatum: tu, Pamphilam
Cantatum prouocemus: ſi laudabit hæc
Illius formam: tu huius contrà. denique
Par pari referto quod eam remordeat.

17 *Atque hæc de paribus.*

DE COMPARATIS.

1 Tranſitus eſt à ſimplicibus argumentis ad cōparata: in ſimplicibus res ſimpliciter cōſiderātur, quidnā propoſitæ quęſtionis ſint, an cauſæ, an facta, an ſubiecta, an adiuncta, an diſſentanea: in comparatis autem res cōſiderantur per collationem quantitatis aut qualitatis, paréſne ſint, an impares: ſimiles, an diſsimiles. Itaque ſuperiora argumenta comparata fieri poterūt, cùm eorum quantitas aut qualitas cum alia re comparabitur: nec enim argumentorum genera re ipſa differunt, ſed ratione duntaxat, & genere tractationis, præſertim cùm vna & eadē res modò cauſa, modò effectum, modò ſubiectum, modò adiunctum, modò reliquorum generū aliquid eſſe poſsit pro varia differēdi ratione & accōmodatione eius argumenti ad hāc vel illā quæſtionē.

2 Comparata ſunt argumēta inſita, quæ cum parte quæſtionis comparantur, quæ definitio magis per partes comparationis, quàm per generalem hanc comprehenſionem intelligetur.

3 Comparata diuiduntur bipertito ex rebus ſubiectis, circa quas verſantur, vt eorum quædam ſint circa quantitatem, quædam circa qualitatem. Quæ diuiſio omnes omnium generum comparationes vniuersè complectitur.

4 Comparatio quantitatis definitur per ſuas partes. Quantitatis autem vocabulum non ſolùm ſignificat aliquam dimenſionem mathematicam, vt lineam, extremitatem, vel corpus, ſed omnium rerum vim, facultatem, naturam, affectionem parem aut imparem: neque enim res illo ſolùm genere quantitatis pares aut impares appellantur, ſed etiam ſubſtantia, & qualitate, & relatione, & aliis multis modis.

5 Comparatio parium, vt ait Cicero in Topicis, nec elationem habet, nec ſubmiſsionem: eſt enim æqualis: multa ſunt autem, quæ æqualitate ipſa comparantur, quæ ita ferè concluduntur: Si cõſilio ciues iuuare & auxilio æqua in laude ponendum eſt, pari gloria debent eſſe qui conſulũt & qui defendunt. Philipp. prima, Quorum facinus commune eſt, cur non erit præda communis? Atque interdũ hæc collatio ſignificatur his vocabulis par, & ęqualis, & ſimilibus. Martialis,

Par ſcelus admiſit Phariis Antonius armis:
Abſcidit vultus enſis vterque ſacros.

Virgilius Aeneidos 10,

Necnon Euatem Phrygium, Paridíſque Mimanta
Aequalem. id eſt tantum, quantus erat Paris. Quinetiam nomina iſta, tantus & quãtus, indicant collationem parium. Martialis,

Quanta quies placidi, tanta eſt reuerentia Neruæ.

In omnibus rebus, & præſertim inprimis, & maximè generalibus difficillima eſt generum & formarum inuentio: ſed pro his modos aliquot ad explicandam varietatẽ rei propoſitæ, vtcunque poſſumus, indicamus. Primus igitur modus pari

parium fuerit non tam præceptis, quàm exemplis expoſitus: 6 quale illud eſt apud Terentiũ, vbi Demea Mitionem fratrem ſuum alloquitur,

Quando, inquit, ego non curo tuum Aeſchinum, tu ne cura meum Cteſiphonem,

collatio eſt à paribus factis.

7 Cicero defenſionis ſuæ officium tuetur aduerſus Torquatum à paribus factis, quæ ſunt, Accuſare inimicum, & Defendere amicum.

8 Secundus modus cernitur in gradibus grammaticæ comparationis omnibus: ac primùm in his quos grammatici vocant poſitiuos. Ouid.lib.4. de Ponto,

Tam fœlix vtinam, quàm pectore candidus eſſem.

9 Exemplum eſt de eo gradu collationis qui dicitur à grammaticis comparatiuus,

Non minor eſt virtus, quàm quærere, parta tueri.

Quod perinde eſt, ac ſi dixiſſet Ouidius, Tanta virtus eſt conſeruare res partas, quanta eſt acquirere.

10 Comparatio parium ſic apertius exprimitur: Sulpitius tam iuſtitiæ conſultus fuit, quàm iuris: tantúmque cupiebat controuerſias tollere, quantum litium actiones conſtituere.

11 Quanto maior eſt hominis dignitas & authoritas, tanto maius eſt & excellentius eius crimen: eſt enim princeps velut in theatro conſtitutus, quem ſui ciues ſpectant. Itaque ſi quid peccat, propter amplitudinem nominis, nullum eius peccatum obſcurum eſſe poteſt.

12 Hìc obſcurior eſt comparatio parium, Tam iuſtus erit honos Sulpitio mortuo in lega-

tione tributus, quàm cuiquam tribui poteſt.

13 Catullus laudat Ciceronem ex paribus, Quanto Catullus eſt omnium poëta peſsimus, tanto Cicero eſt omnium patronus optimus. Quod exemplum eſt de ſuperlatione parium inter ſe collatorum.

14 Tertius modus exẽplo melius & facilius, quàm præcepto cognoſcitur, vbi quot & tot indicant collationem quandam parium aliquantulum à ſuperioribus exemplis variatã. Ouidius autem exul apud Getas amplificat multitudinem ſuarum miſeriarum ſex paribus.

15 Quartus modus non eſt verè parium, ſi principem quæſtionem conſideres, quia cum altera parte quæſtionis non conferuntur vt paria: vt, Captare cœnam neque Martiali, neque Maximo (quæ partes ſunt quæſtionis) par eſt, ſed effectũ vtriuſq; perſonæ: eadémq; eſt ratio de matutina ſalutatione, & comitatu honoris gratia.

16 Gnato paraſitus Thraſoni glorioſo militi conſulit, ne ſe Thaidi purget de amore Pãphilę: ſed potius augeat amorem, par pari relaturus.

17 Doctrina de paribus, & eorum modis aliquot concluditur, quorum plures eſſe poſſunt, quàm cõmemorati ſunt. Aliquãdo par pari refertur, non tã diſputando, quàm repugnando: vt,

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Treis pateat cæli ſpatium non amplius vlnas.

Cui quæſtioni cùm Menalcas reſpondere non poſſet, parem aliam difficultatem repoſuit: vt,

Dic quibus in terris, inſcripti nomina regum
Naſcantur flores, & Phyllida ſolus habeto.

Atq

Atque in hoc genere collationis, ſicut in reliquis proximis, vſus, lectio, exercitatio varietatem aliquam nondum præceptis incluſam animaduertet.

[1] *Imparium collatio duplex eſt: altera maiorum, altera minorum.*

MAIORA.

[2] *Maiorum collatio eſt, cùm ex maioribus » minora diſputātur.* [3] *Cicero, Noli tam eſſe eſ- » ſe iniuſtus, vt cùm tui fontes vel inimicis tuis pa- » teant, noſtros riuulos etiam amicis putes clauſos » eſſe oportere. Virgilius,* Pro Murena.

[4] *O ſocij: neque enim ignari ſumus antè malorum:* Aenei. 4.
O paſſi grauiora: dabit Deus his quoque finem.

» [5] *Cicero, Niſi fortè nihil eſt æquum vos de eo- ,, rum audacia ſuſpicari, quorum cupiditati ni- ,, mium anguſtus orbis terrarum eſſe videatur.* Agrar. 2.

[6] *Collationes autem maiorum frequentes ſunt in hac amplificatione, Non ſolùm, Sed etiam. Cicero verſus citans Ennij,* Pro Murena.

Tollitur è medio

non ſolùm iſta verboſa ſimulatio prudentiæ, ſed etiam illa domina rerum

Sapientia, vi geritur res,

Spernitur orator

non ſolũ odioſus in dicendo aut loquax, verũetiã

Bonus, horridus miles amatur.

[7] *Ex hoc loco ſunt quædam rhetoricæ grada- » tiones. Cicero, Neque verò ſe populo ſolùm, ſed* Pro Milone.

eri

„ etiam ſenatui tradidit:neque ſenatui modò, ſed „ etiam publicis præſidijs & armis: neque his tan- „ tùm, verùm etiam eius poteſtati, cui ſenatus to- „ tam Rempublicam, omnem Italiæ pubem, cuncta „ populi Rom. arma commiſerat. 8 Aliud etiam „ maiorum exemplum illud eſt, Cùm quidem ego „ eius petitionem grauiſsimis in Senatu ſentẽtijs op- „ pugnaſſem, neque tam illius lædendi cauſa, quàm „ defendendi atque ornandi Catonis. 9 Quod de collatione parium dictum eſt, idem eſt hoc loco dicendum. Sæpe quæſtio de quãtitate maiore diſ- ſeritur alijs argumentis: vt apud Ciceronem hæc quæſtio, an Catilinæ cauſa ſit inferior optimatum cauſa, ex adiunctis tractatur, quæ ipſa ſunt alia

Catil. 2. alijs maiora. Sic enim Cicero Catilinæ cauſam extenuat, ei bonorum ciuium meliorem cauſam op- „ ponendo, Si, inquit, his rebus omiſsis ipſas cauſas „ (quæ inter ſe confligunt) contendere velimus: ex „ eo ipſo quàm valde ipſi iaceant intelligere poſſu- „ mus. 10 Ex hac enim parte pudor pugnat, illinc „ petulantia: hinc pudicitia, illinc ſtuprum: hinc fi- „ des, illinc fraudatio: hinc pietas, illinc ſcelus: hinc „ conſtantia, illinc furor: hinc honeſtas, illinc tur- „ pitudo: hinc continẽtia, illinc libido. Deniq; æqui- „ tas, temperantia, fortitudo, prudentia, virtutes „ omnes certant cum iniquitate, cum luxuria, cum „ ignauia, cum temeritate, cum vitijs omnibus: po- „ ſtremò copiæ cum egeſtate, bona ratio cum per-

dita

„ *dita, mens ſana cum amentia, bona denique ſpes*
„ *cum omnium rerũ deſperatione confligit.* [11] *In*
„ *huiuſmodi certamine ac prælio, nónne etiam ſi ho*
„ *minum ſtudia deficiãt, dij ipſi immortales cogent*
„ *ab his præclariſsimis virtutibus tot & tanta vi-*
„ *tia ſuperari?*

1 Argumenta imparia dicuntur duobus modis, aliâs maiora, quando conferuntur cum aliqua re minore, quæ ſit in quæſtione poſita: vt apud Oui dium,

> *An ſatis ô ſuperi tutos fore creditis illos?*
> *Quum mihi qui fulmen, qui vos habeóq; regóq;,*
> *Struxerit inſidias notus feritate Lycaon.*

Lycaon ſtruxit inſidias Ioui: & Faunis igitur ſtruere poterit. Hîc Iupiter cum Faunis, vt maior Deus cum minoribus comparatur. Aliâs imparia dicuntur minora, quando conferuntur cum aliqua parte quæſtionis maiore: vt, An verò vir ampliſsimus Pub. Scipio pontifex maximus Tyberium Gracchum mediocriter labefactantem ſtatum Reip. priuatus interfecit: Catilinam verò totum orbem terrarum cæde atque incendiis vaſtare cupientem nos conſules perferemus? Hîc Scipio priuatus cum Cicerone conſule, Tyberius Gracchus mediocriter labefactãs Rempublicam cum Catilina, eam perdere cupiente, comparatur.

2 De Maioribus autem primo loco dicamus, quorum tractatio non vniuſmodi eſt, ſed varia & multiplex, quemadmodum proxima exempla docebunt.

3 Cic

3 Cicero poteſt,& debet amicis mediocriter conſulere,cùm Sulpitius vel inimicis abundantiſsimè conſulat.

4 Aeneas tempeſtate afflictus, & in Libyam deiectus ſocios cōſolatur, & excitat ad tolerantiam futurorum malorum: Vos,inquit, grauiora paſsi eſtis: Leuia igitur,ſi quæ acciderint, pati poteritis.

5 Non dubium eſt,quin Decemuiri audeant aliquid concupiſcere: nam terrarum orbis eorum cupiditati non ſufficit. Quod certè maius eſt, quàm aliquid audere concupiſcere.

6 Secundus modus Maiorum notatur, cùm ſic loquimur, Non ſolùm, Sed etiam, vbi prima pars (*Non ſolum*) continet quæſtionem: Secunda verò (*Sed etiam*) continet argumentum Maiorum: vt cùm Ennius ait,

Tollitur è medio,

non ſolùm iſta verboſa ſimulatio prudentiæ, ſed etiam illa domina rerum,

Sapientia,

comparationis huius ea vis eſt, Tollitur domina rerum Sapientia. Quid mirum igitur, ſi verboſa ſimulatio prudentiæ tollitur?

7 Sententia collationis eſt: Milo tradidit ſe Senatui. Quid mirum igitur, ſi Populo? Antecedēs maius cū ſequente minore comparatur, id eſt, Senatus cū Populo: eodémque modo reliquæ partes gradationis huius explicandæ ſunt.

8 Tertius modus Maiorū illuſtratus exemplo Ciceronis, vbi defendere & ornare Catonem maius eſt, quàm Vatinium lædere. Simile

eſt il

eſt illud in eadem epiſtola, Quæ cùm viderem (neque enim erant obſcura) non tamen tam acerba hæc mihi accidebant, quàm erant illa grata, quæ feceram.

9 Quartus modus additur, in quo non cõparantur maiora cum principe quæſtione, ſed ad principem quæſtionem explicandam quædam argumenta adhibentur, quæ inter ſe vt maiora cum minoribus conferuntur: vt, Cauſa Catilinæ eſt inferior, quàm optimatum cauſa, quia illinc improbi, hinc boni viri pugnant & contendunt. Ad probandam vtranque partem quæſtionis ſumuntur adiuncta quædam, id eſt, vitia & virtutes perſonarũ, quæ ſepoſita quæſtione inter ſe contendunt vt maiora cum minoribus. Cicero enim virtutes bonorũ ciuium ſuperiores eſſe vult Catilinariorum vitiis.

10 Hîc Metonymia continua eſt ex adiunctis ſubiecta ſignificans, vt ex pudore pudentes, ex petulantia petulantes, &c.

11 Quæſtio principalis cõcluditur ex proxima collatione rerum vtrique parti adiunctarum: quæ inter ſe collatæ (ſicut antè diximus) impares ſunt, quia virtutes vt ſuperiores cum vitiis vt leuioribus conferuntur. Animaduertẽdũ autẽ eſt modos alios in hac maiorũ collatione poſſe reperiri, vt apud Terentium, cùm Gnato Thaidis gratias amplificat pro virgine:

THR. *Magnas verò agere gratias Thais mihi?* *In Eunucho.*
GN. *Ingentes.* TH. *Ain' tu? læta eſt.* GN. *Non tam ipſo quidem*
Dono, quàm abs te datum eſſe, id verò ſerio

Trium

Triumphat.

Oratio à maioribus ſemper creſcit: plus enim eſt ingētes, quàm magnas gratias agere:& plus triumphare, quàm lætam eſſe: & plus authore muneris, quàm munere ipſo delectari. Sed genere ipſo comparationis definito, & varietatibus aliquot patefactis & monſtratis non erit difficile,cùm quid occurret,à ſuperioribus modis aliquantulum diuerſum,ad ſui generis fontem & originem referre: vt in his particulis, Tum & Cum,collatio maiorum latet.Cicero, Facilè patior ea me de Republica ſentire ac dicere, quæ maximè cùm mihi, tum etiam Reip. rationibus putem conducere.Id eſt,non ſolùm mihi,ſed etiam Reipub. rationibus:in quo genere loquēdi paulò antè docuimus ineſſe comparationem maiorum.

MINORA.

1 *A minoribus non minor eſt copia rerum, cùm ex his maiora commonſtrantur. Ouidius,*

De Reme. 1. 2 *Vt corpus redimas, ferrum patieris & ignes:*
Arida nec ſitiens ora leuabis aqua:
Vt valeas animo, quicquam tolerare negabis?
At pretium pars hac corpore maius habet.

Pro Mar. 3 *Cicero, Tantum abes à perfectione maxi-*
» *morum operum, vt fundamenta, quæ cogitas,*
» *nondum ieceris. Horatius,*

1. Epiſt. *Vt iugulent homines, ſurgunt de nocte latrones:*
Vt teipſum ſerues, non expergiſceris?

4 *Alio etiam quodam modo argumentum hoc tractatur apud Terentium,*

5 *Hic*

5 Hic verò eſt, qui ſi amare occœperit, ludum iocúmque *In Eunucho.*
Dices fuiſſe illum alterum, prout huius rabies quæ dabit.

Item apud Iuuenalem,

6 Malo pater tibi ſit Therſites, dum modò tu ſis *Saty.8.*
Aeacidæ ſimilis, Vulcaniáque arma capeſſas,
Quàm te Therſitæ ſimilem producat Achilles,

» *Item paulò ſecus apud Ciceronem, 7 Omnes* *Philip.9.*
» *ex omni ætate qui in hac ciuitate intelligentiam*
» *iuris habuerunt, ſi vnum in locum conferantur,*
» *cum Seruio Sulpitio non ſunt comparandi.*

8 Ex hoc loco ſunt aliquando hyperbolæ. Cice-
» *ro, 9 Quod enim fretum, quem Euripũ, tot mo-* *Pro Murena.*
» *tus, tantas, tam varias habere putatis agitationes*
» *fluctuũ, quantas perturbationes & quantos æſtus*
» *habet ratio comitiorum? Virgilius,*

10 Antè leues ergo paſcentur in æthere cerui, *Eclog.1.*
Et freta deſtituent nudos in littore piſces:
Antè pererratis amborum finibus exul
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrin,
Quàm noſtro illius labatur pectore vultus.

11 Vſitatiſſimus eſt minorum, & vulgo familiariſſimus modus per nomen comparationis: vt apud Ouidium de Triſtibus,

Sæuior es triſti Buſiride, ſæuior illo, *Libro 3.*
Qui falſum lento torruit igne bouem.

12 *Hinc etiam ſunt amplificationes eximiæ, cùm gradatim à minoribus itur ad maiora. Cicero.* 13 *Facinus eſt vincire ciuem Romanum: ſcelus verberare: propè parricidium necare: quid dicam in crucem tollere?* 14 *Huc pertinent extenuationes illæ. Idem, Nemo non modò Romæ, ſed ne vllo in angulo totius Italiæ oppreſſus ære alieno fuit, quem non ad hoc incredibile ſceleris fœdus aſciuerit. Paulò ſecus ad Lentulum, Apertius autem hæc ago, ac ſæpius, quòd & Quintus frater meus legatus eſt Cæſaris, & nullum meum minimum dictum, non modò factum pro Cæſare interceßit, quòd ille non tam illuſtri gratia exceperit, vt ego eum mihi deuinctum putarem.*

15 *Ex hoc porrò comparationis genere ſingulares quædam ſunt in poetis & oratoribus amplificationes.* 16 *In quibus tamen, ſicut antea in paribus & maioribus monui, non ex rebus quæ ſint quæſtionis parti: ſed quæ ipſæ inter ſe aliæ alijs comparatæ ſint minores. Sic Ouidius amplificat Auguſti laudes collatione Romuli, quē, dum eius facta factis Auguſti minora comparat, modis omnibus minorem facit,*

Faſt. 2. 17 *Romule concedes. facit hic tua magna tuendo*
Mœnia, tu dederas tranſilienda Remo.
Te Tatius, paruíque Cures, Cecinnáque ſenſit:
Hoc duce Romanum eſt ſolis vtrunque latus.
Tu breue neſcio quid victæ telluris habebas:
Quodcunque eſt alto ſub Ioue, Cæſar habet.

Tu

Tu rapis, hic caſtas duce ſe iubet eſſe maritas:
Tu recipis luco, reppulit ille nefas.
Vis tibi grata fuit: florent ſub Caeſare leges.
Tu domini nomen, principis ille tenet.
Te Remus incuſat, veniam dedit hoſtibus ille:
Caeleſtem fecit te pater: ille patrem.

18 *Sic Cicero imperatorem iureconſulto comparat, Quî poteſt dubitari quin ad conſulatum adipiſcẽdum multò plus dignitatis afferat res militaris, quàm iuris ciuilis gloria? Vigilas tu de nocte, vt tuis conſultoribus reſpondeas: ille vt eò, quò intendit, maturè cum exercitu perueniat: te gallorum, illum buccinarum cantus exuſcitat: tu actionem inſtituis, ille aciem inſtruit: tu caues ne tui cõſultores, ille ne vrbes aut caſtra capiantur: ille tenet & ſcit vt hoſtium copiae, tu vt aquae pluuiae arceantur: ille exercitatus eſt in propagandis finibus, tu in regendis. Atq; in his tribus parium, maiorum, minorum generibus, quae poſtrema & conduplicata exempla ſunt, potius ex factis paribus, ex adiunctis maioribus, ex factis minoribus, quàm omnino ex paribus, ex maioribus, ex minoribus argumentis ſtatuenda ſunt.* *Pro Murena.*

1 Sequitur collatio minorum, cùm argumentum minus eſt, & pars quaeſtionis, quae probatur, maior: cuius aliquot modi doctrinae gratia diſtinguuntur exemplis magis, quàm praeceptis.

2 Exemplum primi modi apertius eſt apud Ouidium, qui cohortatur homines ad ſtudium virtutis comparatione laborum, qui tuendę aut recuperandæ valetudinis gratia impenduntur.

3 Collatio minorum eiuſmodi eſt: Cæſar fundamenta reipublicæ nondum iecit: Valde igitur abeſt, vt rempublicam perfecerit. Similes collationes crebræ ſunt in communi & populari hominum vſu.

4 Secundus modus collationis.

5 Parmeno apud Terentium amorem Chæreæ amplificat comparatione leuioris amoris: quaſi amor Phædriæ ludus quidam ſit: Chæreæ verò furor & rabies.

6 Malo tibi patrem eſſe peſsimum, dummodo tu ſis generoſus & fortis, quàm patrem tibi eſſe optimum, vt tu ipſe ſis peſsimus.

7 Multi fuerunt in hac ciuitate iureconſulti præſtãtiſsimi: ſed Sulpitius his omnibus præſtantior eſt: Sulpitij prudentia in iure dicendo augetur collatione aliorum iureconſultorum.

8 Tertius modus minorum mixtus cum hyperbole, id eſt oratione mentiente veritatem augendi aut minuendi gratia.

9 Hìc comparationis vis incluſa eſt: Tempeſtates maris multæ magnæque ſunt, ſed fluctus comitiorum popularium multo plures maioréſque ſunt.

10 Comparatio preſsius & apertius ſic intelligi poteſt: Difficillimum eſt ceruos in aere paſci, aut mare ſiccari, aut diſiunctiſsimos fluuios mutatis inter ſe locis fluere: ſed difficilius eſt memo

riam

riam Auguſti Cęſaris ex animo Virgilij excidere. Sic Ouidius lib. 1. de Triſtibus,

Vere prius flores, æſtu numerabis ariſtas,
Poma per autumnum, frigoribúſque niues,
Quàm mala, quæ patior toto iactatus in orbe:
Dum miſer Euxini littora ſæua peto.

11 Quartus modus minorum per nomẽ cõparationis: hæc comparatio ſic explicanda eſt: Buſiris fuit ſæuus tyrãnus, & Phalaris: tu verò multò ſæuior & crudelior. Ex hoc genere ſunt iſta, Melle dulcior, niue cãdidior, ſilice durior, vitro fragilior, glacie frigidior, pluma leuior, Demoſthene facundior, Protheo mutabilior, Therſite deformior, Thraſone glorioſior, Phormione confidentior, Penelope caſtior, Nerone crudelior, Sardanapalo voluptuoſior, Vlyſſe callidior, Crœſo ditior, Iro pauperior. Fit hoc modo etiã comparatio apud Virgilium de Lauſo,

-quo pulchrior alter
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni.

12 Quintus modus per amplificationem.

13 Si tantùm verberatus eſſet ciuis Romanus, vno gradu increuerat oratio, ponẽdo etiam id eſſe facinus, quod erat inferius: & ſi tãtùm occiſus eſſet, per plures gradus aſcenderat. Cùm verò dixit propè parricidium necare, ſupra quod nihil eſt, adiecit, Quid dicam in crucem tollere? Eius generis eſt exemplũ etiam Philipp. 2. O rem non modò viſu fœdam, ſed etiam auditu: ſi inter cœnam, in tuis illis immanibus poculis hoc tibi contigiſſet, quis nõ turpe duceret? In cœtu verò populi Romani magiſter equitũ, publicum ne-

gotium gerẽs,cui ructare turpe eſſet,fruſtis eſculentis,& vinum redolentibus gremium ſuum,& totum tribunal impleuit.

14 Sextus modus per extenuationem declaratur exemplo Catilinæ: vbi Catilinam obæratos collegiſſe Romæ,minus eſt,in tota Italia collegiſſe maius.

15 Virgilius & Cicero ſæpe amplificant aliquid hoc genere comparationis:vt primo libro Aeneidos,

Palláſne exurere claſſem
Argiuûm,atque ipſos potuit ſubmergere Ponto,
Vnius ob noxam,& furias Aiacis Oilei?
Ipſa Iouis rapidum iaculata è nubibus ignem
Diſiecítque rates,euertítque æquora Ponto:
Ipſum expirantem transfixo pectore flammas
Turbine corripuit,ſcopulóque infixit acuto.

Hæc protaſis eſt comparationis, in qua facta Palladis aduerſus Græcos narrantur, quæ dea inferior eſt Iunone. Mox ſequitur apodoſis & redditio maioris,

Aſt ego quæ diuûm incedo regina,Iouiſque
Et ſoror & coniux vna cum gente tot annos
Bella gero:& quiſquam numen Iunonis adoret
Præterea?aut ſupplex aris imponat honorem?

Hoc argumẽto Cicero ſuadet Catilinæ,vt ex vrbe exeat,Serui mehercule,ſi me iſto pacto metuerent,vt te metuunt omnes ciues tui, domum meam relinquendam putarem: tu tibi vrbẽ non arbitraris? Et ſi me meis ciuibus iniuria ſuſpectum tam grauiter atque infenſum viderem, carere me aſpectu ciuiũ, quàm infeſtis oculis omnium

nium conſpici mallem. Tu cùm conſcientia ſcelerum tuorum agnoſcas odium omniũ iuſtum, & iam tibi diu debitum, dubitas quorum mentes ſenſúſque vulneras, eorum aſpectum præſentiámque vitare?

16 Septimus modus nõ eſt verè minorum, ſi principem quæſtionẽ ſpectes, ſed ſi inter ſe com parauerís nõ habita ratione ad illam quęſtionẽ, tum minora quædam cũ maioribus videbũtur.

17 Ouidius amplificat laudes Auguſti Cæſaris extenuatione Romuli, qui Romam cõdidit. Quęſtio principalis initio ponitur: Romule cõcedes. Deinde nouem Romuli facta minora cum totidem maioribus factis Auguſti diſputantur, quæ relata ad quæſtionẽ, facta dicuntur, Romuli ſcilicet & Auguſti: inter ſe verò collata, alia minora, alia maiora ſunt.

18 Cicero extenuat ſcientiam & induſtriam iurecõſulti ad augendam gloriam imperatoris. Quæſtio primo loco ponitur: Quî poteſt dubitari quin ad conſulatum adipiſcendum multo plus dignitatis afferat res militaris, quàm iuris ciuilis ſcientia? Deinde argumenta quærũtur ex factis iureconſulti & imperatoris, è quibus inter ſe collatis illa minora ſunt, hæc maiora.

Epilogus eſt & admonitio de non veris comparationibus parium & imparium: quæ tamen comparationes vulgò dicuntur.

SIMILIA.

1 *Sequitur comparatio qualitatis, ac primò ſimilium.*

Similia ſunt quæ in eadem qualitate comparantur. 2 *in quibus interdũ ſimilitudinis nota nulla exprimitur. Cic.* 3 *Quod cuique temporis ad*

De Senectute. » *viuendum datur, eo debet contentus eſſe: neque* » *enim hiſtrioni (vt placeat) peragenda eſt fabula:* » *modò in quocũque fuerit actu, probetur: neque ſa* » *pienti vſque ad, Plaudite, viuendum. Virgilius,*

Eclog. 2. 4 *O formoſe puer, nimium ne crede colori,*
Alba liguſtra cadunt, vacinia nigra leguntur.

Philip. 9. 5 *Aliquãdo indicatur nota ſimilitudinis, ſed* „ *breuiter. Cicero,* 6 *Quanquã nullum monimen-* „ *tum clarius Seruius Sulpitius relinquere potuit,* „ *quàm effigiem morum ſuorum, virtutis, conſtan-* „ *tiæ, pietatis, ingenij filium. Ouidius,*

Triſt. 1. 7 *Nanque ea vel nemo, vel qui mihi vulnera fecit,*
Solus Achilleo tollere more poteſt.

Pro Murena. *Cicero, Et quoniam mihi videris iſtam ſcien-* „ *tiam tanquam filiolam oſculari tuam, non patiar* » *te in tanto errore verſari.* 8 *Similitudinis nota aliâs exprimitur apertius, atque in eo interdum propoſitio redditióque vno verbo clauduntur. Ci-*

Epiſt. 1. „ *cero ad fratrem, Quemadmodum gubernatores* „ *optimi vim tempeſtatis, ſic ſapientiſſimi viri for-* „ *tunæ impetum perſæpe ſuperare non poſſunt.*

9 *Aliquando propoſitio redditióque ſuis ſeparatim verbis explicantur. Ouidius,*

Triſt. 1. *Scilicet vt fuluum ſpectatur in ignibus aurum,*
Tempore ſic duro eſt inſpiciendà fides.

Cicer

„ Cicero, 10 Sed nimirum vt quidam morbo Philip. 2.
„ & ſenſus ſtupore ſuauitatem cibi non ſentiũt: ſic
„ libidinoſi, auari, facinoroſi veræ laudis guſtum
„ non habent. Cicero ad Lentulum, Vidi ego quoſ-
„ dam in te tales, quales tu eoſdem in me videre potuiſti. 11 Nec intereſt ficta ſint, an vera, quæ proponuntur. In vtroque enim genere par eſt ſimilitudinis ratio.

12 Quòd ſi me populus Romanus fortè roget, cur Horatius epiſt. 1.
Non vt porticibus, ſic iudiciis fruar iiſdem,
Nec ſequar ac fugiam, quæ diligit ipſe vel odit:
Olim quod vulpes ægroto cauta leoni
Reſpondit, referam: quia me veſtigia terrent
Omnia te aduerſum ſpectantia, nulla retrorſum.

13 Similia non minus grauiter, elegantérque, quàm reliqua comparata coniunguntur. Sic Virgilius in Batillum, qui cùm hoſce Virgilianos verſus,

Nocte pluit tota, redeunt ſpectacula mane:
Diuiſum imperium cum Ioue Cæſar habet

Sibi vẽdicaſſet, ex iiſque munus à Cæſare conſequutus eſſet: tum Virgilius propoſitis quatuor verſuum nudis initiis:

Sic vos non vobis
Sic vos non vobis
Sic vos non vobis
Sic vos non vobis

hominem in perpetuum mirificè notauit. Nam

cùm ea fur ille perficere non poſſet, tum Virgilius perfecit hoc verſu præpoſito,

14 *Hos ego verſiculos feci, tulit alter honores:*
Sic vos non vobis nidificatis aues,
Sic vos non vobis vellera fertis oues,
Sic vos non vobis mellificatis apes,
Sic vos non vobis fertis aratra boues.

» 15 *Quo etiam de genere ſunt Socraticæ indu-*
» *ctiones Platonis, Xenophontis, & reliquorum So*
» *cratis diſcipulorũ ſermonibus celebratæ, cùm va-*
» *rijs ſimilibus aliquid ſimile efficitur:* 16 *velut*
» *apud Socraticum Aeſchinem demonſtrat So-*
» *crates cum Xenophontis vxore, & cum ipſo*
1.de Inuen. » *Xenophonte Aſpaſiam locutam: quem locum*
» *Cicero tranſtulit, Dic mihi quæſo Xenophon-*
» *tis vxor, ſi vicina tua melius habeat aurum,*
» *quàm tu habes: vtrum illius, an tuum malis? Illius*
» *inquit. Et ſi veſtem, & cæterum ornamentũ mu-*
» *liebre pretij maioris habeat, quàm tu habes, an il-*
» *lius malis? Illius verò, reſpondit. Age ſi virum il-*
» *la meliorem habeat, quàm tu habes, an illius ma-*
» *lis? Hìc mulier* 17 *erubuit.* 18 *Aſpaſia autem*
» *cum ipſo Xenophonte ſermonem inſtituit, Quæſo*
» *inquit, ſi vicinus tuus meliorem equum habeat,*
» *quàm tuus eſt, tuúmne equũ malis, an illius? Illius*
» *inquit. Quòd ſi fundum meliorem habeat, quàm*
» *tu habes, vtrum tandem illius malis? Illius, inquit,*
» *meliorem ſcilicet. Quòd ſi vxorem meliorem ha-*

„ *beat, quàm tu habes, vtrum illius malis? Atque*
„ *hîc Xenophon quoque ipſe tacuit. Pòſt Aſpaſia,*
„ *Quoniam vterque veſtrum, inquit, id mihi non ſo*
„ *lùm reſpondit, quod ego ſolùm audire volueram,*
„ *egomet dicam quid vterque cogitet. Nam & tu*
„ *mulier optimum virum mauis habere, & tu Xe-*
„ *nophon vxorem lectiſsimam habere maximè vis.*
„ *Quare hoc niſi perfeceritis, vt neque vir melior,*
„ *neq; fœmina lectior in terris ſit, profectò id quod*
„ *ſemper optimum putabitis eſſe, multò maximè re*
„ *quiretis: & tu vt maritus ſis cum optima mulie-*
„ *re, & hæc quàm optimo viro nupta ſit.*

DE SIMILITVDINE.

1 Expedito primo genere comparationis, quod circa quantitatem verſatur, demonſtratíſque tribus eius formis, parium, maiorum, minorum, comparatio qualitatis deinceps explicatur, quæ duas habet ſpecies, ſimilitudinem & diſsimilitudinem: Illic res eiuſdem, hîc diuerſæ qualitatis comparantur: qualitas autem hîc non ſolùm Ariſtotelicam categoriam ſignificat, ſed multo latius patet, vt ea ſit qua res quouis modo, ſiue ſubſtantia, ſiue quantitate, ſiue relatione, ſiue vllo denique genere ſimiles aut diſsimiles dicuntur.

2 Similitudo doctrinæ facilioris gratia ſic diſtingui poteſt, vt alia ſimplex ſit, cùm ex ſimili ſimile demonſtratur: alia multiplex, cùm ex multis ſimilibus vnum aut multa ſimilia probantur.

Prioris

Prioris generis varij ſunt modi: Primus, in quo nulla ſimilitudinis nota ponitur: cuiuſmodi eſt aduerbium ſimilitudinis, Vt, quemadmodũ, ſicut, veluti in prima parte, quæ dicitur protaſis: & ſic, ita, non ſecus, nó aliter, eodem modo in ea parte, quæ dicitur apodoſis. Interdum etiam nomina quædam ſunt notæ ſimilitudinis, vt Talis, qualis, more, inſtar, ritu, modo, exemplo: atque etiam ipſum nomen Simile, vt apud Virgilium,

Os humeróſque deo ſimilis.

3 Cato ſapientis vitam comparat hiſtrionis boni fabulæ: vt hiſtrionem, qui in ſingulis actibus populo placet, nõ eſt neceſſe fabulam perage re: ſic neque ſapiẽtem, qui in quauis parte ætatis probatus eſt, ad extremã vſque ſenectutẽ viuere.

4 Vt candidi flores liguſtrorũ ſtatim cadunt & pereunt, hyacinthi purpurei legũtur: ſic candor formæ iuuenilis breuis eſt, & propè momentaneus, nec forma ex parte aliqua nigricans vituperanda eſt.

5 Secundus modus, vbi ſimilitudo nota aliqua magis obiter indicatur, quàm perſpicuè explanatur: ex quo genere ſunt illa Ciceronis. vt prima actione in Verrem, Sed repentè è veſtigio ex homine tanquã aliquo poculo cyrceo factus eſt Verres. Actio. 7. Vt ex illo metu mortis & tenebris quaſi luce libertatis & odore legũ recreatus reuixiſſet. Pro lege Manilia, Quidam in his Cn. Pompeium ſicut aliquem non ex hac vrbe miſſum, ſed de cælo delapſum intuẽtur. Pro Murena, Pergitíſne tanquã ex ſyngrapha agere cum populo Romano? Pro Balbo, Neque inconſtantis

tis eſſe puto ſententiam aliquam tanquam aliquod nauigium ex reipublicæ tempeſtate moderari. Virgilius ſecundo Aeneidos,

Inſtar montis equum diuina Palladis arte
Aedificant.

6 In hoc exemplo nota ſimilitudinis eſt vocabulum *Effigies*, quo Sulpitius filius declaratur eſſe patris ſimilis: ſed ibidem incluſa eſt collatio pariū, cùm ſic Cicero diſputat, Nullū monumētum clarius Sulpitius relinquere potuit, quàm effigiem morum ſuorum filium. Quaſi dixerit, Sulpitius filius eſt tam clarum & nobile patris monumentum, quàm quod maximè eſſe poſsit. In apodoſi igitur horum parium ineſt breuis ſimilitudo.

7 Solus Auguſtus poteſt ſanare Ouidiū, qui ſolus eum afflixit, more Achillis: qui Telephū, quem vulnerauerat, repercuſſum ſanauit.

8 Tertius modus eſt magis illuſtris & explanatus, qui diuiditur in duas ſpecies. Prima eſt, cùm protaſis & apodoſis eodem verbo clauduntur, vt Agrar. I. Nónne acerrimè tāquam hoſti armato, ſic huic legi pro veſtris agris reſiſtetis?

9 Secunda ſpecies tertij modi eſt, cùm protaſis, & apodoſis verbis & clauſulis diſtinguūtur.

10 Similitudo eſt à corpore ad animum.

11 Ficta exempla etiam vim habēt ſimilitudinis, vt ait Cicero in Topic. quales ſunt Aeſopi fabulæ, quæ ducere ſolent animos præcipuè ruſticorum & imperitorum, vt ait Fabius, qui & ſimplicius quæ facta ſunt audiunt, & capti voluptate facilè iis quibus delectantur, conſentiunt: ſi-

quidẽ & Menenius Agrippa plebẽ cũ patribus dicitur in gratiã reduxiſſe nota illa de membris humanis aduerſus ventrẽ diſcordãtibus fabula.

12 Apologus Horatij de leone hanc habet ſententiam: Quemadmodum beſtiæ, quæ deſcendunt in antrum leonis, pereunt: ſic homines iacturam ſapientiæ faciunt, qui iudicium & ſententiam populi ſequuntur. Apodoſis huius comparationis præcedit in quæſtione, Protaſis ſequitur in fabula de vulpe & leone.

13 Hactenus de ſimplici ſimilitudine: ſequitur multiplex, quæ ex pluribus ſimilibus aliquid ſimile declarat: vt in Topic. Cicero ait, Si tutor debet fidem præſtare, ſi ſocius, ſi cui mandaris, ſi qui fiduciam acceperit, debet etiam procurator. Hæc ex pluribus quò vult perueniẽs appellatur inductio, Græcis ἐπαγωγὴ, qua plurimum vſus eſt in ſuis ſermonibus Socrates. Tale eſt illud Ouidij primo de Triſtibus,

Eſſe quidem memini mitiſſima ſedibus illis
Numina, ſed timeo, qui nocuere, deos:
Terretur minimo pennæ ſtridore columba,
Vnguibus accipiter ſaucia facta tuis:
Non procul à ſtabulis audet diſcedere, ſi qua
Excuſſa eſt auidi dentibus agna lupi:
Vitaret cælum Phaeton ſi viueret, & quos
Optauit ſtultè, tangere nollet equos.

Ex tribus ſimilibus Ouidius declarat, cur metuat Auguſtum Cæſarem: in quo exemplo apodoſis præcedit, & protaſis ſequitur.

14 Quemadmodum aues non ſibi nidificãt, neque oues ſibi vellus portant, neque apes ſibi melli-

mellificant,neque boues ſibi arant:ſic neque Virgilius ſibi carmen compoſuerat,quod alius poeta ſurripuit. Apodoſis prima eſt, Protaſis ſecunda,in qua quidem particula,Sic, ponitur, vt ſæpe aliàs,cùm apodoſis antecedit protaſin.

15 Socrates inductionibus ſimilium maximè vſus eſt ad exagitãdos ſophiſtas, qui cùm omnia ſe ſcire profiterentur, ignoratione tamen & inſcitia reſpondendi deducebantur ad confeſsionem rei abſurdæ,aut ad negationẽ eius rei,quam prius affirmaſſent,quemadmodũ conſtat ex dialogis Platonis & Xenophontis,qui Socratis præceptoris ſui ſermones perſcripſerunt.

16 Aſpaſia mulier docta & eloquens fuit,Socratémque ipſum rhetoricas artes docuit, vt ait Plato in epitaphio:huius primus dialogus eſt cũ Xenophõtis vxore,vbi ex duobus ſimilibus tertium ſimile concluditur.

17 Meritò Xenophontis vxor erubuit,vt ait Fabius.Nam malè reſponderat,ſe malle alienum aurum,quàm ſuum:id enim eſt improbum. At ſi reſpondiſſet,ſe malle aurum ſuum eſſe tale,quale illud vicini eſſet,potuiſſet quidẽ pudicè reſpondere,ſe malle virum ſuum eſſe talem,qualis eſſet melior. In his igitur interrogationibus cauendum eſt,ne quid ineptè reſpondeas.

18 Secundus Aſpaſiæ dialogus eſt cum Xenophonte,vbi ex duobus ſimilibus tertium ſimile concluditur.

1 *Similibus expeditis diſsimilia ſequuntur.*

DISSIMILIA.

Diſsimilia ſunt quæ in diuerſa qualitate com-

par

parantur. Idem autem diſsimile & differens, diſſimilitudinẽ & differentiam intelligamus, quoniam ſæpe iis vocabulis in eodem argumento vtimur. 2 *In diſsimilibus igitur aliquando nota diſsimilitudinis nulla exprimitur. Vt apud Catullum,*

3 *Soles occidere & redire poſſunt:*
Nobis cùm ſemel occidit breuis lux,
Nox eſt perpetua vna dormienda.

Philip.3 4 *Nota diſsimilitudinis aliquando exprimitur. Cicero, Certus dies non vt ſacrificij, ſic conſilij*
" *expectari ſolet. Idem ad Qu. fratrem,* 5 *Sit an-*
Epiſt.1. " *nulus tuus non tãquam vas aliquod, ſed tanquam*
" *ipſe tu. Sic apud Virgiliũ Priamus Pyrrhũ Achillis diſsimilem filium arguit,*

Aene.2. 6 *At non ille (ſatum quo te mentiris) Achilles*
Talis in hoſte fuit Priamo.

7 *Aliter paulò in his nota diſsimilitudinis effertur, quàm antea. Cicero de gratia & pecu-*
Pro Plãco. *nia, Quanquam diſsimilis eſt pecuniæ debitio &*
" *gratiæ: nam qui pecuniam diſſoluit, ſtatim non*
" *habet id, quod reddidit: qui autem debet, is reti-*
" *net alienum: gratiam autem & qui refert, ha-*
" *bet: & qui habet, in eo ipſo quod habet, refert.*
" 8 *Sic oratorio tertio, Nõ eſt philoſophia ſimi-*
" *lis artium reliquarũ: nam quid faciet in geome-*
" *tria, qui non didicerit? quid in muſicis? aut taceat*
" *oportet, aut inſanus quidem iudicetur: hæc verò*

quæ

„ *quæ ſunt in philoſophia, ingenijs eruuntur ad id*
„ *quod in quoque veriſsimile ſit eliciendum acutis*
„ *atque acribus, eáque exercitata oratione poliun-*
„ *tur.* 9 *Aliquando in diſsimilium collatione vis*
„ *etiam quantitatis includitur. vt in Verrem, Non* *Act.3.*
„ *enim furem, ſed ereptorem: non adulterum, ſed*
„ *expugnatorem pudicitiæ: non ſacrilegum, ſed ho-*
„ *ſtem ſacrorum religionúmq;: non ſicarium, ſed*
„ *crudeliſsimum carnificem ciuium, ſociorúmq; in*
„ *veſtrum iudicium adduximus.* 10 *Locus autem*
hic aptiſsimus eſt ad diſtinguendum quæ vicina affiniáq; ſunt, & ſimilitudine quadam ſecus inconſiderate permiſcentur. Horatius,

11 *—vitaui denique culpam,* *In arte.*
Non laudem merui.

Martialis, *Lib.8.*

Diligeris populo, non propter præmia, Cæſar:
Propter te populus præmia Cæſar, amat.

„ *Cicero,* 12 *Scelus tu illud vocas Tubero, cur? iſto* *Pro Ligario.*
„ *enim nomine illa adhuc cauſa caruit. Alij enim*
„ *errorem, alij timorem: qui durius, ſpem, cupidi-*
„ *tatem, odium, pertinaciam: qui grauiſsimè, teme-*
„ *ritatem, ſcelus præter te adhuc nemo. Ibidem*
„ *rurſum, Fuerint cupidi, fuerint irati, fuerint*
„ *pertinaces, ſceleris verò crimine furoris, parrici-*
„ *dij liceat Cn. Pompeio mortuo, liceat multis alijs*
carere. Ouidius de Arte amandi,

Non formoſus erat, ſed erat facundus Vlyſſes. *Libr.2.*

Sic Horatius,

Epiſt. 1. *Cælum non animum mutant qui trans mare currunt.*

„ *In Maniliana, Non victoriam, ſed inſignia vi-*
„ *ctoriæ reportarunt.* 13 *Diſsimile autem in ironia quandoque non continetur ſolùm, ſed explicatur:*
„ *vt in Piſonem, Grauis autem Calatinus, credo,*
„ *aliquis, aut Africanus, aut Maximus, & non*
„ *Ceſonius Semiplacentinus Caluentius.*

14 *Ex his collationibus inſigniora & ſplendidiora ſunt, vbi multa diſsimilia conferuntur: ſic apud Virgilium Hectoris fœdè contrucidati, & quondam florentis ac triumphantis diſsimilitudo ex varijs rebus oſtenditur,*

Aene. 2. 15 *In ſomnis ecce ante oculos mœſtiſsimus Hector*
Viſus adeſſe mihi, largóſq; effundere fletus,
Raptatus bigis vt quondam, atérq; cruento
Puluere, pérq; pedes traiectus lora tumentes.
Hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo
Hectore, qui redit exuuias indutus Achilli,
Vel Danaûm Phrygios iaculatus puppibus ignes!
Squallentem barbam, & concretos ſanguine crines,
Vulneráq; illa gerens, quæ circum plurima muros
Accepit patrios.

Philip. 2. 16 *Sic Cicero de Varronis Caſsinate fundo,*
„ *quem Antonius per vim occupauerat, O tecta*
„ *ipſa miſera, quàm diſpari domino (quanquam*
„ *quomodo iſte dominus?) ſed tamen quàm à diſpari tenebantur? Studiorum enim ſuorum M.*
„ *Varro voluit eſſe illud non libidinum diuerſorium: quæ in illa villa antè dicebantur? quæ co-*

gitaban

,, *gitabantur? quæ literis mandabantur? iura po-*
,, *puli Rom. monumenta maiorum, omnis ſapientiæ*
,, *ratio, omniſque doctrina. At verò te inquilino,*
,, *nõ enim domino, perſonabãt omnia vocibus ebrio-*
,, *rum, natabant pauimenta vino, madebant parie-*
,, *tes, ingenui pueri cũ meritorijs, ſcorta inter ma-*
,, *tres familiâs verſabantur.* 17 *Ex diſsimilibus*
antitheta ferè omnia ſunt, atque omnino omnis il-
la forma, qua dicitur, non hoc ſed illud eſſe: tum
enim affirmamus non eſſe primum, ſed aliud &
differẽs, atque diſsimile. Huc referendæ ſunt illæ
tam frequentes orationis formæ, vinctæ coniun-
ctionibus illis, quanquam, quanuis, tametſi: in
quibus redditio fit his particulis, tamen, attamen.
Quo genere Cicero præcipuè in exordijs delecta-
,, *ctus eſt. Hinc illud Milonianum, Et ſi vereor,*
,, *Iudices, ne turpe ſit pro fortiſsimo viro dicere in-*
,, *cipientem timere, minimèq; deceat, cùm T. An-*
,, *nius Milo ipſe magis de Reipub. ſalute, quàm de*
,, *ſua perturbetur, me ad eius cauſam parem animi*
,, *magnitudinem afferre non poſſe, tamen hæc noui*
,, *iudicij noua forma terret oculos, qui quocunquè*
,, *inciderint, veterem conſuetudinem fori, & pri-*
,, *ſtinum morem iudiciorum requirunt. Atque hu-*
iuſmodi exempla quanuis diſſentanea videan-
tur, diſtinguenda tamen ſunt. 18 *A diſſentaneis*
autem diſsimilia quomodo diſtinguantur, ſi quis
non ſatis animaduertit definitiones comparet, vt

clarius intelligat: diſſentanea enim re & ratione diſsident, nec ſimul eſſe poſſunt: diſsimilia ſatis habent, ſi ratione diſtinguantur, reipſa diſsideant, nécne, nihil intereſt:

Candidus eſt: non igitur niger,

diſſentanea ſunt:

2. Eclog. *Quanuis ille niger, quanuis tu candidus eſſes,*

diſsimilia ſunt: illic ex altero alterum concluditur, hîc ex alterius diuerſa qualitate alterius qualitas oſtenditur. Illa rapiunt aſſenſionem, & quaſi pugnando conuincunt: hæc animum magis admonent, & velut arbitrum faciunt. [19] *Eſt autem vſus quotidiani & aſsidui comparatio: in quantitate firmamenti plus eſt ad commouendũ, in qualitate plus ſplendoris ad illuſtrandum. Præcipuæ verò laudis & admirationis ſunt ſimilitudines prudenter adhibitæ,* [20] *hinc præcipua Platonicæ ſapientiæ admiratio orta eſt,* [21] *hinc mathematicorum nobiles illæ cõtemplationes ex ratione & proportione in comparatis numeris & formis, quibus nec excellẽtius quicquam, nec admirabilius eſt ab homine dialecticæ rationis luce repertum & cognitum.*

1 Tranſitus eſt à ſimilitudine ad diſsimilitudinem, id eſt, comparationem rerum in diuerſa qualitate: vbi qualitatis nomen (ſicut antea diximus) plenioris eſt ſignificationis, quàm in categoriis Ariſtotelis. Hoc argumentum Cicero 2. de Oratore ex diſsimilitudine vocat, in Topicis

picis & Partitionibus differentiam: in Topicis enim ſic ait, Sequitur ſimilitudinem differentia rei maximè contraria: ſed eſt eiuſdem ſimile & diſsimile inuenire. Atque interdum accidit, vt ſimilitudo propoſita euertatur diſsimilitudine: vt, Quales in Republ. principes, tales ſolent exiſtere reliqui ciues: Non quales in Repub. principes, tales ſolent exiſtere reliqui ciues. Hæc duo enuntiata contradictionis nomine pugnant: ſed in illo ſimilia ſunt, in hoc diſsimilia ad refutandam ſimilitudinem oppoſita.

2 Diſsimilitudo aut ſimplex eſt, cùm ex vno diſsimili alterum diſsimile probatur: aut multiplex, cùm multa diſsimilia comparantur. Diſsimilitudo ſimplex modos habet varios & diuerſos. Primus eſt, vbi nullæ reperiuntur notæ rerum diſsimilium indices: cuiuſmodi ſunt prædictæ notæ ſimilitudinis negatione aliqua affectæ, vt, Non talis, non ſicut, non quemadmodum. Et in redditione diſsimili (quæ dicitur à Græcis ἀνταπόδοσις) hæ particulæ frequentes ſunt, Verùm, at, at verò, & ſimiles. interdum etiam nomina iſta, Aliud, diſsimile, differens hoc argumentum notant. Cicero pro Cælio, Aliud eſt accuſare, aliud maledicere. In Bruto, Quid eſt tam diſsimile, quàm Demoſthenes & Lyſias?

3 Catullus inuitat amicam Lesbiam ad delicias & voluptates in vita perfruendas: quæ poſt mortem nullæ futuræ ſunt: vbi ſol & vita diſsimiliter comparantur, quòd ille ſæpius abeat & redeat ad nos: hæc nobis ſemel erepta nunquam redeat. quod carmen Epicureum & impium eſt.

Protaſis eſt in primo verſu, antapodoſis in reliquis duobus.

4 Secundus modus, vbi nota aliqua diſsimilitudinis exprimitur.

5 Sigillum tuum, quo literas & diplomata obſignas, tibi tam charum eſſe debet, quàm tu ipſe tibi es, ne quid in prouincia temerè obſignes.

6 Priamus capta Troia & regia inuehitur in Pyrrhum hoſtem, à quo ante aras iugulabatur, quaſi degenerantem à patre Achille: Achilles, inquit, talis in Priamum non fuit, qualis Pyrrhus Achillis filius in eundem eſt,

7 Tertius modus aliquantum differens à ſuperiore duobus exemplis illuſtratur. In priore diſsimilitudo primùm breuiter indicatur, Diſſimilis eſt pecuniæ debitio & gratiæ: deinde apertius exprimitur, vbi protaſis præcedit: Qui pecuniam diſſoluit, ſtatim non habet: qui autem habet, is retinet alienum: & ἀνταπόδοσις ſequitur: gratiam & qui refert, habet: & qui habet, in eo ipſo quod habet, refert.

8 Alterũ exemplum, vbi diſsimilitudo item primùm breuiter indicatur, deinde apertius exprimitur.

9 Quartus modus diſsimilitudinis ex collatione quantitatis mixtus eſt: vt cùm Cicero ait, non furem, ſed ereptorem, comparat antecedens cum ſequente, non ſolùm vt diſsimile cum diſsimili, ſed etiam minus cum maiore.

10 Quintus modus eſt, quo res vicinæ & ſimiles diſtinguuntur, vt appareat earũ inter ipſas differen

differentia: vt pro Ligario, Seceſsionem tu illam exiſtimaſti, Cæſar, initio, non bellum: non hoſtile odiũ, ſed ciuile diſsidium. Et Martialis,

Omnes Tongilium medici iuſſere lauari.

O ſtulti, febrem creditis eſſe? gula eſt.

11 Loquitur Horatius de Latinis poëtis, qui licet in carmine peccatum effugiant, nullam tamen illuſtrem ingenij gloriam merentur.

12 Cicero remouet ſceleris nomẽ à facto Ligarij, qui fuit in armis contra Cæſarem: adhibétque diſtinctionem quorundam nominum.

13 Sextus modus admixtus eſt ironiæ.

14 Sequitur diſsimilitudo multiplex, cùm multa diſsimilia inter ſe conferuntur: vt apud Ciceronem pro Cælio, Quàm volent in conuiuiis faceti, dicaces, nõnunquam etiam ad vinum diſerti ſint: alia vis fori eſt, alia triclinij, alia ſubſelliorum ratio, alia lectorum: nõ idem iudicum comeſſatorúmq; conſpectus: lux denique alia eſt ſolis & lychnorum.

15 Hector deſcribitur deformis, primùm ex adiunctis, vt veſtitu, lachrymis, raptatione, cruore, vinculis: deinde ad augendam deformitatem diſsimilia inter ſe comparantur, Protaſis incipit à verſu,

Hei mihi qualis erat: ἀνταπόδοσις ſequitur incipiens à verſu,

Scallentem barbam, &c.

16 In hoc exemplo diſsimilitudo primùm breuis eſt, deinde latius explanatur: cuius protaſis incipit ab his verbis: Studiorum enim ſuorũ, &c. ἀνταπόδοσις ab his, At verò te inquilino, &c.

17 Antitheta, quæ à rhetoribus dicuntur, ſiue contrapoſita, ferè omnia efficiunt diſsimilitudinem, & temerè & inconſideratè inter figuras rhetoricas à rhetoribus confunduntur, quẽadmodum definitio & partitio. Præcepta enim artium diſtinguenda ſunt, quanuis vſus eorum coniunctus & confuſus ſit. De antithetis autem exempla ſunt, vt act. 4. in Verrem, Conferte hãc pacem cum illo bello, huius prætoris aduentum cum illius imperatoris victoria, huius cohortem impuram cum illius inuicto exercitu, huius libidines cum illius continentia: ab illo qui cepit, conditas, ab hoc qui conſtitutas accepit, captas fuiſſe dicetis Syracuſas. Pro Murena, Odit populus Romanus priuatam luxuriam, publicam magnificentiam diligit. Pro lege Manilia, Cuius adoleſcentia ad ſcientiam rei militaris non alienis præceptis, ſed ſuis imperiis: non belli offenſionibus, ſed victoriis: non ſtipendiis, ſed triumphis eſt traducta. Pro Milone, Eſt enim Iudices, non ſcripta, ſed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, ſed ex ipſa natura arripuimus, hauſimus, expreſsimus: ad quam nó docti, ſed facti, non inſtituti, ſed imbuti ſumus. Huc pertinet ἀντιμεταβολή: vt, Non vt edam viuo: ſed vt viuam, edo.

18 Diſſentanea re pariter & ratione diſsidẽt, ſic vt alterum ab altero non diſtinguatur ſolùm, ſed planè tollatur: & quanuis idem pater & filius eſſe poſsit, non tamen hæc duo vt diſſentanea ſunt, re vnquam conueniunt: quia fieri non poteſt, vt idem ſit pater eius, cuius eſt filius. In diſsimilibus

milibus ratio duntaxat & qualitas diuerſa conſideratur, vt alterum ab altero planè tolli non ſit neceſſe, ſed vt diſtinguatur tanquam differens & diuerſum. Itaque diſſentanea omnia vt diſsimilia tractari poſſunt, vt in his qualitas diuerſa tantummodo ſpectetur: quod commune eſt omniũ argumentorum, quæ tantùm genere tractationis differunt. Dic igitur: Candidus eſt, non igitur niger: diſſentanea ſunt hæc: quia alterum ab altero non diſtinguitur ſolùm, ſed etiam tollitur, dic autem,

Quamuis ille niger, quamuis tu candidus eſſes,
diſsimilia ſunt, quia qualitas diuerſa, ratióque duntaxat conſideratur, vt res ab altera diſtinguatur, non etiam tollatur.

19 Hactenus genera comparationis deſcripta ſunt. Sequitur, vt quem vſum habeat comparatio, ad extremum videamus: vbi præcipitur comparationem quãtitatis plus ad commouendum, qualitatis plus ad docendum & illuſtrandum valere.

20 Socratis diſputationes apud Platonem magna ex parte ſimilibus cõſtant: vnde inductio Socratica nominatur, qua Socrates plurimum delectatus & vſus eſt.

21 Mathematici per comparationes numerorum, & formarum res eas, quæ ab intelligentia humana remotę videbantur, facile percipiũt: de maximis enim & minimis rebus ita philoſophantur, vt minimas traducant ad maiores, & maximas ad minores: vt in exiguis lineis & paruis, ſi differentia percipi non poſsit, par quanti-

tas ſingulis additur:& de cælo,mundíque partibus vt diſſeramus, in paruis ſimulachris ſimilitudinem tantæ magnitudinis adhibemus.

Quid Ariſtoteles de comparatis?

Ariſtoteles nullam comparationis generalem rationem definit,nullam partitur:paria & imparia nihil admodum diſtinguit, & diſsimilitudinem præterit: tametſi videtur differentiæ nomine diſsimilitudinem in Topicis aliquãdo ſignificare, cùm ſimilitudini differentiam opponit. In his autem Topicis libris locus ſimilium, maiorum,minorum tam ſępe repetitur & iteratur, vt artem nugatoriam omnino præ ſe ferat. Nam ſi rationem doctrinæ ſpectes, vna de re vnum ſit præceptum:ſi autem vſum, diligenter & ſtudioſè vnumquodque artis præceptum & decretum exerceatur. At Ariſtoteles nullam ſpeciem comparationis in dialecticis expoſuit: ſed omnibus penè Topicis libris eundem locum ſine vlla arte ſæpe ſcripſit & reſcripſit: & vſum quarundam partium comparationis diſputandis duntaxat quatuor problematum generibus ſubiecit. Quare locus hic comparationis, cuius vſus latiſsímè patet, generatim & dialecticè ab Ariſtotele deſcriptus non eſt: ſed ſine definitione, ſine partitione, ſine partium explicatione, confuſus & nugatoriè in Topicis iteratus,& ad vanas inutiléſque quæſtiones, quæ nihil ſunt inuentionis dialecticæ, fruſtrà & inutiliter accommodatus.

NOTA

NOTATIO.

1 *Inſitæ & principes probationes quæ ad rem ſpectarent, omnes expoſitæ ſunt. Reſtant eæ, quæ pertinent ad nomen. Notatio quippe & coniugatio, quæ ex vi nominis eruuntur.*

2 *Notatio eſt nominis interpretatio, quæ à Græcis σύμβολον & ἐτυμολογία nominatur. Ouidius,*

3 Eſt via ſublimis cælo manifeſta ſereno, 1. Meta.
Lactea nomen habet, candore notabilis ipſo.

4 *Cicero Bambalionem ſocerum Antonij à* Philip. 3.
" *balbutiendo nominatum deridet, Tuæ cõiugis bo-*
" *næ fœminæ, locupletis quidem certè, Bambalio*
" *quidam pater, homo nullo numero, nihil illo con-*
" *temptius, qui propter hæſitantiam linguæ, ſtupo-*
" *rémque cordis, cognomen ex contumelia traxerit. Martialis de Earino,*

Nomen cum violis roſíſque natum, Lib. 9.
Quo pars optima nuncupatur anni:
Hyblam quod ſapit, Atticóſque flores:
Quod nidos olet alitis ſuperbæ:
Nomen nectare dulcius beato,
Quo mallet Cybeles puer vocari,
Et qui pocula temperat tonanti:
Quod ſi Parrhaſia ſones in aula,
Reſpondent veneres cupidinéſque:
Nomen nobile, molle, delicatum
Verſu dicere non rudi volebam:
Sed tu ſyllaba contumax repugnas:
Dicunt Eari non tamen poëtæ,

Sed

Sed Græci, quibus eſt nihil negatum,
Et quos ἄρες ἄρες decet ſonare:
Nobis non licet eſſe tam diſertis,
Qui muſas colimus ſeueriores.

6 *Videtur autem, vt in ſuperioribus argumentis, cauſis & effectis, ſubiectis & adiunctis, diſſentaneis inter ſe, comparatis inter ſe, ſic notationi cum nomine ſua quædam eſſe relatio: vt enim nomen ex notatione, ſic ex nomine notatio concludi poteſt. Quid enim obſtet dicere, philophus eſt, quare ſapientiæ ſtudioſus.*

1 Hactenus dictũ eſt de argumẽtis rerũ, quorum alia ſimplicia eſſent, alia cõparata, & è ſimplicibus alia conſentanea, alia diſſentanea: è comparatis verò alia in quantitate paria vel imparia, alia in qualitate ſimilia vel diſsimilia. Sequuntur argumenta ex vi nominis ſumpta: quorum duo genera ſunt, notatio & coniugatio. Notationem, vt ait Cicero, Græci ἐτυμολογίαν vocant, id eſt verbum ex verbo, veriloquium: nos autem nouitatem verbi non ſatis apti fugientes, genus hoc notationem appellamus, quia ſunt verba rerum notæ. Itaque hoc idem Ariſtoteles σύμβολον appellat, quod Latinè eſt nota. Sed hoc loco non inſtituimus notationes rerum, quæ ſunt ipſa nomina, ſed ipſorum nominum notationes & explicationes, quibus vis & natura nominum probari demonſtraríque poſsit. Notatio autem à grammaticis & dialecticis diſsimili ratione tractatur: ab illis quidem, vt accidentiæ nominum

num reliquarúmque partium orationis docean tur:ab his verò, vt ex origine res ipſa ſignificationi ſubiecta arguatur & probetur. Sunt etiam qui originationem potius vocent, quòd origines & cauſas nominum aperiat, vnde orta ductáque ſint: hæc habet aliquando vſum neceſſarium, quoties res de qua agitur, interpretatione eget, vt cùm M. Cælius ſe eſſe hominẽ frugi vult probare, non quia ſit abſtinens, ſed quia multis vtilis, id eſt fructuoſus ſit. Continet hic locus in ſe multam eruditionem & doctrinam, cùm vocabulorum ortus & partus diligenter exquirũtur. Sic Plato in Cratylo de origine nominum Græcorum diſſeruit, & M. Varro doctiſsimus omnium Romanorum diligentiam maiorem in Latinis verbis præſtiterat: & poëtæ genus hoc argumenti non repudiant, cùm volunt oſtendere, cur hoc vel illo nomine res de qua agitur, nominata ſit: vt Ouidius Ianum deducit à ianua, libro primo Faſtorum,

Præſideo foribus cæli cum mitibus horis:
Et redit officio Iuppiter ipſe meo:
Inde vocor Ianus.

Idem victimam à vincendo, & hoſtiam ab hoſte deriuat,

Victima quæ dextra cecidit victrice, vocatur:
Hoſtibus à domitis hoſtia nomen habet.

Et Auguſtum ab augendo dictum eſſe vult,

Sacra patres auguſta vocant, auguſta vocantur
Templa, ſacerdotum ritè dicata manu.
Huius & augurium dependet origine verbi,
Et quodcunque ſua Iuppiter auget ope.

Et

Et Februarium à Februis libro ſecundo,

Februa Romani dixere piacula patres:
Nunc quoque dant verbo plurima ſigna fidem.
Menſis ab his dictus, ſecta quòd pelle Luperci
Omne ſolum luſtrant, ídque piamen habent.

Et Elicium Iouem ab eliciendo libro tertio,

Eliciunt cælo te, Iuppiter: vnde minores
Nunc quoque te celebrant, Eliciúmque vocant.

Et Aprilem ab aperiendo libro quarto,

Nam quia ver aperit tunc omnia, denſáque cedit
Frigoris aſperitas, fœtáque terra patet,
Aprilem memorant ab aperto tempore dictum,
Quem Venus iniecta vendicat alma manu.

3 Ouidius interpretatur Lacteum circulum ex origine nominis, quia præ ſe fert candore ſuo ſpeciem lactis: vnde etiam nomen habet per metaphoram. Eſt autem circulus obliquus in cælo ſtellato ſubiectus oculis, latitudine & colore inæqualis.

4 Notatio ad iocandum valet, cùm interpretatio nominis rebus ipſis conuenit: Cicero Verrem nunc à verrendo, nunc à verre, id eſt porco non caſtrato quaſi dictum fingit: & Philipp. 5. iocatur in Lyſidicum, Lumen, ait, & decus illius exercitus penè præterij Caninium Cimbrum Lyſidici filium, Lyſidicum ipſum in verbo Græco, qui omnia iura diſſoluat. Martialis in Hippodamum,

Non belle ſemper dicitur Hippodamus.

5 Martialis blanditur Earino puero Domitiani, cuius nomen laudis gratia repetit ex Græca origine: ἐαρινὸς enim eſt vernus, quaſi Earinus

à vernis

à vernis floribus nomen inuenerit propter blandos & amabiles mores, venuſtatémque formæ: hæc autem nominis interpretatio illuſtratur à ſimilibus, à maioribus, & ab adiunctis.

6 Admonitio eſt de reciprocatione notationis cum nomine ipſo, quod notatur, quemadmodum ſeſe vicíſsim arguunt & demonſtrāt: frequentius tamen ex notatione nomen, quàm ex nomine notatio concluditur.

Quid Ariſtoteles de notatione?

Hoc dialecticæ inuentionis, id eſt argumenti genus Ariſtoteles non definit: Primo libro de interpretatione nomina dicit eſſe notationes rerum: ſed hoc loco de notis nominum agimus, non rerum. Secundo Topico monet, vt interdum pro nomine clarior & euidentior ponatur oratio : vt ſi magnanimum dixeris non fortem, ſed magnum animum habentem: quod quidem Ariſtotelis exemplum etymologiam quandam magnanimi continet, ſed præceptum alterius eſt conſiderationis. Quare hunc locum tam frequentem in bonis authoribus, támque neceſſarium ad explicandam vim & originem vocabulorum in Ariſtotelis organo dialectico deſideramus.

CONIVGATA.

1 *Coniugata dicuntur vocabula, quæ ab vno principio variè commutantur. Ouidius,*

2 *Aurea ſunt verè nunc ſecula, plurimus auro* 2. de Arte.
Venit honos, auro conciliatur amor.

Vide

Libr.8. *Vide (ait Cælius ad Ciceronem) ne dum pudet*
» *te parum optimatem eſſe, parum diligẽter quod*
» *optimum ſit eligas. Iuuenalis,*

Satyr.8. 3 *Summum crede nefas, animam præferre pudori,*
Et propter vitam viuendi perdere cauſas.

3. de Nat. deorum. *Cicero de Dionyſio tyranno, Iam menſas ar-*
» *genteas de omnibus delubris iuſsit auferri, in qui-*
» *bus quod more veteris Græciæ inſcriptum eſſet,*
» BONORVM DEORVM: *vti eorũ bonitate vel-*
» *le ſe dicebat. Propertius,*

Lib.2. *Libertas quoniam nulli iam reſtat amanti,*
Nullus liber erit ſi quis amare velit.

» *Cicero in piſonem, Cùm enim eſſet omnis cauſa*
» *illa mea conſularis & ſenatoria, auxilio mihi*
» *opus fuerat & conſulis & ſenatus.* 4 *Magnus*
vſus eſt huius loci cùm alijs multis in rebus, tum
Lib.1. *ſæpe in iocis & agnominatione rhetorum. Cicero*
» *ad Atticum de Clodianis iudicibus, Tribuni non*
Actio.4. *tam ærarij, vt appellantur, quàm ærati. Idem in*
» *Verrem, Quæ iſte cùm cognouiſſet nouus Aſtro*
» *logus, qui non tam rationem cæli, quàm cælati ar-*
» *genti duceret.* 5 *Hic locus relationem etiã ſen-*
tit, ſed vno tantùm vocabulo: vt enim diſſenta-
nea diſſentaneorum, & ſimilia ſimilium, ſic
coniugata coniugatorum rectè dicentur.

1 Coniugata ſunt, quæ Grammatici primitiua & deriuatiua nominant: & quanuis deriuatiua, quæ ex alio coniugantur, propriè coniugata ſint: tamen ſic vſu venit, vt omnia cõiugata

dican

dicantur & primitiua, & deriuatiua: vt in declinatione nominis tametſi prima poſitio & recta, vnde aliæ cadunt, caſus propriè non eſt, omnes tamen caſus dicuntur & recti, & obliqui. In Topicis Ariſtotelis σύζυγα vocantur, quæ Cicero Latinè dicit coniugata: ſed in ratione dicendi hoc inter eos intereſt, quòd Ariſtoteles diſtinguit à coniugatis πτώσει, id eſt caſus, vt hæc nomina ſapiens, & ſapientia ſint coniugata, ſapienter aduerbium ſit caſus: Cicero autē omnia coniugata appellat. Ex hoc genere ſunt παρώνυμα, quæ in præfatione categoriarum definiuntur ab aliquo ſolo differentiæ caſu, quæ ſecundum nomen habent appellationem, vt à grammatica grammaticus, & à muſica muſicus. Fab. cap. 10. lib. 5. hoc argumenti genus contemnit, His, inquit, illud adiicere ridiculum putarem, niſi eo Cicero vteretur, quod coniugatum vocant: vt eos qui rem iuſtam faciunt, iuſtè facere: quod certè probatione non eget: quod compaſcuum eſt, compaſcere licere. In quo ridiculus eſt ipſe Fabius, qui argumentum nō putet eſſe niſi quod probatione egeat: cùm argumentum omne perſpicua probatio eſſe debeat, alioqui argumentum non ſit.

2 Ouidius iocatur in auaritiam ſui temporis ex coniugatorum probabili quadam ſpecie: Cōiugata autem ſunt aurum & aureum.

3 Iuuenalis admonet ne in alicuius gratiam periurus ſis, etiam ſi tibi alioqui pereundum eſſet: Coniugata ſunt vita & viuere.

4 Coniugatorum vſus in iocis & agnomi-

natione declaratur duobus exemplis: quorum altero Cicero iocatur in Clodianos iudices non tam ærarios quàm æratos, id eſt alieno ære obrutos: altero iocatur in Verrem non tam cælum, quàm cælatum argentum ducentem: in quibus exemplis tum coniugatio, tum agnominatio cernitur. Aliquando etiam πολύπτωτον eſt in coniugatis: vt pro Murena, Sit denique in ciuitate ea prima res, propter quam ciuitas eſt omnium prima. Ibidem, Minimè timidum, & valde calamitoſum oportere eſſe eũ, qui eſſet futurus dux & ſignifer calamitoſorum. Interdum ſine ioco cõiugatæ per agnominationem tractantur. Ouidius libro primo Faſtorum,

Pagus agat feſtum, pagum luſtrate coloni:
Et date paganis annua liba focis.

Idem libro ſecundo de Ponto,

Tu quoque Pieridum ſtudio ſtudioſe teneris,
Ingenióque faues ingenioſe meo.

Cicero Philippica ſecunda, Non tractabo eum vt conſulem, ne ille quidẽ me vt cõſularem. Pro Flacco, Deſine putare authoritatem eſſe in eo teſtimonio, cuius author inuentus eſt nemo.

5 Relatio in quibuſdam antecedentibus argumentis duobus vocabulis exprimitur, vt cauſæ ſunt effectorum cauſæ: in quibuſdã vno duntaxat verbo, vt ſimilia ſunt ſimiliũ ſimilia, quod in coniugatis accidit, coniugatum eſt coniugati coniugatum.

Quid Ariſtoteles de coniugatis?

In Topicis nominatim præcipit de coniugatis, à quibus (vt antè dixi) ſeparat caſus: vt aduerb

uerbia ſapiẽter, iuſtè, caſus ſint: nomina verò ſa- ſapiẽs, ſapiẽtia, iuſtus, iuſtitia, cõiugata ſint: quæ diſtinctio vana eſt: nec ab Ariſtotele ipſo ſeruatur. In iiſdẽ Topicis paſsim frequẽtes ſunt loci à coniugatis & caſibus: qui tamen generalem & communem huius argumenti vſum non oſtendunt, ſed tractandis duntaxat quatuor ſcholaſticis quæſtionibus ſeruiunt. In categoriis nomine paronymorum videtur ſpeciem aliquam coniugationis docuiſſe, cùm ea definit, quæ ab aliquo ſolo differentia caſu ſecundum nomen habent appellationem: ſed ab Ariſtotele, non vt argumenta ſunt, nec explicandæ quæſtionis alicuius gratia traduntur. Non igitur hoc membrũ dialecticæ inuentionis Ariſtotelés dialecticè & legitimè perſequutus eſt.

DISTRIBVTIO, AC PRImùm ex cauſis.

1 *Sed iam tempus eſt deſcriptis argumentis principibus, vt dicamus quæ ſint à principibus orta: ea porrò duo ſunt, diſtributio & definitio.*

2 *Diſtributio eſt totius in partes diuiſio: itaque tã multiplex ſit neceſſe eſt diſtributio, quàm varia totius & partium ratio ſit.*

3 *Optimè verò & commodiſsimè quadripertita ex cauſis, effectis, ſubiectis, adiũctis inſtituetur, vt intelligatur quibus è fontibus hæc oriatur.*

4 *Ex cauſis partitionem vocamus, cùm partes cauſæ ſint, totum verò effectus. Quod genus frequentiſsimum eſt in rebus his quæ ex partium*

coniunctione conficiuntur, vbi totum nec id eſt, quod partes: nec partes viciſsim, quod totum eſt: vt hominis partes cùm dicimus animam rationis compotem, & corpus, hominem nec corpus, nec animam eſſe volumus, nec animam viciſsim corpúſve hominem facimus: ſed ex anima cum corpore coniuncta conſtare hominem ſignificamus. Princeps igitur cùm de re aliqua diſſeritur, diſtributio eiuſmodi, ſi res ferat, erit: quæ propoſitæ rei cauſas eam conſtituentes diſtinctis partibus explicabit, quales ferè ſunt poetarum & oratorum, cùm totam ſibi propoſitam materiam in certas partes diducunt. Cic. Intelligo, Iudices, tres totius accuſationis partes fuiſſe: & earum vnam in reprehenſione vitæ, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus eſſe verſatã. Virg.

Pro Murena.

Georg. 1.

5 *Quid faciat lætas ſegetes, quo ſydere terram*
Vertere, Mecœnas, vlmíſque adiungere vites
Conueniat, quæ cura boum, quis cultus habendo
Sit pecori, atque apibus quanta experientia parcis,
Hinc canere incipiam.

6 *Vſus huius diſtributionis latius patet: nec ſolùm res integra ex membris omnibus, vt in ſuperioribus exemplis, ſed ex eorum aliquot diſputatur. Sic Catullus in amicam Formiani, de pulchritudine ex eius aliquot partibus argumentatur,*

7 *Salue nec minimo puella naſo,*
Nec bello pede, nec nigris ocellis,

Nec

Nec longis digitis, nec ore ſicco,
Nec ſanè nimis elegante lingua,
Decoctoris amica Formiani,
Tén' prouincia narrat eſſe bellam?
Tecum Lesbia noſtra comparatur?
O ſeclum inſipiens & infacetum!

Aliquando ex vno tantùm membro; vt apud eundem poëtam,

8 *Quintia formoſa eſt multis, mihi candida, longa,*
Recta eſt: hæc ego ſi ſingula confiteor:
Totum illud formoſa, nego: nam nulla venuſtas,
Nulla in tam magno corpore mica ſalis:
Lesbia formoſa eſt: quæ cùm pulcherrima tota eſt,
Tum omnibus vna omnes ſurripuit veneres,

9 *Contrà verò de membris vel vnii, vel aliquot vel omnia ex integra re concludere licebit.*

DISTRIBVTIO EX EFfectis, vbi de genere & ſpecie.

10 *Secundus diſtributionis modus ex effectis eſt, cùm id quod diuiditur cauſa eſt, & partes effecta ſunt: qualis eſt apud Ciceronem Pythagorea hominum partitio, cùm Pythagoras Leonti, cui ſe philoſophum eſſe dixiſſet, explicat qui ho-*
„ *mines philoſophi ſint,* 11 *Pythagoram ait reſpon-* *Tuſcul. 5.*
„ *diſſe ſimilem vitam hominum, & mercatū eum,*
„ *qui haberetur maximo ludorum apparatu totius*
„ *Græciæ celebritate:* 12 *nam vt illic alij corpo-*
„ *ribus exercitatis gloriam & nobilitatem coro-*

„ næ peterent, alij emendi aut vendendi quæſtu &
„ lucro ducerētur: eſſet autem quoddam genus eo-
„ rum, idque vel maximè ingenuum, qui nec plau-
„ ſum, nec lucrum quærerent, ſed viſēdi cauſa ve-
„ nirent, ſtudioſéque perſpicerent, quid ageretur,
„ & quomodo. 13 Ita nos quaſi in mercatus quã-
„ dã celebritate ex vrbe aliqua, ſic in hanc vitam
„ ex alia vita & natura profectos, alios gloriæ ſer
„ uire, alios pecuniæ: raros eſſe quoſdam qui cæte-
„ ris omnibus pro nihilo habitis, rerum naturam ſtu-
„ dioſe intuerentur: hos ſe appellare ſapientiæ ſtu-
„ dioſos, id eſt philoſophos. 14 In hoc ſecundo di-
ſtributionis modo diuiſio generis in ſpecies ex-
cellit: Genus eſt quod duas, aut plures partes ſui-
ipſius communione ſimiles amplectitur. 15 Spe-
cies eſt pars ſubiecta generi. Sic animal hominis
& beſtiæ genus dicimus: quia natura animalis
ex æquo homini & beſtiæ attribuitur: vtrunque
enim pariter animal eſt, id eſt, ſubſtantia corpo-
rata, animata ſentiens. 16 Proprium itaque ge-
neris erit de multis partibus interroganti quid
eſt, reſponderi. Interdum autem generis nomine
1. de Orat. pro ſpecie abutimur. Cicero, Si quis omne ius ci-
„ uile in genera diuidat, genera ſpecies appellat.
17 Sunt autem genera & ſpecies ex cauſarum
& effectorum locis. genus enim quaſdam cauſas
ſpeciei ſignificat: ſpecies igitur generis effecta
quædam viciſſim ſignificabit. Nec ſolùm ge-
ner

nera ad ſpecies, ſed ſpecies ipſæ ad confirmanda genera adhibentur: eaque eſt generis & ſpeciei, quæ cauſæ & effectus, quæ ſubiecti & adiuncti, quæ diſſentaneorum inter ſe ratio. 18 *Diſtributio autem generis in ſpecies vt firmiſsima nobiliſsimáque eſt, ita rara admodum & perdifficilis inuentu, vt vulgatiſsima illa in ſcholis animalium diuiſio in hominem & beſtiam manca ſit, ſi veterum philoſophorum decreta ſpectes. Deos enim ſuos mundum, ſolem, lunam, animalia nominabant. Sed huc referamus, quod proximum fuerit: & exempla, quæ poſſumus, afferamus. Erant autem animantium genera quatuor, quorum vnum diuinum atque cæleſte, alterum pennigerum & aereum, tertium terreſtre, quartum diuinæ animationis: Plato in Timæo. Ouidius idem paulò ſecus in deos, piſces, feras, volucres, homines partitur.*

19 *Neu regio foret vlla ſuis animalibus orba,* Metam. 1.
Aſtra tenent cæleſte ſolum, formæq; deorum:
Ceſſerunt nitidis habitandæ piſcibus vndæ:
Terra feras cepit: volucres agitabilis aër.
Sanctius his animal mentíſq; capacius altæ
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera poſſet,
Natus homo eſt.

„ 20 *Cicero, Sed omne quod honeſtum eſt, id* Offic. 1.
„ *quatuor partiũ oritur ex aliqua: aut enim in per-*
„ *ſpicientia veri ſolertiáque verſatur: aut in ho-*
„ *minum ſocietate tuenda, tribuẽdóque ſuum vni-*

„ cuique, & rerum contractarum fide: aut in ani-
„ mi excelſi, atque inuicti magnitudine ac robore:
„ aut in omnibus quæ fiunt, quæque dicuntur ordi-
„ ne & modo, in quo ineſt modeſtia & tempe-
„ rantia. Virtus à Cicerone diuiditur in prudentiã, iuſtitiam, fortitudinem, temperantiam. 21 Nihil verò intereſt, an genus in ſpecies, an in earum formas diſtribuas: vt vulgò in ſcholis animalium dicitur aliud rationale, aliud irrationale. Species enim in hac diſtributione ſunt, ſed euidentius expoſitæ: totum enim quod diuiditur, in partibus nihilominus intelligitur, tanquã ſi diceres, animaliũ aliud animal eſt rationale, aliud animal irrationale. 22 Vſus generis ac ſpeciei maximus eſt: nec ſolùm ad diſtributionis illum modum, ſed omnino cùm ex genere ſpecies, vel contrà concludimus. 23 Ex genere ſpecies plures, vt cùm Cicero obiicit ſibi, Tu es orator, Archias poeta: quomodo igitur debes illi fructũ eloquentiæ tuæ? Etenim, ait, omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum: & quaſi cognatione quadam inter ſe continentur. Ars, genus eſt poeticæ & eloquentiæ. Ex genere autem ſpecies vnica. Catullus,

Pro Arc.

Nulli ſe dicit mulier mea nubere malle,
Quàm mihi, non ſi ſe Iuppiter ipſe petat:
Dicit, ſed mulier Cupido quod dicit amanti,
In vento & rapida ſcribere oportet aqua,

Mul

Mulier, genus eſt huius mulieris. 24 *A ſpecie vnica genus concluditur apud Ciceronem in* Philip. 8.
„ *Antonium, Cùm quidam Antonianũ motum tu-*
„ *multum dicerent, negarent eſſe bellum.* 25 *At*
„ *in quo fuit controuerſia? belli nomen ponendum*
„ *in ſententia quidam non putabant, tumultum ap-*
„ *pellare malebant, ignari non modò rerum, ſed e-*
„ *tiam verborum: poteſt enim bellum ſine tumultu,*
„ *tumultus eſſe ſine bello non poteſt.* 26 *Martialis autem Baccharam pollicẽtem omnia quæ opus eſſent, feſtiuè carpit, dum ſpecies colligit rerũ neceſſariarum, quas Bacchara non ſuppeditaret,*

Si quid opus fuerit, ſcis me non eſſe rogandum, Lib. 7.
Bis nobis dicis Bacchara, térque die:
Appellat rigida triſtis me voce Secundus:
Audis, ſed neſcis Bacchara quid ſit opus.
Penſio te coram petitur, claréque, palámque:
Audis, ſed neſcis Bacchara quid ſit opus.
Eſſe queror gelidáſque mihi, tritáſque lacernas:
Audis, ſed neſcis Bacchara quid ſit opus.
Hoc opus eſt, ſubitò fias vt ſydere mutus,
Dicere ne poſſis Bacchara quid ſit opus.

27 *Ad ſpeciei argumentum pertinent omnia ferè exẽpla, quæ rebus generaliter propoſitis ſubiiciuntur,*
„ *Dij præſentiam ſuam exhibent homi-*
„ *nibus, ait Cicero, vt Caſtor, Pollux, Fauni; quæ exempla ſpecies quędã deorum ſunt.* 28 *Aliâs* 2. de Nat. deorum.
itaque à genere diſputatio deſcendit ad ſpecies explicandas: aliâs ab his aſcendit ad generis am-

plificationem. In artium verò ſtudiis longè principem locum tenent genera & ſpecies rerum, quorum tamen cognitio perobſcura eſt, & perdifficilis inuentu.

DISTRIBVTIO EX ſubiectis.

29 *Tertius distribuendi modus eſt ex ſubiectis, cùm adiunctum totum eſt, partes ſunt ſubiecta. Cicero,* Acad.1. *Fuit iam à Platone accepta philo-*
» *ſophandi ratio triplex: vna de vita & moribus:*
» *altera de natura & rebus occultis: tertia de diſ-*
» *ſerendo, & quid verum, & quid falſum, quid*
» *rectum in oratione, prauúmque, quid conſentiens,*
» *quid repugnans iudicando. Catullus,*

30 *Virginitas non tota tua eſt, ex parte parentum eſt:*
Tertia pars matri data, pars data tertia patri:
Tertia ſola tua eſt: noli pugnare duobus,
Qui genero ſua iura ſimul cum dote dederunt.

DISTRIBVTIO EX adiunctis.

31 *Quartus diſtributionis modus eſt, cùm ſubiectum totum eſt, res adiūctæ, partes: vt cùm corporū alia dicimus eſſe alba, alia nigra, alia medio quodam affecta colore. Virg.*

Georg.1 32 *Quinque tenent cælum Zonæ, quarum vna coruſco*
Semper ſole rubens, & torrida ſemper ab igni.
Quam circum extremæ dextra læuáque trahuntur
Cærulea glacie concretæ, atque imbribus atris,

Has

Has inter mediámque duæ mortalibus ægris
Munere conceſſæ diuûm.

Cicero principum Romanorum alios optimates,alios populares hoc diſtributionis modo facit, „ Duo genera,inquit,ſemper in hac ciuitate fuerũt eorum,qui verſari in republica, atque in ea excellentius ſe gerere ſtuduerunt:quibus ex generibus alteri ſe populares,alteri optimates & haberi,& eſſe voluerũt. Diſtributionis modus nullus præterea eſt. Contrariũ enim, item repugnans in contrarium,& repugnans non diuiditur:vt album non in nigrũ, nec in rubrũ partimur: 33 *tametſi partitionis omnis totum, partéſque ratione quadam ſeparantur, ſed propterea diſtribuendi modus nullus nouus eſt.* 34 *Animaduertendum verò eſt ex quatuor traditis diſtributionum generibus,duo eſſe primaria:alterum ex cauſis, alterum ex effectis. Atque illud,cùm totum quod efficitur,in membra conficientia:hoc cùm genus in ſpecies,earúmque formas diſtribuitur.* 35 *In reliquis generibus nec totum,nec partes verè dicũtur,ſed ex adiunctione quadã:totũ enim à partibus,& partes à toto in his ſeparari ſæpe poſſunt: quod à totius & partium natura eſt alienum.*

Pro Seſt.

36 *Incidunt tamen tales aliquando rerum diſtributiones,& perſæpe neceſſariæ ſunt, cùm meliores ignotæ ſunt:vt in hac inuentionis dialecticæ doctrina primæ argumentorum diuiſiones, le-*

uiſ

uiſsimæ fateor, ſed quibus nil adhuc melius eſt inuentum. Sed de diſtributione ſatis: ad definitionem eſt veniendum.

DE DISTRIBVTIONE.

1 Tranſitus eſt ab argumentis primis, ad ea, quæ ex primis oriuntur: quorum duo ſunt genera, diuiſio & definitio. Diuiſio enim ex quatuor primis & conſentaneis argumentis, definitio etiam ex reliquis omnibus, atque etiam ex diuiſione fieri poteſt.

2 Diſtributio definitur generatim totius in partes diuiſio: totũ autẽ & partes quo modo, & quàm variè intelligi debeant, poſtea dicetur.

3 Diſtributionis genera quatuor tantùm traduntur ex quadruplici natura partium, quæ diuiſionem efficiunt. Omnes enim partes diuiſionis ſunt, aut cauſæ rei totius, quæ diuiditur, aut effecta, aut ſubiecta, aut adiuncta. Solent autem dialectici plures diuiſionis modos quàm quatuor enumerare: ſed cùm ad fontes inuentionis referuntur, melius & facilius quatuor illis generibus comprehenduntur.

4 Primũ genus diuiſionis appellatur ex cauſis, quando cauſæ diuidunt totum: eáque multis modis pro varia ratione cauſarum diſtinguitur. Poſſumus enim rem quampiam partiri ex finibus: vt, Homines nati ſunt partim ad agendum, partim ad contemplandum. Diuiſio ex formis nulla eſt; quia vniuſcuiuſq; rei vnica eſt forma, & non plures, quæ diuiſionem faciant. Ex efficiẽtibus verò ſæpiſsimè rem aliquam partimur: vt dia

vt dialectica comparatur natura, doctrina, & exercitatione. Incidit etiam diuiſio ex materia, & præcipuè in rebus artificialibus: vt ſi dixeris domum eſſe compoſitam ex lapidibus, arena, lignis, cæmentis. Sed optimũ & præſtantiſsimum genus diuiſionis fuerit, cùm partes cauſæ ſunt internæ, & conſtituentes rem ipſam quæ diſtribuitur vt diuiſio hominis in corpus, & animam rationis participem.

5 Propoſitio eſt totius operis georgici, quod Virgilius partitur in quatuor partes: & ſingulis libris ſingulas exequitur: primo agriculturam, ſecundo vitium & arborum culturam, tertio rem pecuariam, quarto apum naturam.

6 Dialectici diuiſionẽ appellãt, cùm totum in partes omnes diuiditur: vbi præcipiunt, ne quam partem neceſſariam in diuiſione prætermittas, ne quam ſuperuacuam adhibeas: quod præceptum de perfecta & abſoluta diuiſione verum eſt, in qua diligenter prouidere debemus, ne quid deſit, aut redũdet. Sed nos huic loco etiam ſubiicimus omne genus argumenti, cùm ex vna, vel aliquot partibus totum, vel ex toto vna, vel aliquot partes diſputantur & probantur: quia totum & pars ſunt aliquid diuiſionis.

7 Catullus remouet aliquot partes pulchritudinis, id eſt cauſas, quæ efficere poſsint in corpore muliebri aliquam venuſtatem, vt tollat rem totam, id eſt probet amicam Formiani non eſſe pulchram & venuſtam.

8 Hoc exemplum duobus modis diſputatur: primo affirmatè, Quintia eſt candida, recta, longa: er

ga: ergo eſt formoſa. quam complexionem Catullus antecedente conceſſo refellit vnius tãtùm partis inficiatione: Quintia non eſt venuſta, non igitur formoſa.

9 Ex toto vel vnum membrum concluditur: vt, Quintia eſt formoſa, ergo eſt venuſta: Vel aliquot: vt, Quintia eſt formoſa, ergo venuſta, candida, longa, recta: Vel omnia: vt, homo eſt, ergo conſtat ex corpore & animo.

10 Secundum genus diuiſionis appellatur ex effectis, cùm effecta diuidunt cauſam: vt Martialis enumerat facta Ruffi,

Quicquid agit Ruffus, nihil eſt niſi Næuia Ruffo:
Si gaudet, ſi flet, ſi tacet, hanc loquitur.
Cœnat, propinat, poſcit, negat, innuit, vna eſt
Næuia: ſi non eſt Næuia, mutus erit.
Scriberet heſterna patri cùm luce ſalutem,
Næuia lux, inquit, Næuia lumen aue.

Eſt autem animaduertendum cùm effecta cauſis reſpondeant, eorum diuiſionem variam & multiplicem eſſe, ſicut ipſarum cauſarum, de quibus diximus: nam & finis in ſua effecta, & forma, itémque efficiens, & materia rectè & commodè diuidi poterunt: nec exempla de his inuentu difficilia ſunt.

11 In hoc exemplo præcipuum argumentum eſt ſimilitudinis: ſed eius vtraque pars (protaſin dico & apodoſin) continet quandam diuiſionem hominum ex factis.

12 Protaſis eſt ſimilitudinis, vbi homines qui ludis Olympicis intererant, diuiduntur in tres quaſi ſpecies ex eorum effectis.

13 Apo

13 Apodoſis ſimilitudinis, vbi homines generaliter diuiduntur ex eorum factis tripartito: quòd alij ſeruiunt quæſtui, alij gloriæ, alij contemplationi dediti ſunt.

14 Vt in primo genere excellit diuiſio, quę eſt totius in partes internas & conſtituentes, ita in hoc ſecundo primas partes ſibi vendicat diuiſio generis in ſpecies: quia vt illic totum integrum, quod verè totum eſt, ita hîc totum vniuerſale, quod etiam verè totum appellatur, partitionem accipit. genus autem per metaphoram vſurpatur à dialecticis ſimilitudine ducta ab his, qui ſunt eiuſdem familiæ & cognationis: vt enim habent idem principium ſui ortus, ſic ſpecies ad communem ſui generis originem referuntur. Genus itaque eſt, quod naturam quandam habet communem ſubiectis partibus.

15 Species & forma dicitur à Latinis pro parte ſubiecta generi ſimilitudine quadam formarum naturalium, quæ vt rudem corporis molem informant, & (vt ita loquar) ſpeciendam & contemplandam tradunt: ſic pars aliqua ſpecialis confuſam generis communionem velut effingit, & additione ſui certius nobis exprimit.

16 Quia ſubſtantia generis eſt communis multis, vt animalis homini & pecudi, eáque prima natura, & ſumma eſt generis, vt communio quædam ſit, qua partes ei ſubiectæ inter ſe ſimiles ſint, idcirco generi additur, vt de partibus interroganti quid eſt, reſpondeatur: quia natura generis, natura eſt ipſarum partium: ex quo adiuncto Ariſtoteles generis definitionem conſtituit,

tuit,cùm ait eſſe genus,quod de partibus in quęſtione quid eſt,dicitur,iiſque differentibus ſpecie:quod poſtremum ſuperuacaneum eſt: quod Ariſtoteles appoſuit, vt genus ab infima ſpecie diſtingueret,quæ de indiuiduis affirmaretur numero tantũ differẽtibus, & non ſpecie, vt putat Ariſtoteles,ſed falsò:quia indiuidua ſingula ſuis & propriis formis conſtãt:quibus id ſunt,quod ſunt,& à cæteris differũt:& quãuis idonea vocabula deſint, quibus has ſingulares formas ſignificemus, nihilominus tamen eas animo & cogitatione quadam complectimur.Nulla igitur iuſta cauſa fuit Ariſtoteli,cur hanc particulam in definitione generis (differentibus ſpecie) poneret,ad diſtiguendum videlicet ſpecies & indiuidua:quæ re vera nihil hac clauſula differunt.

17 Vocabula generis & ſpeciei relata ſunt inter ſe,vt Porphyrius in capite de ſpecie teſtis eſt: qui tamen in eodem capite ſecum ipſe pugnat, cùm hominem ſingulorum hominum ſpeciem eſſe dicit,non etiam genus: etenim vim relationis,quę nomine ſpeciei ſignificatur,Porphyrius confundit & perturbat, cùm ſpecies rationem partis ſemper habeat, nunquam totius. Itaque hominem ſingulorum hominum genus,non ſpeciem dicere debuit,tum vt ſibi ipſi cõſtaret,tum vt naturalem & germanam vim generis, & ſpeciei in docendo ſequeretur.

18 Diuiſio generis in ſpecies rara eſt, quia difficile ſit generales rerum notiones & veras partes, quæ ſunt illis ſubiectæ, vera & perfecta ſcientia comprehendere.

19 Oui

19 Ouidius diuidit animalia in quinque ſpecies, quas ex ſubiectis locis cælo, aere, aqua, terra diſtinguit.

20 In hoc exemplo honeſtum genus eſt, quod diuiditur in quatuor ſpecies: prudentiam, iuſtitiam, fortitudinem temperantiam, quæ nõ proprijs vocabulis, ſed definitionibus explicantur: nec enim intereſt, vtrum genus in formas, an in formarum definitiones diſtribuatur: atque hæc diuiſio ex primo libro Platonis de legibus ſumpta eſt.

21 Quidam duos modos diuiſionis faciunt, & cùm genus in ſpecies partiuntur, vt animal in hominem & beſtiam: & cùm genus in differentias (vt loquuntur) ſecant, vt animal in rationale & irrationale: cùm tamen vnus & idem modus ſit: ſed illic ſpecies ſuis nominibus, hìc ſuis definitionibus explicentur.

22 Vſus generis & ſpeciei varius & multiplex eſt: aliâs enim adhibetur ad perfectam diuiſionem, qua genus in ſpecies diuiditur, vt ſuperioribus exemplis conſtat: aliâs, vt vnam vel aliquot ſpecies concludat: aliâs, vt viciſsim ab vna ſpecie vel ab aliquot concludatur.

23 Genus (vt ait Fabius ad refellendam ſpeciem plurimũ valet: quod enim arbor nõ eſt, vtique platanus non eſt: ad probandam autem ſpeciem minimum valet: quod poſtremũ falſum eſt, ſi genus vniuerſe ſumatur: tum enim ex eo licebit concludere & omnes & ſingulas ſpecies: vt, Omnis virtus eſt expetenda, iuſtitia igitur, expetenda, & prudentia, & fortitudo, & temperãtia.

24 Sequitur vſus ſpeciei, & primus quidem, cùm ex vnica ſpecie genus diſputatur, qui tum conſtans eſt & firmus, cùm ſpeciei affirmatio generis affirmationem concludit: vt iuſtitia eſt expetenda, virtus igitur eſt expetenda.

25 In hoc exemplo quæſtio ponitur, vtrum motus Antonianus ſit bellum: quæ probatur à ſpecie: tumultus eſt, igitur bellum: nam ex ſpecie affirmata genus affirmatè concluditur.

26 Secundus vſus ſpeciei eſt, cùm plures ad concludendum genus adhibentur: vt in exemplo Baccharæ, in quo neceſſarium pro genere ſumitur: ad quod refellendũ ſpecies aliquot tollũtur.

27 Exemplum Ariſtoteles ait eſſe ſpeciem argumentationis: nó rectè, quia argumenti nomen eſt, non argumentationis. Rhetores inter argumenti genera prima & ſumma exemplum numerant: neq; etiam rectè, cùm exemplum nullum ſit certum argumenti genus, ſed aliâs ſimile, vt, Saturninus iure occiſus eſt propter ſeditionem, ſicut duo Gracchi: aliâs diſsimile, vt, Marcellus ornamenta Syracuſanis hoſtibus reſtituit, Verres eadẽ Syracuſanis ſociis abſtulit: aliâs minus, vt, Publius Scipio priuatus Tyberium Gracchum mediocriter labefactantem ſtatum reipublicæ interfecit: Catilinam totum orbem terrarum cæde atque incendiis vaſtare cupientẽ nos conſules perferemus? Aliâs par: vt, Inimicum, inquis, accuſo meum: & ego amicum defendo meum. Aliâs ſpecies, cùm rei generaliter propoſitæ ſubiicitur: vt paradoxo primo, cùm Cicero diſputat veteribus Romanis vnicam virtutem

propoſi

propoſitam fuiſſe, hunc locum exemplis regum, & conſulum, & aliorum fortium virorum illuſtrat, quæ ſingulares ciuium Romanorum ſpecies ſunt.

28 Ex genere ſpecies probatur, vnde ſunt illa rhetorum præcepta de quæſtione ſpeciali ad generalem transferēda: quæ tamen præcepta dici de quæſtione nō debuerant, ſed de generis & ſpeciei vſu. Sic Cicero in orationibus ſuis, quę verſantur circa finitas & ſingulares quæſtiones, in vniuerſum genus frequenter excurrit, vt quod probatum fuerit in genere, probetur ſimiliter in ſpecie. Sic de vita ruſtica, & ſupplicio parricidarū pro Roſcio Amerino generaliter diſſeritur. Sic in diuinatione de accuſatore conſtituendo. Sic pro Cecinna, pro Cluentio, pro Murena, de Iure ciuili. Sic pro lege Manilia de imperatore conſtituendo. Sic pro Archia de ſtudiis artium, & laude poetarum. Sic pro Planco de fama & gratia. Sic pro Seſtio de optimatibus. Sic pro Cælio de adoleſcentia. Sic pro Milone de conſcientia & vi diuina: qui loci communes à rhetoribus appellantur, quòd generalem diſputationem continent. Contrà verò etiam per ſpecies ad genus aſcēdimus: vnde ſunt inductiones rhetorum & philoſophorū à ſpecialibus rebus ad vniuerſas, Cic. pro Milone, Publij Clodij mortem æquo animo ferre nemo poteſt: luget ſenatus, mœret equeſter ordo, tota ciuitas cōfecta ſenio eſt, ſquallent municipia, afflictātur coloniæ, agri deniq; ipſi tam beneficū, tam ſalutarem, tam māſuetum ciuem deſiderant. Perſius probat varios

eſſe mores hominũ inductione facta per ſpecies,
Mille hominum ſpecies, & rerum diſcolor vſus:
Velle ſuum cuique eſt: nec voto viuitur vno:
Mercibus hic Italis mutat ſub ſole recenti
Rugoſum piper, & pallentis grana cumini:
Hic ſatur irriguo mauult turgeſcere ſomno:
Hic campo indulget, hunc alea decoquit, ille
In Venerem putris.

Eodem modo philoſophi quæſtiones vniuerſas ſpecialibus exemplis diſputant: vt intelligi poteſt ex dialogis platonis & Ciceronis.

29 Tertium diuiſionis genus eſt ex ſubiectis, cùm ſubiecta diuidunt aliquod adiunctũ, ídque fit tribus modis pro triplici ſubiecti varietate: aliâs enim ſubiecta primi generis diuidunt: vt, Colorum alij ſunt in naturis animatis, alij in inanimatis: aliâs ſubiecta ſecundi generis: vt, Veſtimenta quædam virorum ſunt, quædam mulierum: aliâs ſubiecta tertij generis: vt, Philoſophia verſatur circa mores, circa res naturales & occultas, circa differendi rationem: hæc enim tria ſunt obiecta, circa quæ Philoſophia verſatur.

30 Virginitas diſtinguitur tribus obiectis: patre, matre, & puella nubente, circa quæ obiecta verſatur.

31 Quartum genus diuiſionis eſt ex adiũctis, cùm adiuncta diuidunt ſubiectum: idque etiã fit tripartito: aut enim adiũcta ſunt primi generis, vt, Hominum alij ſunt parui, alij magni: aut adiuncta ſecũdi generis, vt, Rex cinctus eſt partim equitibus, partim peditibus: aut adiuncta tertij generis, vt, Ratio vitæ degendæ docetur partim

in

in ethica, partim in politica, partim in œconomica diſciplina.

32 Mathematici Zonas per metaphoram dicunt pro circulis in cælo, & in terra fictitiis: cælum igitur in hac diuiſione ſubiectum eſt: Zonæ autem adiunctæ cælo. Sic Lucanus cælũ in orientem, occidentem, meridiẽ, ſeptentrionẽ diuidit,

Vnde venit Titan, & nox vbi ſydera condit:
Quáque dies medius flagrantibus æſtuat horis:
Et qua bruma rigens, & neſcia vere remitti
Aſtringit Scythicum glaciali frigore Pontum.

33 In diuiſione totũ à partibus ratione quadam ſeparatur: quia totum non eſt idem quod ſingulæ partes: nec partes viciſsim ſingulæ idem ſunt quod totum: ſed tamen totum ſemper eſt conſentaneum ſuis partibus: partes autem inter ſe comparatæ nonnunquam diſſentaneæ ſunt, vt homo & beſtia in diuiſione animalis: nõnunquam diſsimiles tantum, vt prudentia, iuſtitia fortitudo, temperantia in diuiſione virtutis.

34 Expoſitis quatuor generibus diuiſionis, comparatio de eorum præſtãtia & dignitate inter ſe ſequitur, vbi duo principes modi diuiſionis notantur: vnus, cùm totum integrum in mẽbra ſua diuiditur: vt homo in corpus & animã: alter cùm totum vniuerſale in ſuas ſpecies diſtribuitur: vt animal in hominem & beſtiam: in quibus ſolis duobus modis verè totum, & verè partes inueniuntur.

35 Cùm adiũctum diuiditur in ſubiecta, ipſa ſubiecta non ſunt veræ partes adiunctorum, ſed quodammodo partes dicuntur, quia cum

adiunctis comprehēſa ſunt. Item cùm ſubiectum in adiuncta diuidimus, ipſa adiuncta veræ partes non ſunt, ſed hoc ipſo tantùm quòd in ſubiectis inſunt, vt colores non ſunt partes corporis, ſed partibus corporis inhærent.

36 Tertius modus diuiſionis imitatur quodammodo primum, ſicut quartus ſecundũ: vnde fit, vt cùm adiunctum diuiditur in ſubiecta, diuiſio totius in membra, & cùm ſubiectum in adiuncta, diuiſio generis in ſpecies appareat.

Quid Ariſtoteles de Diuiſione?

In organo logico nullũ omnino præceptum eſt, quid diuiſio ſit, & quibus generibus modíſque fiat: in Analyticis prioribus capite triceſimo ſecũdo libri primi Ariſtoteles diuiſionem ait eſſe velut infirmum ſyllogiſmum: & capite viceſimotertio libri ſecundi inductionem, quæ fit ex enumeratione partium ſingularium ad explicationem totius, inter argumentationis ſpecies ponit: cùm tamen inductio ſit argumẽti ſpecies, non argumentationis. In Analyticis poſterioribus capite quinto libri ſecũdi negat per diuiſionem demonſtrari poſſe quid eſt, de eo cuius eſt: & capite decimoſexto libri ſecundi diuiſionem confirmat eſſe vtilem diſputationibus problematũ. De genere & ſpecie, quæ ſunt diuiſionis membra, paſsim in toto organo confuſio magna eſt ſine vlla legitima doctrina, cùm neq; verè definiãtur, neque vſus verus oſtendatur. Quare Ariſtoteles in dialecticis hunc locum neq; definiuit, neque diſtribuit, neque generalem & dialecticum eius vſum explicauit.

DEFI

1 DEFINITIO.

2 *Definitio eſt oratio, quæ quod quæritur propriè & breuiter explicat quid ſit: propriè vt omni ſoli definitæ rei definitio perpetuò conueniat.* 3 *Nomē ipſum definitionis à menſoribus tranſlatum eſt: quòd vt illic certis finibus & terminis agri, ſic vis naturáque rerum ſuis partibus hîc cōprehenditur.* 4 *Definiendi genera duo ſunt, alterum propriè definitio, alterum deſcriptio nominatur.*

DEFINITIO PROPRIA.

5 *Definitio propria ex cauſis propriam, verámque rei naturam conſtituentibus explicat quid ipſa res ſit, ídque plerunque duobus vocabulis generis & formæ cauſas omnes propoſitæ rei continentibus: quo pacto hominem definimus animal rationale. Animalis enim nomine (quod genus eſt) natura corporata ſignificatur, quæ materies hominis eſt, & viuendi & ſentiendi vis, quæ virtutes duæ ſunt animæ: tū additur rationale, extrema cōſummatio: quæ vis forma eſt hominis, & efficiens modo quodam eſt: ſtatum enim eius tuetur: & finis item, quia ad rationis abſolutionem perfectionémq; tendūt omnes vigiliæ, cogitationéſq; noſtræ. Ita genere formáque rei cùm definitio efficitur, omniū cauſarum (quæ ſunt in re ipſa) genera cōplectitur. Ex hoc itaq; genere ferè*

cõſtant artium definitiones: [6] *Rhetorica, eſt virtus dicendi: Dialectica, virtus diſſerendi.*

DESCRIPTIO.

7 *Cùm verò reliquis etiam argumentis vtimur ad explicandum quid ſit quod quæritur, deſcriptio nominatur,* [8] *eáque interdum breuitate par ſuperiori. Ouidius,*

Amo.2. 9 *Stulte, quid eſt ſomnus, gelidæ niſi mortis imago?*

Horatius,

Epiſt.1. *Ira, furor breuis eſt.*

Philip.2. *Cicero, Pax, tranquilla libertas.* [10] *Nec tamen hac breuitate definiendi perpetuò vtimur: deſiderat plerunque & res ipſa, & auditor pleniorem ſpendidioremque orationem. Ita plerunque aſſumuntur orationes longiores ad explicandum definiendúmque quod quæritur: vnde efficitur aliquid propriũ, quod in aliam rem nullam trãſferri poſſit. Sic apud Virgilium fama pingitur,*

Aene.4. 11 *Fama, malum, quo non aliud velocius vllum,*
Mobilitate viget, viréſque acquirit eundo.
Parua metu primò, mox ſeſe attollit in auras,
Ingreditúrque ſolo, & caput inter nubila condit.
Illam terra parens ira irritata deorum
Extremam (vt perhibent) Cæo Enceladóque ſororem
Progenuit pedibus celerem, & pernicibus alis.
Monſtrum horrendum, ingens, cui quot ſunt corpore plumæ,
Tot vigiles oculi ſubter, mirabile dictu,
Tot linguæ, totidem ora ſonant, tot ſubrigit aures.

Nocte

Nocte volat cæli medio, terræq; per umbram,
Stridens, nec dulci declinat lumina ſomno.
Luce ſedet cuſtos, aut ſummi culmine tecti,
Turribus aut altis, & magnas territat urbes,
Tam ficti prauique tenax, quàm nuntia veri.

12 Similis eſt illa ex effectis gloriæ definitio
„ apud Ciceronem, Sed tamen ex omnibus præmijs Pro Milo.
„ virtutis, ſi eſſet habenda ratio præmiorum, am-
„ pliſſimum eſſe præmium gloriam: hanc vnam,
„ quæ breuitatem vitæ poſteritatis memoria conſo-
„ laretur, quæ efficeret vt abſentes adeſſemus, mor
„ tui viueremus: hanc denique eſſe, cuius gradibus
„ etiam homines in cælum videantur aſcendere. Sic
Gnato definitur apud Terentium,

13 *Eſt genus hominum, qui eſſe primos ſe omnium* In Eunuc.
rerum volunt,
Nec ſunt tamen: hos cōſector, hiſce ego non paro me vt
rideant,
Sed his vltrò arrideo, & eorum ingenia admiror
ſimul.
Quicquid dicunt, laudo: id rurſum ſi negant, laudo id
quoque:
Negat quis? nego. ait? aio, poſtremò imperaui egomet
mihi
Omnia aſſentari: is quæſtus multò eſt vberrimus.

14 Tales ſunt deſcriptiones in poetis, & oratoribus perſonarum, vrbium, regionum, fluminū, montium, ex omnibus argumentorum generibus.

Atque huiuſmodi definitionibus perſpicuis magis quàm breuibus referta ſunt in bonis authoribus tota volumina. 15 *Nec prætereundum eſt, reciprocationem probationis hîc eandem eſſe, quæ in ſuperioribus eſt argumentis: vt enim ex definitione ſæpe res definita diſputatur, ſic contrà ex definita re definitio aliquando concludetur.* 16 *Atque toto in definiendi genere nõ tam breuitatis, quàm perſpicuitatis habenda ratio eſt: non enim memoriæ gratia ſolùm (quã breuitas adiuuat) ſed multò magis intelligẽtiæ, quã perſpicuitas efficit, definiẽdi via quæſita eſt.* 17 *Ac certè tenendum illud eſt in tradendis artibus, definitiones illas duobus vocabulis comprehenſas genere & forma, magis eſſe comprehenſiones breues, quàm faciles explicationes: niſi ab attẽto diligentique doctore diſcipulis familiariter & intelligẽter exponantur.* 18 *Atque vt cauendum eſt diligenter, ne quid ad diſertam expoſitionem deſit, ita prouidendum, ne quid redundet.*

DE DEFINITIONE.

1 Definitionem philoſophi maximè commẽdant: nec tantum præcipiunt, vt in docendo res propoſita definiatur, ſed etiam quæ ſit ars ipſa faciendę definitionis, explicant: vt Plato in Ciuili, & in Theæteto: Ariſtoteles in Analyticis poſterioribus, & in Topicis. Definitionis autem doctrinam idcirco poſtremam tradimus, quia definitio

finitio poſsit fieri ex omnibus expoſitis argumentis conſentaneis, diſſentaneis, cõparatis, notatione, cõiugatione, atq; etiam diuiſione: In artibus autem ea poſtremo loco explicanda ſunt, quorum cognitio ex antecedentibus pendeat.

2 Definitio tribus virtutibus laudatur: proprietate, vt rem totam & ſolam quæ definitur, contineat: perſpicuitate, vt clarè exponat, quid ſit: breuitate, vt facilius ediſcatur.

3 Definire propriè eſt fine cõcludere, & terminare, vt agrum, vt aream, vt regionem: & per metaphoram eſt rei propoſitæ naturã quaſi verbis circunſcribere & explicare: vt enim menſores decempeda agrum metiuntur, ſic, vt eum ab aliis agris diſtinguant: ita res de qua agitur, definitione quid ſit, explicatur, & à cæteris rebus diſtinguitur. Græcis eadem translatione eſt ὅρος & ὁρισμός, à verbo ὁρίζω, id eſt termino: quia definitio rem propoſitam ſuis finibus terminat; Cicero libro primo de Oratore vocat finem, & Quintilianus libro ſeptimo finitionem.

4 Diuiſio definitionis in duo genera in organo Ariſtotelis verbis quidem expreſſa non eſt, ſed tamen huc ferè recidunt quæ ab Ariſtotele topico 6. de vera definitione, & topico 5. de deſcriptione præcipiuntur.

5 Definitio propriè dicta vt nobiliſsima eſt ad perfectã rei ſcientiam cõſequendam, ita inuẽtu difficillima: quia cauſæ rem cõſtituentes ſæpe, nos fugiũt, quæ interdũ ſignificãtur vocabulis generis & formę, vt cùm homo definitur animal rationale: interdũ etiam partibus his, quę mẽbra

rei

rei totius dicuntur, vt cùm homo definitur id quod conſtat ex corpore & anima rationali.

6 Cùm Rhetorica definitur virtus dicendi, virtus rhetoricæ genus eſt, & dicere formalis cauſa, per quam rhetorica id eſt, quod eſt, & à cæteris diſciplinis diſtinguitur.

7 Deſcriptio à Græcis dicitur καταγραφὴ, vt ait Cicero in Topicis, quæ (ſi cauſas internas, & rem ipſam conſtituentes exceperis) ex quouis genere argumenti efficitur, vt cauſis quibuſdã externis, effectis, ſubiectis, adiunctis, diſſentaneis, comparatis, notatione, coniugatione, diuiſione: quod Cicero in Topicis & Partitionibus animaduertit & docuit.

8 Deſcriptionis duo ſunt genera, vnum breuius, & paucioribus verbis comprehenſum: alterum longius, id eſt minus breue: nam in vtroque genere breuitatem ineſſe volumus, quæ nihil ſuperuacuũ eſſe patiatur: ſed vbi minus eſt verborum, breuiorem: vbi plus eſt, longiorẽ, id eſt minus breuem deſcriptionem appellamus.

9 Somnus deſcribitur à ſimilibus, comparatúrque morti, quia in ſomno tolluntur omnes actiones ſenſuum, ſicut in morte.

10 Fabius libro ſeptimo, An, inquit, ſi nõ dixero, homo eſt animal rationale, mortale, non potero expoſitis tot animi corporíſque proprietatibus latius oratione ducta, vel à mutis eum diſcernere, vel à diis? Quid, quòd nec vno modo definitur eadem res, ſed latiore varióque tractatu? vt facit Cicero, vt omnes oratores plerunque fecerũt. Rariſsima enim apud eos reperietur illa

ex conſuetudine philoſophorum ducta ſeruitus ad certa verba ſeſe aſtringendi: eámque M. Antonius lib. 2. de Orat. vetat: nam eſt etiam periculoſum, cùm, ſi in vno verbo ſit erratum, tota cauſa cecidiſſe videamur.

11 Virgilius famam, id eſt, publicum rumorem de aliquo in vulgus ſparſum deſcribit ab adiunctis, effectis, cauſis, cōparatis. Primus itaq; locus eſt ab adiunctis famæ, quæ illuſtrantur à minori ad maius.

Secundus locus ab effectis famæ.

Tertius locus à cauſis procreātibus, & adiūctis.

Quartus à paribus.

Quintus ab effectis famæ.

Sextus & vltimus à paribus.

12 Gloria deſcribitur ex duobus effectis, & quòd bonorum virorum memoriam efficit immortalem, & quòd hos ipſos ducit in cælum.

13 Gnato paraſitus apud Terentium definitur ex effectis, quæ ſunt, ambitioſis hominibus arridere: eos admirari: ad eorum vultus, ſermones, voluntates ſe componere.

14 In poetis & oratoribus, qui res ſpeciales & ſingulares ſæpe tractant, deſcriptiones longè frequentes ſunt duabus de cauſis: & quia illis propoſitum eſt, non ſolùm docere, ſed etiam mouere & delectare auditorē: quod efficitur graui & copioſa oratione: & quia ſpecialia pluribus egent, vt definiantur, quàm vniuerſalia. vt apud Virgilium Aeneas magnificè depingitur libro primo Aeneidos,

Reſtitit Aeneas, claráque in luce refulſit,

Os humeróſque deo ſimilis:nanque ipſa decoram
Cæſariem nato genitrix,luménque iuuentæ
Purpureum,& lætos oculis afflarat honores:
Quale manus addunt ebori decus,aut vbi flauo
Argentum Pariúſve lapis circundatus auro.

Et ibidem Carthago vrbs Libyæ,

Vrbs antiqua fuit,Tyrij tenuere coloni,
Carthago,Italiam contra,Tyberináque longe
Oſtia,diues opum,ſtudiíſque aſperrima belli,
Quam Iuno fertur terris magis omnibus vnam
Poſthabita coluiſſe Samo:hîc illius arma,
Hic currus fuit.

Item Italia,

Eſt locus,Heſperiam Graij cognomine dicunt:
Terra antiqua,potens armis,atque vbere glebæ:
Oenotrij coluere viri:nunc fama minores
Italiam dixiſſe,ducis de nomine gentem.

Item Timauus eodem libro,

-& fontem ſuperare Timaui,
Vnde per ora nouem vaſto cum murmure montis
It mare præruptum,& pelago premit arua ſonanti.

Sic Parnaſus mons apud Ouidium deſcribitur primo libro Metamorphoſeos,

Mons ibi verticibus petit arduus aſtra duobus,
Nomine Parnaſus,ſuperátque cacumine nubes.

Hæc igitur & ſimilia poetæ & oratores magnificentius exprimũt quàm philoſophi, qui in docẽdo ſubtilitatẽ breuitatẽq; conſectantur:& res illuſtrãt ex omnibus generibus argumentorum, cauſis, factis, ſubiectis, adiunctis, diſſentaneis, cõparatis,notatione, cõiugatione,& diuiſione.

15 Argumentum definitionis vim quandam

relat

relationis cótinet,ſicut ſuperiora inſita omnia: definitio enim eſt rei definitæ definitio: & res quæ definitur, definitione definitur: in híſque mutua & reciproca probatio eſt: vt, Animal rationale eſt aptum ad diſciplinam, homo igitur aptus eſt ad diſciplinam: & contrà, Homo aptus eſt ad diſciplinam, animal igitur rationale ad diſciplinam aptum eſt.

16 Hic locus explicat particulam ſuperioris definitióis de breuitate, quæ duplex eſt, aut cùm verbum nullum redundat, aut cùm verborum tantum eſt, quantum neceſſe eſt· quæ breuitas, vt ait Cicero, ſæpe obeſt, non ſolùm quòd obſcuritatem parit, ſed etiam quòd eam virtutem, vt ſit oratio iucunda, tollit.

17· Et tamen in artibus maximè probantur definitiones breues, tum propter breuitatē, quia vt ait Horatius,

Quicquid præcipias, eſto breuis:

tum propter comprehenſionē cauſarum, ex quibus res propoſita conſtat. Itaque licet non tam perſpicuè rem explicēt, quàm ſi pluribus verbis dilatarentur, in diſciplinis tamē adhibendę ſunt eiuſmodi quæ & facilè ediſcantur, & ſemel perceptæ in animis diutius hæreant.

18 Cicero libro ſecundo de Oratore, Hoc præcipit ratio atque doctrina definiendi, vt vis eius rei, quam definias, ſic exprimatur, vt neque abſit quicquam, neque ſuperſit: deeſt autem aliquid in definitione, cùm tota res nó explicatur: & redūdat, cùm aliquid detrahi poteſt, vt tamen integra maneat definitio.

Quid

Quid Ariſtoteles de definitione?

Ariſtoteles in Analyticis prioribus iubet ad medij, id eſt, argumẽti copiam & facultatem definitiones videre: libro ſecũdo Poſteriorum analyticorum diſputatio longior eſt, quòd demonſtratio & definitio eiuſdem rei eſſe non poſsint: quòd ſyllogiſmo duplicāte non poſsit monſtrari quid eſt, de eo cuius eſt: quòd definitio definitione ſua, aut definitione contrarij, aut vllo alio modo non monſtretur: quòd quid eſt monſtratur per aliud quid eſt: itẽ de definitione quid eſt, & propter quid eſt: in quo ſophiſmate multę paginæ perduntur. Caput præterea decimumquartum eſt, quo pacto definitio inueſtiganda ſit ſumendis his, quæ cum aliis communia ſunt, dum efficiatur aliquid proprium, quod non póſsit in aliam rem transferri. In Topicis definitio definitur, non quidem generatim, ſed ea dũtaxat, quæ fit ex cauſis rem ipſam conſtituentibus: vbi definitioni ſubiicitur nomẽ pro oratione poſitum, & quæſtio de eodem & diuerſo, atque in his libris locus à definitione paſsim ſæpius iteratur. Sexto autem doctrinam definiendi plenam, & perfectam tradere videtur: quæ multis præceptis non modò falſis, ſed etiam ſuperuacaneis & inutilibus referta eſt, vt his qui dialectico & prudenti iudicio tam multa præcepta legent, perſpicuum eſſe poterit. Itaque vt in ſuperioribus argumentis, ſic in definitione tractanda Ariſtoteles dialecticam contempſit: quippe qui hũc locum neque generaliter definiat, neque vno loco doceat, neque quis eius vſus ſit, oſtendat.

ASSVMPTA ARgumenta.

1 *Inſitis argumentis expoſitis ad extrinſecus aſſumpta veniendum eſt: quæ aſſumuntur, non vt inſita, è partibus quæſtionis, ſed ex enuntiatione vniuerſæ quæſtionis,* 2 *quam deus homóve negauerit aut affirmauerit, vnde teſtimonia nominantur.* 3 *Diuina ſunt quæ vel à Deo ipſo eduntur, vel ab hominibus, aliíſve naturis inſtinctu diuino afflatis funduntur. Diuina igitur teſtimonia ſunt vera oracula, quæ ſacris literis continentur. Sed exempla proferamus, qualia nobis authores hi (quibus adhuc ſumus vſi) ſuppeditant, vt illuſtriorem locum faciamus. Tibullus,*

4 *Quòd ſi vera canunt ſacris oracula templis:* Lib. 3.
Hæc illi noſtro nomine dicta refer.
Hoc tibi coniugium promittit Delius ipſe:
Fœlix, ac alium deſine velle virum.

» *Cic.* 5 *Itaque hoc Iudices, non ſine cauſa fi-* Pro Milo.
» *ctis fabulis doctiſſimi homines memoriæ prodide-*
» *runt eum, qui patris vlciſcendi cauſa matrem ne-*
» *cauiſſet, variatis hominũ ſententijs non ſolùm hu-*
» *mana, ſed etiam deæ ſapientiſſimæ ſententia li-*
» *beratum. Teſtimonium Palladis eſt.* 6 *Humana autem teſtimonia ſunt Philoſophorum ſententiæ: vt Socratis illud, Vnicum bonum ſcientia, & vnicum malum ignorantia.* 7 *Et poetarum. Virgilius,*

Aenei. 6. *Diſcite iuſtitiam moniti, & non temnere diuos.*

Iuuenalis,

Saty. 2. *Dat veniam coruis, vexat cenſura columbas.*

Horatius,

Epiſt. 1. *-Mors, vltima linea rerum.*

Martialis,

Lib. 5. *Extra fortunam eſt quicquid donatur amicis.*

Pro Milo. *Oratorum. Cicero, Propoſita inuidia, morte, pœna „ qui nihilo ſegnius rempublicā defendit, is vir ve- „ rè putandus eſt. Excellentium virorum, vt Solo-* Cicero ad Brutum. *nis: Neque ſolùm vt Solonis dictum vſurpem, „ qui & ſapiens fuit vnus ex ſeptem, & legum „ ſcriptor ſolus ex ſeptem. Is rempublicam dua- „ bus rebus contineri dixit, præmio & pœna.*

8 *Huc pacta referenda ſunt. Cicero pactum reprehendit Antonij de perdenda republica* Philip. 2. *cum Cæſare, Quid autem agebatur, niſi vt de- „ lere & euertere rempublicam funditus velles? „ cùm te neque principes ciuitatis rogando, neque „ maiores natu monendo, neque frequens ſenatus „ agendo de vendita atque addicta ſententia mo- „ uere poſſet. Huc etiam promiſſa pertinēt. Idem,*

Philip. 5. 9 *Audebo etiam obligare fidem meam, P. C. „ vobis, populóque Romano: quòd profectò cùm „ me nulla vis cogeret, facere non auderem: perti- „ meſcerémq; in re maximè periculoſa opinionem „ temeritatis: promitto, recipio, ſpondeo P. C. Cæſa- „ rem talem ſemper fore ciuē, qualis hodie ſit: qua- „ lémque eum maximè velle & optare debemus.*

Eſt

Eſt quoque teſtimonij quædam vis: cùm iubemus contradicentem experiri. Terentius,

Fac periculum in literis, fac in palæſtra, in muſicis quæ liberum In Eunu.
Scire æquum eſt adoleſcentem: ſolertem dabo.

Ouidius,

Quod magis vt liqueat, né ve hoc ego fingere credar, Triſt. 3.
Ipſe velim pœnas experiare meas.

11 *Huc ſimiliter ſpectat iuſiurandum: quale eſt Virgilianum illud,*

-per ſydera iuro, Aenei. 6.
Per ſuperos, & ſi qua fides tellure ſub ima eſt,
Inuitus regina tuo de littore ceſſi.

12 *Teſtimonijs autem humanis vulgò ab imperitis & ſimplicibus creditur, ſi prudẽs, probus, noſtri ſtudioſus teſtis videatur.* 13 *Monet tamen Socrates apud Platonem & rhetores in præceptis de hac ipſa re, in exquirenda veritate teſtimonijs tantum credendum eſſe,* 14 *quantum ratio permiſerit.* 15 *Atque idcirco hoc argumẽti genus expers artis appellauero, quia ferè nihil admodum approbationis, id eſt artis huius (quæ argumenta & probationes oſtendit) habeat. Quanquam ſcio aliam huius nominis rationem à rhetoribus afferri. Conſideranda eſt ergo in teſtimonio cauſa cur dictum ſit: teſtis vita, moréſque ſpectandi.*

16 PERORATIO INuentionis.

17 *Hactenus inuentionis dialecticæ genera expoſita ſunt: in quibus ſingulis quæ vis eſſet oſtendimus.* 18 *Nunc autem in vniuerſum monendum illud eſt, propoſitis quæſtionibus vt accommodata argumenta quærantur: Si artes, ſi res ſtabiles & æternæ ſunt ſubtiliter explicandæ, ex cauſis aſſumpta declaratio aptior erit: ſi deliberatio de pace, iudicium de facinore, commendatio rectè factorum, aut quiduis eorum quæ quotidie euenire ſolent, diſputandum erit: nullus erit locus inuentionis qui iuuare non poſsit.* 19 *Nec verò conturbemur, quòd & cauſa, & effectus, & ſubiectum, & adiunctum, ac omnia argumenta, eadem res eſſe poſsit: vt animal efficitur à certis cauſis, & quædam efficit. Idem ſubiectũ eſt multorum adiunctorum, & ſubiecti cuiuſdam eſt adiunctum, vt terræ, idem & ſpecies & genus: argumenta enim rationes puræ ſunt, & nudæ, & ſatis habent, ſi ratione diſtinguantur, quanuis aliquando in eadem re conueniant.*

DE TESTIMONIIS.

1 Argumentum generatim diuiſum fuit in inſitum & aſſumptum: & quæ eſſent inſiti ſpecies, & quem vſum haberent, ex antecedentibus præceptis conſtare ſatis arbitror. Reſtant igitur aſſumpta argumenta, quæ definitione, diuiſione, & exemplis illuſtrantur: definiuntur autem ex

diſsi

diſsimilibus, quòd non ſumantur ex altera parte quæſtionis, ſicut inſita, ſed ex totius quæſtionis affirmatione, vel negatione ad eam probandam vel improbandam aſſumantur: vt ſi quis probare velit diligendum eſſe proximum, quia Deus pręcepit, vt quiſque proximum ſuum diligeret: aut non eſſe furãdum, quia Deus prohibuit, ne quis furetur, vtrunq; argumentum eſt teſtimonium diuinum, & ex tota quæſtione aſſumptum, non ex hac vel illa parte.

2 Generalis diuiſio argumenti aſſumpti, id eſt teſtimonij hìc obiter indicatur in diuinum & humanum: illud, cùm diuina, hoc, cùm huma na authoritas ad aliquid affirmandum, aut negandum aſſumitur.

3 Diuinis teſtimoniis idcirco ſumma fides tribuitur, quòd à Deo prolata ſint, qui eſt ipſa veritas: cuiuſmodi ſunt leges à Deo Hebræis latæ, & Euangelium Chriſti: vel quòd ab hominibus proferantur diuino numine præditis, vt prophetis, ſacerdotibus, apoſtolis, per quos Dei ſpiritus loquutus eſt. Itaque cùm quid ſacræ literæ loquuntur, veritas ipſa, id eſt Deus loquitur. quæ autem ab Ethnicis teſtimonia diuina dicuntur, partim in eiuſmodi rebus ſunt (licet falſis & impiis) quas vel dij ipſi, vel eorum afflatu homines pronuntiaſſent: partim in diuinatione, quæ duplex olim fuit: vna artificioſa in coniecturis ominum, & ſortium, in obſeruationibus fulgurum, oſtentorum, & extorum: altera naturalis in furore mentis, & diuina per ſomniũ prouiſione. Exempla tamen ad hunc locum illu-

ſtrandum ex profanis authoribus petuntur, quia nobis propoſitũ eſt ex his generalem dialecticæ artis vſum demonſtrare.

4 Tibullus nuntiat amicæ, vt ſperet cum eo nuptias: quia Apollinis oraculum promiſit.

5 Oreſtes iure Clitemnæſtram matrem occidit: quia ita iudicauit Pallas. hic anno ſeptimo poſt mortem Agamemnonis patris, Clitemnæſtram & Ægiſtum adulterum interfecit: quod factum dij comprobarunt & vitæ ſpatio, & imperij fœlicitate: nam & nonaginta vixit annos, & ſeptuaginta regnauit.

6 Humana teſtimonia ex hominibus ſumuntur, in quibus ineſt authoritas ad faciendam fidem: eáque hoc loco bifariam diſtingui poſſunt, tum ex genere & authoritate hominum, vt philoſophorum, poëtarum, oratorum, & aliorum excellentium, quorum ſententias inſignes & illuſtres Plutarchus collegit: tum ex ratione & formula teſtandi, vnde ſunt pacta, promiſſa, poteſtas experiundi data aduerſario, iuſiurandum, & alia multa.

7 Poëtarum verſus non ſolùm ab authoribus, ſed etiam à philoſophis frequenter vſurpantur: qui quanquam præceptis ſuis credunt, authoritatem tamen à verſibus non faſtidiunt: ſic Plato ſæpe citat verſus Homeri, Simonidis, Heſiodi, & aliorum veterum poëtarum: & Cicero in libris philoſophicis poëtarum teſtimoniis mirum in modum delectatus eſt: & orationibus interdum verſus inſerit: vt pro Murena Ennij,

Tollit

Tollitur è medio ſapientia, vi geritur res:
Spernitur orator bonus: horridus miles amatur:
Non ex iure manu conſertum, ſed mage ferro
Rem repetunt.

In Piſonem, Plauti,
Ratio quidem hercle apparet: argentum οἴχεται.
& Philipp. 2. neſcio cuius poëtæ,
Male parta, male dilabuntur.

8 In pactis ſunt tabulæ priuatæ & publicæ, quæ ad quæſtionem affirmandam vel negandam affirmantur, & fœdera etiam priuata & publica, quæ non ſcribuntur: quale pactum fuit Antonij cum Cæſare de euertenda republica: Antonius cum Cæſare pactus eſt, vt rempublicam euerteret: hic igitur voluit euertere.

9 Octauius adoleſcens erit optimus ciuis: quia Cicero promittit eum talem fore. Ciceronis promiſſum eſt teſtimonium, & argumentum aſſumptum.

10 Cùm iubemus contradicentem experiri, videmur velle approbationem eius rei de qua agitur, ab eo impetrare velle: vt apud Terentium Parmeno cùm Thaidi laudare vult Chæream ſimulatum Dorum Eunuchum, & à Phædria dono miſſum, ſentítque Thraſonem & Gnatonem vehementer inſtare, iubet vtrunq; experiri, quid Dorus poſsit in literis, in palæſtra, in muſicis.

11 Iuſiurandum eſt affirmatio religioſa, & vinculum magnum ad aſtringendam fidem: veteres autem Ethnici iurabant per Iouem, cæteróſque deos & ſuperos & inferos: vt apud Virg. Æneas per hos teſtatur ſe inuitum, & diuino

iuſſu coactum Carthagine deceſsiſſe in Italiam: quæ affirmatio Æneæ adhibitis diis teſtibus iuſiurandum eſt, & teſtimonium humanum aſſumptum ad hoc probandum,

Inuitus regina tuo de littore ceſsi.

12 Tria ſunt, ait Ariſtoteles ad Theodecten, quæ fidem faciunt, prudentia, virtus, beneuolentia: quæ ſi quis habeat, fide dignus apud ſuos auditores videbitur.

13 Cùm Polus iuuenis in Gorgia Platonis de beata vita diſputans authoritate teſtium maximè niteretur, Socrates eum admonet, veritatem non ex teſte, ſed ex argumento ponderandam eſſe, vt ea diſputandi ratio ſit optima, cùm vnicus in cauſa fuerit aduerſarius ratione conuictus. Et in Critone, Ego, inquit, non ſolùm is ſum, ſed etiam ſemper fui, qui nemini meorum paream, niſi rationi, quæ mihi cõſideranti videatur optima. Et rhetores dicunt argumenta eſſe propria indicia rerum, teſtimonia autem voluntatum, quibus nihil eſſe poſsit obſcurius & incertius. Et Cic. lib. 1. de Nat. deorum Pythagoreos irridet, qui in diſputando cùm ex his quæreretur, cur aliquid ita eſſet, reſpondebant αὐτὸς ἔφα, ipſe dixit, ipſe autem erat Pythagoras: tantùm valuit opinio præiudicata, vt etiam ſine ratione valeret authoritas.

14 Teſtimonium humanum ſimplex, & nullo argumento inſito confirmatum, cæca & debilis probatio eſt: nec enim quia aliquid quis dixerit, idcirco verum eſſe putandum eſt: vt enim authoritas humani teſtimonij firma ſit, veritas

eius

eius aut argumentis inſitis, & rem propriè perſpicuéque declarantibus, aut teſtimoniis diuinis examinanda eſt.

15 Ariſtoteles capite ſecundo libri primi ad Theodecten, Probationes, inquit, ſine arte appello, quæ non inueniuntur à nobis, ſed cùm extrà ſint, aſſumuntur: vt teſtes, tormenta, ſcripta. Cicero in Partitionibus, Nec eò dicuntur ſine arte, quòd ita ſint, ſed quòd ea non pariat ars oratoris: ad ſe delata tamen tractat. Quintilianus capite primo libri quinti, probationes inartificiales vocat, quas extra dicendi rationem accipit orator: Ariſtoteles igitur & Ariſtotelem ſecuti Cicero & Quintilianus teſtimonia appellarunt ἄτεχνα, id eſt expertia artis, quòd orator ea non inueniat, ſed extrinſecus à litigatore aſſumat: non rectè quidem, neque verè: nam cauſæ, & effecta, & alia inſita argumenta plerunque à litigatore deferuntur ad oratorem, neq; tamen teſtimonia ſunt, & oratores ipſi ſæpe vtuntur teſtimoniis philoſophorum, poëtarum, iuriſperitorum, quæ à litigatore ignaro & imperito ſuppeditari non poſſunt.

Quid Ariſtoteles de teſtimoniis?

In organo logico neque definitionem, neque diuiſionem eorum vſquam adhibuit, neque generatim de his præcepit. Primo topico monet ad abundantiam dialecticarum propoſitionum videndas eſſe ſcriptas diſputationes: atque dialecticas ipſas quæſtiones, problema dico & propoſitionem, ex hominum teſtimoniis definit. Se-

cundo topico quintus locus eſt ab authoritate, vt conſideremus quæ oportet appellare, ſicut multi appellant, & quæ non: & pleraque ſimilia monita in dialecticis libris Ariſtotelis reperiuntur, quæ nihil habent dialecticum, propterea quòd generalia, & ad communem de omnibus rebus diſſerendi vſum accommodata non ſint.

16 Peroratio de argumentis duas monitiones habet: vnam de generali delectu argumentorum ad hanc vel illam quæſtionem tractandam: non enim omnibus quæſtionibus omnia conueniunt: alteram de ratione diſtinguendi genera, quæ prius deſcripta ſunt.

17 Et omnia quidem genera argumentorum ſunt expoſita: vt enim cogitationes hominum vnum in locum ſubducantur, quæ ſunt, fuerũt, erunt, nulla reperietur ratio ad explicãdam rem propoſitam idonea, quæ ſuperioribus generibus comprehenſa, diſtincta, definitáque non ſit, cauſis, effectis, ſubiectis, adiunctis, diſſentaneis, comparatis, notatione, cõiugatis, diuiſione, definitione, teſtimoniis: nec tamen ignorandum eſt permultos alios locos inuentionis de partibus orationis, de generibus cauſarum, de ſtatibus à rhetoricis magiſtris eſſe traditos, ſed magnum eſt in perſcribenda arte vitium, cùm id quod paucis, & perſpicuis, & conuenientibus generibus explicari poteſt, tam multis prę ceptis, tam ſine cauſa frequenter iteratis cumulatur: adde etiam, quòd hæc multiplex & varia inuentionum doctrina moleſtiam & difficultatem nõ ſolùm diſcentibus, ſed etiam docentibus adfert:

vt ſi

vt ſi præceptor aliquis explicandam orationem ſumpſerit, cùm alij ſint loci de generibus cauſarum, alij de ſtatibus, alij de partibus orationis, alij preterea communes & generales, neſciat ipſe plerunque quos è tam multis ſequatur. Atque hic error deſcribendi peculiares inuentiones ex Ariſtotele primùm natus eſt, quem cùm Cicero in rhetoricis præceptis diu multùmque ſecutus eſſet, ſeipſum tamen aliquando collegit. Nam libr. 2. de Oratore ſub perſona Antonij admonitus ab ipſo vſu, minutularum eiuſmodi ſectionum ſubductiones agitat: Et in Topicis, quæ maturiore & perfectiore iudicio conſcripſit, doctrinam inueniendi argumenti non ſolùm dialectico, velut legitimo poſſeſſori tribuit, verùm etiam generales & communes locos argumentorum expoſuit, qui ad omnem diſputationem accommodari poſſunt.

18 Præceptum de argumentis idoneis eligendis eſt apud Platonem in Timæo, Quoniam, inquit, in omni oratione cum his rebus, de quibus agitur, naturalis quædam & germana debet eſſe cognatio, cùm de re ſtabili, & immutabili diſputatur, oratio talis ſit, qualis res illa, quæ neque redargui, neque conuinci poteſt: cùm autem ingreſſa eſt efficta ſimulachra, bene agi putat, ſi veriſimilitudinem conſequatur.

19 Altera eſt admonitio de propoſitis & deſcriptis generibus argumentorũ, quæ in eandem rem recidere poſſunt: ſola autem cogitationum, & rationum differentia inter ſe diſtinguuntur: poteſt enim res eadem modò eſſe cauſa, modò effectum,

fectum,modò ſubiectum,modò adiunctum,modò aliud atque aliud argumentum: vt homo eſt cauſa boni & mali, & effectũ Dei, & ſubiectum ſanitatis,aut morbi,& adiunctum terræ, & diſſentaneum beſtiæ,& quippiam ſimile angelo:ſed variæ ſunt & diuerſæ rationes, cur homo ſit hoc, vel illud: & tractatio ipſa & accommodatio ad quæſtionem, ex quo genere argumentum fuerit, indicabit.

Quid Ariſtoteles de vniuerſa dialecticæ inuentionis doctrina?

Satis (vt opinor) ex his, quæ diximus, conſtat,dialecticæ inuentionis artem in Ariſtoteleo organo nullam eſſe, ſed inertiſsimam confuſionem,in qua nec inuentio definiatur, nec in certas partes diſtribuatur, ſed in fatuas & inutiles artes frangatur prædicabilium, prædicamentorum,interpretationum,abundantiæ propoſitionum,inuentionis medij,analyticorum poſteriorum, topicorum, in quibus tam variis tenebris genera ipſa argumentorum (excepta vna contrariorum particula in contradictione ſimplici) nulla verè & dialecticè definiuntur:exempla verò nulla omnino inſignia ex claris authoribus traduntur:ita vt ad verum diſſerendi vſum Ariſtotelea dialecticæ inuentionis doctrina traduci nullo modo poſsit:ac ſi quis nullum vnquam argumẽtum arte reperire cupiat, nihil aliud quàm Ariſtoteleos eiuſmodi de inuentione libros legere debeat.

PETRI

PETRI RAMI ELOQVENTIÆ ET PHILOSOPHIAE PROFESSORIS REGII

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM LIBER SECVNDVS.

DISPOSITIO, 1 *eſt apta rerum inuentarum collocatio:* 2 *quæ ſanè pars doctrinæ ad memoriam etiã confirmandam plurimũ valet, vt vna eadémque inſtitutio ſit duarũ maximarum animi virtutum intelligentiæ & memoriæ. Itaque cùm de diſpoſitionis arte dixero, de memoriæ quoque arte dixero: ſed hæc poſtea.* 3 *Dialecticæ diſpoſitionis genera duo ſunt. ſyllogiſmus & methodus.* 4 *Syllogiſmus eſt argumẽti cum quæſtione naturalis & firma collocatio: naturalẽ vſus exemplorum naturalium probabit. Etenim ſicuti cætera huius artis præcepta ex vſu communi deducẽdus nobis eſt: & res hîc eſt facillima,* 5 *vt ſi de*

fin

finibus agrorum arbiter conſtituatur imperitus agricola, paréſne ſint agri, an impares, nullam de re protinus ſenteтiam feret, decempeda, aut alia quauis regula prius vtrúque metietur, tum ſi rectæ normæ pariter ambo coüenient, pares eſſe: ſin minus, impares iudicabit. [6] *Regula tertio loco adhibita pro argumento eſt, cuius cum duobus agris, id eſt, rebus in quæſtione poſitis, diſpoſitione & accommodatione factum iudicium eſt.* [7] *Firmam verò collocationē perpetua in omnibus ſimilibus exemplis conſtantia probabit, ſi nulla quæſtio in ſimili genere diſpoſitionis, poſitis veris & conceſſis antecedētibus falſa concludetur: quales erunt omnes cōcluſionum modi qui poſtea deſcribentur. Hîc igitur argumēti cum quæſtione diſponendi leges & præcepta traduntur, quibus in concludendo obſecuti nūquam ex veris & conceſſis antecedentibus partibus falſum concludamus. Hæc pars eſt, quæ iudicium propriè nominatur, quia ſyllogiſmus de omnibus rebus iudicandi communis regula ſit.* [8] *Latinè argumentatio & ratiocinatio dicitur. Argumētatio quia ſit argumēti (quemadmodum diximus) cum quæſtione collocatio. Ratiocinatio & ſyllogiſmus vna & eadem ratione appellatur συλλογίζομαι enim, & ratiocinor idem valent, & vtrunque à rationibus nummariis traductum videtur: vel hinc illuc eſt ſimilitudine trāſlatū:* [9] *quemadmo*

admodum enim boni ratiocinatores addendo deducendóque vident quæ reliqui ſumma fiat: ita dialectici partibus addẽdis & ſubducendis ſummam quandam rationis explicant. 10 *Vt ſi Stoicum illud quæratur, An omne bonum ſit honeſtum? & ex adiunctis argumentum ſumatur ad affirmandum quòd laudabile, argumẽto cũ quæſtionis partibus addito diſpoſitóque concluſio breuiter ſic efficitur.*

Omne laudabile eſt honeſtum:
Omne bonum eſt laudabile:
Omne igitur bonum eſt honeſtum.

Hoc conſectarium quarto de Finibus Cicero verbis iiſdem concluſit. 11 *In quo exemplo videmus argumentum additum cum vtraque parte quæſtionis, deinde facta velut ſumma concluſam eſſe quæſtionem.*

1 Dialectici veteres ſecundam partem ſuæ artis κριτικὴν, id eſt, iudiciariam appellarũt à ſyllogiſmi regulis & præceptis, quibus de quæſtione propoſita iudicatur: quia illi de ſyllogiſmo ſolùm præcipiebant: generalem methodi artem in arte dialectica non docebant. Nos verò diſpoſitionem nominamus vocabulo plenioris & vberioris ſignificationis, quod non tantummodo ad ſyllogiſmum, ſed etiam ad methodum (quæ eſt pars huius dialecticæ doctrinæ) pertinet. Ac primùm diſpoſitio definitur collocatio rerum inuentarum, nõ quælibet, & cuiuſuis generis, ſed apta, & conueniens, & legitima, qualis ex

præ

præceptis ſyllogiſmi, & methodi intelligetur. Huic nomini duplex notio ſubiecta eſt: nam & diſpoſitio interdum dicitur ars aptè collocandi res inuentas, quæ traditur in regulis ſyllogiſmorum & methodi: interdum apta rerum collocatio, quæ fit ſecundum leges & præcepta eius artis: & id eſt commune omnium penè nominum, quæ in arte dialectica definiuntur, vt ſignificent tum præcepta, tum res arte & præceptis tractatas & expreſſas.

2 Diſpoſitionis ars & doctrina propriè inſtruit intelligentiam hominis ſyllogiſmo & methodo: atque hic finis eſt præcipuus, ad quem huius artis præcepta referuntur, quæ tamen etiam memoriam maximè iuuare poſſunt: tametſi hic ſcopus arti diſpoſitionis principalis minimè propoſitus eſt. Adiuuat autē diſpoſitio memoriam: quia ſi qua eſt ars memorię, ea potiſsimum cernitur in ordine vel ſyllogiſmi alicuius, vel methodi: nec vlla eſt ars vtilior, aut promptior ad facilè & expeditè ediſcendum, & memoria continendum quicquid velis, quàm hæc, quæ tota eſt ordinis & diſpoſitionis.

Quid Ariſtoteles de definitione diſpoſitionis?

Nihil: vt enim alia multa huius artis membra, ſic caput ipſum, id eſt definitionem ſummã, & primam non expreſsit.

3 Diſpoſitio dialectica genus eſt: ſyllogiſmus & methodus ſpecies duæ diſpoſitionis, quæ quomodo inter ſe differant, ex definitionibus

perſ

perſpicuum deinceps erit. Syllogiſmus enim iudicium de re propoſita facit, quam veram aut falſam eſſe ſtatuit: methodus non facit tale iudicium, ſed rem iam æſtimatam & indubitatam facilius docet & explicat.

Quid Ariſtoteles de diuiſione dialecticæ diſpoſitionis?

Nihil.

4 Syllogiſmus ex vſu communi deducendus eſt: tota enim dialectica ars, & omnes eius partes ex obſeruatione naturalis vſus definiendæ ſunt: & quemadmodum argumentorum, ita ſyllogiſmorum doctrina generalibus præceptis & naturæ congruentibus informanda nobis eſt.

5 Similitudo eſt geometrica ad explicandam vim & rationem ſyllogiſmi: protaſis ſumitur ex duobus geometriæ principiis: Quæcunque eidem tertio ſunt æqualia, illa inter ſe ſunt æqualia: & quæ in aliquo tertio pariter non conueniunt, nec inter ſe pariter conueniunt. Quemadmodum igitur duorum agrorum æqualitas vel inæqualitas æſtimatur per regulam vtrique applicatam, ſic quæſtionis veritas & falſitas per argumentum vtrique eius parti accommodatum iudicatur.

6 Redditio ſimilitudinis, vbi quæſtio comparatur agris, argumentum regulæ, qua vtimur ad metiendum, & ſyllogiſmus dimenſioni: qui tantum differt ab argumento, quantum regula aliqua à dimenſione, quæ fit per regulam. Adde etiam, quòd argumentum poteſt eſſe firmum, vt

tamen ſit infirmus ſyllogiſmus: vt,

Omnis homo eſt animal:
Omnis equus eſt animal:
Omnis igitur equus eſt homo.

Et argumentum interdum falſum eſt, ſyllogiſmus autem conſtans & legitimus: vt,

Omnis arbor eſt lapis:
Omnis homo eſt arbor:
Omnis igitur homo eſt lapis.

Quare argumentum & ſyllogiſmus non tãtùm præceptis, ſed etiam re ipſa diſtingui poſſunt.

7 In ſyllogiſmi definitione duo tenẽda ſunt: primum, vt naturalis ea diſpoſitio ſit, & vſitata in naturali hominum vſu: hinc enim tota dialectica ars depromitur, & illuc refertur: deinde vt conſtans ſit & nunquam fallat: multa enim præcepta vera poſſunt eſſe, miniméque fallacia, ſed inutilia. Hìc igitur & vſus vtilitas & veritatis conſtantia requiritur.

8 Etymologia nominum idem ſignificantium redditur: argumentatio dicitur ab argumentor, id eſt diſſero, & argumentum cum quæſtione rectè diſpono. Cicero in Partitionibus, Argumentationem, ait, quærere videris, quæ eſt argumenti explicatio: ſed ea conficitur, cùm ſumpſeris aut non dubia, aut probabilia, ex quibus efficias id quod aut dubium eſt, aut minus probabile per ſe videtur. Ratiocinatio in dialecticis per metaphorã dicitur ſimilitudine ſumpta à ſupputationibus nummorum, vnde etiam ſyllogiſmi nomen traductum eſt: quia συλλογίζομαι propriè eſt computo, & metaphoricῶs diſſero,

diſp

diſputo, argumentor, argumentum cum quæſtione diſpono, Ratiocinatio, inquit Cicero, eſt oratio ex ipſa re probabile aliquid eliciẽs, quod expoſitum & per ſe cognitum ſua vi & ratione confirmet. Fabius capite decimoquarto libri quinti vocat epicheræma: & capite decimo eiuſdem libri, Quidam, ait, epicheræma rationẽ appellarunt: Cicero melius ratiocinationem: quanquam & ille nomen hoc duxiſſe magis à ſyllogiſmo videtur.

9 Similitudo eſt ad explicandam etymologiam duorum nominum, ſyllogiſmi & ratiocinationis ab arithmeticis rationibus & ſupputationibus ducta: vt boni ratiocinatores addendo & deducendo reliqui ſummam faciunt: ſic dialectici cùm argumentum in propoſitione addiderint cum quæſtione, aut parte quæſtionis, & in aſſumptione idem argumentum de propoſitione ſubductum iterarint, ſummam quandam rationis explicant, & qualis ſit ipſa concluſio, iudicant.

10 Exemplum ad illuſtrandam ſecundã partem, id eſt apodoſin proximæ ſimilitudinis.

11 Fabrica ſyllogiſmi Stoici declaratur, in quo argumentum, *Laudabile*, primùm diſponitur cum maiore parte quæſtionis, quæ eſt, *Honeſtum:* deinde cum minore, quæ eſt, *Bonum*: tandémque ipſa quæſtio concluditur, Ergo omne bonum eſt honeſtum.

Quid Ariſtoteles de definitione ſyllogiſmi?

Syllogiſmus, inquit, eſt oratio, in qua quibuſdam poſitis aliquid diuerſum à poſitis ex neceſſitate accidit, quia hæc ita poſita ſint: quæ definitio obſcurè tradita eſt, nec ſyllogiſmi naturã perſpicuè declarat, quæ eſt argumenti cum quęſtione diſpoſitio: nec ſyllogiſmi videtur eſſe propria: quia quibuſdam poſitis aliquid poteſt neceſſariò ſequi, eò quòd hæc ita ſint, neque tamen ſyllogiſmus eſt: vt,

Venti incubuere mari,
Crebris micat ignibus æther,
Denſi funduntur ab æthere nimbi,
Ergo tempeſtas eſt.

Ex his antecedentibus cauſis ita poſitis neceſſariò tempeſtas efficitur: neque tamen ſyllogiſmus eſt: niſi fortè per hæc verba Ariſtotelei propoſitionem & aſſumptionem legitimè diſpoſitas intelligant: quod tamen Ariſtotelis definitio non indicat apertè, vt multos fallere, & in errorem inducere poſsit, qui ex hac definitione falſas quaſdã ratiocinationes veras & conſtantes protinus eſſe iudicent.

1 *Syllogiſmi autem diuiſio duplex eſt: diuiditur enim primùm in membra quædam quibus cõponitur, Propoſitionem, Aſſumptionem, Complexionem.* 2 *Propoſitio eſt prima pars ſyllogiſmi, in qua diſponitur argumentum cum maiore vel vtroque ſimul quæſtionis extremo, vt in exemplo propoſiti ſyllogiſmi:*

Omne laudabile eſt honeſtum.

Vbi

Vbi cũ maiore parte quæſtionis (honeſtum) *argumentum* (laudabile) *diſpoſitum collocatúmque eſt.* 3 *Aſſumptio, ſecunda pars eſt ſyllogiſmi in qua diſponitur argumentum cum minore quæſtionis extremo: aut ſolùm repetitur: vt,*

Omne bonum eſt laudabile.

Vbi argumentum (laudabile) *cum minore extremo quæſtionis* (bonum) *ordinatum eſt.* 4 *Complexio, eſt vltima pars ſyllogiſmi, vbi quæſtionis partes denuò coniunguntur: vt,*

Omne igitur bonum eſt honeſtum.

Quæſtio enim erat (An omne bonum eſſet honeſtum) *quæ ſuis partibus tandem redintegrata & concluſa eſt.* 5 *Concluſio aliquando totam ratiocinationem ſignificat, non complexionem ſolam: & Cicero propriè hanc poſtremam partem complexionem nominat.*

1 Syllogiſmus prima diuiſione diuiditur vt totum integrum in membra conficientia, Propoſitionem, aſſumptionem, & complexionem. Cicero in veteri rhetorico quinque partes ratiocinationis eſſe defendit, vt prima ſit propoſitio, deinde eius ratio, tum aſſumptio, quarta eius approbatio, quinta complexio: à quo diſſentit Quintilianus capite decimoquarto libri quinti, Mihi, inquit, & plurimis nihilominus authoribus tres ſolummodo videntur: nam ita ſe haberet iſta natura, vt ſit de quo quæratur, & per quod probetur: tertium adiici poteſt velut ex cõſenſu

duorum antecedentium:ita prima erit intentio, ſecunda aſſumptio, tertia complexio. Nam confirmatio primæ partis, & ſecundæ exornatio iiſdem cedere poſſunt, quibus ſubiiciuntur: quæ diſtinctio apud Fabiū numero quidem partium vera eſt: ſunt enim tres tantum ſyllogiſmi partes: ſed definitione & probatione falſa: Intentio enim & complexio vna & eadem pars eſt: nec aliud eſt intentio, quàm propoſita quæſtio, quæ ſubducta ratione concluditur; & aſſumptionis nomine propoſitio & aſſumptio confunduntur.

2 Propoſitio in dialecticis & rhetoricis præceptis duplex eſt: aut enim dicitur intentio rei, de qua agitur, ſeu propoſita quæſtio: vt libro tertio de Oratore, propoſitio quid dicturus ſis: atque hæc propoſitio prima pars ſyllogiſmi non eſt, ſed ſi concludatur, tertia: aliâs propoſitio dicitur prima pars ſyllogiſmi non ordine quidem ſemper, vt ex philoſophorum & oratorum diſputationibus conſtat, in quibus propoſitio interdum ſecundum, interdum vltimum locū occupat: ſed tamen cùm iudicium de re propoſita facere volumus, tum propoſitio primo loco ponenda & conſiderāda nobis eſt, in qua argumentum primum diſponitur, aut cum maiore parte quæſtionis, vt in ſyllogiſmis ſimplicibus: aut cum tota quæſtione, vt in coniunctis.

3 Aſſumptio ſic appellatur, quia ſemper aliquid propoſitionis in aſſumptione repetitur, videlicet ipſum argumētum, quod interdum cum minore quæſtionis extremo diſponitur, vt in ſyllogiſmis ſimplicibus: interdum verò ſolum

&

& per ſe repetitur, vt in multis coniunctis. quod poſtremum idcirco fit, quia in propoſitione nõ cum aliqua parte quæſtionis tantùm, ſed cum tota quæſtione diſponitur. Cicero in veteri rhetorico, Aſſumptio, inquit, eſt particula orationis, per quam id quod ex propoſitione ad oſtendendum pertinet, aſſumitur. Et libro ſecundo de Diuinatione, Iam aſſumptione nõ conceſſa nulla concluſio eſt.

4 Poſtrema pars ſyllogiſmi tribus nominibus appellatur, concluſio, quia ſyllogiſmum concludit, & terminat: & connexio, complexióque, quia partes quæſtionis in propoſitione & aſſumptione diſſolutas, & cum argumẽto diſſipatas demùm connectit & complectitur. Cic. libr. 1. de Diuinatione, Complexio, inquit, ex propoſitione & aſſumptione conficitur. Fabius libr. 5. tum complexionem, tum connexionem vocat.

5 Concluſio interdum pro tota argumentatione ſumitur. Cicero in Lucullo. Hæc concluſio quam vim habeat, conſidera. Et primo libro de Diuinatione, Concluſio autem rationis ea probatur, in qua ex rebus non dubiis id quod dubitatur, efficitur.

Quid Ariſtoteles de prima ſyllogiſmi partitione?

In ſyllogiſmorum figuris & modis paſsim præcipit, vt tria extrema diſponantur, medium, maius, & minus: & capite viceſimoſexto libr. 1. priorum Analyticorum, Tria, inquit, ſunt ex-

trema, & propoſitiones duæ: niſi aliquid, vt antè dictum eſt, ad ſyllogiſmorum perfectionem ſumatur. Et ibidem, capite viceſimonono, Perſpicuum eſt, inquit, per tria extrema, & duas propoſitiones hanc conſiderationem fieri: ſed tamen Ariſtoteles non ſatis apertè partitionem oſtendit: nec eo loco, quo debuit, appoſuit: debuit enim ſyllogiſmus ſtatim poſt definitionem in tres partes diuidi, propoſitionem, aſſumptionẽ, & complexionem. quod Ariſtoteles non fecit: ac tantum abeſt, vt generatim definierit, quid ſit propoſitio, quid aſſumptio, quid complexio, vt ne ſuis quidem nominibus diſtinxerit: hoc enim tantùm confuſe docet ſyllogiſmum ex duabus propoſitionibus cõſtare, vnde maius extremum de minore concluditur, vbi vno propoſitionis nomine duas primas partes ſyllogiſmi indiſtinctè confundit.

1 *Secundo loco ſyllogiſmus in ſimplicem & coniunctum diuiditur.* 2 *Simplex qui conſtat ex ſimplici diſpoſitione argumenti. Vt in propoſito exemplo argumentum* (laudabile) *non cũ vtraque quæſtionis parte ſimul collocatur, ſed ſeparatim cum ſingulis:* 3 *hîc nihil intereſt, an coniuncta ſit enuntiatio, modò diſpoſitio permaneat eadem: vt ſi dicas,*

Quicquid eſt laudabile, id eſt honeſtum;
Quicquid eſt bonum, eſt laudabile:
Quicquid eſt igitur bonum, eſt honeſtum.

Partes ſyllogiſmi non ſunt enuntiationes ſimplices,

plices, vt in priore ſyllogiſmo, ſed coniunctæ: relatæ enim ſunt: diſpoſitio tamen prorſus eadem eſt ſuperiori: quod etiam copulatorum pronuntiatorum commune eſt. Quamobrem quoniam ſyllogiſmus certa diſpoſitio eſt argumenti, quæ in ſimplicibus enuntiatis, & in relatis copulatiſque nullo pacto mutatur, ſed ſimplex & vniuſmodi permanet ſyllogiſmos tales, ſimplices propter ſimplicem argumenti diſpoſitionem nominabimus.

1 Syllogiſmus ſecunda diuiſione diuiditur vt totũ vniuerſale in duas ſpecies, ſyllogiſmum ſimplicem & coniunctum: quæ à Boetio nominantur ſyllogiſmus categoricus, & hypotheticus, vocabulis quidem à Theophraſto & Eudemo acceptis, ſed eorum ſignificatione parum apta & conueniente diuiſioni: quia ſpecies ſyllogiſmi non ex partibus, aut partium adiunctis, ſed ex diſpoſitionis genere potius notandæ & diſtinguendæ ſunt.

2 Syllogiſmus ſimplex definitur, in quo argumentum cum partibus quæſtionis ſeparatim diſponitur, cum maiore parte, in propoſitione, & cum minore, in aſſumptione: vt,

Omne vitium eſt fugiendum:
Omnis auaritia eſt vitium:
Omnis igitur auaritia eſt fugienda.

In quo exemplo argumentum (*Vitium*) ſeparatim diſponitur cum maiore extremo quæſtionis, quod eſt (*Fugiendum*) & cum minore, quod eſt (*Auaritia.*)

3 Syllogiſmus ſimplex non dicitur à ſimplicibus enuntiatis (ſicut paulò antè monuimus) qui tam ex multiplicibus, quàm ex ſimplicibus enuntiatis fieri poteſt, Relatis: vt,

Quicquid eſt laudabile, id eſt honeſtum:
Quicquid eſt bonum, eſt laudabile:
Quicquid eſt igitur bonum, eſt honeſtum.

Copulatis: vt,

Omnes ingenui homines virtutem ſequuntur, & laudem virtutis præmium aſſequuntur:
Omnes qui ſe ad Rempub. conferunt, & qui ſe philoſophiæ dedunt, ſunt ingenui homines:
Omnes igitur qui ſe ad Rempub. conferunt, & philoſophiæ dedunt, virtutem ſequuntur, & laudem virtutis præmium conſequuntur.

Ex connexis, aut ſaltem parte connexa: vt,

Si quid homo eſt, animal eſt:
Socrates homo eſt:
Socrates igitur animal eſt.

Ex diſiunctis, aut parte diſiuncta: vt,

Omnis enuntiatio eſt vera, aut falſa:
Aliqua oratio eſt enuntiatio:
Aliqua igitur oratio eſt vera, vel falſa.

Quid Ariſtoteles de ſecunda ſyllogiſmi diuiſione?

Nihil, & quid mirum ſi nihil? cùm ſyllogiſmorum artem non dico confuſam ſolùm, ſed etiam imperfectam & mancam reliquerit? Nullum enim in dialectici organi libris de coniunctorum ſyllogiſmorũ generibus & modis præceptum eſt: quam doctrinam Theophraſtus & Eudem

Eudemus poſtea docuerunt, & Stoici multis præceptis amplificarunt. Quòd autem primo topico ſyllogiſmum partitur in dialecticũ, demonſtratiuum, litigioſum, & paralogiſmum, ex inuentionis potius quàm diſpoſitionis natura & ratione ſyllogiſmum partitur: id enim accidit argumento, vt probabile, aut neceſſarium, aut captioſum, falláxque dicatur: nec quicquam horum pertinet ad ſyllogiſmum, niſi ratione argumenti. In artibus autem tradendis leuiſsima eſt partitio, quæ non fit ex cauſis, aut effectis rei propoſitæ, ſed ex adiunctis partium, & his quidem remotiſsimis: qualia ſunt probabilitas, neceſsitas, captio, falſitas, quæ ſunt adiuncta propoſitionis & aſſumptionis: & hinc ad ſyllogiſmum traducuntur.

1 *Simplicium ſyllogiſmorum genera tria ſunt. In primo argumentum maiorem partem quæſtionis antecedit, minorem conſequitur. Cuius generis concluſionum quatuor modi affirmationis & negationis generalis, aut ſpecialis differentia diſtinguuntur.*

PRIMVS MODVS.

2 *Primus modus vſquequaque vniuerſus & affirmatus:*

Quicquid eſt iuſtum, idem eſt vtile:
Quicquid eſt honeſtum, idem eſt iuſtum:
Quicquid igitur eſt honeſtum, idem eſt vtile.

„ *Quod ita cõcluſit Cicero, Summa quidem au-* Offic.2.
„ *thoritate philoſophi ſeuerè ſanè atque honeſtè*

hæc

„ *hæc tria genera confuſa, cogitatione diſtinguũt.*
„ *Quicquid enim iuſtum ſit, id etiam vtile eſſe cen*
„ *ſent. Itémque quod honeſtum, idem iuſtum. Ex*
„ *quo efficitur, vt quicquid honeſtum ſit, idem ſit*
vtile. Ouidius aliter, ſed breuius concluſit, cùm
quæreret à Iano, quare annus à bruma inciperet,

Faſt. 1. 3 *Quæſieram multis, non multis ille moratus*
Contulit in verſus ſic ſua verba duos:
Bruma noui prima eſt, veteriſq; nouiſsima ſolis,
Principium capiunt Phœbus & annus idem.

Complexio ex quæſtione intelligitur: Aſſumptio ſecundo loco eſt: Propoſitio vltimo:

Principium Phœbi, eſt anni principium:
Bruma eſt principium Phœbi:
Bruma igitur eſt anni principium.

Item,

Omnia quæ ſecundum naturam ſunt, habenda ſunt in bonis:
Senibus emori ſecundum naturam eſt:
Senibus igitur emori bonum.

De Sene. 4 *Sic Cato concludit apud Ciceronem, Omnia*
„ *verò, ait, quæ ſecundum naturam fiunt, ſunt ha-*
„ *benda in bonis. Quid eſt autem tam ſecundum na*
„ *turam, quàm ſenibus emori? quod idem contin-*
„ *git adoleſcentibus aduerſante & repugnante*
„ *natura. Itaque adoleſcentes mori ſic mihi viden-*
„ *tur, vt cùm aquæ multitudine vis flammæ oppri-*
„ *mitur: ſenes autem ſic vt ſua ſponte nulla adhi-*
„ *bita vi conſumptus ignis extinguitur.* 5 *Syllo-*
giſmos

giſmos verò breues & ſtrictim ad artis legem concluſos perrarò in poëtis & oratoribus, atque etiam in philoſophis, & omnino in hominum non ineptorum & imperitorum ſermonibus inuenies:
6 *ſed vſus ſequẽdus nobis tamen eſt, & ſententiæ ad diſpoſitionem doctrinæ referendæ ſunt: ridiculam enim faciemus artem, ſi ſtatuemus nullum eſſe hominum ſtabile iudicium, niſi quod*
7 *tribus verbis fuerit expreſſum: ſententia ponderanda eſt, non numeranda verba ſunt. Et quẽadmodum naturalis iudicij ſedes non in lingua & manu, ſed in animo & mente collocatur: ſic artificioſi iudicij ratio non ex verbis, quæ promuntur voce aut ſcripto, ſed ex orationis intimo ſenſu habenda eſt.*

SECVNDVS
modus.

8 *Secundus modus vſquequaque vniuerſus, ſed aſſumptione duntaxat affirmatus:*

9 *Nihil quod miſeri poſſeſſoris eſſe poſsit bonum eſt:*
Omnia fortunæ commoda miſeri poſſeſſoris eſſe poſſunt:
Nulla igitur fortunæ commoda bona ſunt.

» 10 *Cic. Non ſunt igitur ea bona dicenda, nec* Tuſcu.5.
» *habenda, quibus abundantem licet eſſe miſerrimum. An dubitas quin præſtans valetudine, viribus, forma, acerrimis, integerrimiſque ſenſibus, adde etiam, ſi lubet, pernicitatem & velocitatẽ: da diuitias, honores, imperia, opes, gloriam: ſi fuerit*

„ *rit is, qui hæc habet, iniuſtus, timidus, hebeti in-*
„ *genio atq; nullo, dubitabíſne eum miſerum dice-*
„ *re? Qualia igitur iſta bona ſunt, quæ qui habeat,*
„ *miſerrimus eſſe poßit? Horatius,*

1. Epiſt. 11 *Quo melior ſeruo, quo liberior ſit auarus,*
In triuijs fixum cùm ſe dimittit ob aſſem,
Non video: nam qui cupiet, metuet quoque: porrò
Qui metuens viuit, liber mihi non erit vnquam.

Breuius ita facies:

Nemo timidus eſt liber:
Omnis auarus eſt timidus:
Nullus auarus igitur eſt liber.

Auarum & cupidum pro eodem hîc intelligit: & ſic Terentiana illa de regendo amore In Eunu. *conſultatio concluditur:*

12 *Here quæ res in ſe neque conſilium, neque modum*
Habet vllum, eam conſilio regere non potes.
In amore hæc omnia inſunt vitia, iniuriæ,
Suſpiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rurſum. incerta hæc ſi tu poſtules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quàm ſi des operam, vt cum ratione inſanias.

Hæc ſententia breuius ita concluditur:

Nulla res conſilio, modóq; deſtituta, cõſilio regi poteſt:
Omnis amor eſt conſilio, modóque deſtitutus:
Nullus igitur amor conſilio regi poteſt.

13 *Reliqui modi ſpeciales ſunt ex aſſumptione & complexione ſpecialibus.*

TERTIVS MODVS.

14 *Tertius modus affirmatus vſquequaque,*

ſed

ſed propoſitione tantùm vniuerſus:

Omnes COSS. *virtutis commendatione facti, rempublicam maximè tueri debent:*
Quidam ſunt COSS. *virtutis commendatione facti:*
Quidam igitur rempublicam maximè tueri debent.

15 *Nihil autem refert pro ſpeciali proprium enuntiatum ponere.*

Omnes COSS. *virtutis commendatione facti, rempublicam maximè tueri debent:*
Cicero eſt conſul virtutis commendatione factus:
Cicero igitur rempublicam acerrimè tueri debet.

» 16 *Sic de ſe Cicero, Nam cùm omnium con-* Agra. 2.
» *ſulum grauis in republica cuſtodienda cura ac*
» *diligentia debet eſſe, tum eorum maximè qui non*
» *in incunabulis, ſed in campo ſunt conſules fa-*
» *cti* 17 *Nulli populo Romano pro me maiores*
» *mei ſpopõderunt, mihi creditum eſt: à me petere*
» *quod debeo, meipſum appellare debetis: quemad-*
» *modum cùm petebam, nulli me vobis authores*
» *generis mei commendarunt: ſic ſi quid deliquero,*
» *nullæ ſunt imagines, quæ me à vobis deprecentur.*
» 18 *Quare modò vt vita ſuppetat, (quanquam*
» *ego ſum is, qui eam poßim ab iſtorum ſcelere in-*
» *ſidiiſque defendere) polliceor hoc vobis, Quiri-*
» *tes, bona fide, rempublicam vigilanti homini, non*
» *timido, diligenti, non ignauo commiſiſtis. Sic*
Ouidius breuiter,

19 *Proſpera lux oritur: linguiſq; animiſque fauete:* Faſt. 1.
Nam dicenda bono ſunt bona verba die.

Aſſump

Aſſumptio prima eſt, complexio ſecunda, propoſitio poſtrema:

Bene ſibi conſcius aduerſam fortunam fortiter ferre debet:
Euander eſt ſibi bene conſcius:
Euander igitur fortunam ferre fortiter debet.

Sic Ouidius,

Faſt.1. 20 *Cui genitrix flenti, fortuna viriliter, inquit,*
Siſte puer lachrimas, iſta ferenda tibi eſt.
Sic erat in fatis, nec te tua culpa fugauit,
Sed Deus, offenſo pulſus es vrbe Deo.
Nec meriti pœnam pateris, ſed numinis iram:
Eſt aliquid magnis crimen abeſſe malis.
Conſcia mens vt cuique ſua eſt, ita concipit intra
Pectora pro facto ſpémque metúmque ſuo.

QVARTVS MODVS.

Quartus modus ſola & propoſitione vniuerſus, & aſſumptione affirmatus:

Nemo ſobrius ſaltat:
Murena eſt ſobrius:
Murena igitur non ſaltat.

Locus eſt in defenſione Murenæ, vbi ſaltatorem appellauerat Lucium Murenam Cato,
„ 22 *Quare cùm iſta ſis authoritate, non debes*
„ *M. Cato, arripere maledictum ex triuio, aut ex*
„ *ſcurrarum aliquo conuitio, neque temerè conſu-*
„ *lem P. Romani ſaltatorem vocare: ſed conſpice-*
„ *re quibus præterea vitijs affectum eſſe neceſſe*
„ *ſit eum, cui verè iſtud obiici poſſit* 23 *Nemo*

enim

„ *enim ferè ſaltat ſobrius, niſi fortè inſanit: neque*
„ *in ſolitudine, neque in conuiuio moderato atque*
„ *honeſto: intempeſtiui conuiuij, amœni loci, multa-*
„ *rum deliciarũ comes eſt extrema ſaltatio.* 24 *Tu*
„ *mihi arripis id quod neceſſe eſt omnium vitio-*
„ *rum eſſe poſtremum: relinquis illa, quibus remo-*
„ *tis, hoc vitium omnino eſſe non poteſt. Nullum*
„ *turpe conuiuium, non amor, nõ comeſſatio, non li-*
„ *bido, non ſumptus oſtenditur:* 25 *& cùm ea non*
„ *reperiantur, quæ voluptatis nomẽ habent, quæque*
„ *vitioſa ſunt, in quo ipſam luxuriam reperire non*
„ *potes, in eo te vmbrã luxuriæ reperturum putas?*

Nullus amantis puellæ deceptor eſt laudandus:
Demophoon eſt Phyllidis puellæ deceptor:
Demophoon igitur non eſt laudandus.

Ouidius duobus diſtichis idem concluſit:

26 *Fallere credentem non eſt operoſa puellam* *In epiſt. Phyllidis.*
Gloria: ſimplicitas digna fauore fuit.
Sum decepta tuis & amans & fœmina verbis:
Dij faciant, laudis ſumma ſit iſta tuæ.

1 Diuiſio ſimplicium ſyllogiſmorum in tres ſpecies ex triplici ſimplicis diſpoſitionis varieta te ſumitur: nam ſi argumẽtum maiorem partem quæſtionis antecedit, & minorem ſequitur, prima ſpecies eſt ſyllogiſmi ſimplicis: vt,

Quod ſemper mouetur, æternum eſt:
Animus ſemper mouetur:
Animus igitur eſt æternus.

Sin argumentum vtranq; partem quæſtionis ſequitur, ſecunda ſpecies eſt: vt,

Nullum vitium eſt expetendum:
Omnis virtus eſt expetenda:
Nulla igitur virtus eſt vitium.

Si verò vtranque partem quæſtionis antecedit, tertia ſpecies appellatur: vt,

Omnis auarus eſt inſatiabilis:
Omnis auarus eſt iniuſtus:
Aliquis igitur iniuſtus eſt inſatiabilis.

Quid Ariſtoteles de arte & diuiſione ſimplicium ſyllogiſmorum?

Ariſtoteles in Elenchorũ peroratione huius artis inuentionem ſibi vendicat, De rhetoricis quidem, inquit, multa, & antiqua dicta erãt. De ſyllogiſmis verò nihil prorſus habuimus quod diceremus, antè quàm in hac propoſita exercitatione diu multúmque elaborauimus: quod quidem de ſimplicibus ſyllogiſmis duntaxat verum eſt: nihil enim de coniunctis Ariſtoteles ſcripſerat. In Analyticis prioribus hęc tria ſimplicium genera σχήματα, id eſt figuras appellauit appellatione magis geometrica, quàm dialectica: genera enim lineamentorum, vt circulus, triangulum, quadratum, figuræ propriè nominantur: quia figura eorum genus eſt. Figura autem non minus ineptè genus ſyllogiſmorum dicitur, quàm animalium aut ſtirpium.

2 Primus modus primi generis vt ordine, ita dignitate reliquorum princeps eſt: & vt iudicij naturalis luce clariſsimus, ita ad docendum maximè

ximè accommodatus,& philoſophis quàm oratoribus vſitatior:quòd illi theſes ſibi proponũt, & veritatem rerũ diligentius intuentur:hi quęſtiones ſpeciales tractant,& ſatis habent, ſi in dicendo probabilitatẽ quandam ſequuntur. Multum igitur hic primus modus diſpoſitionis ad doctrinæ ſcientiam valet,& ad cognoſcendum quid ſit, de quo agitur : quia ſententias generales & affirmatas habet : in quo tamen complexio interdum ſpecialis eſſe poterit:quia ſi quid affirmatur in genere, idem poteſt in ſpecie affirmari:vt,

Omne iuſtum eſt vtile:
Omne honeſtum eſt iuſtum: quia cõcludimus,
Omne igitur honeſtum eſt vtile,

Licebit etiam nobis concludere:

Aliquod igitur honeſtum eſt vtile.

Nec appellatur hic modus vſquequaq; vniuerſus,quòd eius partes omnes re ipſa ſint vniuerſæ,ſed quòd eſſe poſsint:antecedentes tamen duas vniuerſas ſemper eſſe oportebit in hoc primo modo.

3 Ianus diſputat de principio anni à cauſa efficiente:ſolis enim motus cauſa & mẽſura eſt temporis. atque in hoc exemplo partes ſyllogiſmi generales & vniuerſæ ſunt,licet in his nulla particula generalis cernatur:& id vſitatiſsimum eſt cùm aliâs ſæpe,tum in diſciplinis,vt detractis de oratione ſignis vniuerſalibus , ſententiæ tamen nihilominus generaliter & vniuerſè concipiantur:vt, Virtus eſt colenda,idem valet,ac ſi dixeris,Omnis virtus eſt colenda.

4 Cato diſſerit mortem ſenibus eſſe bonum, argumento ab adiunctis mortis, quòd ſenibus naturalis ſit. Propoſitio prima eſt: aſſumptio ſecũda, quæ declaratur comparatione diſsimiliũ. Complexio autem intelligitur ex quæſtione.

5 Syllogiſmos breues, & aſtrictos, & omnino ſecundum artem diſpoſitos, & nudos, & ſimplices vix doctorum & eruditorum hominum ſermo patitur. Nam & ſingulę partes ſyllogiſmi perſæpe exornantur aliis argumentis, vt clariores & euidẽtiores ad iudicandum de concluſione nobis appareant: & earum partium ordo plerunque immutatur, vt ipſa varietate gratior & iucundior ſit oratio: & partium ipſarum aliqua interdum prætermittitur: quã aut propter perſpicuitatem non eſt neceſſe addere, aut de induſtria licet prætermittere, ne dialecticã artem nimis oſtẽtare velle videamur. Perrarò igitur apud philoſophos, oratores, poetas, ſyllogiſmi nudi, & tribus quaſi verſiculis ſtrictim, & breuiter concluſi reperiuntur: quia illi argumentum dilatare, & rem de qua agitur, ornatè & magnificè exprimere volunt, & cum philoſophia eloquentiam coniungunt: exceptis tamen Stoicis aridis, & ieiunis philoſophis, qui detracto omni ornatu & ſplendore dicendi breues iſtas minutarum concluſionum formulas conſectabantur.

6 Cùm volumus dé ſcriptis & orationibus tum noſtris tum alienis prudẽter & accuratè iudicare, ſi ſyllogiſmus perfectus nõ ſit, addito eo quod deeſt: aut ſi longiore diſputatione productus, detractis amplificationibus contrahendus

eſt,& in breuiorem ſummam cõferendus:ſententiáq; ſyllogiſmi non in verbis,ſed in rebus,quæ dicuntur,ſpectanda nobis eſt: vt ſi locum illum Ciceronis examinare velis,qui eſt Philippica ſecunda, A me Cæſar pecuniam?cur potius, quàm ego ab illo? an ille ſine me vicit? an ne potuit quidem?ego ad illum belli ciuilis cauſam attuli, ego leges pernicioſas rogaui, ego arma contra conſules imperatoréſque populi Romani, cõtra ſenatum populúmque Romanum, contra deos patrios,aráſque & focos, contra patriam tuli: num ſibi ſoli vicit?Quorum facinus commune, cur non & præda communis?In hoc exemplo ſi ſententiam orationis ſpectes, ſyllogiſmum perfectum omnibus partibus inuenies:cuius cõcluſio præcedit:aſſumptio ſequitur, Antonij factis illuſtrata:propoſitio vltima eſt: quem ſyllogiſmum ſic ad artis legem reuocare poteris,

Quorum facinus eſt commune, eorum præda debet eſſe communis:
Antonij et Cæſaris ĩ bello ciuili facinus eſt cõmune:
Antonij igitur & Cæſaris in bello ciuili præda debet eſſe communis.

7 Cuiuſmodi ſunt homo, animal, ſubſtãtia: ex quibus ſyllogiſmi apud Ariſtotelem conſtruuntur:vt,

Omne animal eſt ſubſtantia:
Omnis homo eſt animal:
Omnis igitur homo eſt ſubſtantia.

Quales ſyllogiſmi tam preſſe & limatè ex tribus verbis cõpoſiti in bonis authoribus perrarò inueniuntur.

8 Secundus modus vniuerſitate par eſt ſuperiori, ſed luce doctrinæ impar: primus enim concludit affirmatè quid ſit, ſecundus quid non ſit. Clarius autem eſt oſtendere quid ſit, quàm quid non ſit. Vſum tamen ſuperiori parē obtinet, præſertim in diſputationibus philoſophorum, cùm aliquid refellunt & redarguunt: vbi quæſtiones generales negatè concluduntur. Hìc etiam complexio poteſt eſſe ſpecialis ob eam cauſam, quam paulò antè in primo modo docuimus.

9 Notandum eſt in quibuſdam relatis enuntiationibus ſententiam ſimplicis enuntiationis negatę intelligi: vt, nihil quod miſeri poſſeſſoris eſſe poſsit, bonum eſt, tantū valet, ac ſi dicas, Nihil miſeri poſſeſſoris bonum eſt.

10 Paradoxum eſt Stoicum, quòd nulla corporis aut fortunæ cōmoda ſint bona: quod probatur à repugnantibus. Propoſitio prima eſt: aſſumptio ſecunda, quæ illuſtratur enumeratione partium: concluſio vltima, in qua argumentum repetitur maioris intelligentiæ gratia.

11 Horatius Stoicè diſputat nullū auarū eſſe liberum, à repugnātibus. Complexio primo loco ponitur, aſſumptio ſecundo, propoſitio vltimo.

12 Parmeno ſeruus docet nullum amorē conſilio regi poſſe: argumentū eſt ab adiunctis amoris, quòd ſit cæcus, & expers conſilij: Propoſitio præcedit, aſſumptio incipit in verſu,

In amore hæc omnia inſunt vitia:

quæ declaratur adiūctis amoris. Complexio ad extremū eſt, quæ augetur cōparatione parium.

Ter-

13 Tertius & quartus modi tanto ſuperioribus vſitatiores ſunt, quanto frequẽtius homines de rebus ſingulis & ſpecialibus, quàm de cõmunibus & vniuerſis diſſerunt: & quemadmodum duo ſuperiores modi præcipuè conueniunt philoſophis theſes tractantibus: ita hi duo qui ſequuntur, ferè poetarum ſunt, & oratorum, qui frequentiſsimè ſibi quæſtiones finitas & ſingulares ad diſſerendum proponunt.

14 Tertius modus à primo quaſi deductus eſſe videtur, vt quicquid illic generaliter & affirmatè concluditur, hîc ſpecialiter & affirmatè concludatur: vt quod in genere probatũ eſt, probetur ſimiliter in ſpecie. Itaq; aſſumptio & complexio quæ illic generales erant, hîc in ſpeciales mutandæ ſunt: vt,

Omne iuſtum eſt vtile:
Aliquod honeſtum eſt iuſtum:
Aliquod igitur honeſtum eſt vtile.

15 Nihil intereſt ad hãc rationem diſpoſitionis pro ſpeciali proprium enuntiatũ ponere, qui modus ratiocinandi (ſicut dictum eſt) apud poetas & oratores vſitatiſsimus eſt, quòd in quæſtionibus finitis & propriis omnis eorum verſetur oratio: vt,

Magna laus eſt ſciẽtiam multis vtilem didiciſſe:
Sulpitius ſcientiam iuris multis vtilem didicit:
Sulpitio igitur magna laus eſt. Et,
Omnes poetæ ſunt ornandi:
Archias eſt poeta:
Archias igitur eſt ornandus.

Qui ſyllogiſmi licet his breuib. cõfectariis apud

Ciceronem cōprehenſi non ſint,toto tamen ſententiarum pondere ſic æſtimari debent. Martialis breuiter hoc modo concludit,

Carmina Paulus emit,recitat ſua carmina Paulus:
Nam quod emas,poſsis dicere iure tuum.

Aſſumptio prima eſt,concluſio ſecunda,propoſitio tertia. Et Ouidius in epiſtola Phyllidis,

Speraui melius,quia te meruiſſe putaui:
Quæcunque ex merito ſpes venit,æqua venit.

16 Cicero pollicetur ſe diligentē fore in tuēda republica. Argumentū ab adiunctis,quia virtutis gratia conſul factus ſit. Propoſitio ſyllogiſmi precedit,cui duplex collatio miſcetur,vna minorum,altera diſsimilium.

17 Aſſumptio ſyllogiſmi exornatur à diſsimilibus:Non ſum factus conſul cōmendatione maiorum meorum,ſed virtutis.

18 Complexio ſyllogiſmi augetur adiunctis perſonæ diſsimilitudine quadam collatis.

19 Adhortatio eſt ad bene & fauſtè comprecandum Calendis Ianuarij:argumentum ab adiunctis diei ita concluditur:

Bonus dies bona verba deſiderat:
Prima lux Ianuarij eſt bonus dies:
Prima igitur lux Ianuarij bona verba deſiderat.

20 Carmenta monet Euandrū filium, vt aduerſam exilij fortunā æquo animo ferat, ab adiūctis animi,id eſt bona cōſcientia. Complexio primū locū obtinet : aſſumptio ſecundum, quæ declaratur à diſsimilibus:propoſitio tertium.

21 Quartus modus primi generis videtur à ſecundo proficiſci,ſicut tertius à primo, aſſumptione

ptione & complexione generalibus in ſpeciales mutatis. Itaque quod ſecundo modo concluditur generaliter, ſpecialiter hîc concludi poteſt:vt,

Nullus timidus eſt liber:
Aliquis auarus eſt timidus:
Aliquis igitur auarus non eſt liber.

Nec quicquam intereſt enũtiatum proprium pro ſpeciali ponere:vt apud Martialem,

Eſſe quid hoc dicam,quòd olent tua baſia myrrham,
Quódque tibi eſt ſemper non alienus odor?
Hoc mihi ſuſpectũ eſt,quòd oles bene Poſthume,ſemper:
Poſthume,non bene olet,qui bene ſemper olet.

Syllogiſmus clarius ſic exponitur:

Nemo bene ſemper olens,bene olet:
Poſthumus eſt ſemper bene olens:
Poſthumus igitur non bene olet.

22 Quæſtio refutationis primùm ponitur, Murena non eſt ſaltator.

23 Propoſitio ſyllogiſmi confirmatur ab aduerſis:Qui ſaltator eſt,viuit in luxu & deliciis: Non eſt igitur ſobrius ſaltator.

24 Aſſumptio ſequitur:Murena eſt ſobrius: cui additur approbatio ex remotione cauſarũ, quæ Murenam ad ſaltandum inuitare poſſent: quæ ſunt, Turpe conuiuium,amor,comeſſatio, libido,ſumptus.

25 Complexio poſtrema eſt: Murena igitur non ſaltat:quæ tamen nudè nõ tractatur, ſed interpoſita collatione maiorum.

26 Phyllis apud Ouidium accuſat Demophoontem, quòd ab eo ſpreta & decepta ſit. Ar-

gumentum eſt ab adiunctis Demophoontis, & ſyllogiſmus ex ordine partium concluſus.

Hactenus de primo genere ſimpliciũ ſyllogiſmorũ, & eius quatuor rectis & legitimis modis diximus: ex quibus vitioſos modos, qui occurrent in hoc genere diſpoſitionis, etiã cognoſcere & intelligere poſſumus: quia rectum eſt index ſui & obliqui. Hæc igitur prima forma & ratio diſponendi argumenti, quod maiorem partem quæſtionis antecedit, minorem ſequitur, ex omnibus enũtiatis negantibus, aut ex omnibus ſpecialibus, aut ex propoſitione ſpeciali, aut ex aſſumptione negante vitioſe & illegitimè concludet. Quid ita? quia eiuſmodi concluſiones abhorrebunt ab arte, nec in vllum quatuor deſcriptorum modorum recident.

Quid Ariſtoteles de primo genere ſimplicium ſyllogiſmorum, & eius modis?

Principio generatim non definiuit, quid eſſet primũ genus, & eius quatuor rectos modos cõmentitiis principiis dici de omni, & dici de nullo, abecedariiſque exemplis obſcurauit, nec ſeparatim ſuis propriis definitionibus ſatis dialecticè diſtinxit. In arte ſiquidẽ tradenda vnaquęque ſpecies ſeorſum definienda, & perſpicuis exemplis illuſtranda eſt: quam doctrinæ lucem in his quatuor modis nõ adhibuit. Vitioſos autẽ modos multos annotauit, qui ex contrariarum virtutum perceptione poterant intelligi: nec artem tam prolixam & obſcuram requirebant, ex qua difficilius eſt ſyllogiſmorum vitia cognoſcere,

quàm

quàm virtutes. Illud porrò animaduertendũ eſt, quanuis ſint vitioſi & fallaces ſyllogiſmi, quos Ariſtoteles taxat, vitioſa tamen & inepta ratione ab illo fallaces oſtẽdi: ſic enim ait, Si primum medio cõueniat omni, & medium nulli extremo inſit, ratiocinatio extremorum non erit. Quamobrem? Quia in hac diſpoſitione (inquit Ariſtoteles) ex antecedentibus veris, aliâs negata, aliâs affirmata vniuerſa complexio vera efficitur: vt,

Omnis homo eſt animal:
Nullus equus eſt homo:
Ergo omnis equus eſt animal. Et,
Omnis homo eſt animal:
Nullus lapis eſt homo:
Ergo nullus lapis eſt animal.

Qui ſyllogiſmi licet incõſtantes ſint & incõſequentes, eorum tamen inconſtantia & inconſequentia nõ hac ratione improbari debuit: ſed quemadmodum ſyllogiſmus probatur conſtans & legitimus, ſi ex antecedentibus veris falſum nunquam poteſt concludere: ſic incõſtans & vitioſus iudicandus eſt, ſi quando ex veris falſum aliquid concludit. contrariorum enim contrariæ cauſæ reddendæ ſunt: Ariſtotelica autẽ probatio nullam omnino refellẽdi ſyllogiſmi vitioſi cauſam continet.

1 *Secundum genus ſimplicium ſyllogiſmorum eſt, in quo argumẽtum vtranque partem quæſtionis cõſequitur. Cuius generis ſicuti ſuperioris quatuor modi ſunt. Primus & ſecũdus, vniuerſi. Tertius & quartus, ſingulares.*

PRIMVS MODVS.

2 *Primus modus vſquequaque vniuerſus, ſed aſſumptione duntaxat affirmatus:*

Nullus naturalis hominum cibus eſt cæde & ſanguine cruentus:
Omnis eſus carniũ eſt cæde & ſanguine cruentus:
Nullus igitur eſus carnium eſt naturalis hominum cibus.

Hac concluſione Pythagoræ ratiocinatio apud Ouidium continetur. Cuius quæſtio initio ſic eſt,

Metam.15 *Parcite mortales dapibus temerare nefandis*
Corpora.

Deinde ratio propoſitionis præcedit ex enumeratione partium,

-Sunt fruges, ſunt deducentia ramos
Pondere poma ſuo, tumidæq́; in vitibus vuæ:
Sunt herbæ dulces, ſunt quæ miteſcere flamma,
Mollirique queant, nec vobis lacteus humor
Eripitur, nec mella thymi redolentia flore.

Propoſitio ſequitur,

Prodiga diuitias, alimentáque mitia tellus
Suggerit, atq; epulas ſine cæde & ſanguine præbet.

Tum alia confirmatio ex aduerſis additur,

Carne feræ ſedant ieiunia, nec tamen omnes:
Quippe equus & pecudes, armentáque gramine viuunt.
At quibus ingenium eſt immanſuetúmque, ferúmque,
Armeniæ tigres, iracundíque leones,

Cumq́;

Cumq́; lupis vrſi dapibus cum ſanguine gaudent.

Aſſumptionis ſententia proxima eſt:

Heu quàm cruentus & ſceleratus eſt eſus carnium.
Heu quantum ſcelus eſt in viſcere viſcera condi,
Congeſtóque auidum pingueſcere corpore corpus,
Alteriúſque animantem animalis viuere letho.

Complexio tandem ponitur cum iteratione argumenti & comparationis acceſsione,

Scilicet in tantis opibus, quas optima mater
Terra creat, nil te niſi triſtia mandere ſæuo
Vulnera dente iuuat, ritúſque referre Cyclopum:
Nec niſi perdideris alium, placare voracis
Et malè placati poteris ieiunia ventris.

Hæc Pythagorica monitio in hunc modũ concluſa eſt, multiſq; poſtea ornamentis illuſtrata:

Nullus animus cõturbatus, bene affectus eſt ad ratione vtendum:
Sapientis animus ita ſemper affectus eſt, vt ratione optimè vtatur:
Nunquam igitur ſapientis animus eſt perturbatus.

3 *Cicero ſyllogiſmum hunc ita conficit, Et* *Tuſcul.3.*
» *quemadmodum oculus conturbatus non eſt probè*
» *affectus ad ſuum munus fungendum, & reliquæ*
» *partes, totúmve corpus à ſtatu cùm eſt motum,*
» *deeſt officio ſuo & muneri: ſic conturbatus animus non eſt probè affectus ad exequendum mu-*
» *nus ſuum. Munus autem animi eſt ratione vti:*
» *& ſapientis animus ita ſemper affectus eſt, vt*
» *ratione optimè vtatur: nunquam igitur eſt per-*
» *turbatus.*

SECVNDVS MODVS.

4 *Secundus modus vſquequaque eſt vniuerſus, ſed propoſitione duntaxat affirmatus: vt,*

Omnes veri amici communia habent omnia:
Nulli hoc tempore communia habent omnia:
Nulli itaque hoc tempore veri ſunt amici.

Martialis hanc ratiocinationem ſic concluſit,

Lib. 6. 5 *Quòd non ſit Pylades hoc tempore, non ſit Oreſtes,*
Miraris? 6 *Pylades Marce, bibebat idem:*
Nec melior panis, turdúſve dabatur Oreſti:
Sed par atque eadem cœna duobus erat.
7 *Tu Lucrina voras, me paſcit aquoſa Peloris:*
Non minus ingenua eſt & mihi Marce, gula.
Te Cadmæa Tyros, me pinguis Gallia veſtit:
Vis te purpureum Marce, ſagatus amem?
8 *Vt præſtem Pyladem, aliquis mihi præſtet Oreſtem,*
Hoc non fit verbis, Marce, vt ameris, ama.

Quod ſpeciatim de Pylade & Oreſte dicit, de veris amicis generaliter eſt intelligendũ. Item quod de ſe & Marco, de omnibus eiuſdem temporis hominibus eſt accipiendum.

Omnis interitus eſt ſecretio partium compoſitarum:
Nullus autem animus partibus compoſitis ſecernitur:
Nullus igitur animus interit.

9 *Sic Cicero ratiocinatur: Aſſumptio prima*
Tuſc. 5. » *eſt, complexio ſecunda, propoſitio vltima, In ani-*
» *mi autem cognitione dubitare non poſſumus (niſi*
» *planè in phyſicis plũbei ſumus) quin nihil ſit ani-*

mis

„ *mis admiſſum, nihil concretum, nihil copulatum,*
„ *nihil coagmentatum, nihil duplex: quod cùm ita*
„ *ſit, certè nec ſecerni, nec diuidi, nec diſcerpi, nec*
„ *diſtrahi poteſt, nec interire igitur: eſt enim interi-*
„ *tus quaſi diſceſſus, & ſecretio ac diremptus ea-*
„ *rum partium, quæ ante interitũ iunctione aliqua*
„ *tenebantur.* 10 *Reliqui modi velut in primo ge-*
nere ſpeciales ex aſſumptione & complexione ſpecialibus efficiuntur.

TERTIVS MODVS.

11 *Tertius modus ſola & aſſumptione affirmatus, & propoſitione vniuerſus: vt apud Ouidium,*

12 *Liuor, iners vitium, mores non exit in altos:* 3. de Põto.
Vtq́ latens ima vipera ſerpit humo:
Mens tua ſublimis ſupra genus eminet ipſum,
Grandius ingenio nec tibi nomen ineſt.
Ergo alij noceant miſeris, opténtque timeri:
Tinctáque mordaci ſpicula felle gerant.
At tua ſupplicibus domus eſt aſſueta iuuandis,
In quorum numero me precor eſſe velis.

Quod breuius ita concluditur:

Nullus liuidus petit alta:
Maximus petit alta:
Maximus igitur non eſt liuidus.

13 *Nullius ſenſu carentis pars aliqua poteſt eſſe ſentiens:*
Mundi autem partes ſentientes ſunt:
Non igitur caret ſenſu mundus.

Zeno

2. de Nat. deorum.

Zeno iis verbis apud Ciceronem ita ratiocinatur. Cicero in Paradoxis ſimiliter concludit, cùm diſputat eo tempore ciuitatem non fuiſſe, cùm à Clodio eiectus eſt:

Nulla ciuitas eſt latronum congregata multitudo:
Cùm eiectus ſum Roma, fuit latronum congregata multitudo:
Cùm igitur eiectus ſum Roma, ciuitas non fuit.

» 14 *Quæ eſt enim ciuitas, ait, omníſne conuen-*
» *tus etiam ferorum & immanium? omníſne etiam*
» *fugitiuorum ac latronum congregata vnum in lo*
» *cum multitudo? Certè negabis. Nõ igitur erat tum*
» *ciuitas, cùm leges in ea nihil valebant, cùm iudi-*
» *cia iacebãt, cùm mos patrius occiderat, cùm fer-*
» *ro pulſis magiſtratibus ſenatus nomen in Repu-*
» *blica non erat: prædonũ ille concurſus & te duce*
» *latrociniũ in foro conſtitutum, & reliquiæ cõiu-*
» *rationis à Catilinæ furiis ad tuum ſcelus furo-*
» *rémque conuerſæ num ciuitas erat? Itaque pulſus*
» *ego ciuitate non ſum, quæ nulla erat.*

QVARTVS MODVS.

15 *Quartus modus ſola propoſitione & vniuerſus & affirmatus:*

Scribentes bona carmina debent eſſe læti:
Ouidius non eſt lætus:
Ouidius itaque non ſcribit bona carmina.

Hanc excuſationem de ſuis carminibus hic poeta tradidit in Triſtibus: ſed duos præterea ſyllogiſmos effecit,

Carm

16 *Carmina proueniunt animo deducta ſereno:* *Lib.1.*
Nubila ſunt ſubitis tempora noſtra malis.
Carmina ſeceſſum ſcribentis & otia quærunt:
Me mare, me venti, me fera iactat hyems.
Carminibus metus omnis abeſt: ego perditus enſem
Haſurum iugulo iam puto, iámque meo.
Hæc quoque quæ facio, iudex mirabitur æquus,
Scriptáque cum venia qualiacunque leget.

Cicero ad hunc modum argumentatur decemuiratum Rulli regnum non eſſe:

Omne regnum eſt finitum:
Decemuiratus Rulli non eſt finitus:
Decemuiratus igitur Rulli non eſt regnum.

» 17 *Verbum mihi deeſt, Quirites, cùm ego hãc* *Agra.2.*
» *poteſtatem regiam appello: ſed profectò maior*
» *eſt quædam:* 18 *nullum enim regnum fuit vnquam, quod non ſi minus iure aliquo, at regionibus tamen certis contineretur.* 19 *Hoc verò infinitum eſt, quo & regna omnia, & veſtrum imperium, quod latiſſimè patet, & ea quæ partim libera à vobis, partim etiam ignorata vobis ſunt, permiſſu legis continentur. Complexio prima eſt: propoſitio ſecunda: aſſumptio tertia.* 20 *Secundum genus ſimplicium ſyllogiſmorum numerum concluſionum primo generi parem habet, tametſi in eo nihil niſi negatum concluditur. Eſt autem minus illuſtre, minúſque naturale, quàm primum: frequenter tamen incidit.*

1 Secundum genus ſimplicis ſyllogiſmi defi-

P

nitur vbi argumentum vtranque partem quæſtionis conſequitur, maiorem in propoſitione, minorem in aſſumptione: Argumentum verò conſequitur, quando attributum eſt, & partes quæſtionis ſunt ſubiecta quædam: vt,

Omne regnum eſt reipublicæ ſalutare:
Nulla tyrannis eſt reipublicæ ſalutaris:
Nulla igitur tyrannis eſt regnum.

Argumētum *Salutare*, in propoſitione & aſſumptione attributū eſt: *Regnum* & *Tyrannis*: duæ partes quæſtionis ſubiiciuntur argumento. Huius generis concluſiones valde naturales ſunt, & vſitatæ in bonis authoribus: licet in his tamen tanta claritas & perſpicuitas non ſit, quanta in quibuſdam modis primi generis eſt: quia nunquam affirmatè concludunt, ſed ſemper negatè, ideóq; in refutationibus maximè cernuntur.

2 Primus modus poſtulat argumentum maiori parti quæſtionis diſſentaneum, & minori conſentaneum, vt iudicium de propoſita quæſtione vera faciat. & ſic Cicero ratiocinatur Paradoxo primo, Potéſtne bonum cuiquam eſſe malo? aut poteſt quiſquā in abundantia bonorū ipſe eſſe non bonus? atqui iſta omnia talia videmus, vt etiam improbi habeāt, & obſint probis: quem irrideat, ſi quis vult, plus tamen apud me vera ratio valebit, quàm vulgi opinio. In quo exēplo duo ſunt ſyllogiſmi: Primus hoc modo:

Nullum bonum homini nocere poteſt:
Diuitiæ homini nocere poſſunt:
Diuitiæ igitur non ſunt bona.

Secundus ſic:

Nul

Nullum bonum poßidetur ab improbis:
Diuitiæ poßidentur ab improbis:
Diuitiæ igitur non ſunt in bonis.

3 Cicero probat ſapientem nunquam perturbari: argumentum eſt à repugnantibus perturbationis: propoſitio præcedit, & ſimilitudine corporis declaratur: aſſumptio ſecunda: complexio tertia.

4 Secundus modus à primo differt ordine affirmationis & negationis. Illic enim propoſitio negatur,& aſſumptio affirmatur: hîc inuerſo ordine propoſitio affirmatur, & aſſumptio negâtur. in quo genere concluſionis ſumendum eſt argumentum maiori parti quæſtionis conſentaneum,& diſſentaneum minori: vt paradoxo primo, Quicquámne bonum eſt, quod nó eum, qui id habeat, meliorem facit? vt enim quiſque maximè eſt boni particeps, ita laudabilis maximè: neque eſt vllum bonum, de quo non is qui habeat, honeſtè poſsit gloriari. Quid autem eſt horum in voluptate? melioremne efficit, aut laudabiliorem? &c. Syllogiſmus ita concluſus eſt:

Omne bonum facit ſuum poſſeſſorem meliorem:
Nulla voluptas facit ſuum poſſeſſorem meliorem:
Nulla igitur voluptas bonum.

Martialis libro quinto,

Vxorem quare locupletem ducere nolim,
Quæritis? Vxori nubere nolo meæ:
Inferior matrona ſuo ſit Priſce, marito:
Non aliter fiunt fœmina virque pares.

Complexio licet ſpecialis videatur, generaliter tamen accipienda eſt. Aſſumptio ſecundo loco

ponitur: propoſitio tertio: & ſyllogiſmus preſſius fit ad hunc modum,

Omnis bona matrona debet eſſe inferior ſuo marito:
Nulla vxor locuples eſt inferior ſuo marito:
Nulla igitur vxor locuples eſt bona matrona.

5 Martialis conqueritur nullos veros amicos inueniri: argumentum eſt à repugnantibus amicitiæ, quòd nulla ſint hominum bona communia. Quæſtio primùm ponitur, quæ futura eſt complexio ſyllogiſmi.

6 Propoſitio quanuis enuntiatum videatur eſſe proprium, ſententiam tamen generalem continet: Oreſtes enim & Pylades, quæ ſingularia ſunt exempla amicorum, generatim pro omnibus veris amicis dicuntur per ſynecdochen.

7 Aſſumptio item generalis intelligitur, quia exempla ſpecialia per ſynecdochen pro generalibus ſententiis vſurpantur: vt Marcus & Martialis pro omnibus hominibus eius temporis.

8 Complexio ſyllogiſmi cum iteratione argumenti.

9 Cicero diſputat animum non interire, à definitione interitus, quæ repugnat naturæ animi.

10 Hactenus de duobus generalibus modis ſecundi generis dictum eſt, qui licet ſint varij & diuerſi, interdum tamen accidit, vt eandem quęſtionem concludant, variato duntaxat & mutato argumento: vt,

Nullus diues eget:
Omnis auarus eget:

Nullus

Nullus igitur auarus eſt diues.

Hæc concluſio eſt primi modi. Item,

Omnis diues ſua ſorte contentus eſt:

Nullus auarus eſt ſua ſorte contentus:

Nullus igitur auarus diues.

11 Tertius modus ſub primo quodammodo continetur: quia quod illic generaliter negatur, hîc ſpecialiter negari poteſt in complexione: & quod illic generaliter affirmatur in aſſumptione, hîc ſpecialiter poteſt affirmari: vt,

Nullus conturbatus bene affectus eſt ad ratione vtendum:

Aliquis ſapiens bene affectus eſt ad ratione vtendum,

Aliquis igitur ſapiens non eſt perturbatus.

In quo modo, ſicut in primo, argumentum ſumendum eſt diſſentaneum maiori parti quæſtionis, & conſentaneum minori.

12 Ouidius laudat Maximum, quòd non ſit inuidus. Argumentum à repugnantibus ſumitur: quia ſtudeat miſeris opem ferre. Propoſitio eſt in primo diſticho, quæ illuſtratur à diſsimilibus: aſſumptio in ſecundo, quæ declaratur comparatione minorum & parium. Complexio in tertio & quarto, quæ amplificatur à diſſimilibus.

13 Zeno Platonem in Timæo ſequutus negat mundum eſſe ſenſus expertem. Argumentum eſt à repugnantibus: hæc enim repugnant, mundi partes ſentientes eſſe, & mundum non ſentire.

14 Cicero Stoicè diſputat aduerſus Clodiũ, à quo contumelioſè fuerat appellatus exul, ſe

non fuiſſe pulſum ciuitate. Argumentum eſt à repugnantibus ciuitatis. Propoſitio præcedit, aſſumptio ſequitur iuncta complexioni, quæ exornatur ex factis Clodianorum: tum demum cõplexio ſeparatim ſubiicitur, & iteratur.

15 Quartus modus ex ſecundo deduci poteſt, ſi aſſumptionem & complexionem, quæ illic vniuerſæ ſunt, in ſpeciales mutaueris: vbi argumentum ſimiliter eligendum eſt maiori parti conſentaneum, & diſſentaneum minori, ſi ad complexionem veram peruenire velis. Cicero in Paradoxis, Neſcis exilium ſcelerum eſſe pœnam? meum autem illud iter ob res præclariſſimas à me geſtas eſſe ſuſceptum? Syllogiſmus talis eſt:

Omne exilium eſt pœna peccati:
Ciceronis diſceſſus ex Vrbe non fuit pœna peccati:
Ciceronis igitur diſceſſus non fuit exilium.

16 Ouidius apud Getas exul negat ſe poſſe ſcribere bonos verſus. Argumentum à tribus adiunctis boni poëtæ, quæ ſunt lætitia, ſolitudo & vacuitas perturbationis: quæ ſeparatim diſpoſita tres efficiunt ſyllogiſmos vnius & eiuſdem complexionis.

17 Cicero ad conflandã inuidiam Rullo tribuno plebis, diſputat decemuiratum, quem lege Agraria inſtituit, non eſſe regnum, ſed poteſtatem regno multò maiorem & iniquiorem. Argumentum eſt ab adiunctis regni: complexio præcedit cum quadam correctione eius, quod antè dixerat. Dat præterea poteſtatem verbo prætoriam, re vera regiam,

18 Prop

18 Propoſitio ſententiam habet huius affirmationis: Omne regnum eſt finitum: & ſæpe accidit, vt in enuntiatis duæ negationes reddāt & exprimant affirmationem.

19 Aſſumptio declaratur ſubiectione aliquot partium, id eſt rerum, quas Rullus decemuirorum poteſtati & libidini permittit.

20 Secundum genus ſimplicium ſyllogiſmorum tribus modis comparatur cum primo, vt ſimile, quia vtrunque quaternos modos habet: vt impar, quia ſecundum minus ſit illuſtre, quàm primum: illuſtre dico non veritate partium, ſed claritate diſpoſitionis, vt diſsimile, quia primum genus & affirmatè & negatè, ſecundum negatè tantùm concludit.

Quid Ariſtoteles de ſecundo genere ſimplicium ſyllogiſmorum, & eius modis?

Ariſtoteles, quaſi lucem oderit, paribus tenebris confundit ſecundum genus, atque primum definitio generalis ſecundi generis nulla eſt, cuius prætermiſsione grauiter in artibus tradendis peccatur: & cũ quatuor recti modi quatuor definitionibus diſtinguendi & explicandi eſſent: duos tamen generales vna, & duos ſpeciales altera definitione ſimul inuoluit, eóſque obſcuriſsimis abecedariarum notarum exemplis obruit. De vitiis quæ ſunt virtutibus oppoſita, ſimilis eſt probationis error: nam tametſi ea vitia ſunt, vitioſa tamen ratione ab Ariſtotele damnantur, quòd videlicet antecedentibus veris & conceſſis modò affirmationem, modò negationem ve-

ram concludant. Hæc enim inconſequentiæ cauſa non eſt in ſyllogiſmo, ſed ſi antecedentibus veris falſum concludat, aut in exemplo propoſito, aut in aliquo ſimili, tunc fallax & inconſequens iudicatur. Syllogiſmus enim eſt certa & conſtans regula explorandæ veritatis, quæ docet ex duabus partibus veris iudicatis tertiam veram iudicare: quare ſi contrariorum contrariæ cauſæ ſunt, ſyllogiſmus fallax & inconſequens ob eam cauſam dicetur, quòd ex duobus veris tertium falſum efficiat. Illud præterea in Ariſtoteleis præceptis ridiculum eſt, quòd Ariſtoteles ſyllogiſmos ſecundæ figuræ per ſyllogiſmos primę probari putat oportere: exempli gratia, ſi per primum modum ſecundi generis ita concluſeris:

Nullus timidus eſt liber:
Omnis ſapiens eſt liber:
Nullus igitur ſapiens eſt timidus.

Propoſitionis partibus ſuũ locum ſibi inuicem cedentibus, & ordine tranſpoſitis fiet ſecundus modus primi generis:

Nullus liber eſt timidus:
Omnis ſapiens eſt liber:
Nullus igitur ſapiens eſt timidus.

Hoc, inquam, genus reductionis totum ridiculum & ineptum eſt, quia omnis ſyllogiſmus, cuiuſcunque figuræ ſit, ſuapte natura multò clarior eſt ipſa conuerſione, per quam in alium ſyllogiſmum tranſmutatur: nec vllam aliam probationẽ ſyllogiſmus requirit, quàm vt aptè definiatur, & exemplis idoneis illuſtretur.

1 *Tertium genus reliquum eſt è ſimplicibus, in quo argumentum vtranque partem quæſtionis antecedit. Modos autem plures habet, quàm ſuperiora genera, omnes tamen ſpecialis & ſingularis complexionis. Sex autem ſunt.*

PRIMVS MODVS.

Primus modus vſquequaque affirmatus, ſed propoſitione & aſſumptione dũtaxat vniuerſus:

Omnes tyranni ſunt improbi:
Omnes tyranni ſunt locupletes:
Aliquis igitur locuples eſt improbus.

SECVNDVS MODVS.

Secundus modus, aſſumptione duntaxat affirmatus, propoſitione autem & aſſumptione vniuerſus

Nulli reges ſunt improbi:
Omnes reges ſunt locupletes:
Aliquis igitur locuples non eſt improbus.

Reliqui quatuor modi vnam tantùm partem generalem habent.

TERTIVS MODVS.

Tertius modus eſt vſquequaque affirmatus, ſed aſſumptione tantùm vniuerſus:

Aliquis tyrannus eſt improbus:
Omnis tyrannus eſt locuples:
Aliquis igitur locuples eſt improbus.

QVARTVS MODVS.

Quartus modus eſt vſquaque affirmatus, ſed propoſitione tantùm vniuerſus:

Omnis tyrannus eſt improbus:
Aliquis tyrannus eſt locuples:
Aliquis igitur locuples eſt improbus.

QVINTVS MODVS.

Quintus modus eſt ſola aſſumptione & vniuerſus & affirmatus:

Aliquis rex non eſt improbus:
Omnis rex eſt locuples:
Aliquis igitur locuples non eſt improbus.

SEXTVS MODVS.

Sextus modus eſt ſola & propoſitione vniuerſus, & aſſumptione affirmatus:

Nullus rex eſt improbus:
Aliquis rex eſt locuples:
Aliquis igitur locuples non eſt improbus.

2 *Concluſiones huius poſtremi generis ſunt* Tuſc. 5. *admodum infrequentes. Locus eſt apud Ciceronem, ſed parum acutè cõcluſus,* 3 *Iam verò qui* „ *poteſt vir bonus non ad id quod laudabile ſit, o-* „ *mnia referre, quæ agit, quæ ſentit? refert autem* „ *omnia ad beatè viuendum: beata igitur vita lau-* „ *dabilis. Sic autem rectè conformaretur primo* „ *modo:*

Vir bonus eſt laudabilis:
Vir bonus eſt beatus:
Beatus igitur eſt laudabilis.

Specialiter tamen duntaxat concludi iſtud poteſt:

Beatus igitur aliquis eſt laudabilis.

Et

Et ſecundo de finibus his verbis:

4 Qui in ſummo malo eſt, iſte cum in eo eſt non eſt beatus:

Sapiens autem ſemper beatus eſt, & eſt aliquando in dolore:

Non eſt igitur ſummum malum dolor.

1 *In hoc tertio genere illud eſt notabile, quòd eandem quæſtionem tribus modis, primo, tertio, quarto affirmatam, item ſecundo, quinto, ſexto negatam concludere liceat.*

1 Tertium genus ſimplicium ſyllogiſmorũ definitur, in quo argumentum vtranque partem quæſtionis antecedit, maiorem in propoſitione, minorem in aſſumptione: quod tum accidit, cùm argumentum vtrobique ſubiectum eſt, & extrema quæſtionis attributa ſunt: vt,

Omnis philoſophus eſt laudandus:

Omnis philoſophus eſt ſtudioſus ſapientiæ:

Aliquis igitur ſtudioſus ſapientiæ eſt laudandus.

Quæ tertia ratio diſponendi argumenti, licet amplitudine lucis à duobus ſuperioribus generibus vincatur, eſt tamẽ per ſe inſignis: & perſpicua, & naturalis, & legitima: vt ſi dixeris,

Tota Roma eſt in Europa:

Tota Roma eſt in Italia:

Ergo aliquid Italiæ eſt in Europa.

Hic ſyllogiſmus non eſt tam perſpicuus & illuſtris, quàm ſuperiores ſyllogiſmi primi & ſecũdi generis: ſed tamen ſua luce & perſpicuitate clarus eſt, & per ſe firmus & conſtans, vt nemo dubitare debeat, quin ſi argumẽtum hac lege & via

via diſponatur, antecedẽtibus partibus veris & conceſsis cõcluſio vera & indubitata ſequatur. Omnis enim ſyllogiſmus eſt diſpoſitio perſpicua & naturalis, ſed vt in ſtellis, ſic in generibus ſyllogiſmorum ſunt quidam claritatis gradus, vt ſyllogiſmus tertij generis ſit clarus, ſecundi clarior, primi clariſsimus. vnuſquiſque tamen ſua naturali perſpicuitate contentus.

2 Syllogiſmi tertij generis perrari ſunt: & tamen ſi quis argumentum hac ratione diſponat, rectè & legitimè diſponet, nec vnquam falli poterit: & quanuis tales ſyllogiſmi ab vſu & ſenſu communi paulò remotiores videantur, nihilominus tamen conſtantes ſunt, & incidere poſſunt, & ſolent.

3 Cicero concludit beatum virum eſſe laudabilem, quia bonus ſit: in quo exẽplo quædam veſtigia ſunt primi modi tertij generis.

4 Hic ſyllogiſmus preſsius ita concluditur per ſecundum modum:

Nullus ſapiẽs & beatus vnquã eſt in ſummo malo:
Omnis ſapiens & beatus aliquando eſt in dolore:
Aliquis igitur dolor nõ eſt ſummum bonũ malum.

5 Illud etiam notabile eſt, omnes ſex modos poſſe ad duos reuocari: vt primus ſit vſquequaque affrmatus, & vtraque parte antecedente, vel altera tantùm vniuerſus: hæc enim definitio primum, tertium & quartum modos continet: ſecundus ſola aſſumptione affirmatus, & vtraque parte antecedente, vel altera tantum vniuerſus. Hæc enim definitio complectitur ſecundum, quintum, & ſextum modos: qui tamen per partes

tes latius diducti melius & facilius intelliguntur.

Quid Ariſtoteles de tertio genere ſimplicium ſyllogiſmorum & eius modis?

Idem facit Ariſtoteles, quod in ſuperioribus generibus: definitionem generis tacitus pręterit, & eius modos pari confuſione permiſcet, probationes autem Ariſtotelicæ, quibus ſyllogiſmi tertiæ figuræ probantur, inutiles ſunt: quanuis enim in hoc genere lux ipſa cõcluſionis tam perſpicua & illuſtris nõ ſit, quàm in prædictis aliis, perſpicuitatem tamen ſuam naturalem habet, qua ſyllogiſmus firmus & conſtans iudicatur: nec vlla alia eget probatione, quàm vt rectè & clarè à dialectico huius artis doctore definiatur, & exemplis illuſtretur: & conuerſio ipſa enuntiationum, per quam ſyllogiſmus tertiæ figuræ ad primam reducitur, non magis clara & perſpicua eſt, quàm ſyllogiſmus ipſe, qui per conuerſionem reducitur & demonſtratur: & ſi quis aut ignorantia aut proteruitate aliqua ſyllogiſmum tertij generis non probet, eadem vel ignorantia, vel proteruitate ad improbandos ſyllogiſmos primi generis abuti poterit. In refutatione autem vitioſorũ modorum idem error Ariſtotelicus eſt: quanuis enim fallaces ſint & incon ſequentes, argumento tamen inepto & alieno fallaces eſſe probantur.

1 *In omni autem ſimplicium ſyllogiſmorum genere ex omnibus proprijs enuntiationibus concludere*

dere poſſumus, vno tantùm ex præſcriptis legibus obſeruato, vt affirmatio negatióque ad rationem diſpoſitionis expoſitæ conueniant. Ita duo duntaxat erunt in vnoquoque genere modi proprij atque in primo.

PRIMVS MODVS.

Octauius eſt hæres à Cæſare relictus:
Tu es Octauius:
Tu igitur es hæres à Cæſare relictus.

SECVNDVS MODVS.

Antonius non eſt filius Cæſaris:
Tu es Antonius:
Tu non es igitur filius Cæſaris.

SECVNDI GENERIS primus modus.

Ageſilaus non eſt pictus ab Apelle:
Alexander eſt pictus ab Apelle:
Non eſt igitur Alexander Ageſilaus.

SECVNDVS MODVS.

Cæſar patriam oppreſsit:
Pompeius non oppreſsit patriam:
Pompeius igitur non fuit Cæſar.

TERTII GENERIS primus modus.

Cicero eſt parens patriæ:
Cicero eſt parens eloquentiæ:
Aliquis itaque parens eloquentiæ eſt parens patriæ.

SECVNDVS MODVS.

Catilina non eſt iuſtus:
Catilina eſt Romanus:
Aliquis igitur Romanus non eſt iuſtus.

1 Hactenus doctrina ſimplicium ſyllogiſmorum per genera & ſpecies expoſita eſt:in quibus definiendis maximè habita eſt ratio enuntiatorum communium, quæ non tantùm affirmatione & negatione,ſed etiam quantitate generali & ſpeciali differrent : quæ definitiones quoniam non omni ex parte conuenire poſſunt enuntiatis propriis, quia nulla quantitate generali vel ſpeciali afficiuntur,idcirco de his breuis admonitio ad extremum ponitur, vt enuntiata propria ad normam artis expoſitæ per omnia genera diſponamus,habita duntaxat ratione affirmationis & negationis:itaq; in primo genere duo tantùm modi ſunt: primus interdum vſquequaque proprius & affirmatus:vt,

Alexander fuit filius Philippi:
Tu es Alexander:
Tu es igitur filius Philippi.

Interdum ſola propoſitione proprius:vt,

Romulus fuit conditor Romæ:
Aliquis filius Martis fuit hic Romulus:
Aliquis igitur filius Martis fuit conditor Romæ.

Secundus vſquequaque proprius,& ſola aſſumptione affirmatus:vt,

Antonius non eſt filius Cæſaris:
Tu es Antonius:
Tu non es igitur filius Cæſaris.

Secundum genus, vbi argumentum vtranque partem quæſtionis ſequitur, ſimiliter duos tantum modos habet.Primus eſt vſquequaque proprius,& ſola aſſumptione affirmatus:vt,

Alexan

Alexander non eſt victus à Pompeio:
Mithridates victus eſt à Pompeio:
Mithridates igitur non eſt Alexander.

Secundus vſquequaque proprius, & ſola propoſitione affirmatus: vt,

Alexander vicit Aſiam:
Iulius Cæſar non vicit Aſiam:
Iulius igitur Cæſar non fuit Alexander.

Tertium genus, in quo argumentum vtranque partem quæſtionis antecedit, item duos tantùm modos habet. Primus modus vel vſquequaque, vel vtraque tantum parte antecedente proprius & affirmatus: vt,

Cato fuit iuſtus:
Cato fuit Vticenſis dictus:
Vticenſis igitur fuit iuſtus. Et,
Romulus fuit conditor Romæ:
Romulus fuit filius Martis:
Aliquis igitur filius Martis fuit conditor Romæ.

Secundus ſola aſſumptione affirmatus: vt,

Catilina non eſt iuſtus:
Catilina eſt Romanus:
Aliquis igitur Romanus non eſt iuſtus.

Quid Ariſtoteles de ſyllogiſmis proprijs?

Ariſtoteles capite ſexto libri primi priorum Analyticorum cùm ſyllogiſmos ſimplices tertiæ figuræ per expoſitionem probat, aliquam dat ſignificationem ſyllogiſmorũ propriorum, ſed obſcuriſsimam & leuiſsimam: quia non docet enuntiata propria communi lege & arte ſimplicium

cium ſyllogiſmorum concludi: ſed velut aliud agens ſyllogiſmum communem ſpecialibus exemplis declarat: vt,

Omnis homo ſentit:
Omnis homo eſt animal rationale:
Aliquod igitur animal rationale ſentit.

Hic ſyllogiſmus per expoſitionem ſic demonſtratur:

Socrates ſentit:
Socrates eſt animal rationale:
Aliquod igitur animal rationale ſentit.

Sed Ariſtoteles, vt dixi, non id agit, vt doceat ſyllogiſmum ex propriis enuntiatis fieri,& com muni arte ſyllogiſmorum conformari: ſed caſu aliquo in idipſum incidit, quod tamen neque animaduertit, neque docuit: præſertim cùm in hac arte, quam tradit & profitetur, partes quæſtionis communes, & argumentum item commune quod cum partibus diſponatur, inueniri, & ſumi oportere iubeat.

1 *Ac de ſyllogiſmis ſimplicibus. Coniuncti deinceps ſunt explicandi. Coniunctum autem ſyllogiſmum dico, cuius propoſitio diſpoſitum habet cum vtraque parte quæſtionis argumentum.*

2 *Genera duo ſunt, connexus & diſiunctus.*

3 *Connexus ſyllogiſmus à propoſitione connexa nominatur. Cuius modi duo ſunt.*

PRIMVS MODVS.

4 *Primus modus retinet antecedens, vt conſequens retineat.*

5 *Si dij ſunt, diuinatio eſt:*
Sunt autem dij:
Eſt ergo diuinatio.

2. de Diui. *Cicero his verbis concludit diuinationem eſſe.*
de Seneſt. *Cicero rurſum, ſed vberius:* 6 *O miſerum ſenem,*
„ *qui mortem cõtemnendam eſſe in tam longa æta-*
„ *te non viderit: quæ aut planè negligenda eſt, ſi o-*
„ *mnino extinguit animum, aut etiam optanda, ſi*
„ *aliquò eum deducit, vbi ſit futurus æternus. At-*
„ *qui tertium certè nihil inueniri poteſt. Quid igi-*
„ *tur timeam, ſi aut non miſer poſt mortem, aut*
„ *beatus etiam futurus ſum? Breuius & clarius*
ita conclude:

Si mors extinguit animum, negligenda eſt: ſi æter-
num relinquit, optanda:
Atqui vel extinguit, vel æternum relinquit:
Eſt igitur aut negligenda, aut optanda.

Dido apud Virgilium:

Aeneid. 4. 7 *Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quicquam*
Dulce meum, miſerere domus labentis, & iſtam
Oro, ſi quis adhuc precibus locus, exue mentem:
Te propter Libycæ gentes, Nomadúmque tyranni
Odere, infenſi Tyrij, te propter eundem
Extinctus pudor, & qua ſola ſydera adibam,
Fama prior: cui me moribundam deſeris hoſpes?

Catil. 1. 8 *Aliquando verò non retinetur idẽ, ſed plus*
„ *aſſumitur. Cicero,* 9 *Si te parentes timerent, at-*
„ *que odiſſent tui, neque illos vlla ratione placare*
„ *poßis, vt opinor, ab eorum oculis aliquò conce-*
der

„ *deres. Nunc te patria(quæ communis eſt omnium*
„ *noſtrum parens)odit ac metuit, & iandiu de te*
„ *nihil iudicat,niſi de parricidio ſuo cogitare, hu-*
„ *ius tu neque authoritatem verebere, neque iudi-*
„ *cium ſequére, neque vim pertimeſces?*

SECVNDVS MODVS.

10 *Secundus modus connexus tollit conſequens, vt tollat antecedens. Cicero in Lucullo his verbis:*

11 *Si Vlli rei ſapiens aſſentietur Vſquam, aliquando etiam opinabitur:*
Nunquam autem opinabitur:
Nulli igitur rei aſſentietur.

Et Ouidius,

12 *Si ſaperem, doctas odiſſem iure ſorores,* 1.Triſt.
Numina cultori pernicioſa ſuo:
At nunc tanta meo comes eſt inſania morbo,
Saxa memor refero rurſus ad icta pedem.

13 *Aliquando non tollitur nominatim conſequentis aſſeueratio, ſed hypotheſis diſſentanea ponitur, quod eodem concluſionis genere tenetur.*
„ *Cicero in Antonium,* 14 *Si conſul Antonius, fu-* Philip.3.
„ *ſtuarium meruerunt legiones quæ conſulem reli-*
„ *querunt: ſceleratus Cæſar, Brutus, nefarius, qui*
„ *contra conſulem priuato conſilio exercitus com-*
„ *parauerunt: ſin autem militibus exquirendi ſunt*
„ *honores noui propter eorum diuinum atque im-*
„ *mortale meritum, ducibus autem nec referri qui-*
„ *dem poteſt gratia, quis eſt qui eum non hoſtem*

„ *exiſtimet, quem qui armis perſequuntur, con-*
„ *ſeruatores reipublicæ iudicantur? Idem in alia oratione breuius:*

Philip. 4. *Si conſul Antonius, Brutus hoſtis:*
Si conſeruator reipublicæ Brutus, hoſtis Antonius.

15 *Omnium porrò ſyllogiſmorum & ſimplicium & coniunctorum nullus eſt his duobus connexis in omni diſputationis genere neq; frequentior, neque familiarior.* 16 *Aliquando autem ſecundum hos cõnexorum ſyllogiſmorum modos, ſimpliciter tamen, non coniunctè cõcluditur, cùm non idem vel aſſumatur, vel tollatur: ſed ex generali ſpeciale. Sic Catullus ad Lesbiam ſecundum primi connexi modum:*

Si quicquam cupidóq;, optantíq; obtigit vnquam, &
Inſperanti, hoc eſt gratum animo proprié.
Quare hoc eſt gratum, nobis quoque charius auro,
Quòd te reſtituis Lesbia, mi cupido,
Reſtituis cupido, atque inſperanti ipſa refers te
Nobis: ô lucem candidiore nota.
Quis me vno viuit fælicior? aut magis hac quid
Optandum vita, dicere quis poterit?

Quod breuius concluſum, facilius intelligetur iſto modo:

Si quicquam cupido obtigit, verè gratum eſt:
Lesbia Catullo cupido obtigit:
Eſt igitur Lesbia grata Catullo.

Atque eodem modo cæteris de rebus licet concludere.

Si

Si quicquam eſt iuſtum, idem eſt vtile:
Quicquid verò eſt honeſtum, iuſtum eſt:
Quicquid igitur eſt honeſtum, eſt vtile.

Item,

Si quid homo eſt, animal eſt.
Socrates homo eſt:
Socrates igitur animal eſt.

Qua ratione in ſecundi connexi reliquo modo concludi conſtanter & dialecticè poteſt.

EXEMPLVM SECVNDI modi.

Si quicquam homo eſt, animal eſt:
Lapis non eſt animal:
Lapis igitur homo non eſt.

1 Tranſitus eſt à ſimplici ſyllogiſmo ad coniunctum, qui nõ ſic appellatur à cõiunctis enuntiatis, ſicut antea diximus, ſed à cõiuncta diſpoſitione argumenti cum tota quæſtione. In hoc enim genere concluſionis propoſitio continet argumentum diſpoſitum cũ vtraque parte quæſtionis, quod non fit in ſyllogiſmo ſimplici. Nec verò prætereundum illud eſt, eandem quæſtionem vtroque genere ſyllogiſmorum poſſe concludi, idémque argumentum modò ſimpliciter, modò coniunctè diſponi: vt,

Omne laudabile eſt honeſtum:
Omne bonum eſt laudabile:
Omne igitur bonum eſt honeſtum.

Syllogiſmus ſimplex eſt, qui ex eodem argumento & quæſtione in coniunctum mutatur, hoc modo:

Si omne bonum eſt laudabile, omne bonum eſt honeſtum:

At omne bonum eſt laudabile:

Omne igitur bonum eſt honeſtum.

Itaque nobis licet ſyllogiſmos ſimplices in coniunctos, viciſsímque coniunctos in ſimplices conuertere.

Quid Ariſtoteles de definitione ſyllogiſmi coniuncti?

Nihil.

2 Syllogiſmi coniuncti duo ſunt genera, ſyllogiſmus connexus & diſiunctus, quæ vt natura & ratione ſic arte & præceptis variis ſeparantur & diſtinguuntur: quibus continetur omnis ratio argumenti coniunctè diſponēdi: nec vlla præterea alia ars conſtans & ſtabilis inueniri aut tradi ab homine dialectico poteſt.

Quid Ariſtoteles de diuiſione ſyllogiſmi coniuncti?

Nihil.

3 Cōnexus ſyllogiſmus à propoſitione connexa dicitur, vel ab ea, quæ vim habet connexionis: vt ſi dixeris:

Quando homo currit, mouetur:

Atqui homo currit:

Ergo homo mouetur.

Primum illud relatum tantum valet, ac ſi dixeris: Si homo currit, mouetur. Itaque vt virtutem & efficaciam, ſic artem & doctrinam connexæ propoſitionis ſequitur: nec aliam normam deſiderat. Illud verò notandum eſt, non omne connexum

nexum enuntiatum ſyllogiſmo connexo conuenire: ſed id tantùm, quod affirmat: ex connexa ſiquidem negatione nullus fit connexus ſillogiſmus ſtabilis & conſtans: quia talis negatio ſignificat nullam eſſe ſtabilem partium coniunctionem, & idcirco nihil inde ad concludendum aſſumi poſſe: vt,

Nam ſi homo eſt particeps rationis, cælum eſt ſurſum.

Hæ duæ partes nulla neceſſaria conditione inter ſe cohærent, vt ipſa negatio etiam indicat.

4 Primus modus connexus retinet in aſſumptione antecedentem partem connexæ propoſitionis, id eſt affirmat, ſi affirmata fuerat: vel negat, ſi negata fuerat: & retinet conſequentem partem eiuſdem propoſitionis in complexione, & talem qualis erat, ſeruat, affirmatam, ſi affirmabatur, vel negatam, ſi negabatur: vt,

Si homo eſt particeps rationis, dialecticus eſt:
Sed homo eſt particeps rationis:
Homo igitur dialecticus eſt. Vel,
Si homo non eſt expers rationis, bellua non eſt:
Atqui homo non eſt expers rationis:
Homo igitur bellua non eſt.

Illic antecedentis & conſequentis affirmatio, hîc negatio retinetur: & exemplum de affirmatione eſt paradoxo quarto, Familiariſsimus tuus Cornificius de te priuilegium tulit, vt ſi in opertum bonæ deæ acceſsiſſes, exulares: at te id etiam feciſſe gloriari ſoles: quòmodo igitur tot legibus eiectus in exilium exulis nomẽ non perhorreſcis? Exemplum de negatione partiũ eſt apud

Martialem libro quinto,

Eſſe nihil dicis quicquid petis, improbe Cinna.
Si nil Cinna petis, nil tibi Cinna nego.

5 Stoici concludunt eſſe aliquam diuinationem & præſagitionem rerum futurarum: argumētum eſt à cauſis, id eſt diis, qui diuinationem nobis impertiuntur.

6 Cato diſputat mortem ſenibus eſſe contemnendã: argumētum eſt ab effectis mortis: quęſtio primùm ponitur: propoſitio connexa ſequitur duplex & geminata: tum aſſumptio: poſtrema eſt propoſitæ quæſtionis concluſio.

7 Dido precatur Æneam, ne Carthagine diſcedat: argumentum eſt ab illius factis, & bene meritis in Æneam. Propoſitio continetur tribus primis verſibus: aſſumptio tribus proximis, quæ illuſtratur adiunctis meritorũ, quæ ſunt odium propinquorum, amiſsio pudoris & famæ: connexio eſt in poſtremo verſu.

8 Cùm plus aſſumitur, quàm erat in antecedente parte propoſitionis poſitum, ſyllogiſmus etiam conſtans efficitur: quia in tali amplificatione maius ipſum cõtinet in ſe vim minoris: vt,

Si mihi bona fortunæ largitus eſſes, me tibi plurimum debere faterer:
At virtutem & ſapientiam, quæ eſt opibus omnibus melior, tribuiſti:
Quanto igitur magis tibi obſtrictus ſum?

9 Cicero hortatur Catilinam, vt exeat ex vrbe: argumentum eſt à minori ad maius. Propoſitio ſyllogiſmi prima eſt: aſſumptio ſecunda: quæ plus aſſumit, quàm poſitum erat in prima parte propoſ

propoſitionis: complexio poſtrema.

10 Secundus modus cōnexus tollit in aſſumptione conſequentem partem propoſitionis, vt tollat in complexione antecedentem. tollere autem hîc appello contradictionem partis ponere, vel propriam vel ſpecialem, ſiue vtrique parti propoſitionis connexæ contradicere contradictione propria vel ſpeciali, conſequenti parti in aſſumptione, & antecedenti in complexione: vt,

Si Plato fuit indoctus, non eſt rectè philoſophatus:
Sed Plato rectè philoſophatus eſt:
Non fuit igitur indoctus Plato. Et,
Si omnis exercitatio eſt vtilis, nullus ludus fugiendus eſt:
Sed aliquis ludus eſt fugiendus:
Aliqua igitur exercitatio non eſt vtilis.

Contradictionē verò generalem excipere oportet, in qua hic ſecundus modus captioſe concluderet: vt,

Si omne animal eſt, omnis homo eſt:
Sed nullus homo eſt:
Ergo nullum eſt animal.

Hic ſyllogiſmus eſt inconſequens: quia veris antecedentibus falſum concludit.

11 Cicero confirmat Academicam ἐποχὴν, id eſt retentionem & cohibitionem aſſenſus, à paribus.

12 Ouidius negat ſe eſſe bene cōſultum, à factis ſuis: quia colit muſas, à quibus læſus eſt. Propoſitio eſt in duobus primis verſibus: complexio in tertio: aſſumptio in quarto. Syllogiſmus

apertius ita concluditur:

Si ſaperem, odiſſem muſas:
Sed non odi muſas:
Non igitur ſapiens ſum.

13 In connexis ſyllogiſmis, ſicut in ſimplicibus, ſententiæ magis ſpectandæ ſunt: & ad diſpoſitionis normam legémque referendæ: vt in hoc ſecundo modo connexo licet interdum conſequens nominatim non tollatur, re tamen & ſenſu tollitur. Ciceronis exemplum breuius ita concludetur:

Si conſul Antonius, Cæſar, Brutus, & eorum milites ſunt ſcelerati:
Si non ſunt ſcelerati:
Non eſt conſul Antonius.

Secunda hypotheſis prima parte continet aſſumptionem ex remotione conſequentis, & ſecunda parte complexionem ex remotione antecedentis. Tale eſt in oratione pro Rabirio:

Si interfici Saturninum nefas fuit, arma ſumpta eſſe contra Saturninum ſine ſcelere nõ poſſunt:
Si arma iure ſumpta concedis,
Interfectum iure concedas neceſſe eſt.

14 Cicero concludit Marcum Antonium, qui Mutinæ Brutum obſidebat, eſſe hoſtem reipublicæ. Argumẽtum eſt à diſsimilibus: propoſitio præcedit: aſſumptio & complexio comprehenduntur in ſecunda hypotheſi.

15 Duo modi connexi vſum maximum habent in communi ſermonis conſuetudine, multóque frequentius occurrũt, quàm reliquorum generum ſyllogiſmi: tum quia nullum ferè genus

nus ſit argumenti, quod non aptè tractari his duobus modis poſſe videatur: tum quòd pleraque argumenta, quæ ſyllogiſmos ſimplices fugiunt, facilius hac coniuncta diſpoſitione explicantur, vt comparationes parium, maiorum, minorum, ſimilium, & diſsimilium, notatio, coniugatio, & alia permulta. Illud autem communiter de duobus connexis annotandum eſt, nec antecedens, nec conſequens interdum nominatim retineri aut tolli, ſed breuitatis cauſa in aſſumptione & complexione ad retinendum vel tollendum formulas quaſdam adhiberi: cuiuſmodi ſunt, (*Hoc autem*) (*Illud igitur*) vel, (*Primũ verum*) (*Verum igitur & postremum*) vel, (*Non illud* (*Neque hoc igitur*) vel, (*Secundum falſum*) (*Igitur & primũ*) quales ſyllogiſmos Stoici λογοτρόπους appellabant, vt ait Diogenes in vita Zenonis: & Cicero in Officiis ita diſputat, Idipſum ſi ita eſt, certè violare alterum naturæ lege prohibemur: verum autem primũ: verum igitur & extremũ.

16 Admonitio eſt de connexa propoſitione, quæ interdum efficit ſyllogiſmum ſimplicem, non coniunctum: quia illic argumentum ſimpliciter diſponitur, non coniunctè: vt in exemplo Catulli, in quo prædicat ſibi gratam Lesbiam contigiſſe, argumentum eſt à cauſis: & ſyllogiſmus ſimplex tertij modi primi generis: cuius propoſitio connexa eſt in primo diſticho: complexio & aſſumptio ſimul ſunt in reliquis tribus. Illud etiam notabile eſt, ſyllogiſmum ſimplicem ex omnibus connexis partibus fieri poſſe: vt,

Si virtus omnis laudabilis eſt, expetenda eſt:

Si omnis

Si omnis iuſtitia eſt virtus, laudabilis eſt:
Ergo ſi omnis iuſtitia eſt virtus, expetenda eſt.

Hæc connexio concluditur primo modo primi generis ſimplicium ſyllogiſmorum.

Quid Ariſtoteles de connexis ſyllogiſmis

Nullam artem de his expoſuit in organo dialectico, quam Theophraſtus & Eudemus poſtea ſcriptis prodiderunt ſuis: ac tantum abeſt, vt hoſce modos Ariſtoteles ſyllogiſmos eſſe crediderit, vt interdum argumenta nominet: velut ſecundo topico locus eſt cõtradictionis ex inuerſione conſequentium: vt,

Si homo, animal:
Non animal:
Non homo.

Quem ſyllogiſmum eſſe non putat Ariſtoteles, ſed duntaxat argumenti locum.

1 *Diſiunctus ſyllogiſmus reſtat, id eſt cuius propoſitio diſiuncta eſt: modi eius duo ſunt.*

PRIMVS MODVS.

2 *Primus modus tollit vnum, vt retineat quod reliquum eſt:*

Cæſaris interfectores homicidæ ſunt, aut vindices libertatis:
Non ſunt autem homicidæ:
Sunt igitur vindices libertatis.

Cicero hoc ſyllogiſmo concludit Brutum, Caſ-
Philip. 2. *ſium, cæteróſque tyrannoctonos vindices eſſe li-*
„ *bertatis,* 3 *Nunquámne intelliges ſtatuendum ti-*
„ *bi eſſe vtrum illi, qui iſtam rem geſſerunt, homi-*
cidæ

„ *cidæ ſint, an vindices libertatis? Attende enim*
„ *pauliſper, cogitationémq; ſobrij hominis ad pun-*
„ *ctum temporis ſuſcipe, & ego qui ſum illorum, vt*
„ *ipſe fateor, familiaris, vt à te arguor, ſocius, ne-*
„ *go quicquam eſſe medium: confiteor eos niſi libe-*
„ *ratores Pop. Rom. conſeruatoréſq; Reip. ſint, plus*
„ *quàm ſicarios, plus quàm homicidas, plus quàm*
„ *parricidas eſſe: ſiquidẽ eſt atrocius patriæ parẽ-*
„ *tem, quàm ſuum occidere.* 4 *Tu homo ſapiens*
„ *& conſiderate quid dicis? Si parricidæ, cur ho-*
„ *noris cauſa à te ſunt, & in hoc ordine, & ad po-*
„ *pulum Rom. ſemper appellati? Cur Marcus Bru-*
„ *tus te referente legibus eſt ſolutus, ſi ab vrbe*
„ *plus quàm decem dies abſuiſſet? Cur ludi Apol-*
„ *linares incredibili Marci Bruti honore celebrati?*
„ *Cur prouinciæ Caſſio & Bruto datæ? Cur quæſto-*
„ *res additi? Cur legatorum numerus additus? At-*
„ *que hæc acta per te: non igitur homicidæ.* 5 *Sequi-*
„ *tur vt liberatores tuo iudicio ſint, quandoquidem*
„ *tertium nihil poteſt eſſe. Sic Ouidius de Ponto,*

6 *Aut ego me fallo, nimiáque cupidine lædor:* Lib. 2.
Aut ſpes exilij commodioris erit.
Nam minus & minus eſt facies in imagine triſtis,
Viſáq; ſunt dictis annuere ora meis.
Vera precor fiant timidæ præſagia mentis:
Iuſtáq; quamuis eſt, ſit minor ira Dei.

Intelligitur apertius hoc modo:

Aut me fallo, aut exilio leuabor:
Non me autem fallo:

Leuab

Leuabor igitur exilio.

7 *In diſiuncta propoſitione nihil intereſt plura duobus proponantur: eadem enim tollendi eſt retinendíq; ratio.* Cicero, 8 *Atqui videmus hæc in rerum natura tria fuiſſe, vt aut cum Saturnino eſſet, aut cum bonis, aut lateret: latere mortis erat inſtar turpiſsimæ: cum Saturnino eſſe, furoris & ſceleris: virtus & honeſtas & pudor cum conſulibus eſſe cogebat.*

Pro Rab. Perd.

SECVNDVS MODVS.

9 *Secundus modus diſiunctus retinet vnum, vt tollat reliquum.* 10 *Firmus tantùm eſt, cùm omnes propoſitionis partes affirmantur.*

Sic Iuno de Turno ad Iouem, cùm orat vt eum conſeruet,

Aene. 10.

11 *-quid ſi quod voce grauaris,*
Mente dares, atque hæc Turno rata vita maneret?
Nunc manet inſontem grauis exitus, aut ego veri
Vana feror: quod vt ô potius formidine falſa
Ludar, & in melius tua qui potes orſa reflectas.

Pro Cluē.

Cicero, 12 *Sed cum eſſet hæc illi propoſita conditio, vt aut iuſtè piéq; accuſaret, aut acerbè, indignéq; moreretur: accuſare quoquo modo poſſet, quàm illo modo emori maluit. Diſiuncti vis explicatior ſic erit:*

Aut accuſandum, aut moriendum:
Sed accuſandum:
Non igitur moriendum.

Ouidius,

13 *Nam*

13 *Nam quòd te iactas Alcmena matre creatum,* 9. Meta.
Iuppiter aut falſus pater eſt, aut crimine verus:
Matris adulterio patrem petis: elige fictum
Eſſe Iouem malis, an te per dedecus ortum.

Cicero vtriuſque diſiuncti vim proponit pro
,, *Cluentio, Vnum quidem (ait) certè, nemo erit tam*
,, *iniquus Cluentio, qui mihi non concedat, ſi conſtet*
,, *corruptum illud eſſe iudiciũ, aut ab Habito, aut*
,, *ab Oppianico eſſe corruptum. Si doceo nõ ab Ha-*
,, *bito, vinco ab Oppianico. Si oſtendo ab Oppiani-*
,, *co, purgo Habitum. Primus igitur ſyllogiſmus*
,, *ſic eſſet:*

Iudicium aut ab Habito, aut ab Oppianico eſt corruptum:
Non eſt autem ab Habito corruptum:
Eſt igitur ab Oppianico.

Secundus ſic:

Iudicium aut ab Habito, aut ab Oppianico eſt corruptum:
Eſt autem ab Oppianico corruptum:
Non igitur ab Habito.

COPVLATA CONCLVSIO.

14 *Secundo diſiuncto ſimilis eſt negantia copulatæ pronuntiationis, in qua tantùm vnum retinere licet, vt quod reliquum eſt tollatur:*

Non & dies & nox eſt:
Dies autem eſt:
Non igitur nox eſt.

1 Diſiunctus ſyllogiſmus eſt coniunctus ex propoſitione diſiuncta conſtans: quæ vt vera ſit,

conſtans & neceſſaria debet eſſe: vt ſi duas partes diſiunctione coniungat, neceſſaria repugnantia coniungat: vt ſimul veræ eſſe non poſsint, nec plus vna vera ſit: ſecus diſiunctio falſa iudicatur: vnde quæſtio vera iudicari non poteſt: vt ſi dixeris: Aut dies eſt, aut nox: hæc diſiunctio vera fuerit, quia conſtat ex repugnãtibus, quorum ſi vnum verum eſt, alterum falſum protinus fuerit. Si verò dixeris: Aut homo diſputat, aut cælum mouetur, diſiũctio falſa eſt: quia partes eius ambæ ſimul veræ ſunt.

2 Primus modus diſiunctus tollit in aſſumptione vnam aut plures partes diſiunctæ propoſitionis, id eſt contradictionem aſſumit, vt quod reliquum eſt, retineat in complexione. Idque maximè naturale eſt, vt ſi vera diſiunctio res diſiunctiſsimas & maximè repugnantes continet, quæ nunquam in eodem conſentiunt, earum vna aut pluribus ſublatis in aſſumptione, quę ſuperſunt, retineantur in ipſa complexione. nihil autem intereſt ad conſtantiam ſyllogiſmi, vtram partem tollas aut retineas, antecedentem an conſequentem, quoniam vtrouis modo fiat, eadẽ manebit ratio concludendi: vt,

Aut dies, aut nox:
Non autem dies:
Nox igitur. Vel,
Aut dies, aut nox:
Non autem nox:
Dies igitur.

In quibus verò diſiunctis vtraque pars contradictionis includitur, ad tollendam vnam nõ debemus

bemus nominatim contradictionem eius aſſumere:ſed remotionē iſtam ſignificamus quibuſdam particulis & formulis loquendi:vt,

Aut Cicero fuit eloquens, aut Cicero non fuit eloquens.

Ad tollendum conſequens,& retinendum antecedens ſic loquimur, (*Non autem illud*) (*Hoc igitur*) vel,(*Illud autem falſum*) (*Hoc igitur verum*) vel, (*Poſtremum autem falſum*) (*Verum igitur primum.*)

3 Argumentum Ciceronis de Caſsio & Bruto ſumitur à repugnantibus. Propoſitio ſyllogiſmi diſiuncta præcedit: Cæſaris interfectores aut homicidę ſunt,aut vindices libertatis:cuius vis confirmatur collatione minorum.

4 Aſſumptio tollit priorem partem diſiūctæ propoſitionis:Cæſaris interfectores nó ſunt homicidæ:quod probatur teſtimonio & facto Antonij,populíque Ro.

5 Complexio ſequitur,in qua retinetur altera pars diſiunctæ propoſitionis: Cæſaris igitur interfectores ſunt vindices libertatis. Talis eſt ſyllogiſmus apud Terentium in Hecyra,

Segreganda à me mater eſt Phidippe aut Philumena.

Aſſumptio ſequitur ex remotione prioris partis,

Nunc me pietas matris potius cōmodum ſuadet ſequi.

Complexio paulò pòſt additur,in qua retinetur altera pars diſiunctionis,

Illi exopto, vt reliquam vitam exigat
Cum eo viro, qui me ſit fortunatior:
Quandoquidem illam à me diſtrahit neceſſitas.

Cicero item ſecunda Agraria hoc diſiūcto modo ratiocinatur, Omnia ſunt eiuſmodi, Quirites, vt ea qui habeat ſine veſtris ſuffragiis,aut rex

non referendus,aut priuatus furioſus eſſe videatur. Perſpicite quanta poteſtas permittitur, non priuatorum inſaniam, ſed intolerantiam regis eſſe dicetis:in quo exemplo tollitur ſecũdum, vt retineatur primum.

6 Ouidius ſperat cómodiorem exilij locum à præſagiis, quæ ſunt ex genere teſtimoniorum. Propoſitio præcedit: *Aut ego me fallo, aut leuabor exilio:* aſſumptio ſequitur in ſecundo diſticho, vbi tollitur primum membrum diſiunctionis: *At ego me non fallo:* ídque declaratur à præſagiis. Complexio eſt in tertio diſticho cum quadam optatione.

7 In diſiuncta propoſitione ſi partes duabus plures ſint,licebit vel vnam tollere, vt reliquas retineas:vt,

Equus aut eſt planta, aut homo, aut beſtia:
Non eſt autem planta:
Eſt igitur equus homo vel beſtia.

Vel omnes tollere,præter vnam:vt,

Equus aut eſt planta, aut homo aut beſtia.
Non eſt autem planta, neque homo:
Eſt igitur equus beſtia.

Idque duntaxat eſt in hoc modo obſeruandũ, vt diſiuncti enuntiati partes,quæ in aſſumptione non tollentur,retineantur in complexione.

8 Cicero concludit Caium Rabiriũ debuiſſe in armis eſſe cum Caio Mario & Lucio Valerio conſulibus: Argumentum eſt à repugnantibus. Propoſitio diſiucta eſt trium partium, quarum duæ in aſſumptione tolluntur, & tertia in complexione retinetur.

Secun

9 Secũdus modus diſiunctus retinet in aſſum ptione partem diſiunctionis, vt in complexione reliquam partem tollat: qui licet minus frequens & vſitatus ſit, quàm primus, incidit tamen aliquando· vt apud Terentium,

Vis amare, vis potiri, vis quod des illi, effici,
Tuũ eſſe in potiundo periculũ non vis: haud ſtultè ſapis:
Siquidem id ſapere eſt, velle te id quod non poteſt contingere: aut
Hæc illis habenda ſunt, aut cũ his illa amittenda ſunt:
Harum duarum conditionum vtram malis, vide.

10 Si diſiunctæ propoſitionis pars altera vel vtraque negetur, ſyllogiſmus in hoc genere firmus & conſtans non erit: quia in quibuſdã exemplis reperietur inconſequens: vt,

Aut decem poterunt, aut vnus non poterit:
At decem poterunt:
Vnus igitur poterit.

Propoſitione & aſſumptione veris cõplexio falſa ſequitur: quod eſt cõtra regulã ſyllogiſmi.

11 Exemplũ Virgilij breuius ita cõcluditur:

Aut periculum impendet Turno, aut ego fallor:
At ego fallor:
Non igitur periculum impendet Turno.

Summa petitionis eſt in duobus primis verſibus: propoſitio diſiuncta in tertio: aſſumptio in quarto: complexio in quinto.

12 Cicero purgat Cluentium, quòd Oppianicum vitricum ſuum accuſaſſet veneficij. Argumentum eſt ex repugnantibus: ſyllogiſmus diſiunctus ſecundi modi.

13 Achelous deus apud Ouidium de Deia-

nyra virgine pulcherrima cum Hercule contendit & altercatur, vt hanc habeat: vbi irridet Herculeum genus à Ioue. Argumentum ſic diſponitur:

Aut Iupiter eſt verus pater Herculis, aut falſus:
Verus autem pater eſt:
Non igitur falſus.

Vnde conſtat Herculem turpi adulterio Iouis eſſe creatum.

14 Secundum modum diſiunctum copulatio negans imitatur: quæ ſi vera eſt, indicat partes ſimul veras eſſe non poſſe: quare ſi vnam retineas, altera rectè tolletur: vt,

Non & albus homo eſt, & niger:
Eſt autem albus:
Non igitur niger.

Si verò vnam tollas, vt altera retineatur, vitioſe concludes: vt,

Non & albus homo eſt, & niger:
Non eſt autem albus:
Eſt igitur niger.

Hic ſyllogiſmus vitioſus eſt, & incóſequens, quia antecedentibus veris complexio falſa efficitur: & quanuis in contrariis, quæ medio carent, hic error non appareat, non tamen id fit ratione diſpoſitionis, ſed propter naturam cótrariorum, quorum ſi vnum abſit, alterũ protinus adeſſe neceſſe ſit: vt,

Non & dies & nox:
Non eſt autem dies:
Nox igitur eſt.

Hic ſyllogiſmus non eſt cóſtans, quia in aliis exem

exemplis, ſi talem diſpoſitionem ſequare, interdum errabis, vt antè docuimus. Cicero tamen in Topicis hunc modum probat, Septimus modus ait,

Non & hoc & illud:
Non autem hoc:
Illud igitur.

Sed Cicero fallitur, vt conſtat exemplo:

Equus non & homo eſt & lapis:
Equus autem non eſt homo:
Equus igitur eſt lapis.

Quid Ariſtoteles de ſyllogiſmo diſiuncto, & eius duobus modis?

Nihil in organo dialectico præcepit, & hanc doctrinam quaſi ignoraret, aut nullam eſſe putaret, intactam reliquit: totámque, vt paucis dicam, coniunctorum ſyllogiſmorum artem prætermiſit.

DE ENTHYMEMATE.

1 *Syllogiſmorum ſpecies & modi præterea nulli ſunt. Nomina tamen quædam reſtant explicanda, quæ nouas argumentationis & ſyllogiſmi ſpecies ſignificare vulgò exiſtimantur: Enthymema, Inductio, Exemplum, Dilemma, Sorites: de enthymemate, facilius eſt expedire.* 2 *Syllogiſmus in hominũ ſermone perrarò partibus omnibus abſoluitur, aliàs propoſitio deeſt, aliàs aſſumptio. Id cùm ſit, enthymema nominatur: ſyllogiſmus quippe truncatus & imperfectus. Vtrũq; vno exemplo demonſtrare poſſumus,* 3 *At ſpe-*

Cice.de Seneƈt. ,, *rat adoleſcẽs diu ſe victurum,quod ſperare idem*
,, *ſenex non poteſt. Inſipienter ſperat. Quid enim*
,, *eſt ſtultius,quàm incerta pro certis habere, falſa*
,, *pro veris? 4 Senex nec quod ſperet habet. At*
,, *eſt eo meliore conditione,quàm adoleſcens: cùm*
,, *id quod ille ſperat,hic aſſequutus ſit. Ille vult diu*
,, *viuere,hic diu vixit. In prima prolepſi deeſt aſſumptio, in ſecunda propoſitio: quibus additis ſyllogiſmos ita perfice.*

Primum ſic:

Incerta pro certis habere,falſa pro veris,ſtultitia ſumma eſt:

Adoleſcens ſperans ſe diu victurum,habet incerta pro certis,falſa pro veris:

Adoleſcenti igitur ſperare ſe diu victurum ſumma ſtultitia eſt.

Secundum ſic:

Qui aſſequutus eſt, meliore eſt conditione, quàm qui ſperat:

Senex aſſequutus eſt longam vitam, quam ſperat adoleſcens:

Senex igitur eo meliore eſt cõditione quàm adoleſcens.

Tot autem enthymematum ſpecies ſunt, quot ſyllogiſmorum: imò duplo plures. In vnoquoque enim cõcluſionum & ſimplicium & coniunctarum modo detracta vel propoſitione, vel aſſumptione fit enthymema.

INDVCTIO.

5 *Inductio non eſt argumentationis nomen,*
ſed

ſed argumẽti ex diſtributionis loco ſumpti. Nam cum partes enumerantur ad concludendũ totum, inductio vocatur: vt apud Ouidium,

6 *Materiámque tuis triſtem virtutibus imple,* 4. Triſt.
Ardua per præceps gloria vadit iter.
Hectora quis noſſet, fœlix ſi Troia fuiſſet?
Publica virtutis per mala facta via eſt.
Ars tua Tiphy iacet, ſi non ſit in æquore fluctus:
Si valeant homines, ars tua Phœbe iacet.
Quæ latet, ínque bonis ceſſat non cognita rebus,
Apparet virtus, arguitúrque malis.

EXEMPLVM.

7 *Exemplum item nomen eſt argumenti, non argumentationis, & ferè ſpecies eſt rerum, de quibus agitur: & hoc ſolo differt ab inductione, quòd inductio aut omnes, aut complures partes colligit. Exemplum vnam tantum ſumit, vt ſi tan tummodo dixiſſet Ouidius,* 4. Triſt.

Materiámque tuis triſtem virtutibus imple:
Ardua per præceps gloria vadit iter.
Hectora quis noſſet, fœlix ſi Troia fuiſſet?
Publica virtutis per mala facta via eſt.

Nihil igitur ad iudicium inductio & exemplum pertinent, ſed ad inuentionis locum de partibus.

DILEMMA.

8 *Dilẽma ſimiliter argumẽti nomen ex diſſentaneis aſſumpti ſignificat, & ferè propoſitio eſt ſyllogiſmi ſine aſſumptiõe, quale eſt illud* 9 *Protagoræ aduerſus Euathlum pro dimidio promiſſæ*

mercedis pretio litigātis, quod perſoluturus erat Euathlus, cùm primùm cauſam aliquam egiſſet, obtinuiſſétque. Ita cùm ſpe fallendi præceptoris ad forum tardius accederet, ſic eſt eum Protagoras aggreſſus, Diſce (inquit) Euathle adoleſcens, vtroque id fore modo vti reddas, quod peto, ſiue contra te pronuntiatum erit, ſiue pro te. Nam ſi contra te lis data erit, merces mihi ex ſententia debebitur, quia ego vicero: ſin verò ſecundum te iudicatum erit, merces mihi ex pacto debebitur, quia tu viceris. Ad ea reſpondit Euathlus, Potui (inquit) huic tuæ tam ancipiti captioni iiſſe obuiam, ſi verba non ipſe facerem, ſed alio patrono vterer. Sed mihi in iſta victoria proludium eſt, cùm te non in cauſa tantùm, ſed in argumento quoque iſto vinco. Diſce igitur tu quoq; magiſter ſapientiſſime, vtroque modo fieri vti non reddam quod petis, ſiue contra me pronuntiatum fuerit, ſiue pro me. Nam ſi iudices pro mea cauſa ſenſerint, nihil tibi ex ſentētia debebitur, quia ego vicero: ſin contra me pronuntiauerint, nihil tibi ex pacto debebo, quia ego non vicero. Hæc Gellius. Quæſtio igitur nuda ſtatuatur hoc modo: An quicquid pronūtiauerint iudices, debeat Euathlus. Syllogiſmi ex propoſitis dilēmatis duo ita perficientur.

Primus hoc modo:

Si pronuntiatum erit contra te, debebis ex ſententia: ſi ſecundum te, ex pacto: Sed

Sed hoc, aut illud:
Debebis igitur.

Secundus hoc modo:

Si iudices ſenſerint pro me nihil ex ſententia: ſi contra, nihil ex pacto debebo:
At hoc, aut illud:
Nihil igitur debebo.

Ita vides dilemma propoſitionem eſſe ſyllogiſmi, cuius vis intelligitur planius aſſumptione & concluſione additis, ſed captiuncula eſt interpoſita, quæ pacti voluntate & æquitate interpretanda eſt, non verbis diſtinguenda. Martialis breuius eſt dilemma ad Domitianum, cùm petit ius trium natorum,

10 *Hæc, ſi diſplicui, fuerint ſolatia nobis:* Lib.2.
Hæc fuerint nobis præmia, ſi placui.

Adde huic propoſitioni aſſumptionem,

Sed hoc, aut illud:

Tum conclude,

Quare ſolatia erunt, vel præmia, quæ dabis.

SORITES.

11 *Sorites ſyllogiſmus ferè plenus eſt, ſed aſſumptio ſæpe præponitur, & pronuntiationes variæ interiectæ commiſcentur. Ita in vnum ſoritem multi ſæpe ſunt incluſi ſyllogiſmi. Atque hoc genus ideo lubricum eſt & periculoſum, quia in hac gradationis continuatione non ſatis cohærentia interdum copulantur. Dum enim minutatim & gradatim aliquid additur, & paula*

tim congeſtis granis aceruus efficitur, captioſiſſima tela texitur ad illaqueandum ſimplices, & imperitos irretiendum. Sed facilè retexetur, ſi ad ſyllogiſmi leges membratim referatur. Quemadmodum Lucullus apud Ciceronem ſoritem Academicum perpēdit, quem primùm hoc modo pro-
» *ponit,* 12 *Sic enim, ait, aſcenditis: ſi tale viſum*
» *obiectū à deo dormienti, vt probabile ſit, cur non*
» *etiam vt valde veriſimile? cur nō demum vt dif-*
» *ficulter à vero internoſcatur? deinde vt ne inter-*
» *noſcatur quidem? poſtremò vt nihil inter hoc &*
» *illud interſit? Deinde ita retexit reſoluítque,*
» 13 *Huc ſi perueneris, ait, me tibi primū quodq;*
» *concedente, meum vitium fuerit, ſi ipſe tua ſpon-*
» *te proceſſeris, tuum. Quis enim tibi dederit aut*
» *omnia deum poſſe, aut ita facturū eſſe, ſi poſſit?*
» *quomodo autem ſumis, vt ſi quid cui ſimile eſſe*
» *poſſit, ſequatur etiā vt difficulter internoſci poſ-*
» *ſit? deinde vt ne vix noſci quidē? poſtremò vt ea-*
» *dem ſint, vt ſi lupi canibus ſimiles, eoſdem dices*
» *ad extremum. Horatius,*

Lib. 3. car. 14 *Damnoſa quid non imminuit dies?*
Aetas parentum peior auis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitioſiorem.

15 *Sorites aliquādo concludit apertius, vt ter-*
» *tio Officiorum apud Ciceronem, Atque ſi etiam*
» *hoc natura præſcribit, vt homo homini, quicūque*
ſit,

ſit, ob eam ipſam cauſam, quòd is homo ſit, cōſultum velit: neceſſe eſt ſecundum eandem naturam omnium vtilitatem eſſe communem. Quod ſi ita eſt, vna continemur omnes & eadem lege naturæ: idque ipſum ſi ita eſt, certè violare alterū lege naturæ prohibemur: Verum autem primum: Verum igitur & extremum.

1 Dialectici & rhetores pręter ſyllogiſmum multas alias argumētationis ſpecies faciūt, vt enthymema, inductionē, exemplū, dilemma, ſoritē: quæ tamē dialecticæ argumentationes, id eſt, firmę & cōſtantes non ſunt: quia per eas nihil conſtanter ad iudicandū concludi poteſt: ſed enthymema ſyllogiſmus eſt trūcatus, qui ſi perficitur, nō alia arte, quàm prius expoſita perficitur: Inductio & exemplū nomina ſunt argumenti potius quàm argumētationis, & ad locū diuiſionis pertinēt: Dilemma item argumentū eſt, & ſępe propoſitio cuiuſdā futuri ſyllogiſmi: Sorites verò ſi ſyllogiſmus eſt implicatus, nullis nouis præceptis & decretis indiget: ſi verò ſyllogiſmus non eſt, neq; argumētatio dici poteſt: vnde cōſtat pręter ſyllogiſmū nullā eſſe argumēti dialecticè & legitimè diſponēdi regulā. verùm ne homines eius artis ignari authoritate rhetorū & dialecticorū fallātur, de his quinq; nominibus admonēdi gratia aliquid poſt ſyllogiſmi doctrinā dicēdū fuit.

2 Syllogiſmi in hominum ſermone raro perfecti inueniuntur duabus de cauſis, & quia non ſemper neceſſe eſt pleno vti ſyllogiſmo, cū propoſitio vel aſſūptio ſit clarior, quàm vt exprimi debeat:

debeat:& quia ſæpe difficile eſt tam accuratè, támque ſubtiliter ad artis normam argumētari: nec niſi ſummis & excellētibus ingeniis hęc perfectè concludendi vis & facultas conceditur.

3 Cato apud Ciceronē confirmat adoleſcētis ſpem de longiore vita vanam & ſtultam eſſe,ab adiunctis. Enthymema eſt ex complexione & propoſitione,quibus ſi aſſumptio addatur, ſyllogiſmus erit ſimplex primi modi primi generis.

4 Cato diſputat ſenem eſſe feliciorem adoleſcente,ab adiunctis vtriuſque: enthymema eſt ex complexione & aſſumptione,quibus ſi addatur propoſitio, ſyllogiſmus erit ſimplex primi modi primi generis.

Quid rhetores & Ariſtoteles de Enthymemate?

Enthymema Fabius commentum & cōmentationem interpretatur:quod, vt ipſe ait, triplicem habet intellectum: vnum,quo omnia mente concepta ſignificat,de quo nūc non loquemur: alterum,quo ſententiam cum ratione, tertium, quo certam quandam argumēti concluſionem ex conſequentibus,vel repugnantibus,quæ habet propoſitionem,coniunctámque ei protinus probationem:qualis eſt pro Ligario,Cauſa tum dubia,quòd erat aliquid in vtraque parte,quod probari poſſet:nunc etiam melior ea iudicanda eſt,quam dij adiuuerūt.habet enim rationem & propoſitionem,non autē concluſionē,vt ait Fabius:quo in loco ignoratiōe dialecticę vehemēter errat:in hoc enim exēplo duo ſunt enthymemata:

mata,in quibus non concluſiones, ſed propoſitiones deſiderantur, vnde ſyllogiſmi duo fieri poſſunt. Primus ſic:

Cauſa vtraque parte probabilis eſt dubia:
Contentio Pompeÿ & Cæſaris erat cauſa vtraque parte probabilis:
Hæc igitur erat cauſa dubia.

Secundus ſic:

Cauſa quam dij adiuuant, melior eſt:
Contentio Cæſaris fuit à dÿs adiuta:
Hæc igitur melior erat.

In enthymemate autem rhetorũ, quod à repugnantibus vocatur, plerunque aſſumptionis & complexionis ſententia latet: vt,

Eam quam nihil accuſas, damnas,

Tantum valet, ac ſi dicas,

Mulierem non accuſas:
Damnare igitur non debes.

Cui ſi propoſitio addatur,

Quæ nihil accuſatur, damnanda non eſt,

Syllogiſmus perfectus erit, & abſolutus.

Ariſtoteles capite viceſimoſeptimo libri ſecũdi priorũ Analyticorũ, Enthymema, inquit, ſyllogiſmus eſt imperfectus ex probabilibus & ſignis: in qua definitione duo poſtrema vitioſe redundant: quia tam ex neceſſariis quàm probabilibus, & tam ex falſis quàm veris enthymema fit: nec intereſt ad intelligentiam enthymematis ex quo argumento fiat, ſed hoc duntaxat præcipiẽdum eſt, quod Ariſtoteles ibidem præcipit, ex omni ſyllogiſmo detractione partis enthymema, itémque ex omni enthymemate adiunctio-

ne partis, quæ deeſt, ſyllogiſmum fieri.

5 Inductio argumētum eſt, cùm ex omnibus, aut multis partibus totũ affirmatè aut negatè demōſtratur: ſubiicitúrq; loco diſtributiōis, vnde ſunt partes & totum. Itaq; malè & vitioſe inductio numeratur inter ſpecies argumentationis, præſertim cùm nullam ſignificet argumenti legitimè diſponendi conſtantem certámque regulam, ſed ſimpliciter argumentum quoddam diuiſionis à partibus ad totum.

6 Ouidius ad cōſolandam vxorē ſuā diſputat virtutis laudē in rebus arduis verſari: argumētũ eſt ab exēplis ſpecialibus, vnde totũ cōcluditur:

Virtus militis in rebus arduis excellit:
Itémque virtus nautæ, & virtus medici:
Virtus igitur in rebus arduis excellit.

Quid Ariſtoteles de inductione?

Ariſtoteles primo Topico ἐπαγωγὴν, id eſt inductionē definit progreſsionem à rebus ſpecialibus ad concluſionem rei vniuerſę deductam: vt,

Si optimus eſt gubernator, qui eſt eruditus:
Si auriga optimus, qui eruditus:
In omni re is optimus, qui eruditus.

Quod exemplũ potius argumenti ſpecies eſt, ex enumeratione partium, quàm diſpoſitionis: & ſi hoc argumentũ legitimè diſponatur, nō alia arte, quàm ſyllogiſmi diſponetur: vt ſi dixeris,

Omnis homo ſentit:
Et omnis beſtia ſentit:
Ergo omne animal ſentit.

Addita aſſumptione, *omne animal eſt homo vel beſtia,*

beſtia, ſyllogiſmus erit abſolutus. Nec audiẽdus eſt Ariſtoteles, qui in Analyticis prioribus capite viceſimotertio libri ſecundi inductionẽ diſtinguit à ſyllogiſmo: quòd hic maius extremũ de minore per mediũ, illa maius extremũ de medio per minus concludit. nam ſi medij nomine argumentum intelligit, idem argumentũ quod in inductione ſumitur, medium & argumẽtum ſyllogiſmi poteſt eſſe. ſin autẽ mediũ vocat quod inter ſuperius & inferius interiectum eſt in vno & eodem ordine categoriæ, vehementer errat Ariſtoteles, quia in hoc ſyllogiſmo,

Socrates eſt homo,
Socrates eſt ſubſtantia,
Ergo quædam ſubſtantia eſt homo:

Argumẽtum (*Socrates*) inter hominem & ſubſtantiam hoc modo medium nõ eſt. Quare Ariſtoteles nõ ſatis verè, nec ſatis aptè inductionem à ſyllogiſmo diſtinguit.

7 Exemplũ nomen eſt argumẽti aliâs ex diuiſione ſumpti, vt cùm ſpeciale eſt: aliâs ex loco comparationis, cùm par, aut maius, aut minus, aut ſimile, aut diſsimile ad diſputãdum ſumitur: quemadmodum ſuperiore libro docuimus.

Quid Ariſtoteles de exemplo?

Ariſtoteles παράδειγμα, id eſt exẽplum argumẽtatiõis ſpeciẽ facit, & definit his verbis, cùm extremũ ineſſe medio demõſtratur per aliquid tertio ſimile: quæ definitio coarguit exẽplũ potius argumentũ eſſe aut probationẽ propoſitionis, q̃ argumẽtationis ſpeciẽ: vt ſi velis argumẽtari,

Bellum

Bellum contra finitimos eſt malum:

Et hanc propoſitionem confirmes exemplo: vt,

Bellum Thebanorũ contra Phocenſes finitimos malum fuit.

Syllogiſmus addita aſſumptione & complexione apud Ariſtotelem ita perficitur:

Bellum Athenienſium áduerſus Thebanos eſt bellum aduerſus finitimos:

Bellum igitur Athenienſium aduerſus Thebanos malum eſt.

Vides itaq; in hoc Ariſtotelico exemplo ſyllogiſmum ſimplicẽ eſſe & perfectũ, cuius propoſitio probatur exẽplo ſingulari, nec præter ſyllogiſmũ vllam aliam eſſe ſpeciẽ argumẽtationis.

8 Dilemma dicitur ab aliis ſyllogiſmus cornutus, ab aliis argumentũ res diſſentaneas complectens, & ex vtraq; parte contraria capiens aduerſariũ: quaſi gemina & duplicata captio quoquò te verteris, cõſtringens: quale illud eſt Varronis Academico primo, vbi diſputat non eſſe Latinè philoſophandum, Cùm viderem, inquit, philoſophiam Græcis literis diligentiſsimè explicatam, exiſtimaui ſi qui de noſtris eius ſtudio tenerentur, ſi eſſent Græcis literis eruditi, Græca potius quàm noſtra lecturos: ſin à Græcorum artibus & diſciplinis abhorrerent, ne hæc quidem curaturos, quæ ſine eruditiõe Græca intelligi nõ poſſunt: itaque ea ſcribere nolui, quæ nec indocti intelligere poſſent, nec docti legere curarẽt. quod dilẽma Cicero retorſit in Varronẽ his verbis, Imò verò & Latina legẽt, qui Gręca non poterũt, & qui Gręca poterũt, nõ contẽnent ſua.

Protag

9 Protagoras Abderites docuit in Græcia plus quàm quadraginta annis, vt ait Plato in Menone:primúſque mercedem docendæ ſapientiæ petiit, & centum minas à ſingulis diſcipulis exigebat:ab hoc Euathlus decem millibus denariorum artem dicēdi didiciſſe dicitur, vt ait Fabius cap.1.lib.3.cuius pecuniæ dimidium pactus erat ſe perſoluturum, cùm primùm cauſam aliquam in foro egiſſet, & viciſſet: quod cùm tardius faceret, Protagoras eum in iudicium vocauit, in eúmque dilemma contorſit, in quem Euathlus aliud dilemma etiam repentè retorſit. vide Gellium cap. 10. lib. 5.

10 Martialis petit à Domitiano ius trium liberorum, vt cùm aliquid viritim diſtribuetur, portionem pro tribus liberis accipiat:argumentum eſt à diſſentaneis, quæ ſunt adiuncta partiū quæſtionis. Syllogiſmi connexi primi propoſitio ſola eſt, quæ continet dilemma.

11 Σωρείτης à Græcis nominatur ἀπὸ τοῦ σωροῦ, id eſt ab aceruo, & congerie multarum rerum, ex quibus efficitur. Cicero libro ſecundo de Diuinatione acerualem interpretatur, Quemadmodum, inquit, Soriti reſiſtas? quem ſi neceſſe ſit, Latino verbo liceat acerualem appellare: ſed nihil opus eſt: vt enim ipſa philoſophia, & multa verba Græcorum, ſic Sorites ſatis Latino ſermone tritus eſt. Hoc argumentandi genere Zeno & Chryſippus maximè delectati ſunt, quòd & inſidiis captioſum, & probationum, quæ ſumuntur, numero pugnax & forte videretur: vnde Perſius ſatyra ſexta ait,

Rem duplica:feci:iam triplex, iam mihi quartò:
Iam decies redit in rugam:depinge vbi ſiſtam
Inuentus Chriſippe tui finitor aceruì.

Vulgò dici ſolet argumentatio de primo ad vltimum: vt,

Quod bonum ſit, id eſſe optabile:
Quod optabile, id eſſe expetendum:
Quod expetendum, id eſſe laudabile:
Quod laudabile, id eſſe honeſtum:
Ergo quod bonum ſit, id eſſe honeſtum.

Simili gradatione Mneſarchus vtitur apud Ciceronem libro primo de Oratore, Atque ipſam eloquentiam, quòd ex bene dicendi ſcientia con ſtaret, vnam quãdam eſſe virtutem, & qui vnam virtutem haberet, omnes habere, eáſque ipſas eſſe inter ſe æquales & pares. Ita qui eſſet eloquẽs, eum virtutes omnes habere, atque eſſe ſapientem. Sed hæc, ait Antonius, erat ſpinoſa quædam & exilis oratio, longéque à noſtris ſenſibus abhorrebat.

12 In Sorite Luculli quatuor ſunt gradus, vnde tres ſyllogiſmi exiſtunt. Primus ſic:

Si viſum veriſsimile eſt, vix à vero internoſcitur:
Si probabile eſt, veriſsimile eſt:
Ergo ſi viſum probabile, vix à vero internoſcitur.

Secundus ſic:

Si vix à vero internoſcitur, ne internoſcitur quidẽ:
Si veriſsimile eſt, vix à vero internoſcitur:
Ergo ſi viriſsimile eſt, ne internoſcitur quidem.

Tertius ſic:

Si nõ internoſcitur, nihil inter hoc & illud intereſt:
Si vix internoſcitur, ne internoſcitur quidem:

Ergo

Ergo ſi vix internoſcitur, nihil inter hoc & illud intereſt.

13 Sorites Academicus refellitur à Lucullo per ſingulos gradus.

14 Horatius exclamat hominum mores vnà cum tempore magis atque magis corrumpi, ídque docet Sorite trium graduum.

15 Cicero concludit iniuſtitiam eſſe contra naturam: Sorites eſt trium graduũ, vbi tres propoſitiones ponuntur pro fundamento vnius ſyllogiſmi, vel duæ priores confirmant tertiã: qualis gradatio vulgò in ſcholis, vt antè dixi, de primo ad vltimum vocatur.

PERORATIO SYLlogiſmi.

1 *Nulla igitur præter ſyllogiſmum diſponendi argumenti regula eſt: in eóque ſolo omnis ars humani iudicij conſiſtit: ideóque hæc pars dialecticæ à veteribus iudicium nominatur: quia ſyllogiſmi doctrina omnem iudicij dialectici doctrinam contineat. In ſyllogiſmi autem modis omnibus expoſitis iudicandi ratio duplex ex duplici ſyllogiſmi diſtributione conſideranda eſt: altera in partibus, propoſitione, aſſumptione, quàm veræ ſint, an propoſitio certa ſit, an aſſumptio firma.* 2 *In propoſitione autem & aſſumptione iudicium naturæ totum eſt, artis omnino nihil habet. Nulla enim præceptio in dialecticis eſt, nec eſſe poteſt vlla, quæ doceat verum aut falſum eſſe ſimplex & ſolitarium, id eſt, nulla aliena luce colluſtra-*

tum pronuntiatum. In partibus igitur vt fidem aſſenſionémque mereantur, notiones ſua ſponte probabiles & credibiles eſſe neceſſe eſt: ſecus nulla concluſio futura ſit. Quòd ſi de propoſitione vel aſſumptione iudicium naturæ dubium fuerit, eius partis noua quæſtio exiſtet, nouóque probanda argumento. 3 *In poſteriore conſideratione iudicij propoſitionis, aſſumptionis, complexionis ſpecies collocatióque cernitur, an conſtanter & legitimè diſpoſitæ ordinatæque ſint, & ad quem modum concluſæ. In quo natura adiuuatur arte: non enim ſolùm naturæ lumẽ eſt in ea diſpoſitione: ſed etiam doctrinæ, quẽadmodum in præceptis eſt explicatum.* 4 *Quamobrem omnis iudicij principium in priore cogitatione & meditatione ſitum eſt. Primum illud & vnicum fundamentum eſt, quo reliqua iudicij prudentia nititur. Natura enim ex eo propoſitionis atq; aſſumptionis abundanti lumine velut ſcintillam quandam ad illuminandã complexionem arti fœneratur: nec omnino in ſyllogiſmo ars admonet aliud, quàm ex duorum legitimè diſpoſitorum manifeſta veritate dubitationem propoſitæ quæſtionis tollere:* 5 *quod quantum ſit, quámque admirabile, non tantùm ex his, quæ produximus, ſed infinitis alijs exemplis intelligi poteſt: in quibus hæc regula demonſtrat nihil penè firmum, nihil conſtans, nihil neceſſarium, quod tutò ſequamur,*

effici atque concludi. Vnde fortaſſe Socrates, & Socratis æmulatores academicis ἐποχὴν, id eſt aſſenſionis retentionem induxerunt, quòd veri ac prudentis iudicis eſſet, tanquam boni agitatoris currum & equos: ſic in lubricis locis approbationem & aſſertionem ſuſtinere, & ab omni lapſu temeritatem continere, quæ tum ridicula & inſignis eſſet, cùm ſe rebus incertis, aut falſis aſſenſus adiungeret. 7 Quando verò pleno ſyllogiſmo, quando truncato, quando hoc vel illo commutatis partibus ordine vtendum ſit, non nouæ artis eſt, ſed huius iſtius dialecticæ doctrinæ, quam adhuc tradidimus. Quæſtio enim ponitur an ſic agendum ſit, argumento reperto, perque ſyllogiſmi ſpeciem collocato, quæſtio iudicatur. Syllogiſmis plenis nulla ars perpetuò vtitur: contrà verò nullo perfecto ſyllogiſmo contexta perfectáq; poteſt eſſe quæuis diſciplina. 8 Tota ratio iſta eſt rerum, perſonarum, locorum, temporum: nec vlla noua dialecticæ virtute opus eſt, ſed inuentionis, ſed ſyllogiſmi præceptis antecedentibus tota eſt contenta. Ad iudicij conſtantiam plena concluſio fortior interdum erit, interdum etiam ridicula, ſi pars altera notior & clarior erit. 9 Summam igitur eſſe meminerimus videre quid deceat, quid conueniat. Quod conſilium in expoſita dialecticæ facultate penitus reconditum eſt. Atque hæc de ſyllogiſmo: quem ſatis, opinor, per-

cepimus 10 *regulam quandam eſſe auream, qua verè honeſta, verèque turpia, verè iuſta, verèque iniuſta, verè vtilia, verèque inutilia, verè expetenda, verèque fugienda, vera denique omnibus in rebus & falſa iudicentur* 11 *Quale iudicium in hominibus penè extinctum eſt: amore enim, odio, inuidia, commiſeratione, metu, cupiditate, cæteriſque animi fallacibus affectibus quiduis potius æſtimamus, quàm vera ratione ſolidóque iudicio probamus.* 12 *Excitandum igitur & renouandum verum animi iudicium &* 13 *conſtantia ſyllogiſmi ac veritate conſtituendum: ſecus leuitas, error, temeritas erit omnis aſſertio noſtra, non iudicium. De Methodo iam dicendum eſt.*

1 Cùm tres ſint in ſyllogiſmo partes, propoſitio, aſſumptio, & cōplexio, ſyllogiſmus equidem de duabus primis partibus non iudicat, ſed tantùm de complexione. Quare in partibus ſyllogiſmi duplex iudicandi ratio cōſideratur, vna quæ nō inſtruitur præceptis & regulis ſyllogiſmorum, ſed adiuuatur partim vſu & conſuetudine, qua veritas aut falſitas harum partiū æſtimatur: altera de complexione, quæ præceptis ſyllogiſmi & regulis informatur. Ars igitur ſyllogiſmi non docet veram eſſe propoſitionem vel aſſumptionem, ſed hoc præcipit, ſi in legitima & recta argumenti collocatione propoſitio & aſſumptio veræ & perſpicuæ fuerint, vt complexio, quæ ex his efficitur, ſine dubio vera iudicetur,

tur. Quare cùm tres ſint in ſyllogiſmo partes, propoſitio, aſſumptio & complexio, dialectica ars ſyllogiſmi hoc tantum nobis pollicetur, vt per eam iudicium de complexionis veritate vel falſitate faciamus.

2 Primum iudicium de propoſitione & aſſumptione nihil artis dialecticæ habet, quia regula & ars ſyllogiſmi hoc tantùm præſcribit, vt complexionem probemus: cùm propoſitionis & aſſumptionis luce colluſtrata fuerit: & ob eam cauſam ſumendæ ſunt in ſyllogiſmo duæ priores partes notæ & probatæ: quia niſi prius concedantur, nũquam ad iudicandam veram complexionẽ hac arte perueniemus. Quod ſi de propoſitione vel aſſumptione dubites, pars ipſa dubia migrabit in quæſtionem, & ad eam confirmandam nouum argumentum quæretur, nouúſque fiet ſyllogiſmus, in quo pars dubia concludetur & æſtimabitur. Quare per ſyllogiſmum ſola complexio qualis ſit, iudicatur: propoſitio & aſſumptio non iudicantur: quarum ſi alterutra dubia eſt, alio, vt dixi, argumento probatur atque concluditur.

3 Secundum iudiciũ, quo iudicatur de complexione, duas res conſiderat: vnam, vt ſyllogiſmus ſit legitimè & artificioſe compoſitus: alteram, vt antecedẽtibus veris probatis & conceſſis complexio vera probetur & concedatur.

4 Naturæ iudicium de duabus primis ſyllogiſmi partibus quemadmodum prius eſt artificioſo iudicio, quo ipſa complexio iudicatur, ita illuſtrius & euidentius eſſe debet. Idque declara-

tur ſimilitudine:nam vt ſol lunæ,& reliquis ſtellis lumen ſuum fœneratur, quo luceant, ſic perſpicua veritas propoſitionis & aſſumptionis lumen concluſioni tribuit, quo vera & perſpicua iudicetur & approbetur.

5 Quàm admirabile & arduum ſit de re aliqua iudicare, & exempla in modis & generibus ſyllogiſmorum citata, & infinita alia indicant, teſtantúrque multos authores licet ſummos & excellentes,parum tamen acutè vidiſſe quid eſſet verum, & ex rebus non ſatis perſpectis & probatis plerunque aliquid concluſiſſe tanquam verum & certum,in quo vehementer hallucinati ſunt.

6 ἐποχὴ propriè dicitur ruētis impetus inhibitio, vt cùm auriga ſuſtinet equos ſuos ad currum, ne nimia celeritate præcipites agantur: & per metaphoram ſignificat approbationis retentionem, cum in his rebus, quas non certa ſcientia tenemus,nihil temerè affirmamus aut approbamus,ſed prudenter iudicium noſtrum ſuſpendimus:qua ratione doctus Socrates dicebat ſe arbitrari hoc vnum ſcire, quòd nihil ſciret, quia videbat tantam eſſe caliginem humanæ mentis, vt perſpicua cognitione nihil comprehenderet, ſed velut vmbrā rerum tantùm intueretur:quam ſententiam ſecuti Academici noui Socraticam illam ἐποχὴν in philoſophia retinuerunt.

7 Alterum caput perorationis eſt de vſu ſyllogiſmi, de quo cùm deliberamus, ſyllogiſmo ipſo ad deliberandum vtimur,vt ſi quid eſt ſubtiliter diſputandum, materies ipſa ſyllogiſmos

crebr

crebros & perfectos requirit: quo modo quæſtiones multæ à philoſophis diſputantur. Sin po pulariter agendũ eſt, aut familiariter docendum aliquid, tum ſyllogiſmus non multum quæritur: vt in hiſtoria, in poëſi, in quotidiano & familiari hominum ſermone.

8 Res quæ in artibus traduntur, iudicatæ & probatæ eſſe debent, nec idcirco traduntur, vt probentur, ſed vt clarè & perſpicuè doceantur. Itaque tametſi aliquando ſyllogiſmus incidere poteſt in artem, cùm ea res quæ dubia videri poſsit, probatur: id tamen rarò accidet in arte bene tradita & explicata, quæ definitionibus, partitionibus, & exemplis via & ordine collocatis ferè tota cõtexitur, vt in præceptis methodi mox dicetur.

9 Deliberatio de vſu ſyllogiſmi pendet ex circunſtantiis rerum, perſonarum, locorum, temporum: quædam enim res argumentationem deſiderant, qua probentur, & æſtimentur: quædam definitione & exemplis tantum doceri volunt, ſyllogiſmo probari nolunt: & apud alios auditores dicendum eſt ſubtilius, apud alios minus ſubtiliter: & aliter in ſchola, aliter in foro diſſerendum: & plerunque tota dicendi ratio temporibus commutatur.

10 Caput (inquit Craſſus) artis eſt, videre quid deceat: quod tamen eiuſmodi eſt, vt arte tradi non poſsit: hæc tamen decori prudentia nõ tantùm naturali iudicio conſtat, ſed etiam ſyllogiſmorum arte & præceptis adiuuatur.

11 Arithmetici vocant auream regulam, quæ

tribus inuentis docet quartum inuenire. Hæc verò ſyllogiſmi regula longè verius aurea dicetur, quæ duobus inuentis & probatis docet tertium probare, id eſt, propoſitione & aſſumptione cognitis & conceſsis complexionem veram iudicare.

12 Affectus mentem auocant ab æſtimatione veritatis, magnáque ex parte naturale iudiciũ mentis extingunt: vt enim quiſque affectus eſt, ita de rebus iudicat, & cæcos affectus ad conſiderationem rerum adhibet, iudicéſque ſtatuit: quo errore voluptuarij voluptatem, ambitioſi honorem, auari diuitias probant: denique quod quiſque vehementius amat, id longè optimum, quódque maximè odit, id longè peſsimum arbitratur: cùm tamen interdum longè ſecus iudicandum & æſtimandum ſit, quia cum affectibus temeritas & ignoratio coniungitur, non veritas & ſcientia.

13 Quando de rebus propoſitis iudicare verè volumus, ad ſyllogiſmi regulam nobis recurrendum eſt, & ex ea faciendum iudicium, vt ſi propoſitio & aſſumptio veræ iudicatæ fuerint, & ordine collocatæ, complexio vera iudicetur, ſin minus nullum iudicium de re ipſa fiat, ſed potius ἐποχὴ, id eſt aſſenſionis retentio.

METHODVS, AC PRImùm doctrinæ.

1 *Methodus, eſt multorum & variorum argumentorum diſpoſitio.* 2 *Ea duplex eſt, altera doctrinæ, altera prudentiæ, non quòd vtraque pruden*

prudentiæ non ſit, ſed quòd altera doctrinæ & artis nihil ferè habeat, ſed ex hominis naturalis iudicio prudentiáque pendeat. 3 *Methodus igitur doctinæ eſt diſpoſitio rerum variarum ab vniuerſis & generalibus principijs ad ſubiectas & ſingulares partes deductarum, per quam tota res facilius doceri percipíque poſsit. In qua tantùm illud eſt præcipiendum, vt in docendo generalis & vniuerſa declaratio præcedat, qualis eſt definitio & ſumma quædam comprehenſio, tum ſequatur ſpecialis per diſtributionem partium explicatio: poſtremò partium ſingularium quo ordine propoſitæ ſunt definitio, & ex idoneis exemplis illuſtratio. Quod vt facilius dicatur, familiari vtar exemplo.* 4 *Grammaticæ ſint omnes regulæ, definitiones, diuiſiones repertæ: ſint exempla Grammaticæ inuenta, omniáque verè & rectè iudicata ac æſtimata: ſint omnes illæ præceptiones tabellis variè diſſectis inſcriptæ, & mille modis in vrna aliqua, vt in ollæ ludo fit, circunuolutæ. Hîc quæro, quæ pars Dialecticæ me doceat confuſa illa præcepta componere, & in ordinem redigere. Inuentionis dialecticæ præceptis nihil hîc opus eſt. Inuenta enim ſunt omnia, omnes partes veræ ſunt probatæ atque iudicatæ. Syllogiſmo nihil opus hîc erit: quia quid hîc verum ſit, intellectum iam eſt & perſpectum. Methodus igitur & certa diſpoſitionis via ſolà requiritur:*

quam

quam vnam ſimplicem doctrina nobis oſtendit, vniuerſa primùm, generaliáque, deinde ſpecialia & ſingularia collocãtem. Dialecticus igitur hic noſter methodi lumine ſeliget in illa vrna Grammaticæ primùm definitionem, quia nihil eſt in omnibus illis præceptis generalius, & primo loco cõſtituet. Grammatica, eſt doctrina bene loquẽdi, benèque ſcribendi. Tum partes Grammaticæ in eodem vaſe requiret, & ſecundo poſt vniuerſam definitionem gradu locabit. Grammaticæ ſunt quatuor partes, Ortographia, Etymologia, Syntaxis, Proſodia. Tum partium definitionem in illo eodem vaſe ſeparabit, & tertio gradu ſuperioribus connectet. Atque ita deinceps ad extremas particulas ab integris rebus diſpoſitio deſcẽdet, eáque via in tradendis artibus vnica ſeruabitur. 5 *Sed quod facere polliciti ſumus, & adhuc quoad potuimus, præſtitimus, ne in excellentiſsima parte obliuiſcamur, illuſtremus exemplis omnium generum hanc dialecticæ diſpoſitionis partem. Cice. de Natura deorum breuiter poſitam*
Lib. 2. *ſuperioris diſputationis ſummam ſic partitur, O-*
„ *mnino diuidunt noſtri totam iſtam de dijs immor*
„ *talibus quæſtionem in partes quatuor. Primùm*
„ *docent eſſe deos, deinde quales ſint: tum mundum*
„ *ab his adminiſtrari, poſtremò conſulere eos re-*
„ *bus humanis. Atque vti diſtribuit rẽ totã, ita ſuis*
„ *partibus exequitur. Et pro Quintio admonet hac*
diſpo

„ *diſpoſitionis ratione ſe vſurum, Faciã, ait,[6] quod*
„ *te ſæpe animaduerti facere Hortenſi, totam ora-*
„ *tionis meæ dictionem certas in partes diuidam.*
„ *Pro Roſcio,[7] Tres ſunt res, quantum exiſtimare*
„ *poſſum, quæ obſtant hoc tempore Sexto Roſcio,*
„ *crimen aduerſariorum & audacia & potentia:*
„ *quæ ita deinceps ſingula vt propoſita diſtributá-*
„ *ſunt, diſputantur.* *Accuſationem Verris in hunc ordinem mirificè concluſit. Primò proponendo*
„ *ſummam, tum partiendo,[8] Quæſtor Cneo Papi-*
„ *rio conſuli fuiſti abhinc annos quatuordecim: ex*
„ *ea die ad hanc diem quæ feciſti, in iudicium vo-*
„ *co: hora nulla vacua furto, ſcelere, crudelitate,*
„ *flagitio reperietur. Propoſitio hîc & definitio*
„ *ſummæ rei eſt. Partitio ſequitur, Hi ſunt anni cõ-*
„ *ſumpti in quæſtura & legatione Aſiatica &*
„ *prætura vrbana & prætura Siciliẽſi. Quare hæc*
„ *eadem erit quadripartita diſtributio totius ac-*
„ *cuſationis meæ.* *Quas partes tum ſuo quanque loco tractauit. Cæteris ferè in cauſis, quatenus conditio naturáque rerum tulit, lucem diſpoſitionis huius adhibuit.[9] Poëtæ ſi quando diligentius docere aliquid volunt, materiam propoſitam diuidunt, & partes ſuo quanque ordine diſpoſitas perſequuntur. Ouidius in Faſtis diſpoſitionis huius gratiam percupidè, & non ſine manifeſto ſtudio tenuit. Propoſuit operis ſummam primo loco,*

Tempor

Tempora cum cauſis Latium digeſta per annum,
Lapſáque ſub terras, ortáque ſigna canam:

Mox imploratione facta partitionem anni ſtatuit, Romuli primùm (quem reprehendit) in decem menſes, mox Numæ perfectiorem in duodecim.

Tempora digereret cùm conditor Vrbis, in anno
Conſtituit menſes quinque bis eſſe ſuo.

Et de Numa aliquanto pòſt,

At Numa nec Ianum nec auitas præterit Vmbras,
Menſibus antiquis propoſuitque duos.

Tandem primam anni partem, cæteráſq; deinceps interpretatur, & præfatione indicat incœpti ordinis ſtudium,

Hæc mihi dicta ſemel totis hærentia factis:
Ne ſeriem rerum ſcindere cogar, erunt.

10 *Verùm hîc vnum obiter præcipiendum eſt, non ſolùm vt diſtributarum partium ordinẽ perſequamur, ſed in ſingulis expoſitis & præteritarum rerum & conſequẽtium breuiter admoneamus. His enim tranſitionum notis animus ad intelligendum valde excitatur. Ouidius expoſitis primi menſis faſtis, cùm pergeret ad faſtos ſecundi, ait,*

Sed iam prima mei pars eſt exacta laboris:
Cúmque ſuo finem menſe libellus habet.
Ianus habet finem, cum carmine creſcat & annus,
Alter vt it menſis, ſic liber alter eat.

Cicero pro lege Manilia cùm diſputationem

tres

tres in partes diſtribuiſſet, vt & de genere belli,
& magnitudine, & imperatore deligendo dice-
» ret, Quoniam de genere belli dixi, ait, nũc de ma-
» gnitudine pauca dicam. Et ibidem, Satis mihi mul
» ta verba feciſſe videor, quare hoc bellum eſſet
» genere ipſo neceſſarium, magnitudine periculo-
» ſum. Reſtat vt de imperatore ad id bellum deli-
» gendo, ac tantis rebus præficiendo dicendum eſſe
» videatur. Sic Virgilius cùm partitus eſſet opus
Gergicon in quatuor partes, prima parte expo-
ſita, ait,

Hactenus aruorum cultus, & ſydera cæli,
Nunc te Bacche canam.

11 *Tranſitiones igitur eiuſmodi prætermittendæ non erunt: cauſas enim maximæ perſpicuitatis continent.*

METHODVS PRVdentiæ.

12 *Atque hæc de methodo doctrinæ, quæ quã to præceptis breuiſſima eſt, tanto vſu cum experimur, maxima, grauiſſimáque.* 13 *Ad methodũ prudentiæ tranſeundum nobis eſt, quæ pro conditione perſonarum, rerum, temporum, locorum, conſilium diſponendi dabit. Quanuis enim ſuperior illa via & ratio diſpoſitionis veriſsima commodiſsimáque ſit, admonendum tamen illud eſt, optimis locum non ſemper eſſe, nec eam diſpoſitionis lucẽ perpetuò retineri poſſe:* 14 *cùm fre-*

quen

quenter impediant, moroſus auditor, res quæ docetur odioſa, tempus inimicum, locus alienus. 15 *Commodùm verò aduocabitur in conſilium difficultatis huius, inuentionis, ſyllogiſmíque prudētia: cùm videre cupiemus quid expediat: nam præter illam antecedētem ſapientiæ regulam, infinitæ huiuſce varietatis diſpoſitio communis omnium perſonarum, cauſarum, locorum, temporum tradi nulla poteſt: nec enim perſonarum omnium natura vna eſt, tot capita, tot ſenſus: non vna conditio rerum, quæ minimis ſæpe momentis commutantur: temporum verò & locorum ratione quid diſsimilius, aut quid magis varium cogitari poteſt?* 16 *Admonita tamen quædam & exempla, tametſi nulla perpetua & immutabilia decreta, demonſtrari poſſunt, quæ adiumenti aliquid afferant. Aliquando docendæ perſonæ, quæ doceri tamen nolunt. Itaque diſsimulanda ſumma rei propoſitio, definitióque, diſtributio partium reticenda. Tales ferè ſunt ſermones Socratis contra ſophiſtas, qui nolent diſputatione ſapientiores fieri, ſed videri. Multæ ſunt prudentiæ huius laudes in vno Cicerone. Secunda Agraria inſinuatio longa eſt, quum ſe popularem fingit, qui ad euertendam tamen populi cauſam accedit. Idem ad Quintum Fratrem in epiſtola de prætoris officio in adminiſtranda prouincia, cùm hominem moroſum & difficilem noſſet, ſublatis*

illis definitionum, partitionúmque luminibus, ſimulat ſe, quod prudens ſciénſq; ageret, imprudenter & inſcienter egiſſe: & quum ſatis commodè præcepiſſet, ait tandem, Sed neſcio quo pacto ad præcipiēdi rationem delapſa eſt oratio mea, cùm id mihi propoſitum initio non fuiſſet. Sic oratores ſæpe de induſtria partitiones rerum detrahunt, narrationes differunt, refutationes præponūt, & legitimum illum ordinem confundunt. Poëtæ cum in omnibus prudentiæ partibus præſtantes ſæpe ſint, tum in hac ratione plerunque ſunt admirabiles. Terentiana Thaïs cùm impetrare vellet ab irato amatore Phædria, vt biduum Thraſoni alteri amatori priores partes concederet, longiſsima inſinuatione captauit imprudentis adoleſcentis animum. Nulla rei huius facta mentione narrauit longo ſermone propter quæ vellet impetrare: nihil adhuc Phædria ſuſpicāte de excluſione, tandem cùm ſatis omnia tuta exiſtimat, mitigato prius irati adoleſcentis animo, magna ex parte etiam reconciliato, ait,

Id amabo adiuta me, quò id fiat facilius, **In Eunuc.**
Sine illum priores partes hoſce aliquot dies
Apud me habere.

Tum ſcilicet extremum poſuit, quod ſi nullus affectus obſtitiſſet, initio proponendum fuerat: tam calidè, tam conuenienter iratæ perſonæ mulier diſsimulauit, vt tandem exclamet adoleſcēs,

captum ſe indicans hoc ſermone,
At ego neſciebam quorſum tu ires.

17 *Tota ſæpe poemata dialecticam iſtam prudentiam partibus omnibus oſtentant. Cùm enim poëta magis etiam, quàm orator docendum populum, id eſt belluam multorum capitum ſibi propoſuerit, varijs affectibus delectationis, admirationis, indignationis, commiſerationis fallit, à medijs incipit, prima medio plerunque loco comprehendit, poſtrema incerto & inopinato euẽtu tandem concludit: atque vt ait Horatius,*

In Arte. 18 *Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,*
Nec gemino bellum Troianum orditur ab ouo:
Semper ad euentum feſtinat, & in medias res
Non ſecus ac notas auditorem rapit, & quæ
Deſperat tractata niteſcere poſſe, relinquit:
Atque ita mentitur, ſic veris falſa remiſcet,
Primo ne medium, medio ne diſcrepet imum.

19 *Sic Virgilius Aeneam à Sicilia excepit, in medio narrantem præterita finxit, poſtrema varijs perturbata caſibus induxit.* 20 *Sic in Comœdia Terentius quanuis ſummo conſilio totam fabulam diſtinguit in actus & ſcenas, officia perſonarum aptè & conuenienter exprimit: efficit tamen vt fortuita atque inopinata omnia videantur.*

PERORATIO METHODI.

21 *Quamobrem has dialecticæ methodi vias diligenter animaduertere atque intueri res magnas*

gnas & varias tractantem decebit: atque illam imprimis cũ docere diſcẽdi cupidos res graues & honeſtas deliberabit. 22 *Quæ tanti Platoni viſa eſt, vt non hominum, ſed deorum inuentum eſſe diceret: eúmque ſolum (cui lux iſta docenti affulſiſſet) verè ſplendidéque philoſophari iudicaret.*

23 *Tum verò ſi fuerit artificioſi illius itineris obſtructus aditus, aliam viam vi ingenij prudentiæque ſibi faciet, omniáque naturæ, conſuetudinis, vſus, vitæ, exemplorum auxilia vndique comparabit, quoniam doctrinæ præſidijs deſtituitur:*

24 *& tanquam in Oceano tempeſtate iactetur (quoniam rectũ curſum tenere non poteſt) velificationem mutabit, & quibus ventis poterit, incolumen nauem ad portum deducet.*

MEMORIA.

25 *Reliqua nobis eſt diſpoſitionis nõ noua quidem doctrina, ſed certè nec iniucunda, nec inutilis acceſsio, memoriæ confirmãdæ: quæ diſpoſitionis gradus perinde ac vmbra lucente ſole corpus ſequitur. Vt enim rhetorum omnium præcepta perlegas, quæ de memoriæ arte tradita ſunt, nihil ordine certius & fidelius, nec porrò ordinis vnã meliorem doctrinam reperies, quàm quæ in ſyllogiſmo & methodo deſcripta eſt: vbi tum vnius, tum multorum argumentorum diſpoſitio clariſſimo & conſtantiſsimo partium ordine tractatur. In pleno enim ſyllogiſmo propoſitio, aſſum-*

ptio, complexio eſt: in longa diuerſarum rerum diſputatione partitio duorum aut plurium membrorum, quæ deinceps ordinatim diſputantur, vt cùm mens huius ordinis artificio inſtructa totum rerum corpus ita digeſtum comprehenderit, ſingularum partium ſententias memoria facilè conſequatur. Sed de hac vmbra diſpoſitionis ſatis.

1 Methodus propriè dicitur breuis & compendiaria via, & per metaphoram recta & facilis docendi ratio: vt enim compendia viarum nos eò quò peruenire volumus, facilè & expeditè deducunt, ſic diſpoſitio rerum quæ certa via & ratione progreditur, nos ad perſpicuam cognitionem propoſitæ rei ducit. Methodus autem ideo inuentionem & ſyllogiſmum ſequitur, quia prius res inuentæ, & ſyllogiſmo probatæ eſſe debent, quàm diſputatio rectè & legitimè diſponatur.

2 Methodi partitionem Marcus Antonius libro ſecundo de Oratore quodãmodo aperuit, cùm duplicem rerum collocationem fecit: vnam quam adfert natura cauſarum, alteram quæ oratorum prudentia & iudicio comparatur: vbi nimis anguſtè methodum ad forenſes cauſas aſtrinxit Antonius, & eloquentiæ forenſis partem ſtatuit: quæ tamen tota generalis debet eſſe, nec vllas niſi dialecticas monitiones & præceptiones requirit.

3 Methodus doctrinæ à Socrate explicatur in Philebo his verbis, Et quidem veteres nobis præſtãtiores diiſque propiores hæc oracula tradiderunt, cùm ex vno & multis ſint, quæ ſemper eſſe

eſſe dicuntur, finémque & infinitionem ſibi ipſis congenitam habeant, his ita diſpoſitis, oportere nos ſemper idem in quaque re conſtituentes inquirere: eam enim innatam nos inuenturos eſſe. Si autem comprehenderimus, poſt vnam, duas, ſi ſint, inſpicere: ſin minus, tres, aut alium quẽpiam numerum: & quiduis eorum quæ ſunt vnũ, rurſus eodem modo: quoad ipſum ab initio vnum non tantùm quis intelligat vnum eſſe, & multa, & infinita, ſed etiam quot ſint. Infiniti autem ideam ad multitudinem nõ antè adhibere, quàm quis numerum omnem ipſius cognoſcat inter infinitum & vnum: tum autem ſingula quæque eorum omnium quæ in infinitum abeunt, dimittere, Dij igitur (quemadmodum dixi) vt hoc modo conſideremus, diſcamus, viciſſímque nos doceamus, nobis conceſſerunt. His verbis Socrates methodum doctrinæ licet obſcurius Pythagorico more, quaſi per inuolucra quædam oſtendit, quæ ab vniuerſis & generalibus rebus ad ſpeciales & ſingulares via & ordine procedit. Idem in Phædro orationem legitimè compoſitã cõparat animali, quòd caput habeat, & medios artus, & extremos, tum ſibi, tum toti apta proportione redditos: caput autem cuiuſque diſputationis eſt generalis definitio rei, de qua diſputatur: & reliqui artus ſunt partitiones & definitiones partium via & ordine diſpoſitæ, ex quibus omnibus vnum quaſi corpus orationis cum apta & decenti conformatione efficitur.

4 Exemplum Grammaticæ hîc adhibetur ad explicandam definitionem artificioſæ methodi,

vt intelligamus ſi præcepta grãmaticæ artis con fuſa & indigeſta eſſent, confuſionem iſtam non alia arte, quàm methodi dialecticæ diſtingui, & in ordinem redigi poſſe: quod Craſſus apud Ciceronem planius explicat his verbis, Omnia ferè quæ ſunt concluſa nunc artibus, diſperſa, & diſſipata quondam fuerunt: vt in muſicis numeri, & voces & modi: in geometria lineamenta, formæ, interualla, magnitudines: in aſtrologia cæli conuerſio, ortus, obitus, motúſque ſyderum: in grammaticis poëtarum pertractatio, hiſtoriarũ cognitio, verborum interpretatio, pronuntiandi quidam ſonus. In hac denique ipſa ratione dicendi, excogitare, ornare, diſponere, meminiſſe, agere, ignota quondam omnibus & diffuſa latè videbantur. Adhibita eſt igitur ars quædam extrinſecus ex alio genere quodam, quod ſibi totũ philoſophi aſſumunt, quæ rem diſſolutam conuulſámque conglutinaret, & ratione quadam conſtringeret. Sit ergo in iure ciuili finis hic, legitimæ atque vſitatæ in rebus cauſiſque ciuium æqualitatis conſeruatio; tum ſunt notanda genera, & ad certum numerum paucitatémque reuocanda. Genus autem id eſt quod ſui ſimiles cõmunione quadam, ſpecie autem differentes duas aut plures complectitur partes. Partes autẽ ſunt, quæ generibus iis è quibus emanant, ſubiiciuntur. Omniáque quæ ſunt vel generum vel partium nomina definitionibus quam vim habeãt, eſt exprimendum. Quamobrem ſi omnium artium præcepta inuenta & probata eſſent, ſed tamen confuſa & perturbata, hæc pars Dialecticæ

confuſ

confuſam turbam præceptorum diſtinguere, & ſuo loco diſponere,atque tractare doceret: vt rectè dici poſsit ars reliquarum artium faciendarum & ordine tractandarum.

5 Hîc exempla integra non citantur,quia nimis eſſent prolixa:ſed generalis tantum partitio artificioſæ diſputationis notatur, vnde ordo & deſcriptio totius diſputationis intelligi poteſt: quæ quidem partitio opportunè adhibita, vt ait Fabius, plurimum lucis & gratiæ orationi adfert: neque enim id ſolùm efficit, vt clariora fiant,quæ dicũtur,rebus velut è turba extractis, & in conſpectu poſitis, ſed reficit quoque lectorem & auditorem certo quodam ſingularum partium fine, non aliter quàm facientibus iter multum detrahunt fatigationis notata in ſcriptis lapidibus ſpatia.

6 Ex diligentia partiendi multum laudis tribuitur Hortenſio, vt ait Fabius, cuius diuiſionem in digitos diductam nonnunquam Cicero leuiter eludit, vt in Diuinatione, Quid cùm accuſationis tuæ membra diuidere cœperit, & in digitis ſuis ſingulas partes cauſæ conſtituere? In Bruto autem hanc induſtriam laudat in Hortenſio, Attulerat,inquit,minimè vulgare genus dicendi duas quidem res,quas nemo alius,partitiones,quibus de rebus dicturus eſſet, & collectiones,memor,& quæ eſſent dicta contrà, quæque ipſe dixiſſet.

7 Pro Roſcio Amerino Cicero primum crimen parricidij diluit, quòd nulla cauſa ſit, cur Sextus Roſcius patrem occidere voluerit, aut

potuerit, aut deniq; cur occiderit: deinde oſtendit Titum Roſcium & voluiſſe, & potuiſſe, & feciſſe hanc cædem, quòd pauper, quòd auarus, quòd audax, quòd denique Roſcij inimicus eſſet: poſtremò Chryſogoni potentiam, qui libertus erat Syllæ, in inuidiam adducit.

8 In actionibus in Verrem diuiſionis partes eo ordine quo propoſuit, exequitur: de quæſtura actione tertia agit, vt Verres quæſtor euerſa publica pecunia Cneum Papyrium Carbonem in prouincia cum exercitu deſeruit, rationes nõ retulit, legatus contra Carbonem teſtimonium dixit, in Ciliciam proficiſcens fanum Apollinis in Delo ſpoliauit, Tenedo Tenem deum abſtulit, Lampſaci filiam Philodami per vim rapere voluit, Philodamum ipſum, quòd ipſius libidinibus obſtitiſſet, capite mulctandum curauit. Præturæ vrbanæ duo crimina ſunt, quæ eadem actione accuſantur, vnum in iure dicendo, alterum in ſartis tectis exigendis. Præturæ Sicilienſis quatuor crimina reliquis quatuor actionibus explicantur, quarta crimen de iuriſdictione, quinta de frumento, ſexta de ſignis ſublatis, ſeptima de crudelitate ſuppliciorum.

9 Poëtæ cùm quid ad delectationem animi ſcribunt, non ſemper hanc artificialem methodum ſequuntur, ſed plerunque conſilium diſponendi ex perſonis & rebus quas tractant, delectã di gratia capiunt: ſi quid autem ad docendũ ſcribunt, lumen dialecticæ diſpoſitionis adhibere ſolent, vt Ouid. in Faſtis, & Virgilius in Georg.

10 Tranſitio, de qua nunc agitur, partes di-

ſputatio

ſputationis inter ſe coniungit: eius duo ſunt genera: aut enim pefecta eſt tranſitio, aut imperfecta. Perfecta breuiter quid dictum ſit, admonet, & quid deinceps dicendum ſit, proponit: vt pro Quintio, Docui quod primum ſum pollicitus, cauſam omnino cur poſtularet, non fuiſſe. Attēde nunc ex edicto Prætoris bona Publij Quintij poſsidere non potuiſſe. Pro Murena, Bene habet: iacta ſunt fundamenta defenſionis meę: nondum enim noſtris laudibus, quibus vtar poſtea, ſed propè inimicorum confeſsione virum bonum & integrum hominem defendimus: quo conſtituto, facilior eſt mihi aditus ad contentionem dignitatis, quæ pars altera fuit accuſationis. Tranſitio imperfecta, quod ante dictum eſt, non repetit, ſed quod ſequitur, dūtaxat proponit: vt cùm ſecundo Georgico de cultu arborum & vitium Virgilius diſſeruiſſet, nullo facto epilogo, ad tertium opus tranſit,

Te quoque magna Pales, & te memorande canemus
Paſtor ab Amphryſo.

Cúmque de re pecuaria libro tertio diſputauiſſet, nulla adhibita repetitione tranſit ad quartū,

Protinus aërij mellis cæleſtia dona
Exequar.

11 Vtilis eſt tranſitio ad duas res, ad docendū primùm: nam & quid dictum ſit, commonet, & ad reliquum comparat auditorem: deinde ad delectandum: reficit enim lectorem vel auditorem, cùm & id quod dictum ſit, breui epilogo velut ſub aſpectum ponit, & ſequentis diſputationis ſummam aliquam proponit, qua non ſecus affi-

cimur, atque viatores ipſi, quibus ſuſcepti itineris viæ demonſtrantur.

12 Concluditur locus de methodo doctrinæ, quæ quidem breuiſsimā artem habet, ſed vſum maximum & difficillimum. Socrates in Philæbo, Nulla, inquit, via pulchrior eſſe poteſt, ea quam ſemper vnicè dilexi: ſed illa me perpetuò fugit & deſerit. Protarchus. Cedo, quænam eſt iſta? Socrates. Quam verbis explicare non eſt difficile, vſu verò & exercitatione conſequi longè difficillimum eſt: quæcunque enim via & arte inuenta deſcriptáque ſunt, hac vna via in lucem prodierunt.

Quid Ariſtoteles & medici de methodo doctrinæ?

In dialecticis libris nihil: in aliis libris confuſe idem ferè monet Ariſtoteles quod in vera methodo præcipitur, vt ab vniuerſis & generalibus rebus ad ſpeciales partes via & ordine progrediamur. Medici de methodis multa & varia præcipiunt, in quibus dialecticum aliquid, ſed confuſum & indiſtinctum perturbant magis, quàm explicant: methodi enim nomine aliâs Dialecticam totam comprehendunt, cùm eam diuidunt in analyſin & geneſin: analyſeos enim cogitatione in inuentionem incidunt, ſicut geneſeos in diſpoſitionem: quia per analyſin res inueniendas dicunt, per geneſin collocandas: ſed in vtraque grauiter errant, quia neque in analyſi veras inuentionis partes, neque in geneſi veras diſpoſitionis ſpecies explicant. Idem medici particulam

lam aliquam dialecticæ confundũt nomine methodi, cùm dicunt definitionem, diuiſionem, ſimilitudinem, diſsimilitudinem, maiora, paria, minora methodos eſſe: ſunt enim particulæ inuentionis: item cùm dicunt ſyllogiſmũ demonſtratiuum methodum eſſe: demonſtratiuus enim ſyllogiſmus fit ex cauſis, quod inuentionis genus eſt: & ſyllogiſmo concluditur, quod diſpoſitionis eſt: methodus autem nec inuẽtionis, nec ſyllogiſmi doctrina eſt, ſed ab vtroque horum vt natura, ita præceptis diſtincta.

13 Methodus prudentiæ ſequitur, quæ non tradit certas diſpoſitionis leges, vt illa methodus doctrinæ: nec vllum firmum & ratũ & vniuerſale præceptum habet: ſed pro omni arte hoc tantùm monet, res in oratione pro conditione perſonarum, locorum, temporum, variè diſponi & collocari. Hæc itaque tota ferè expers artis videbitur, ſi cum ſuperiore methodo conferatur: illic enim certa diſponendi doctrina traditur, hìc nulla regula certa & catholica traditur, niſi hæc vna, quæ (vt antè dixi) ſummatim admónet multarum rerum diſponendarum nullam ſtabilem artem tradi poſſe: ſed hanc totam rationem in iudicio & prudentia hominis poſitam eſſe, vt videat quid maximè deceat in oratione: quoniam non omni cauſæ, nec auditori, nec loco, nec tempori congruit vnum & idem orationis genus. Itaque multis in diſputationibus iudicium prudẽtiæ, quod ſequamur, potius requirendum erit, quàm conſilium artis & doctrinæ.

14 Hìc quatuor numerantur, quæ obſtant, quo

quo minus ſequamur methodum doctrinæ, potiúſque iudicio & arbitrio ordinem quendam in oratione & diſputatione commentemur & teneamus: de quibus quatuor conditionibus rhetores in ſuis forenſibus præceptis multa præcipiunt.

15 Ad deliberandum quæ via in docēdo magis expediat, dialecticus ex locis inuentionis argumentum requiret, & ad artem ſyllogiſmi concludet, quæ ſola & vnica eſt dux humanę prudētiæ, vt diximus in peroratione ſyllogiſmi.

16 De methodo prudentiæ conſilia quædam traduntur, & exemplis illuſtrantur, ſed eiuſmodi tamen, vt nullam omnino artem faciant, quæ verſatur circa certas & immutabiles præceptiones. Hæc igitur admonitio eſt, ſi moroſus ſit auditor, qui recta ratione doceri nolit, vt interdū definitio diuiſióque rei de qua agitur, omittatur. Sic Socrates apud Platonem, cùm refellit ſophiſtas, Traſimachum, Gorgiam, Protagoram, non aperta & recta diſpoſitionis via, ſed occultis probationum quaſi cuniculis incedit. Et Cicero pro Ligario cùm ſentiret offenſum Cæſarem, nullam partitionem adhibuit, ſed modò culpam ſuam confitetur, vt augeat clementiam Cæſaris, à quo reuocatus eſt in Italiam: modò inuehitur in Tuberonem: modò excuſat Ligarium: & ſimilibus exemplis de clementia Cęſaris bene ſperare iubet: eúmq; ordinem de induſtria tenuit, vt occulta & celata arte Cæſarem grauiter commotum ad miſericordiam & clemētiam facilius deduceret.

17 Deſcri

17 Deſcribuntur à poëtis varij caſus atque euentus rerũ, quorum alij habent delectationẽ, vt in Æneide Virg.apparatus conuiuiorum, venatio, ludi: alij commiſerationem, vt caſus & pericula Æneæ in mari: alij admirationem, vt virtus Æneæ in periculis & in bellis: alij indignationem, vt fraus Sinonis, vt crudelitas Pyrrhi aduerſus Priamum.

18 Homerus non vtitur exordio longè petito, velut Cyclicus poëta, qui reditum narrans Diomedis à bello Troiano exorſus eſt ab interitu Meleagri fratris eius: nec Iliada orditur à concubitu Iouis cum Læda, vnde nata eſt Helene cauſa belli Troiani, ſed à precibus Chryſæ ſacerdotis. Idémque Homerus auſpicatur Odyſſeã à conſilio deorum: errantémque Vlyſſem deſcribit non à litore Troiano primùm, ſed ab inſula Calypſus ad Phæacas, qui in conuiuio Alcinoi regis narrat Phæacibus quemadmodum à Troiano litore ad nympham vſque nauigarit: tum poëta reliquam nauigationem Vlyſsis à Phæacibus ad Ithacam patriam ordine proſequitur. Vnde conſtat Homerum in narrandis erroribus Vlyſsis non eſſe ſecutum ſeriem rerum & temporis, ſed à mediis exorſum fuiſſe, & medio loco quæ prima erant interſeruiſſe.

19 Virgilius veſtigiis Homeri inſiſtens errantem Æneam non excipit à litore Troiano, ſed primùm narrat quemadmodum è Sicilia nauigans in Libyam tempeſtate compulſus & delatus fuerit, qui in conuiuio Didus reginæ Carthaginieſium narrat à principio, vt Troia euerſa fuerit,

fuerit,& quibus erroribus eò nauigarit: & quéadmodum Homerus bellum Troianum morte Hectoris, ſic Virgilius bella Æneæ morte Turni finiuit.

20 Spectator comœdiæ res in epitaſi ita controuerſas videt, vt exitum proſpicere non poſſit: quia in comœdia non ſeruatur ordo artis, ſed prudentiæ fallendi & delectandi auditoris gratia.

Quid Ariſtoteles de methodo prudentiæ?

Nihil in dialecticis libris, hanc partem rhetores ſæpius inculcant non ſolùm in diſpoſitione, quam ſibi falſo aſſumunt, ſed etiã in inuẽtione & elocutione, vbi præcipiunt de argumentis partium orationis, & de generibus dicendi: vbi & dialecticam prudentiam ſuę arti falſo aſcribunt, & nimis anguſtè ad cauſas tantùm ciuiles & forenſes coarctant.

21 De duabus methodis prima, quoad eius fieri poſsit, tenenda nobis eſt, quia facillima, & ad docendum accommodatiſsima: progreditur enim à rebus notiſsimis & clariſsimis ad partiũ ſubiectarum explicationem. Itaque cùm multis in aliis grauioribus diſputationibus, tum maximè in artibus docendis ſeruanda eſt.

22 Socrates in Philæbo, Donum, ait, profectò deorum ad homines, vt mihi quidem videtur, per Prometheum quendam vnà cum clariſſimo igne delatum eſt. Et paulò pòſt, Dij igitur, vt diximus, hanc nobis inueſtigandi, diſcendi, docen

docendi viam oſtenderunt.

23 Quanuis prima methodus ſit clarior & excellentior quàm ſecunda, ſæpe tamen vſu venit, vt ſecundam ſequi magis expediat: vt ſi præcipias imperatori (vtar enim Fabij ſimilitudine) vt quoties aciem inſtruet, dirigat frontem, cornua vtrinque promoueat, equites pro cornibus locet, erit hæc quidem rectiſsima fortaſſe ratio, quoties licebit: ſed mutabitur interea natura loci, ſi mons occurret, ſi flumen obſtabit, ſi collibus & ſyluis prohibebitur: mutabit hoſtiũ genus: mutabit præſentis conditio diſcriminis: nunc acie directa, nunc cuneis, nunc auxiliis, nunc legione pugnabitur: nonnunquam etiam terga dediſſe ſimulata fuga proderit: ita quanuis longè optimum ſit præcipere atque etiam perficere, vt rectam in docendo viam à generalibus principiis ad ſpeciales partes deductam ſequamur, tamen interim commodum, atque etiã fortaſſe neceſſarium fuerit hunc ordinem mutare, & alium quendam pro iudicio arbitrióque noſtro deligere, quem maximè aptum rebus, locis, perſonis, temporibus iudicabimus. In quo non parum iuuabimur cõſiderandis exemplis bonorum authorum, & cùm priuatæ, tum etiam publicæ conſuetudinis, cúm diligenter inſpiciemus quid excellentes homines in ſimilibus exemplis fecerint, vt antè diximus de Cicerone, Terentio, Homero, Virgilio.

24 Allegoria eſt & ſimilitudo à nautis, qui quemadmodum tempeſtate abrepti, & flantibus ventis mutant velificationem, vt ad portum ſi

non

non recto & breui, ſaltem vtili & ſalutari curſu contendant: ſic in docendo ſi methodus doctrinæ propoſito non conuenit, qua via & progreſſione poſſumus, ad explicationem rei propoſitæ perueniendum nobis eſt.

25 Memoriæ doctrina eadem eſt, quæ diſpoſitionis: quia ad iuuandam & confirmandam memoriam nihil aliud præcipiendum videtur, niſi vt in oratione, quam velis ediſcere, ordinem partium ſyllogiſmi & methodi ſpectes: hæc enim eſt veriſsima & rectiſsima ars exercendæ memoriæ: non ea quæ locorum & imaginum vanis & inutilibus commentis à rhetoribus inſtruetur.

Quid Ariſtoteles de memoria?

Nihil in dialecticis organi logici libris.

PETRI RAMI ELOQVENTIÆ ET PHILOSOPHIAE PROFESSORIS REGII

INSTITUTIONVM DIALECTICARVM LIBER III.

De Exercitatione.

DE [1] tribus partibus ad diſſerendum neceſſariis, natura & ars breuiter, ſicut erat inſtitutum, ſunt expoſitæ: exercitatio (quæ reliqua eſt) nobis eſt identidem paucis attingẽda: [2] quæ in actũ naturam arte inſtructam deducat. [3] In qua quantũ inſit ad bene diſſerẽdum momenti, dici poſſe equidem vix arbitror: ſi quis enim eximiæ pulchritudinis animalia in aulæis picta ſpectaret, atque in ipſa ſpectandi admiratione cùm eſſet, ea repentè excitata proſilirent, quanta iam eſſet, & quanto perfuſa gaudio ſpectanti lætitia? ita ſi quis artis tam nobilem, támque humanitatis propriam de-

ſcriptionem contemplatus, vſum aliquem, viuentémque actum deſideret, atque in ipſo deſiderio doctrinæ velut artus animari, ſuáque ſponte moueri aſpiciat, protinúſque ita cōparari, vt Palladis alicuius inſtar occultiſſimas res aperiat, conſulentibus ſumma prudentia reſpondeat, res controuerſas diſceptet, perturbatis ordinem, obſcuris lucem adferat, qua voluptate hæc ipſa contemplātis animus geſtiet? qua lætitia exultabit? Hæc porrò miracula nobis exhibebit exercitatio, languentes & ſopitos artis ſenſus excitabit, calore viuentis ſanguinis motúque ratiocinantis ſpiritus animabit: ſumma igitur, ac propè ſola differendi virtus eſt in exercitatione. 4 *Artis verò præceptis cognitis, & in animo memoriáque penitus infixis duplex exercitatio dialectica cōmodè diſtinguetur: altera in exploratione diſputationis iam factæ, altera in nouæ effectione & compoſitione. Hæc geneſis, illa analyſis nominetur.*

ANALYSIS.

5 *Analyſis itaque dialectica, retexta quædam ars erit, & per eoſdem progreſſionum omnium gradus repetita, quæ ſpectare iubebit velut architectura operis confecti ſpeciem, omnibúſne locis ad legem cōueniat, & ideam præceptis monſtratam penitus exprimat, omnibúſque omnium partium numeris abſoluat.* 6 *Nomen ὡς τοῦ*

ἀναλ

ἀναλύειν, id eſt retexere, quòd hæc exercitatio quaſi Penelope contextam iam telam retexat: quæ diligentia in ſcriptis 7 alienis perſpiciendis præcipuam laudem habet. Sed initio popularibus & è medio ſumptis exemplis vtetur, ne diſcentis animus dupliciter impediatur, & exempli obſcuritate, & artificij diſtinctione. 8 Primùm igitur analyſis quod explicandum ſuſceperit, à capite retexet opus vniuerſum: quæſtionem cernet, quæ diſſerenti proponitur: argumenta quibus tractatur aſpiciet: & ad loci vnde ſumpta ſunt, legem naturámque referet: diſpoſitionem poſtremò ad propoſitam regulam comparabit. Proponamus itaque aliquem locum, cuius quæſtionem videamus primùm, tum inuentionem, iudiciúmque conſideremus. ſit hic locus Maronis,

9 Diſce puer virtutē ex me, verúmque laborem, *Aene. 12.*
Fortunam ex alijs, nunc te mea dextera bello
Defenſum dabit, & magna inter præmia ducet.
Tu facito mox, cùm matura adoleuerit ætas,
Sis memor, & te animo repetentem exēpla tuorum
Et pater Aeneas & auunculus excitet Hector.

Hîc igitur adhortationis quæſtionem cernamus, quòd Aſcanius egregium ſe præſtare debeat: cuius ex cauſis procreantibus & adiunctis argumentum ſumitur, quòd patrem Aeneam, & auunculū Hectorē habuerit: Syllogiſmus imperfectus eſt. propoſitio enim deeſt: attamen vt accuratius æſtimetur, perficiendus eſt hoc modo:

Maiorum claritas excitare debet adoleſcentes ad laudem:

Aſcanius clariſſimos maiores habet, patrē Aeneam, auunculum Hectorem:

Excitetur igitur Aſcanius ad laudem.

1 Primo libro dialectica virtus diuiſa fuit in tres partes, ex quibus conſtaret & abſolueretur, naturā, doctrinam, exercitationē, quarum duabus primis vna & communi inſtitutione deſcriptis trāſitus fit ad demonſtrandā viam & rationem dialecticæ exercitatiōis, vt intelligamus ad quē vſum præcepta inuentionis & diſpoſitionis prius expoſita referri debeāt: fruſtrà enim artes diſcūtur, niſi exerceātur, & fructus earū & vſus percipiātur: quemadmodū fruſtrà grammaticæ præcepta à pueris perciperentur, niſi in exemplis excellētium poetarum & oratorum explicandis & imitandis: itémq; in nouis exemplis purè ſcribendo & loquendo fingendis exercerentur.

2 Exercitatio dialectica primùm definitur naturæ & artis in actum & vſum deductio: cùm naturalis ingenij dotes ad differendū, & doctrinam naturæ congruentē de argumētis, ſyllogiſmis, & methodo excitamus, fouemus, omni recto & legitimo ſtudio cogitandi, legendi, dicendi, ſcribendi augemus & amplificamus, & quicquid mēte & ratione perſpici & effici poteſt, intuemur & efficimus: vt enim grāmatica exercetur, cùm pueri diſcūt phraſes excellentiū authorum præceptis & legibus grāmaticæ artis examinare, & ſecundum artem & exempla eiuſmodi, purè loqui & ſcribere: ita dialecticā exercebūt, cùm

cùm in bonis authoribus legendis effigiem & vſum huius artis intuebũtur, & in omni genere meditationis, vt lectionis, auditionis, ſcriptionis, dictionis, cõcertationis ſtudioſe verſabũtur.

Quid Ariſtoteles de definitione exercitationis dialecticæ?

Nihil in organo logico: atque vt vitioſam artem, ſic vitioſam artis exercitationem docuit.

3 Illuſtris eſt ſimilitudo ad explicandam vim dialecticæ exercitatiõis: in qua ſimilitudine dialectica ars pulcherrimis tapetis cõparatur, & artis pręcepta ſingula pictis animalibus, & horum præceptorũ exercitatio viuis animalibus, & geſtum motúmq; aliquem præbẽtibus: ars enim eſt quaſi quædam excellens pictura, & præcepta tanquam imagines ſunt, & exercitatio quaſi horum pręceptorũ anima: quia omnes artes iacerẽt, niſi ſtudio & vſu excitarẽtur, & tanquã animarẽtur.

4 Exercitatio dialectica diuiditur in duas ſpecies, analyſin & geneſin: analyſis verſatur in explorãdis ſcriptis, aut conſiliis, aut dictis tum noſtris, tum alienis, cùm videmus primùm rem de quã agitur, deinde rationes, tum earũ diſpoſitionem, & ſingulas partes diligenter excutimus. Geneſis eſt ſecũda exercitatio, qua vel ad aliorũ imitationem aliquid meditamur, vel ſine exemplo propoſito aliquid ingenio noſtro molimur & efficimus. Quemadmodũ enim pueri ſic à grãmaticis magiſtris inſtituũtur, vt in ſingulis prælectionibus, quibus carmen vel epiſtolã audiũt, rationem grãmaticæ artis reddere diſcãt de par-

tibus orationis, de ſyntaxi, de accẽtibus:& hæc analyſis eſt grãmatica, deinde docentur ad conſequendam ſermonis puritatem vel Terentium, vel Ciceronem imitari, vel aliquid per ſe conari & efficere:& hæc eſt grammatica geneſis:ſic dialecticæ artis tyrones primùm ſe in optimis quibuſq; authoribus exerceant neceſſe eſt videndo qua de re agatur, quæ & cuius generis ſint argumenta ſingula, qua via & ordine tractentur:quæ cõſideratio & exercitatio dicitur analyſis dialectica:deinde etiã vel ſimile aliquod exẽplũ imitãdo ſequãtur, vel aliquid ſuo (vt aiũt) Marte dicẽdo vel ſcribẽdo moliãtur & efficiãt:quę geneſis dialectica eſt. Sic reliquarũ artium & liberalium & illiberaliũ exercendarũ duplex eſt ratio, analyſis & geneſis: illa in explorandis quibuſdã exemplis ad normam & legẽ artis, hęc in fingendis & cõponendis nouis. Vt in agricultura analyſis eſt, cùm aratio, ſtercoratio, ſemẽtis, meſsis in aliquo agro cuiuſmodi ſunt à perito eius artis homine cõſiderantur. In artificio ſartorũ, cùm veſtes inſpiciũtur, an probè cõfectę ſint nécne:in pictura, cùm propoſitæ alicuius tabulæ imagines ex formis & lineamẽtis & proportiõibus, quales ſunt, æſtimantur. At in iiſdem artibus geneſis eſt, cùm ab agricola ager aratur, ſtercoratur, ſeritur, metitur: à ſartore veſtis ſarcitur, à pictore imago pingitur:eadémque valet ratio in reliquis artibus & diſciplinis exercendis.

Quid Ariſtoteles de diuiſione dialecticæ exercitationis.

Nihil:quãuis enim hanc partitionem in primo

imo analytico adhibuerit,ſyllogiſmo tamen dũtaxat componendo & reſoluendo ineptè accommodauit: generalem inuẽtionis & diſpoſitionis analyſin & geneſin nõ docuit, vt in omni diſputatione per analyſin perciperentur virtutes authorum, & per geneſin noſtræ expromerentur. Octauo topico rectè monet vt dialecticus in omni quæſtione conſideret quid in vtranq; partem dici poſsit, locorũ etiam & quæſtionũ communium diſputationes quàmaximè inſignes & generales teneat: cùm tamen Ariſtoteles aliàs ſæpe dialectico ſolum problema, in quo artem dialecticam exerceat reliquerit, nec vllam aliam doctrinam, quàm cõfirmandi & refellendi problematis in Topicis tradiderit.

5 Analyſis dialectica definitur & explicatur à ſimilibus, vt ſit exercitatio, qua omnes omniũ generum diſputationes reſoluimus, vt hi facere ſolẽt, qui cõtextã telã retexunt: & reſoluimus eo ordine, quo partes artis traditæ ſunt, inſpiciẽdo primũ quæſtionẽ, deinde argumẽtũ, tũ argumẽti diſpoſitionem: & quemadmodũ perfecto ædificio architectus partes ſingulas operis inſpiciẽs, quid rectum ſit, & quid non rectum iudicat: ita dialecticus de poetarum, oratorum, philoſophorum ſcriptis hac conſiderationis exercitatione poterit æſtimare. Vt igitur architectus adhibetur alieni operis inſpector, vt illud approbet vel improbet: ita dialecticus per analyſin de alienis ſcriptis & ſententiis iudicabit.

Quid Ariſtoteles de analyſi?

Ariſtoteles (vt antè dixi) ſolam analyſin ſyllo-

giſmorum docet, vt in propoſitiones primùm, deinde in terminos reſoluantur: multáque præterea de theſi & ectheſi terminorum ſimplicium, compoſitorũ,& obliquorum,de analyſi & theſi ſyllogiſmorum,de analyſi ſyllogiſmorũ ad impoſsibile,& ex hypotheſi,itémque de reciproca reductione ſyllogiſmorũ vnius figuræ ad aliã in Analyticis cumulat: generalẽ verò analyſin inuẽtionis & diſpoſitiõis,qua vti poſſumus & debemus ad intelligẽdas & explicandas omniũ generũ diſputationes,nõ expoſuit.Itaq; ex organo logico nõ docemur,quæ ſit analyſis dialectica.

6 Etymologia nominis declaratur ſimilitudine & exẽplo Penelopes,quæ à procis ſollicitata ad nuptias promittebat ſe nupturam eſſe,cùm abſoluiſſet telã,quã in manibus habebat: ſed vt eos lõgius falleret,noctu retexebat, quod interdiu cõtexuiſſet, vt ſcribit Home.lib.2.Odyſſeę.

7 Poteſt etiã analyſis in noſtris ſcriptis adhiberi:ſed quoniam noſtra nobis ſunt notiora, quàm aliena,idcirco in alienis magis verſatur.

8 Analyſis reſpondet partibus artis dialecticæ.Huius igitur ſumma eſt, vt in explorãdo aliquo opere,cùm quæſtionem habemus, conſideremus primùm ea quæ ſunt inuentionis dialecticæ,deinde ea quæ ſunt diſpoſitionis.

9 Aeneas cõgreſſurus cũ Turno, Aſcanium filium hortatur ad imitandas virtutes maiorum ſuorum.

1 *In explorãdis propoſitis exẽplis,quæ vel lecta,vel audita,vel etiã tantùm meditata ſint, nõ* ſolùm

ſolùm laudes cernētur, vt propria, perſpicua, certa, vera, cōſentanea concedantur: ſed vitia notabuntur, vt aliena reiiciantur, obſcura explicentur, ambigua diſtinguantur, falſa negentur, inconſequentia ſuſpēdantur. Horũ duo prima alienum & obſcurum ad omnes inuentionis, diſpoſitioniſque partes attinent: ambiguum & falſum ad inuentionis & ſyllogiſmi partes tantùm, vt inconſequens ad ſolum concluſionem.

ALIENVM.

2 *Ergo in argumentis ſpectabitur primùm ne quid alienum ſit: frequenter enim imprudentes & inconſiderati homines hîc labuntur, & propria controuerſia omiſſa res alias agunt: de quo Martialis feſtiuum eſt & notum epigramma:*

3 *Non de vi, neque cæde, neque veneno:* Lib. 6.
Sed lis eſt mihi de tribus capellis:
Vicini queror has abeſſe furto:
Hoc iudex ſibi poſtulat probari.
Tu Cannas, Mithridaticúmque bellum,
Et periuria Punici furoris,
Et Syllas, Marióſque, Mutióſque
Magna voce ſonas, manúque tota.
Iam dic Poſthume, de tribus capellis.

Hoc in diſſerendo primum vitium eſt.

OBSCVRVM.

4 *Obſcuritas in diſſerendo minore reprehenſione non caret: niſi enim argumēta ſint & per ſe clara & clariora quæſtione (quæ tractatur) argu*

menta nulla ſunt, cùm nihil arguant, nihil oſtendant. Exemplum notabile eſt apud Ciceronem,

2. de Diui. ,, *Quid enim, inquit, mea cauſſa me mones, quod*
,, *non intelligam? Quid me igitur mones? vt ſi quis*
,, *medicus ægroto imperet, vt ſumat*

,, *Terrigenam, herbigradam, domiportam, ſanguine caſſam,*

,, *potius quàm hominũ more, cochleam dicat. Nam*
,, *Pacuuianus Amphio,*

,, *Quadrupes tardigrada, agreſtis, humilis, aſpera,*
,, *Capite breui, ceruice anguina, aſpectu truci,*
,, *Euiſcerata, inanima, cum animali ſono.*

,, *quum dixiſſet obſcurius, tum Attici reſpondent,*
,, *Non intelligimus, niſi apertè dixeris. At ille vno*
,, *verbo, Teſtudo. Non poteras hoc igitur à princi-*
,, *pio cythariſta dicere? Obſcuritatem Cicero in illis definitionibus reprehendit.*

AMBIGVVM.

5 *Ex ambiguo non minus periculoſa fallacia oritur, quàm ex obſcuro. Obſcuritas enim efficit, vt nihil intelligatur: ambiguitas oſtendit ſæpe aliud, quàm intelligi commodum ſit. Martialis de Paulo,*

Lib. 2. 6 *Carmina Paulus emit, recitat ſua carmina Paulus:*
Nam quod emas, poſſis dicere iure tuum.

Illic poſſeſſor ſignificatur, quòd emerit: hîc, quòd fecerit. 7 *Sic cùm Sextus Annalis teſtis reum læſiſſet, & inſtaret identidem accuſator Ciceroni, Dic Marce Tulli, nũquid potes de Sexto*

Anna

Annali. verſus autẽ dicere Cicero cœpit de libro Ennij annali ſexto,

Quis potis ingenteis oras euoluere belli?

Hoc vitium commune eſt omnium argumentorum, ambiguæ cauſæ, ambigua effecta. & cætera argumẽta ambigua eſſe poſſunt. Neque tamen exiſtimari volo omnem diſputationem vitióſam, quia nullum ferè vocabulum ſit non ambiguum: ſed ſi in eadem oratiõe diſsimiliter idem verbum intelligatur. Cũ autẽ eiuſmodi ambiguitas inciderit, diſtinctio adhibẽda erit. Mart. in Cæcilianũ, Lib. 1.

Cùm dixi ficus, rides quaſi barbara verba:
Et dici ficos Cæciliane, iubes:
Dicemus ficus, quas ſcimus in arbore naſci:
Dicemus ficos Cæciliane, tuos.

FALSVM, VBI CAPTIONES & fallaciæ argumentorum.

8 *Obſeruanda deinceps erunt & ſingulorum argumentorum vitia propria, vnde falſæ rationes oriuntur, ne non cauſſæ vt cauſſæ, non effecta vt effecta, eodémque modo in cæteris ponantur.*

NON CAVSSAE, VT CAVSSAE.

A Sinone fallaces cauſſæ equi fabricati, & in vrbem recipiendi finguntur,

Hanc pro Palladio moniti, pro numine læſo Aene. 2.
Effigiem ſtatuere, nefas quæ triſte piaret:
Hanc tamen immenſam Calchas attollere molem
Roboribus textis, cælóque educere iuſsit:
Ne recipi portis, aut duci in mœnia poſsit:

Neu

Neu populum antiqua ſub relligione tueri.
Nam ſi veſtra manus violaſſet dona Mineruæ,
Tum magnum exitiū (quod dij prius omen in ipſum
Conuertant) Priami imperio, Phrygibúsque futurum.
Sin manibus veſtris veſtram aſcendiſſet in vrbem,
Vltrò Aſiam magno Pelopeia ad mœnia bello
Venturam, & noſtros ea fata manere nepotes.

Non cauſſæ vt cauſſæ hîc confictæ ſunt.

NON EFFECTA VT EFFECTA.

9 *Effecta plerunq; vitioſa ſimiliter aſſumuntur, tanquam ab aliis profecta cauſsis. Martialis de rhetore,*

Lib.1. 10 *Extemporalis factus eſt meus Rhetor,*
Calphurnium non ſcripſit & ſalutauit.

Salutare enim quempiam nominatim ac memoriter, extemporalis eloquētiæ argumentū nullum eſt, ſed obliuioſi hominis memoriam feſtiuè Martialis notauit. 11 *Quinti Fabij res geſtæ extenuabantur ab inimicis, & ouiculæ atque cunctatoris facta dicebantur, cū eſſent boni & prudentis imperatoris.*

CAPTIO EX SVBIECTIS
& adiunctis.

12 *Sic in ſubiectis magnus error accidit, in artibus præſertim, quarum nulla ferè ſuis eſt cōtenta finibus. Grammatici non ſcribēdi modò & loquendi ſcientiam ſibi vendicant, ſed etiam poetas enarrādi: quod poſtremum tamen eius artis alienum eſt, nec vllum in grāmatica traditur præceptum,*

ptum, nec tradi debet de poetis interpretandis. Nam ſiquid in poetis dialecticum, phyſicũ, ethicum, medicum, hiſtoricũ fuerit, ex earum artiũ, non grammaticæ decretis repetendũ erit. 13 *Rhetores inueniendi, diſponendi, ornãdi, recordandi, pronuntiandi artes ſuæ diſciplinæ ſubiiciunt: cùm ſit inuentio, diſpoſitióque dialecticorum, & memoria ſiquid artis habeat, dialecticæ diſpoſitionis quædã ſit vmbra.* 14 *Cæteris in ſtudiis artium vtinam non tanta reprehenſionis huius materies abũdaret vel redundaret potius.* 15 *Ex adiunctis frequentior error naſcitur. Hinc ferè fraudes omnes oriutur: fuga timoris adiunctũ eſt: magnas tamen victorias imperatores callidi hac fallaci & inſidioſa ſophiſmatis ſimulatione cõſecuti ſunt.* 16 *Annibal Romanos ad Trebiam, ad Thraſimenũ lacum ſophiſtica iſta fallacia circũuenit.* 17 *Thomyris Scytharũ regina Cyrum cum ingẽti exercitu deleuit. Hinc ſimulationum penè omniũ ac diſſimulationum inuolucra naſcuntur.*

CAPTIOSA DISSENTANEA.

18 *Ex diſſentaneis item peccatur: & aliquãdo iocus aliquis ex hoc errore quæritur.*

Martialis,

Omnia Caſtor emis: ſic fiet vt omnia vendas. Lib. 7.

Luſit in relatis emere & vendere.

Pinxiſti Venerem, colis Artemidore Mineruam:
Et miraris opus diſplicuiſſe tuum?

Lib.5. *Martialis iocando velut repugnãtia poſuit Venerem bene pingere, & colere Mineruam.*

FALLACIA COMPARATIONIS.

19 *Ex comparatis ſunt etiam ſuæ captiones. Martialis,*

Lib.5. *Quòd alpha dixi Codre, penulatorum*
Te nuper aliqua cùm iocarer in charta,
Si fortè bilem mouit hic tibi verſus,
Dicas licebit beta me togatorum.

Paria videntur alpha penulatorũ, beta togatorum, quia ſunt affines alphabeti literæ: cùm illa tamen primum, hæc ſecundum, aut nihil ſignificemus. A maioribus idem poeta (quid enim vetat plura ex eodem idonea præſertim & illuſtria exempla ſumere?)

Lib.8. *Soluere Pete decem tibi me ſeſtertia cogis,*
Perdiderat quoniam Buco ducenta tibi:
Ne noceant oro mihi non mea crimina, tu qui
Bis centena potes perdere, perde decem.

2. ad Atti. *Sic Cicero,* 20 *Hercule verum vt loquamur, ſubcõtumelioſe tractatur noſter Publius, primùm qui cùm in domo Cæſaris quondam vnus vir fuerit, nunc ne in viginti quidem eſſe poterit.*

Ex ſimilibus, vt muſa eſt fœminini generis: ergo etiam poeta.

FALLACIA NOMINIS.

21 *Ex nominibus infinitæ fallaciæ ſunt. Ex errore notationis illud Martialis eſt in Aedilem,*

Lib.1. 22 *Geſtari iunctis niſi deſinis Aedile capris,*
Qui modò ficus eras, iam caprificus eris.

Cice

23 *Ciceronis apertior eſt reprehẽſio in accuſa-*
» *torẽ Balbi, In qua erat accuſatoris interpretatio*
» *indigna reſpõſione, qui ita dicebat comiter eſſe*
» *cõmuniter: quaſi verò priſcũ aliquod, aut inſolitũ*
» *verbũ interpretaretur. Comes, benigni, faciles, ſua*
» *ues homines eſſe dicũtur, qui errãti comiter mon-*
» *ſtrant viã, benignè, nõ grauatè, cõmuniter quidem*
» *certè non cõuenit. Notationes vitioſas in grãmati-*
» *cis, quàm multas videmus? Varronẽ deridet Quin* Lib. 1.
» *tilianus, Cui nõ poſt Varronẽ ſit venia, inquit, qui*
» *agrũ quòd in eo agatur aliquid: & graculos, quia*
» *gregatim volẽt, dictos Cicerõi perſuadere voluit:*
» *cùm alterũ ex Græco ſit manifeſtũ duci, alterũ ex*
vocibus auiũ. Cõiugatiõis magna ſæpe eſt affinitas
cũ notatiõe, & eadẽ generis vtriuſq; exẽpla ſæpe
ſunt, vt ager, agere: quod vtroq; modo falſum eſt.

FALLACIA DISTRI-butionis.

24 *Vitia diuiſionis ſunt ea ferè quæ rerũ om-*
nium, ſiquid deſit, ſiquid redũdet. Prioris generis
exemplũ eſt quinto Æneidos, vbi ludorũ genera
quatuor proponũtur, claſſis, curſus, ſagittariorũ,
pugilũ: quintũ autẽ poſtea tametſi nõ propoſitum
deſcribitur, certaminis equeſtris. Locus ſic eſt,

Prima citæ Teucris ponam certamina claſſis:
Quique pedum curſu valet, & qui viribus audax,
Aut iaculo incedit melior, leuibúſue ſagittis,
Seu crudo fidit pugnam committere ceſtu:
Cuncti adſint, meritæq; expectent præmia palmæ,

Sic

ſic fauete omnes, & cingite tempora ramis.

Hic ludos quatuor tantùm proponit, præter quos tamen quintum poſtea deſcribit. Secũdi generis exemplũ Cicero notauit in Epicuro libro 2. de finibus, Quomodo autem philoſophus loquitur tria genera cupiditatum? naturales & neceſſarias, naturales & non neceſſarias, nec naturales nec neceſſarias. Primùm diuiſit ineleganter: duo enim genera quæ erant, fecit tria: hoc eſt, non diuidere, ſed frangere rem. Qui ſi diceret cupiditatum eſſe duo genera, naturales & inanes, naturalium item quoque duo, neceſſarias & non neceſſarias, confecta res eſſet. Vitioſum eſt enim in diuidendo partem in genere numerare. Ad quam diuiſionis notam pertinet illa Ciceronianæ partitionis reprehenſio, de qua Quintilianus lib. 4. cap. 5. In omni partitione, ait, eſt vtiq; aliquid potentiſsimum, quod cùm audiuit iudex, cætera tanquam ſuperuacua grauari ſolet. Itaque nõ defuerunt, qui Ciceronis illam pro Cluentio partitionem improbarent, qua ſe dicturum eſſe promiſit primum neminem maioribus criminibus, grauioribus teſtibus in iudicium vocatum, quàm Oppianicum: deinde præiudicia ab iis eſſe facta iudicibus, à quibus condemnatus ſit. Poſtremò iudicium pecunia tentatum non à Cluentio, ſed cõtra Cluentium. Quia ſi probari poſſet, quod eſt tertium, nihil neceſſe fuerit dicere priora.

FALLACIA DEFINITIONIS.

„ 25 Cic. Illud magis miror, ne ignorans verum Philip. I.
„ iter gloriæ, glorioſum putes plus te vnum poſſe,
„ quàm omnes: & metui à ciuibus quàm diligi ma
„ lis. quod ſi ita putas, totam ignoras viam gloriæ,
„ charum eſſe ciuem, bene de republica mereri, lau
„ dari, coli, diligi, glorioſum: metui verò, & in odio
„ eſſe, inuidioſum, deteſtabile, imbecillum, caducũ.
„ Sic philoſophi cynici falſa definitio apud Mar-
„ tialem notatur:

26 Hunc quem ſæpe vides inter penetralia noſtræ Libr. I.
Pallados, & templi limina Coſme noui,
Cum baculo peráq; ſenem, cui cana putríſq;
Stat coma, & in pectus ſordida barba cadit:
Carea quem nudi tegit vxor Abolla grabati,
Cui dat latratos obuia turba cibos,
Eſſe putas cynicum deceptus imagine falſa:
Non eſt hic cynicus Coſme: quid ergo? canis.

FALLACIA TESTIMONII.

27 E teſtimonijs porrò quàm multa ſint mendacia, quàm multiplices errores, quàm quotidiana periuria, quid oratio longior exprimenda eſt? pro tanto autem vitio non tradenda præcepta, ſed vota facienda ſunt, vt homines potius ratione & veritate, 28 quàm authoritate & teſtimonio ad iudicandum moueantur.

1 Analyſis dialectica non tantùm verſatur in præceptis dialecticæ artis cognoſcendis, explorandis, diſputãdis, ſed etiam multo magis in ſcri

ptis & exemplis excellentium authorum perſpiciendis & explicandis: in quibus duplex eſt conſiderandi ratio, vna virtutum, altera vitiorum, ſi modò vitia in his deprehendi poſsint. Analyſis igitur commodè diſtinguetur ex ſubiectis exēplis, circa quæ verſatur, quæ vel recta ſunt, vel vitioſa. Recta ſunt quinque generum, & vitioſa totidem: quæ vtraque diligenter animaduertenda ſunt in omnibus diſputationibus in quibus dialecticam exercere volumus. Quinque virtutes diſſerendi ex præceptis inuentionis & diſpoſitionis ſatis intelligũtur: quibus quinque vitia è regione reſpondent, vt proprio alienum, perſpicuo obſcurum, certo ambiguũ, vero falſum, conſentaneo inconſequens: quorum vitiorum duo prima, alienum & obſcurum, ad omnes inuentionis diſpoſitioníſque partes attinent, quia non ſolùm argumenta poſſunt eſſe aliena & obſcura, ſed etiam ſyllogiſmus & methodus: ambiguum & falſum ad inuētionis & ſyllogiſmi partes tantùm: quia argumentum ambiguum aut falſum poteſt eſſe, atque etiam partes ſyllogiſmi, propoſitio, aſſumptio, complexio: ſyllogiſmus autem totus nec ambiguus nec falſus eſt, ſicut nec vniuerſa methodus, vitium inconſequentiæ pertinet ad ſolam concluſionem, quia hæc ſola ex antecedentibus ſequitur, aut non ſequitur.

Quid Ariſtoteles de generibus vitiorum dialecticis virtutibus oppoſitorum?

In organo logico hæc quinque vitia, alienũ, obſcur

obſcurum, ambiguum, falſum, & inconſequens ſparſim, & in variis locis damnantur: ſed tamen ſine vlla legitima arte & doctrina notantur: alienum in Topicis & elenchis à dicto ſimpliciter ad dictum ſecundum quid, obſcurum, ambiguũ, & falſum item paſsim: inconſequens in fallacia elenchi, & ex conſequenti: & in elenchis voluit Ariſtoteles omnia vitia comprehẽdere partitione fallaciarum quæ eſſent in dictione, & extra dictionem.

2 De quinque propoſitis exemplis quatuor accidere poſſunt inuentioni dialecticæ, vt ſi argumenta aliena, ſi obſcura, ſi ambigua, ſi falſa fuerint: quæ ſigillatim deinceps explanabuntur, quia vtile eſt nõ ſolùm virtutes argumentorum noſſe, ſed etiam vitia virtutibus oppoſita, vt ea damnare & vitare poſsis. Primum igitur argumenti vitium eſt alienum, cùm ipſum argumentum nihil ad rem propoſitam attinet. Quale eſt illud apud Ennium de Medea,

Vtinam ne in nemore Pelio
Cæſæ cecidiſſent ad terram abiegnæ trabes:
Nunquam hera errans hanc mihi moleſtiã exhiberet
Medea animo ægra, amore ſæuo ſaucia.

Arbores in Pelio monte cæſæ nihil ad miſerias Medeæ pertinent. Itaque hoc ancillæ argumentum à quæſtione alieniſsimum eſt. Tale vitium ſæpe animaduertimus in hominibus ſtolidis, aut hebetibus, aut leuibus: interdũ etiam in his, qui ingeniis abundant: nam nihil feracius hominum ingeniis, iis præſertim, quæ diſciplinis exculta ſunt: ſed vt ſegetes fœcundæ & huberes non ſo-

lùm fruges, ſed etiam herbas effundunt inimiciſſimas frugibus, ſic interdum ex magnis & fœcundis ingeniis aut leuia quædam, aut à cauſis aliena, aut non vtilia gignuntur.

3 In hoc exemplo primùm quæſtio ponitur de furto trium capellarum: à qua quæſtione aliena erant, quæ ab accuſatore dicebantur: quia narrationes de bello Cannenſi, Mithridatico, Punico, Mariano, Syllano, nihil ad probandum furtum attinent.

4 Secundum vitium inuentionis eſt obſcuritas, quæ facit, vt non intelligatur argumẽtum, quod dicitur: nihil eſt enim minus ferendum, quàm vt oratio, quæ lumen rebus adhibere debet, tenebras & obſcuritatem adferat: qualem Cicero dicit fuiſſe Rulli tribuni plebis, cùm legem agrariam ſuaderet: Explicat (ait) orationem ſanè longam, & verbis quidem valde bonis: vnũ erat, quod mihi vitioſum videbatur: quòd ex tanta frequẽtia inueniri nemo potuit, qui intelligere poſſet, quid ille diceret: hoc vtrum ille inſidiarum cauſa fecerit, an hoc genere eloquentiæ delectetur, neſcio. Et Martialis iocatur in Sextum poëtam verſus obſcuros facientem:

Scribere te quæ vix intelligat ipſe modeſtus,
Et vix Glaranus, quid rogo, Sexte, iuuat?
Non lectore tuis opus eſt, ſed Apolline libris:
Iudice te maior Cinna Marone fuit.
Sic tua laudentur, ſanè mea carmina Sexte
Grammaticis placeant, & ſine grammaticis.

Et Cicero libro ſecundo de diuinatione reprehendit cochleæ definitionem, quæ fit his verbis.

Terrige

Terrigena, herbigrada, domiporta, ſanguine caſſa, quòd longè ſit obſcurior, quàm res ipſa, quæ definitur. Cicero tamen libro ſecundo de finibus ait licere obſcurè loqui duobus modis, ſi aut de induſtria facias, vt Heraclitus qui cognomento σκότινος perhibetur, quia de natura nimis obſcurè memorauit: aut cùm rerum obſcuritas, non verborum facit, vt non intelligatur oratio, qualis eſt in Timæo Platonis: ſed tamen Heraclitus ille excuſandus non eſt: quia omnes artes quæ ad humanitatem pertinent, ſic exponi & tradi debent, vt ab iis qui eas diſcunt facilè poſsint intelligi. Obſcuris autem ænigmatis interdum nobis vti conceditur, quando non eſt neceſſe, aut vtile ea quæ dicimus, ab omnibus intelligi & cognoſci.

5 Tertium argumenti vitium eſt ambiguitas, quæ cùm aliquid probandum ſumimus, propter varios intellectus poſsit fallere, vt dubites, quàm ſignificationem de multis ſequi cōueniat. Ideóque perpetuò monemur à dialecticis, vt in dicendo amphiboliam fugiamus, quæ differt ab obſcuritate, quia obſcuritas facit, ne res intelligatur: amphibolia, vt alio atq; alio ſenſu poſsit intelligi. Cùm igitur diſtincta fuerit ambiguæ dictionis ſignificatio ea, quā volumus ſequi, tum ambiguitatis vitium nullum erit: & idcirco in iocis & ſalibus, qui ex ambiguo aliquo nomine ſumuntur, amphibolia laudatur, quia iucunda & percepta variæ ſignificationis intelligentia ſic delectat, vt tamen videre poſsis, quò iocus & facetiæ ſpectent, nec ambiguitate nominis vllo

modo conturberis: vt Africano maiori coronam ſibi in conuiuio ad caput accommodanti, cùm ea ſæpius rumperetur, Lucius Licinius varius, Noli, inquit, mirari, ſi non conuenit: caput enim magnum eſt. Iocus eſt in ambiguo nomine (magnum) ideo gratus, quia vtraque ſignificatio nominis aperta eſt, neque perturbat intelligentiam: quia Africani caput magnum dici potuit, & ipſius carnis mole, & nominis magnitudine: quod poſterius Licinius præcipuè volebat intelligi.

6 Iocus eſt in ambiguo nomine (ſuum:) carmen enim dicitur ſuum vel emptione, vel compoſitione: atque hoc genere ambiguitatis ſiquis ſeriò & ſine ioco vteretur, id vitioſum eſſet.

7 Cicero luſit in ambiguis verbis (Sexto) & (Annali) quæ aliâs ſunt nomina propria viri, aliâs cõmunia, alterum numeri, alterum hiſtoriæ, quæ deſcribitur ſecundum ſeriem & ordinem annorum.

8 Quartum argumenti vitium eſt falſitas, cùm ex argumento enuntiatio falſa fit: eáque declaratur inductione per ſingulas argumentorum ſpecies. Eſt autem animaduertẽdum multas quidem res falſas tractari à poëtis, neque tamen vitioſe, neque contra decorum dialecticum: quia in his ſimilitudo quædam rerum humanarũ aut naturalium ſpectatur, vt in perſona Simonis & Pamphili faciles mores patris & filij deſcribuntur: & in Metamorphoſi Ouidij cauſæ rerum naturalium ſub occultis figmentis per allegoricam ſimilitudinem notantur: & in aliis eodem modo.

Itaque

Itaque res à poëtis ſimilitudine quadam confinguntur:in ſimilitudine autem vera non ſemper ſpectatur veritas rerum,ſed interdum ſola qualitas,vt dictum eſt libro primo. Primùm igitur dę cauſis falſis dicendum,fine,forma,efficiente,materia: finis falſus eſt equi lignei à Græcis fabricati:non enim Græci hunc fecerant, vt placarēt Mineruam,ſicut Sinon mentitur, ſed vt dolo & fraude Troiam caperent. Talis error eſt in antiquis philoſophis, qui falſos bonorum & malorum fines conſtituerunt,vt Epicurus voluptatē, Ariſtoteles actionem mundanæ virtutis. Forma falſa eſt,vt ſi anima hominis dicatur eſſe mortalis:efficiens item falſa eſt, vt quidam Romæ mentitus eſt Tyberium Gracchum eſſe patrem ſuū. Materia ſimiliter falſa eſt, vt in rebus malè materiatis & adulterinis.

9 Effecta falſa ſunt,quæ à falſis proficiſcūtur cauſis,fine,forma,efficiēte,materia. Cauſæ enim & effecta mutuam inter ſe relationem continēt: itaque falſa cauſa falſi effectus: atque item cōtrà falſus effectus falſæ cauſæ fuerit: neque idcirco nouis exemplis opus eſt, quia ex proximó cauſarum loco repeti poſſunt.

10 Iocus eſt in rhetorem tardæ & debilis memorię:hoc autem exemplum in ſeria diſputatione vitioſum eſſet, ſed vitio ipſo nobis licet abuti ad iocum.

11 Qui oderant Quintum Fabium Maximū, facta eius calumniabantur, cùm tamen eſſent recta & laudabilia. Itaque peccabant in diſſerēdo, cùm res bene geſtas, malè geſtas eſſe dicerent.

12 Error in ſubiectis accidit per omnia genera:nam ſubiecta primi generis interdum falſa ſunt,vt ſi quis dixerit Myrtos optimè ali in mõtibus, aut Abietes in litoribus, vtrunque ſubiectum harum arborum fallax erit. Et ſecundi generis, vt Mercator purpuratus fallax eſt ſubiectum regis. Et tertij generis, vt in grammatica arte poëtarum explicatio eſt falſum ſubiectum: licet Quintilianus libro primo Grammaticam diuidat in duas partes, rationem loquendi, & enarrationem poëtarum. Sed hæc poſterior pars Grammaticæ nihil eſt: nec poëtæ magis quàm philoſophi aut mathematici grammatico, aut Grammaticæ artis præceptis ſubiecti ſunt: ſed imperitia vulgi hunc errorem peperit: nam cùm vulgus olim videret à grammaticis poëtas & hiſtoricos primùm explicari,non intelligebat non ſolùm eos homines grammaticos eſſe, ſed multis aliis artibus inſtructos. Itaque poëtarum explicationem,quæ à multis artibus adiuuatur, Ethica, Phyſica,Mathematica,Hiſtoria, vulgus inſcienter ſoli Grammaticæ attribuebat.

13 Rhetorica tota finibus elocutionis & actionis includitur. Inuentio, diſpoſitio, & memoria falsò in rhetoricis præceptis concluduntur,quia rhetoricæ artis nihil ſunt:nec ſequitur, ſi abſque his orator ornatè dicere non poſsit, vt idcirco rhetoricæ artis partes dici debeant:quia hoc argumento Grammatica Rhetoricæ pars eſſet & multæ aliæ artes,quæ ad bene diſſerendũ conferunt. Itaque in rhetoricis præceptis falſa materies inuentionis, diſpoſitionis, & memo-

riæ

riæ traditur.

14 Nulla enim pene ars ſic traditur, vt ſuis finibus comprehenſa, concluſáque ſit: vt Medicina totam pene Phyſicam aſſumpſit: & Euclides in Geometria partem Arithmeticæ confudit, & in Arithmetica multa de figuratis numeris alio loco traduntur.

15 Error in adiunctis etiam per omnia genera accidit, ſicut in ſubiectis: nã & adiũcta primi generis interdum fallunt, vt vultus & ſupercilium in Piſone, & mores in Catilina: Et ſecundi generis, vt fucus in muliere: Et tertij generis, vt ſi inuentio eſt falſum ſubiectum rhetoricæ artis, Rhetorica item falſum eſt adiunctum inuentionis.

16 Annibal ad Trebiam hyeme pugnaturus, cùm milites ſuos ignibus & oleo fouiſſet, Romanos rigentes gelu ſuperauit, & ad lacum Thraſimenum, cùm lacus nebula & paluſtribus virgultis eſſet obſeſſus, clàm equitum Romanorum terga inuaſit, & in fugam vertit. Lege Liuium & Plutarchum.

17 Cyrus in Scythiam cum copiis profectus ſimulato metu quaſi refugiens caſtra ſua deſeruit epulis & vino referta, quò cùm filius reginæ Scytharum veniſſet, milites ſuos vino & cibis obrui patitur, itaque Cyrus ſtatim reuerſus omnes interficit: verùm Thomyris regina ad vlciſcendam cladis iniuriam pari inſidiarũ fraude regem aggreditur: ſimulata enim fuga Cyrũ vſque ad anguſtias montium perduxit, atque ibi compoſitis inſidiis ducẽta millia Perſarum cum

rege trucidauit, vt ſcribit Iuſtinus lib.1.

18 Diſſentanea falſa & captioſa in ſingulis generibus notari poſſunt: in aduerſis, Fortis eſt, non igitur temperans. Fortis & temperans videntur eſſe aduerſa, cùm tamen non ſint, ſed tantùm diſsimilia. In priuantibus: vt apud Martialem,

Nocturno fœtere mero qui credit Acerram,
Fallitur, in lucem ſemper Acerra bibit.

Quamuis enim nox & lux, id eſt dies, priuantia ſint, captioſè tamen vt priuantia tractantur. In relatis: vt,

Omnia Caſtor emis: ſic fiet, vt omnia vendas.

Licet enim emere & vendere ſint relata, vitioſè tamen hoc modo inter ſe referuntur. In contradicentibus: vt, Aliquis homo currit, aliquis homo non currit: contradictio fallax eſt, quia poteſt vtraque pars ſimul eſſe vera. In hoc genere vitium etiam longè maximum fuerit, ſi quis contradictionem dicat & loquatur: quomodo Socrates arguit Melitum accuſatorem ſuum, quaſi Melitus hæc dixerit, Socrates contra leges agit, deos eſſe non putans, ſed deos eſſe putans. quæ quidem (inquit Socrates) iocãtis nugæ eſſe videntur. Repugnantia etiam captioſa ſunt: vt,

Pinxiſti Venerem: colis Artemidore Mineruam:
Et miraris opus diſplicuiſſe tuum.

Hæc pugnantia videntur eſſe, quæ tamen non ſunt: quia de eodẽ ſimul affirmari verè poſſunt.

19 Cõparationes per omnia genera captioſæ ſunt: interdum enim res cõparãtur inter ſe vt pares, quæ tamen pares non ſunt: vt à Stoicis virtutes pares dicuntur, & paria vitia, cùm tamẽ eiuſmodi

modi non ſint: Et maiores cũ minoribus captioſè comparantur, vt Alexander non poteſt Venerem pingere: ergo nec Apelles poterit: vel, Poteſt aliquis perdere viginti terũcios: ergo decem aureos: vtrobique fallax eſt collatio in rebus diuerſi generis: Et minores cũ maioribus cõferuntur, quæ tamen non ſunt minores: vt, Seruus poteſt pingere: ergo etiam dominus. Similitudines etiã nonnullæ fallunt, qualis eſt illa: Quemadmodum nauis recens, & noua melior eſt vetere, ſic amicitiæ nouæ veteribus meliores ſunt. Et diſsimilitudines etiam vitioſæ quædam ſunt: vt, Non quemadmodum ignibus aurum, ſic amicus rebus aduerſis probatur.

20 Clodius petebat, vt vnus eſſet ex viginti quinque viris ad diuidẽdum agrum campanum: in quem Cicero iocatur ex fallaci collatione à maiori ad minus, Clodius ſolus vir fuit in ſacris bonæ deæ: cur igitur in vigintiquinque viris eſſe non poterit.

21 Notatio falſa & vitioſa eſt, quæ falſam nominis originẽ & vim oſtendit: Vt Donatus orationem dici putat, quaſi oris rationem: ſed falſo, cùm à verbo oro ducta ſit oratio: idem ſepulchrum, quaſi ſine pulchro, cùm perſpicuè veniat à verbo ſepelio. Et Paulus iureconſultus poſſeſſionem dici vult quaſi pedum poſitionem: cùm ſine dubio oriatur à verbo poſsideo. Multò grauius imperiti & barbari homines hoc in loco peccarunt, qui propter ignorantiam linguarum falſiſsimas & ineptiſsimas nominum origines commenti ſunt: vt Dialecticam dictam eſſe à

δύο, id eſt duo: & *λόγος*, ſermo: quaſi duorum ſit ſermo, cùm apertam originem duxerit à verbo *διαλέγομαι*: cuius generis infinitæ ſunt in ſophiſtarum libris ineptiæ.

22 Martialis iocatur in Ædilum ſolitum vehi capris ad currum iunctis:
Qui modò, ait, *ficus eras*, (id eſt, refertus vlceribus in capite vel barba natis) *iam caprificus eris*. Quaſi caprificus arbor, id eſt ficus ſylueſtris dicta ſit à capra & ficus: itaque interpretatio eius nominis falſa eſt, qua tamen Martiali licuit ad iocandum abuti.

23 Cicero reprehendit falſam & ineptam etymologiam aduerbij Comiter: quod accuſator Cornelij Galbi ducebat ab aduerbio communiter, cum interpretaretur caput illud fœderis Gaditani, *Vt populi Romani maieſtatem comiter conſeruent*: cùm tamen potius à nomine comis deriuetur: argumentum refutationis eſt à paribus: Comis eſt benignus, non communis: ergo comiter benignè, non communiter.

24 Duo vitia legitimæ & perfectæ diuiſionis ponuntur: vnum, cùm aliquid deeſt: alterū, cùm aliquid redundat. Illud fit, cùm aliqua pars in toto comprehenſa non dicitur, vt ſi quis diuiſerit virtutem in prudentiam, iuſtitiam & fortitudinem, peccabit, quia temperantiam partem virtutis prætermittet. vitium autem redundantiæ accidit, cùm in diuiſione aliquid ponitur, quo detracto, manet integra diuiſio, vt ſi animal diſtribuatur in hominem & beſtiam, & Socratem, poſtremum redūdabit, quia Socrates in hominis

minis natura continetur. Peccatur etiam in ſingulis generibus diuiſionis : in primo quidem, ſi totum integrum in falſa membra diuidatur, vt Europa in Aſiam & Africam: Aſia enim & Africa Europæ nihil ſunt: in ſecundo, ſi quid vt genus diuidatur, quod tamen genus non ſit, vt homo in virum & fœminam: non enim ſpecies ſunt hominis: in tertio, ſi falſum adiunctum diuidatur, vt rhetorica ars dicatur verſari circa inuentionis, diſpoſitionis, & memoriæ doctrinam : in quarto, ſi falſum ſubiectum diſtribuatur in adiuncta: vt Rerum incorporearum aliæ ſunt candidæ, aliæ nigræ, aliæ medio colore affectæ: eiuſmodi enim res falſo ſubiiciuntur coloribus.

25 Definitio multis modis reprehendi ſolet, ſi aliena, ſi obſcura, ſi ambigua, ſi parum aut nimis plena, ſi falſa denique fuerit: de quo poſtremo falſitatis vitio nunc agitur, quod cum aliis vitiis ſæpe confuſum eſt: definitio igitur falſa eſt, quæ nō declarat naturam rei propoſitæ quid ſit, breuiter, propriè, & perſpicuè: vt ſi Marcus Antonius definiat gloriam potentiam in republica ſcelere partam, & odium metúmque populi: talis definitio gloriæ falſo attribuetur, quia conſtat ex falſis gloriæ cauſis. Hanc igitur Cicero probat eſſe falſam ab aduerſis, hoc modo, Laudari, coli, diligi gloria eſt: quare vituperari, metui, & in odio eſſe, gloria non eſt: ſic Socrates apud Platonem paſsim ſophiſtas exagitat, vitioſiſsimis definitionibus vtentes: vt Meno virtutem definiebat præeſſe hominibus, Antiphro hominem ſanctum, qui ſceleratos & ſacrilegos in

iudic

iudicium vocaret, ſiue pater eſſet, ſiue mater, ſiue quis alius: Philebus ſummum bonum frui voluptate: Hippias pulchrum vt aurum, vel virginem: Theætetus ſcientiam, ſenſum, vel opinionem: Traſimachus, iuſtitiam, id quod eſt potentioribus vtile: ſic Ariſtoteles in Ethicis & Phyſicis plurima confutauit ab antiquis falſo & vitioſe definita.

26 Martialis iocatur ex falſa definitione Cynici, quæ quanuis colligatur ex adiunctis veris, attamen quia communia ſunt, definitionē propriam Philoſophi Cynici non faciunt: neque idcirco veram: vera enim definitio eſt non ſolùm quæ verè enuntiatur, ſed etiam quæ rem propriè explicat.

27 Falſitas in teſtimoniis frequenter ineſt diuinis & humanis: in diuinis non his quidē, quæ à vero Deo, aut veris Dei prophetis eduntur, quorum nullum niſi veriſsimum poteſt eſſe, ſed in his, quæ ab Ethnicis vatibus & auſpicibus proferebantur: qui ſæpiſsime vel ad quæſtum, vel ad gratiam mentiebantur, vel ea proferebāt, quorum nullam certam cauſam & rationem tenebant. Demoſthenes quidem φιλιππίζειν Pythiam dicebat, id eſt, quaſi cum Philippo facere. Hoc autem eò ſpectabat, vt eam à Philippo corruptā diceret. Et tota veterum auſpiciorum ratione & diuinatione nihil erat fallacius: quia auis volans & cantans, neque proſperos, neque aduerſos hominum euentus ſignificat, neque Dei voluntatem & conſilium interpretatur, vt auſpices illi falſo putabant. Humana teſtimonia item ſæpe

fallunt

fallunt eos præſertim, qui temerè credentes non examinant quid, aut à quo dictum ſit, ſed authoritatem perſonæ pro ratione ſequuntur, vſurpántq; illud, *Ipſe dixit, ergo verum*. Quo quidem errore nihil eſt in diſſerendo turpius. Humanum teſtimonium fallax eſt, vt mendacium, quale eſt Sinonis libro ſecundo Æneidos: Et periurium, vt Annibalis & Penorum: Et tabulæ, vt ſuppoſitum teſtamentum: & dicta teſtium, vt Gallorum contra Fonteium productorum, & Græcorum contra Flaccum, quos leuiſsimos & vaniſsimos eſſe Cicero docet in orationibus pro Fonteio & Flacco: & promiſſum interdum fallax, vt Venus lib. 1. Æneidos Iouem arguit quaſi promiſsis nō ſtantem & dicta vel ſcripta philoſophorum aut oratorum aut poëtarum interdum fallunt, vt ſi quis probet mundum eſſe æternum, quia Ariſto teles affirmauit, Ariſtotelis dictum eſt falſum teſtimonium aſſumptum ad probandam quæſtionem.

28 In diſciplinis maximè pernicioſum eſt, vt hominum authoritas pro rationibus habeatur. In Arithmetica & geometria vt cōputatio vel dimēſio probetur, ridiculum eſſet, ſi quis authoritatem cuiuſquam produceret: ſola ratio & veritas pro authoritate eſt. In cæteris diſciplinis ſi ſic fieret, maior eſſet earum abſolutio & perfectio: at quoniam tam multa opinionibus tenentur, fit vt multa quoque mendacia & commenta pro veris ſententiis habeantur.

DE MAXIMIS QVAE
vulgo nominantur.

1 *Breuiter attigimus exemplis ea vitia quæ virtutibus inuentionis oppoſita eſſe videbantur, niſi forte de maximis propoſitionibus, quæ vulgo nominantur in ſcholis, aliquid expectemus: quæ tamen nihil habent nouæ præceptionis: aliquid enim ex artis præceptis habent, vt definitionem, aut diuiſionem, quod pro argumento ad quæſtionem probandam ſumitur, vt affirmanti mihi artis huius omnia præcepta ad humanæ prudentiæ confirmationem referenda eſſe, inficiãdo ſi contradixeris, tum licebit vt finis maximam propoſitionem ſumam, & dicam, omnia ad ſuum finem referenda eſſe: finis autem eſt propter quem hæc ars inuenta eſt, vt prudentiores & conſtantiores in ratiocinando ſimus. Ex finis definitione maximam propoſitionem ſumpſi, & argumentum ex finis definitione accepi: in quo nihil artis nouæ exiſtit. Vſitatas autem eſſe rationes has in bonis authoribus non ſolùm fateor, ſed multis exemplis affirmo. Cicero in Topicis præceptis tales quaſdã generales monitiones propoſuit. Cauſa quid ſit effectum indicat, ait: ſic quod effectum eſt, quæ fuerit cauſa demonſtrat. Atque in comparationis loco maiorum, pariũ, minorum tales leges dedit:*

„ Quod in re maiore valet, valeat in minore. Item,

„ Quod in re minore valet, valeat in maiore. Item,

„ Quod in re pari valet, valeat in re quæ par eſt.

Neque verò tantùm in præceptis hæc argumenta

poſuit

poſuit, ſed in philoſophia & orationibus adhibuit. In Tuſculanis cõtrariorum legem aſſumpſit:
,, *Quid ait, cùm fatentur ſatis magnam vim eſſe in*
,, *vitijs ad miſeram vitam, nónne fatẽdum eſt eandem*
,, *dem in virtute eſſe ad beatam? Contraria enim*
,, *contrariorum ſunt conſequentia. Eiuſmodi diſsimilitudinis legem, ſecunda agraria, idem vſurpauit:*
,, *uit: Audes etiam Rulle mentionem facere legis*
,, *Semproniæ? nec te ea lex ipſa commouet, tales vi-*
,, *ros illos xxxv. Tribuum ſuffragio eſſe creatos?*
,, *& cùm à T. Gracchi æquitate ac pudore longiſ-*
,, *ſimè remotus ſis, id quod diſsimillima ratione fa-*
,, *ctum ſit, eodẽ iure putas eſſe oportere? Sic in cæteris argumentis ad ipſa confirmãda quædam ex eorum definitione, partibus, adiunctis argumenta ſumi poſſunt: nec inuentionis nouæ quicquã hîc eſt. Nec tantùm ad inuentionis partes, ſed ad diſpoſitionis quoque iſta pertinent. Nam ſi concluſiones ad conſtantis ſyllogiſmi regulam factæ complexionem ſuam non probarẽt, eius ipſius ſyllogiſmi definitio in argumenti ſubſidium veniret. Cicero de Fato connexi primi proprietatẽ quandam ad concluſionis confirmationem adhibuit: Si*
,, *quod, ait, primum in cõnexo eſt, neceſſarium eſt,*
,, *ſit etiam quod conſequitur, neceſſarium. De eodẽ*
,, *connexo proprietas eſt conſimilis in Lucullo: Ipſa*
,, *enim ratio, ait, connexi cùm conceſſeris ſuperius,*
,, *cogit inferius concedere. Et idem de finibus ſecũ-*

„ *di connexi definitionem quandam attigit. Tenea-*
„ *mus illud, ait, neceſſe eſt,* 2 *Cùm conſequens*
„ *aliquod falſum ſit, illud cuius conſequens ſit, non*
„ *poſſe eſſe verum. Sic in Natura deorum diſiuncti*
ſyllogiſmi pronuntiatio quædam ab eodem poni-
„ *tur: In omnibus diſiũctionibus, in quibus* (eſt aut
„ non eſt) *ponitur, alterutrum verũ eſſe.* 3 *Quã-*
obrem omnes dialecticæ artis partes & præcepta in argumẽta quæſtionis alicuius trahi poſſunt: nec tamen nouum argumenti genus vllum erit: quæſtionis enim, de qua agitur, neceſſe eſt rationes illas, cauſas, effecta, aut aliquid reliquorum argumentorum eſſe.

1 Expoſitis quatuor argumentorum vitiis, alieno, obſcuro, ambiguo, falſo, & falſo quidem per omnia genera argumentorum, ſequitur admonitio quædam de maximis propoſitionibus, quas ſic Ariſtotelei vocant in ſchola, quæ generales probationes & rationes ſunt ex præceptionum prius expoſitarum definitionibus, aut diuiſionibus, aut aliis locis ſumptæ: quarũ nulla noua ars in dialectica tradi debet: loci enim inuentionis & diſpoſitionis nõ tantum valent ad alias res omnes, ſed etiam ad ſeipſas explicandum. Itaque non eſt difficile ex præceptis argumentorũ, ſyllogiſimorum, & methodi generales præceptiones & canones: id eſt, vt ſcholaſtici loquuntur, maximas propoſitiones elicere, vt in dialectica inuentione vel definitiones argumentorũ, vel ſententiæ quædam illuſtres ex his collectæ ad aliquid

aliquid probandum aſſumuntur: vt Omnia referũtur ad ſuum finem: Forma dat cuique rei ſuam eſſentiam: Cauſæ ex effectis, & effecta viciſsim ex cauſis demonſtrantur: Subiectorum & adiunctorum eſt communis doctrina: Diſſentaneorũ ſi vnum affirmetur de aliquo, alterum protinus de eodem negetur neceſſe eſt: Quod valet in re pari, valeat in re quæ eſt par: Quod valet in maiore, valeat in minore: Quod valet in minore, valeat in maiore: Quæ ſimilia ſunt, eandem rationem habeant: quę diſsimilia ſunt, diſsimilem: Coniugatorum ſi vnum eſt, & alterum ſimiliter erit: In diuiſione nihil debet deeſſe aut ſupereſſe. De quo negatur genus, de eodem negatur ſpecies: De quo affirmatur ſpecies, de eodem affirmatur genus: De quo definitio dicitur vel negatur, de eodem dicitur vel negatur res definita. Expertis credendum eſt: Verax eſt Deus. In ſyllogiſmis ſimiliter ad aliquid probandum vel definitiones, vſurpantur, vel ſententiæ quædam illuſtres ex ſyllogiſmorum præceptis deductæ: vt Ex veris nihil niſi verum concluditur: Ex falſis interdum vera, interdum falſa concluſio efficitur. Sic ex methodo etiam quædam monitiones & leges fiunt, qualis eſt illa Ciceronis primo libro Officiorum: Omnis quæ via & ratione ſuſcipitur de re aliqua inſtitutio, debet à definitione proficiſci, vt intelligatur id de quo diſputatur. & Vitioſum eſt in diſputatione non eodem ordine exequi, quo propoſuimus.

2 In ſyllogiſmo connexo ſecundi modi aſſumptio conſequentem partem connexæ propo-

ſitionis falſam aſſumit, ponendo eius contradictionem, & complexio antecedentem partem falſam concludit ponendo eius contradictionē: vt,

Si homo eſſet lapis, eſſet expers ſenſus:
At non eſt expers ſenſus:
Neque igitur eſt lapis.

3 Concluditur locus de maximis propoſitionibus, quas vocant, de quibus quidem dialectici velut ſecundam artem, & quaſi ab argumentorum doctrina diuerſam tradere ſolent, cùm tamen ars hæc nulla noua ſit: quia eiuſmodi rationes ex generalibus locis ſumuntur, ſúntque quæſtionis propoſitæ vel cauſæ, vel facta, vel aliquid aliud ex reliquis argumentorum generibus.

ANALYSIS DISPOSITIONIS, AC primùm de alieno & obſcuro ſyllogiſmo.

1 *Analyſis vt inuentionis, ſic diſpoſitionis vitia virtutum oppoſitione ſpectabit. Ac de ſyllogiſmi vitijs ordine, quo de virtutibus dictum eſt, dicamus. Perſpiciamus igitur imprimis ne ſit alienus ſyllogiſmus, & cõcludat aliud quàm propoſitum fuerit:* 2 *deinde ne obſcura ſit eius concluſio: quod cùm verbis ſit, vitium eſt Grammaticæ, non Dialecticæ. Rebus autem dupliciter obſcura fit ratiocinatio, vel quia ſyllogiſmi partes multis rebus interpoſitis confunduntur: ideóque propoſitionis, aſſumptionis, complexionis ſententia occultatur: vel quia pars aliqua ſyllogiſmi ſola pon*

la ponitur, reliquis de induſtria prætermiſsis, ne ſtatui poſsit, quid hinc efficiatur. Primi generis exemplum repetatur è ſecundo genere ſimpliciũ ſyllogiſmorum de Pythagoræ ratiocinatione: vbi niſi diligenter attendas, vix partes ratiocinationis perſpicias. Secundi generis exemplum Cicero
» *in Rulli lege reprehendit:* [3] *Datur igitur, ait, pri*
» *mùm vt liceat eis vendere omnia, de quibus ven-*
» *dendis ſenatuſconſulta facta ſunt M. Tullio, C.*
» *Cornelio Coſs. aut poſtea, Cur hoc tam eſt obſcu-*
» *rum atque cæcum? quid? iſta omnia, de quibus*
» *ſenatus cenſuit, nominatim in lege præſcribi nón-*
» *ne potuerunt? Duæ ſunt obſcuritatis huius cauſæ*
» *Quirites, vna pudoris, ſi quis pudor eſſe poteſt in*
» *tam inſigni impudentia: altera ſceleris. Hîc Cicero ſophiſma Rulli coarguit, quòd generalem tantùm propoſitionem poſuerit: in qua occultè aſſumptio, complexióque lateret, & furtim recondita eſſet.*

AMBIGVITAS.

[4] *Ambiguitas in oratione magnopere vitanda eſt, vt in argumẽtis anteà monuimus: ea interdum accidit vitioſa argumẽti cum partibus quæſtionis diſpoſitione, de quo nunc agitur. Duo calamitatis ex hac fraude inſignia exempla de duobus regibus commemorantur, Crœſo & Pyrrho. Crœſus Lydiæ rex Appollinem de bello aduerſus Cyrum Perſarum regem cùm conſuleret, oraculo*

ambiguo falſus eſt:

Crœſus Halim penetrans, magnam peruertet opũ vim.

Credidit Crœſus, cũ Halim Capadociæ fluuiũ traieciſſet, ſe hoſtiũ magnã vim perverſurũ: peruertit autem ſuam, ait in diuinatione Cicero. Pyrrhus Epirotarum rex, cùm eundem conſuleret Apollinem de bello Tarentino contra Romanos, ſimilis ambiguitate reſponſi deluſus eſt: Libr. 2.

Aio te Aeacida Romanos vincere poſſe.

Credidit Romanos ſe victurum Pyrrhus, victus autem eſt à Romanis.

CAPTIOSA CONCLVSIO.

5 *Conſiderandum deinceps erit de tota ſyllogiſmi diſpoſitione, quàm conſtanter partes inter ſe cohæreant. Sæpe enim non partiũ falſitas, ſed concluſionis inconſequentia refellitur. Cuiuſmodi ſunt iſta ſophiſmata,*

Quiſquis dicit te animal eſſe, dicit verum;
Quiſquis autem te aſinum eſſe dicit, dicit te eſſe animal:
Quiſquis igitur dicit te aſinum, dicit verum,

Item illud quod Diogeni obiectum eſt:

Quod non amiſiſti, habes:
Cornua non amiſiſti:
Cornua igitur habes.

Videtur ad leges primi generis ſimplicis compoſita prior eſſe concluſio, cùm tamen argumentum animal, nõ generaliter vt doctrina requirit, ſed ſpecialiter antecedat maius extremum quæ-

ſtionis,

ſtionis, & ſecundi exempli propoſitio cùm ſpecialiter efferatur, eodem in vitio erit: ſin generaliter intelligatur, falſa erit: cornua enim nõ amiſimus, quæ nũquam habuimus. [6] *Stoicum illud* 3. de Nat. deorum. *Zenonis conſectarium vitioſe concluditur:*

> *Quod ratione vtitur, id melius eſt, quàm quod ratione non vtitur:*
> *Nihil autem mundo melius:*
> *Ratione igitur mundus vtitur.*

7 *Itaque meritò à Cotta deridetur. Hoc, ſi* Ibidem. *placet, iam efficies, vt mundus optimè legere librum videatur. Zenonis enim veſtigijs hoc modo rationem poteris concludere:*

> *Quod literatum eſt, id eſt melius, quàm quod non literatum:*
> *Nihil autem mundo eſt melius:*
> *Literatus igitur eſt mundus.*

Iſto modo etiam diſertus & quidem mathematicus, muſicus, omni denique doctrina eruditus, poſtremò philiſophus erit & mundus. Clarius etiam vitium concluſionis eius intelligetur, ſi quid abſurdius concludas hoc modo:

> *Denarius maior eſt ſenario:*
> *Infinito autem numero nihil eſt maius:*
> *Infinitus ergo numerus eſt denarius.*

Tametſi ſatis idonea reprehenſio eſt vitioſæ concluſionis, quod ad nullum modum legitimi ſyllogiſmi conficiatur: vera tamen cõcluduntur aliquando diſpoſitione fallaci. Vt apud Perſium:

Satyr.5. 8 *An quiſquam eſt alius liber, niſi ducere vitam*
Cuilibet, vt voluit? licet, vt volo, viuere: non ſum
Liberior Bruto?

Sequere diſpoſitionem hanc, errabis aliquando: vt

An quicquam eſt aliud homo, niſi quod animal eſt?
Equus autem animal eſt:
Equus igitur homo eſt.

Fallax eſt concluſio. 9 *Denique nihil ex omnibus negantibus & ſpecialibus enuntiatis in vllo ſimplici ſyllogiſmo, nihil in primo genere ex propoſitione ſpeciali, vel aſſumptione negata, nihil in ſecundo ex omnibus affirmatis aut propoſitione ſpeciali, nihil in tertio ex aſſumptione negāte, aut generali complexione, nihil item omnino ex modificatis contingentibus vel puris, vel miſtis concluditur.*

FALLAX CONNEXIO.

10 *Connexis ſyllogiſmis quanuis nō congruentibus ad conſtantiam ſpeciemque doctrinæ, multum tamen vtimur. Vtile eſt igitur admonere inconſtantes eas concluſiones eſſe. Terentius,*

In Adelp. 11 – D. *cæterum*
Placet tibi factum Mitio? M. *non, ſi queam*
Mutare: nunc quum non queo, æquo animo fero.

Pro Mur. 12 *Cic. Etenim ſi largitionem factam eſſe cōfiterer, idque rectè factum eſſe defenderem, facerem, improbè etiam, ſi alius legem tuliſſet: cùm verò nihil commiſſum eſſe contra legem defendam,*

„ dam, quid eſt quod meam defenſionem latio le-
„ gis impediat? Ouidius,

13 *Si quoties peccant homines, ſua fulmina mittat* 2.Triſt.
Iuppiter, exiguo tempore inermis erit:
Nunc vbi detonuit, ſtrepitúque exterruit orbem:
Purum diſcuſſis aëra reddit aquis.
Iure igitur genitórque deûm, rectórque vocatur:
Iure capax mundus nil Ioue maius habet.

„ 14 *Cæſar apud Saluſtium, Si digna pœna pro*
„ *factis eorum reperitur, nouum conſilium adpro-*
„ *bo. ſin magnitudo ſceleris omnium ingenia exu-*
„ *perat, his vtendum cenſeo, quæ legibus com-*
„ *parata ſunt. Quanuis enim falſa non ſint omnia generis huius exempla, iiſdem tamen veſtigiis falſum effici concludíque poteſt: vt*

15 *Si arbor equus eſſet, viueret:*
Sed arbor equus non eſt:
Non igitur arbor viuit.

Propoſitio, aſſumptióq; veræ ſunt: complexio autem falſa. Proprium autem ſyllogiſmi eſt, certam diſpoſitionem & nunquam fallentem præſcribere, vt antecedentibus poſitis conſequentia neceſſariò concedenda ſint. Rarum eſt vitium connexi ex conſequentis aſſumptione: incidit tamen aliquando: Ouidius,

16 *Quem ſi cura deûm tam certa vindicat ira,* 4.Meta.
Ipſe precor ſerpens in longam porrigar aluum:
Dixit, & vt ſerpens in longam tenditur aluum.

Ratiocinatio igitur ſic habet:

Si dij ſtatuerunt vindicare Cadmum, fiat ſerpens:
Sed ſit ſerpens:
Ergo dij ſtatuerunt vindicare.

Fallax eſt iſta concluſio. dic enim,

Si arbor equus eſſet, viueret:
Sed viuit arbor:
Ergo arbor equus eſt,

Veris partibus antecedentibus, falſa complexio efficitur. Quanquam vtroque iſto & tollendi antecedentis & retinendi conſequentis genere, videntur concluſiones firmæ effici, ſi modò antecedens negetur, conſequens affirmetur.

EXEMPLVM REMOTI antecedentis.

Virgil. Aen. 10. 17 *Si ſine pace tua, atque inuito numine Troës*
Italiam petiere, luant peccata, neque illos
Iuueris auxilio: ſin tot reſponſa ſequuti
Quæ ſuperi, manéſque dabant, cur nunc tua quiſquam
Flectere iuſſa poteſt, aut cur noua condere fata?

Pro Mur. 18 *Cicero, Quod ſi licet deſinere, ſi te authore poſſum: ſi nulla inertiæ, nulla ſuperbiæ turpitudo, nulla inhumanitatis culpa ſuſcipitur, ego verò libenter deſino: Sin autem inertiam fuga laboris & deſidiam, repudiatio ſupplicum ſuperbiam, amicorum neglectio improbitatem coarguit: nimirum hæc cauſa eſt eiuſmodi, quam nec induſtrius, nec miſericors, nec officioſus deſerere poßit.*

EXEM

EXEMPLVM RETENTI conſequentis.

Terentius ex ſermone Cliniæ & Clitiphonis ratiocinationem ita concludit, vt conſequens retineat. Ait igitur Clinia,

19 Si nihil mali eſſet, iam hîc adeſſent: *In Heaut.*

Iam aderunt, inquit Clitipho.

Concludit tandem Clinia,

Nihil igitur eſt mali.

Propoſitio iiſdem verbis ponitur. Aſſumptio exornatur adiunctis loci & perſonarum, quòd longè mulieres & abſint, & quòd multum temporis, dii ornantur, abſumunt. Sermo igitur ſic eſt,

CLIN. *Si nihil mali eſſet, iam hîc adeſſent.* CLIT. *iam aderunt.* CLIN. *quando iſtuc erit?*

CLIT. *Non cogitas hinc longius abeſſe? & noſti mores mulierum:*

Dum moliuntur, dum comuntur, annus eſt. CLIN. *ô Clitipho,*

Timeo. CLIT. *reſpira; eccum Dromonem cum Syro vnà adſunt tibi.*

SY. *Ain' tu?* D. *ſic eſt.* SY. *Verùm interea dum ſermones cedimus,*

Illæ ſunt relictæ. CLIT. *Mulier tibi adeſt: audin' Clinia?*

CLIN. *Ego verò audio nunc demum, & video, & valeo Clitipho.*

Quamuis autem in his exemplis conſtantia & conſequentia certa concluſionis videatur, ea tamen non tam diſpoſitionis genere, quàm rerum cohæren

cohærentia & ratione efficitur. 20 *Vtilitas autem præcipua retexendi ſyllogiſmi eſt in breuioribus aut longioribus diſputationibus, quæ plerunque obſcuriores ſolent eſſe. primi generis illa ſunt, cùm ſyllogiſmi partes magis comprehendũtur, quàm diſtinguũtur, vt in illo Miloniano principio,* „ *Etſi vereor, iudices, ne turpe ſit, pro fortiſſimo viro dicere incipientem, timere, miniméque deceat, cùm T. Annius Milo magis de reipublicæ ſalute, quàm de ſua perturbetur, me ad eius cauſam parem animi magnitudinem adferre non poſſe. Retexe enim ſententiam hîc incluſam, ſyllogiſmum hunc inuenies:*

Pro fortiſsimo viro dicere incipientem, timere turpe eſt:
Cicero pro Milone fortiſsimo viro dicere incipiens timet:
Eſt igitur turpe.

Nec vllus ſyllogiſmus ſimplex eſt, qui non poſsit vna cõnexi ſyllogiſmi propoſitione cõprehẽdi: vt,

Si nemo timidus eſt liber:
Et omnis auarus eſt timidus:
Certè nemo auarus eſt liber.

Eodémque modo in cæteris concluſionibus. Longioris autem diſputationis retexendæ genus illud ſit: vt cùm in perpetuæ ac longæ orationis partibus multos ſyllogiſmos diſtinxeris, vno ſummam totam complectare omnibus detractis amplificationibus, notatis tamen, ſi commodum eſt, capitib

tibus argumentorum. Sic Milonianam Ciceronis orationem in vnum concluſionis modum concluſam perſpicies.

Iſidiatorem & ſceleratum licet interficere.

vt populi, iudiciorũ, ſenatus, Marij, naturalis & humanæ legis authoritas teſtatur: nec ſenatus, nec Pompeij leges vllæ reclamant.

At P. Clodius inſidiator & ſceleratus fuit.

Inſidias ſiquidem parauit vtilitate, odio, improbis moribus, ſpe impunitatis impulſus: quod ipſius & voce & factis intellectum eſt: ſceleratum verò fuiſſe, in deos atque homines facinora eius arguunt.

Clodius igitur iure cæſus eſt.

Hac diſpoſitione Milonis defenſionem Cicero concluſit hoc modo. Cùm verò poëtam, cùm oratorem, cùm alium quenuis ſcriptorem legendum & explicandum ſumpſeris, totum ſic excuties, & in breuem concluſionis alicuius ſummam comprehendes.

1 Virtutes ſyllogiſmi ſunt expoſitæ libro ſecundo; de vitiis dicendum eſt: quæ ſunt in genere quatuor: ſi ſyllogiſmus alienus ſit, ſi obſcurus, ſi in partibus ſuis ambiguus, ſi denique inconſequens & inconſtans. Syllogiſmus alienus eſt, qui aliud concludit, quàm ſit propoſitum: vt ſi quis vellet concludere virtutem eſſe ſummum bonum, & mathematicum illud cōcluderet hoc modo:

Omne

Omne triangulum tribus lateribus æquale habet tres angulos æquales duobus rectis:
Iſopleuron eſt triangulum tribus lateribus æquale:
Iſopleuron igitur tres angulos habet æquales duobus rectis.

hic ſyllogiſmus legitimus quidē eſt, & ad artis normam compoſitus, ſed tamen vitioſus, quia à propoſita quæſtione alienus.

2 Secundum ſyllogiſmi vitium eſt obſcuritas: quæ eſt vel in verbis, vel in rebus: obſcuritas in verbis licet vitioſa ſit, non eſt tamen hoc vitium imputandum dialecticæ, ſed grammaticæ: quia dialectica doctrina eſt mentis & intelligentiæ: grammatica verò verborum ſcientiam & proprietatem ſibi vendicat: itaque ſi quid in verbis peccatur, grammaticæ vitio peccatur: rebus autem duobus modis obſcuratur ſyllogiſmus, vno, cùm longa oratio interiecta inter partes ſyllogiſmi facit, vt vix ſyllogiſmus agnoſcatur, vt apud Ouidium libro decimoquinto metamorph. ſyllogiſmus Pythagoræ cōtra eſum carnium ob eam cauſam obſcurus: altero, cùm partes ſyllogiſmi de induſtria ſubticentur: de qua occultatione præcipit Ariſtoteles octauo topico, vt ad fallendum aduerſarium, quicum diſputamus, interdum vnam, interdum plures partes ſyllogiſmi prætermittamus & ſubticeamus.

3 *Omnia de quibus vendendis ſenatuſconſulta facta ſunt M. Tullio & C. Cornelio Coſſ. aut poſtea, venduntor:*
Sed loca publica vrbis, & ſacella, & mons Gaurus, & ſalicta ad Minturnas, & Herculanea via

Via ſunt ex hoc genere:

Hæc igitur omnia venduntor.

Rullus in oratione ſua aſſumptionem & complexionem reticuit, ne appareret eius manifeſta improbitas: & idcirco ratiocinationem ſuam de induſtria obſcurauit.

4 Tertium ſyllogiſmi vitium eſt ambiguitas, cùm ea incidit in vnam, aut plures partes ſyllogiſmi: tum enim ſæpe fallit ratiocinantem: & in errorem falſæ concluſionis deducit: vt cùm Crœſus accepto ab Appolline oraculo ita ſecum ratiocinatus eſſet,

Crœſus Halim penetrans magnam peruertet opum vim:

Ego ſum Crœſus Halim penetrans:

Ego igitur magnam peruertam opum vim.

Deluſus eſt ambiguitate propoſitionis: putabat enim ſe peruerſurum vim hoſtium: peruertit autem ſuam: Ambiguitas autem in ſyllogiſmi partibus accidit aliquando ex argumento: de quo vitio antea dictum eſt. Interdum ratione partiũ quæſtionis, quæ ſunt ambiguæ: vt in exemplo propoſito. Sic Pyrrhus rex Epirotarũ deceptus fuit, cùm ex oraculo Apollinis ambiguo ſic apud ſe ratiocinaretur, Apollo dicit,

Aio te Aeacida Romanos vincere poſſe:

Ego ſum Aeacides:

Romanos igitur vincere poſſum.

Ambiguam propoſitionem ſic interpretatus eſt, vt putaret à ſe Romanos victum iri, cùm tamen eſſet ſecus intelligendum, à Romanis Pyrrhum victum iri.

5 Quartum ſyllogiſmi vitium dicitur incõſequentia: omnis autem ſyllogiſmus inconſequens eſt, qui ad artis prius expoſitæ legem & normam nõ conuenit: atque ita appellatur, quia in exemplo propoſito, aut in alio quopiam ſimili propoſitione & aſſumptione veris complexio vera non ſequitur, ſed falſa.

6 Syllogiſmus fallax eſt & inconſequens: quia non eſt compoſitus ad vllam legem artis: In ſecundo enim genere ſimplicium ex omnibus partibus affirmatis vitioſe concluditur. Idem exemplum eſt libro primo de inuentione rhetorica: ſyllogiſmus autem in primo genere ſic rectè fieret,

Quicquid optimum eſt, vtitur ratione:
Mundus eſt optimus:
Mundus igitur vtitur ratione.

7 Cotta refellit vitioſum ſyllogiſmum Stoicorum: vitioſo exemplo ſimilis diſpoſitionis, vbi propoſitione: & aſſumptione veris concluſio falſa ſequitur.

8 Hic error eſt inconſequentiæ: quia in ſecundo genere ſimplici concluditur ex affirmatis omnibus: vt,

Omnis liber viuit, vt vult:
Ego viuo vt volo:
Ego ſum igitur liber.

9 Inconſequentiæ vitia conſideranda ſunt in ſyllogiſmis eo ordine, quo virtutes ſyllogiſmorũ in præceptis artis perſpeximus: ac primùm circa definitionem ſyllogiſmi accidit error, vbi non idem argumentum in propoſitione & aſ-

ſumptio

ſumptione diſponitur,ſed aliud & diuerſum:vt,

Omnis virtus eſt laudabilis:
Omnis iuſtitia eſt expetenda:
Ergo omnis iuſtitia eſt laudabilis.

Syllogiſmus fallax eſt,quia ei definitio ſyllogiſmi non cõuenit.In ſyllogiſmis autem ſimplicibus duplex eſt error communis omnium generum.Primus,ſiquis ex omnibus partibus ſpecialibus ratiocinetur:vt

Aliquod animal eſt aptum ad riſum:
Aliquis equus eſt animal:
Ergo aliquis equus eſt aptus ad riſum.

Secundus,ſiquis ex omnibus partibus negatis concludat:vt

Nullus homo currit:
Nullus equus eſt homo:
Ergo nullus equus currit.

Antecedẽtibus partibus veris complexio falſa ſequitur.Quinetiã vitia ſunt ſingulis generibus propius oppoſita,quæ ex inſpectione virtutũ facilè deprehẽduntur:vt in primo genere ſyllogiſmus propoſitiõe affirmatus, & aſſumptione negatus captioſus eſt:quia nõ cõuenit ad vllũ modum primi generis:& antecedentibus partibus veris falſam complexionem efficit:vt

Omne animal eſt ſubſtantia:
Nullus lapis eſt animal:
Nullus igitur lapis eſt ſubſtantia.

Vel propoſitione ſpecialis & aſſumptione generalis:vt

Aliquod animal non currit,vt equus:
Omnis homo eſt animal:

Ergo aliquis homo non currit.

In ſecundo genere duo item vitia ſunt, ſi omnes partes affirmentur: vt

Omnis homo eſt animal:
omnis equus eſt animal:
Ergo omnis equus eſt homo.

In quo genere fallaciæ eſt conſectarium Stoicorum prius expoſitum: Vel ſi propoſitio ſit ſpecialis, & aſſumptio generalis: vt

Aliquod animal non ridet:
omnis homo ridet:
Aliquis igitur homo non eſt animal.

Tertij generis item duo ſunt vitia, ſi ſyllogiſmus ſit complexione generalis: vt

Omnis homo eſt animal:
Omnis homo eſt ſubſtantia:
Ergo omnis ſubſtantia eſt animal.

Vel ſi aſſumptione fuerit negatus: vt

Omnis homo eſt animal:
Nullus homo eſt equus:
Ergo nullus equus eſt animal.

Ex cõtingentibus etiam puris nihil vnquam concluditur,

Quiduis currens contingit hominem eſſe:
Omnem equum contingit currere:
Omnem igitur equum contingit hominem eſſe.

Neque etiam fit ſyllogiſmus ex contingentibus, & abſolutis enuntiatis: quia poſsit alicubi antecedentibus veris concluſio falſa ſequi: vt

Nullus lapis vigilat:
Omne animal contingit vigilare:
Nullum igitur animal contingit lapidem eſſe.

Hoc

Hoc poſtremum falſum eſt:quia mutua conſecutione cum affirmatione ſua conſentit, *Omne animal contingit lapidem eſſe*:in cōtingentibus enim modificatis ſi affirmatio falſa fuerit, & negatio item falſa erit:& contrá.

10 Expoſitis adulterinis & fallacibus ſyllogiſmis,qui vidētur aliquam ſimplicem argumēti diſpoſitionē imitari, deinceps videndum eſt, qui ſint fallaces & inconſtantes modi in coniunctа argumenti diſpoſitione:In ſumma autē connexis duplex error accidit.Primus,cum tollitur antecedens,vt cōſequens tollatur. Secūdus, cùm retinetur cōſequens,vt retineatur antecedens:& quanuis exempla prioris generis apud bonos au thores permulta reperiantur,admonendū tamen eſt eiuſmodi cōcluſiones ad iudicandū de re propoſita firmas & conſtantes non eſſe,propterea quòd alicubi cōtingit errare, & antecedentibus veris falſum concludere,quo argumento, inconſequentiæ & inconſtantiæ vitium diiudicatur.

11 Mitio obiurgatus à Demea fratre, quòd permitteret ciuem Atticam pauperculam ab Eſchino vxorem duci,reſpondet ſe non probare quidem factum,ſed tamen æquo animo ferre:Syllogiſmus ſic eſt:

Si factum mutari poſſet, non ferrem:
Sed mutari non poteſt:
Aequo igitur animo mihi ferendum eſt.

12 Cicero purgat ſe Sulpitio, quòd legem de ambitu tulerit,& tamē Murenam defendat reum ambitus:Argumentum ſic diſponitur;

Si defenderem Murenam ambitum commiſiſſe,idque iure,facerem improbè:

Sed non defendo Murenam ambitum commiſiſſe:

Quare nihil improbè facio.

Ex remotione antecedentis remouetur conſequens.

13 Excitat Auguſtum ad miſericordiã ſimili exemplo Iouis,quod ita diſponitur:

Si Iupiter omnia mortalium delicta velit punire,tandem erit inermis & impotens:

Sed non omnia delicta punit:

Et propterea rex eſt potentiſſimus,& ſummus & maximus.

14 Cæſar cẽſet Lentulũ,Cethegum,& alios participes coniurationis non eſſe morte multandos,ſed habendos in vinculis: Argumentum ſic diſponitur:

Si coniurati pœna ſuis flagitiis digna puniri poſſint, acerbiſſima morte puniantur:

Sed non poſſunt pro merito puniri:

Ne igitur morte puniantur,ſed in vinculis habeantur.

15 Exemplum eſt ad oſtendendam inconſequentiam in hoc genere diſpoſitionis,vbi tollitur antecedens ad tollendum conſequens: antecedentibus enim veris complexio falſa ſequitur: ſyllogiſmi autem regula certa eſt & cõſtans,quæ nunquam fallit,quin propoſitione & aſſumptione veris concluſio vera efficiatur.

16 Verba ſunt Cadmi Thebis profugi, & apud Illyrios ſic cum ſua coniuge moleſtos caſus animo repetentis:

Si dij

Si dij irati ſunt mihi, quia ſparſi humum dentibus ſerpentis à me interfecti, vltionis cauſa fiam ſerpens:
deinde aſſumptio additur à pœta,
Quòd Cadmus repentè factus ſit ſerpens:
vnde concluditur id quod antecedit,
Deos videlicet iratos fuiſſe Cadmo, propter interfectũ ſerpentem.

17 Venus orat Iouem, vt liberet Troianos obſeſſos: Argumentum preſsius ita concluditur:
Si Troiani bona pace tua in Italiam nõ venerunt, luant pœnas:
Sed bona pace tua venerunt in Italiam:
Ne luant igitur pœnas.

18 Cicero cõfirmat iuſtum eſſe officium defenſionis pro Murena: Propoſitio antecedente parte negatur, conſequente affirmatur:
Si neque iners, neque ſuperbus, neque inhumanus eſſem, libenter deſinerem Murenam defendere:
deinde aſſumptio tollit antecedentem partem:
Sed iners & ſuperbus & inhumanus eſſem:
Et complexio tollit conſequentem,
Quare non deſinam Murenam defendere.

19 Clinia apud Terentium torquetur mora & dilatione Antiphilæ amicæ ſuæ.

20 Expoſitis quatuor ſyllogiſmi vitiis, alieno, obſcuro, ambiguo, inconſequenti, admonitio poſtrema reſtat de præcipua vtilitate retexẽdi ſyllogiſmi, ad comprehendendam & æſtimãdam propoſitæ rei ſententiam. Retexitur autem ſyllogiſmus vel in breui, vel in longa diſputatione: prioris generis exempla repetantur ex libro

ſecundo, vbi breues clauſulæ ex optimis authoribus citãtur. Poſterioris generis exemplũ eſſet, ſiquis totam aliquam Ciceronis orationem ſyllogiſmo complecteretur: vt diuinationem contra Cecilium, hoc modo:

Is eſt potiſſimum eligendus actor, quem Siculi maximè velint, & Verres nolit.

Itémque is reiiciẽdus, quem Siculi nolint, & Verres maximè velit.

Sed Siculi Ciceronem expetunt, quem imprimis idoneum ad hanc cauſam agendam cognouerunt: Verres eundem metuit, quem ſentit firmum & grauem & ſanctum & diſertum fore accuſatorem: Siculi verò Cecilium nolũt ſibi ipſis ſuſpectũ, & ſocium Verris, & indiſertũ, & ſubſcriptoribus indiſertis vallatum, nec vlla iuſta cauſa ſuſcipiendæ accuſationis fretum: & Caius Verres eũdem Cecilium maximè expetit, ob eas ipſas cauſas, & vt accuſatoris præuaricatiõe infamia iudiciorum liberetur.

Quare in hac Sicilienſi cauſa Cicero eligendus eſt actor, & Cecilius reiiciendus.

Sic ſumma ſecundæ orationis de lege Agraria eſt in hoc ſyllogiſmo,

Si inſidias fieri libertati veſtræ ſimulatione legis Agrariæ intelligetis, defendite Quirites ab his inſidiis veſtram libertatem.

Sed illud ex creatione decemuirorũ, & ex poteſtate, quæ illis permittitur, intelligi poteſt:

Quare hac extincta peſte libertatem veſtram retinete.

Aſſumptio declaratur per partes legis Agrariæ,

tiæ, quæ ſunt de conſtituendis decemuiris ſumma authoritate & poteſtate præditis, déque vendendis, emendis, & diſtribuendis agris publicis. Ad hunc modũ reliquæ Ciceronis orationes ſingulæ in breuem quendam ſyllogiſmum facilioris intelligentiæ & iudicij gratia concludi poterunt.

ANALYSIS METHODI.

1 *Eadem etiam analyſis in methodo & tota rerum diſpoſitione ſequenda eſt & exercenda. Diſputationes & explicationes omniũ generum in oratoribus & poetis, in artibus ipſis, Grãmatica, Rhetorica, Dialectica, Mathematicis, Philoſophia deniq; tota ad methodi legem perſpiciẽdæ: nec laudabiles tantũ, ſed etiam vitioſæ: quemadmodum Socrates apud Platonem Lyſiæ orationem reprehendit, quòd nihil definiat, nihil partiatur: qua ex confuſione rerum immenſa quædam obſcuritas exiſtit. Eſt autem magni erroris nõ eodem perſequi partes ordine, quo propoſueris: obeſt enim perſpicuitati plurimum, cuius tamen cauſſa ordo & diſpoſitio laudatur. In quod vitium*
» *Cicero pro Deiotaro incidit: Reliqua pars, ait, ac-*
» *cuſationis duplex fuit: vna, regẽ ſemper in ſpecu-*
» *lis fuiſſe: cùm à te animo eſſet alieno: altera, exer-*
» *citũ eum cõtra te magnũ comparaſſe: de exerci-*
» *tu dicã breuiter, vt cætera. Hîc partẽ poſteriorẽ priore loco exequitur. Eodem modo Virgilius in*

exemplo partitionis imperfectæ paulò antè poſito lapſus eſt: tertium enim & quartū membrum cōturbato ordine tractauit: tertium quippe quarto, & quartum, tertio loco. Cōfuſio hæc ὑστερολογία dicitur à grammaticis, & in Homero frequens notatur, vt iam hoc Homerico tanquam ſanè bello & ſpecioſo vitio Cicero per iocum in epiſtola quadam ad Atticum vtatur, vbi cùm duas
» *res ita propoſuiſſet: Quæris ex me quid acciderit*
» *de iudicio, quod tam præter opinionem omnium*
» *factum ſit: & ſimul vis ſcire quomodo ego mi-*
» *nus, quàm ſoleā, præliatus ſim. Cùm, inquam, duas*
» *res ita propoſuiſſet, ait: Reſpondebo tibi ὕστερον*
» πρότερον ὁμηρικῶς. *Tum priore loco declarat, quod poſteriore fuerat ab eo propoſitum.* 2 *Videndū etiam diligenter erit vniuerſum illud alieni vitium. Tam enim eſt in vitio qui reſiſtentem aperta, quàm qui ſua ſponte ſequentē occulta via ducit. Minimè verò neceſſe eſt hoc loco commemorare, quā omnes methodi nomen in ore habeāt, quámque vera methodo vtatur ferè nemo. In diſciplinis explicandis via vna & ſimplex eſt à generibus ad ſpecies, ab integris ad partes: quā vix, ac ne vix quidem tot annorum ſeculis vlla in arte adhuc obſeruatam videmus. Quamobrē in analyſi vitia hæc cernentur, ne aliena, obſcura, ambigua, falſa, inconſequentia ſint, quæ dicantur. Sed de geneſi iam tempus eſt vt pauca dicantur: ſatis*

enim

enim multa, ſupérque de analyſi præcepta ſunt.

1 Diximus hactenus in Analyſi de vitiis argumentorum & ſyllogiſmorum: reſtat vt de vitiis methodi pauca dicamus: quæ duo ſunt, alienum & obſcurum. Methodus obſcura fit duobus modis: vno, ſi neque definitè, neque partitè propoſita res doceatur: vnde Cicero Acad. 1. reprehendit Epicureos, qui nihil definiunt, nihil partiuntur, nihil apta interrogatione concludunt: nullam denique artẽ nec dicendi, nec diſſerendi putant: & Socrates in Philebo Platonis reprehẽdit orationem Lyſiæ, quòd in laudando amore & pulchro nõ docuiſſet quid ſit amor & pulchrũ, neque in certa genera diſtinxiſſet, vnde factum eſſet, vt oratio Lyſiæ prætermiſsione eiuſmodi luminum dialecticorum paulò obſcurior videretur: altero modo perturbatur & confunditur diſpoſitio doctrinæ, non ſi neque definias, neque diuidas, ſed ſi ordinẽ partium permiſceas & confundas: turpiſsimũ eſt enim (vt ait Fabius libro quarto) non eodem ordine exequi, quo quidque propoſueris. In quo vitio eſt deſcriptio ludorũ libro quinto Aeneidos: nam cùm Virgilius quatuor ludorum genera propoſuiſſet, claſſem, curſum, certamen ſagittariorũ & pugilum, perturbato ordine partium expoſuit tertio loco pugilum certamen, & quarto ſagittariorum: nec poteſt excuſari Virgilius, quaſi ſit prudentiæ methodũ ſequutus: quia in hac perturbatione ordinis nulla voluptatis aut commoditatis cuiuſquã ratio ſpectari potuit. Tertio modo metho-

dus obſcuratur, ſi rem in docēdo diſtribuas non in proximas, ſed remotiſsimas partes: ſæpe enim fit, vt dum nimis in diuiſione properamus, rem ipſam tardius abſoluamus: de quo vitio fugiēdo Socrates nos admonet in ciuili Platonis. Quarto modo digreſsiones longiores interpoſitę inter partes propoſitæ diſputationis interdum pariunt obſcuritatem ordinis, vt non facilè cernamus, qua via & quo ordine tota progrediatur oratio.

2 Secundum vitium methodi eſt, ſi ea fuerit aliena, vt ſiquis docendus, doceri tamen nolit, adhibere initio definitiones & partitiones rerū, ſtultum & alienū eſt. Item ſiquis docendus doceri maximè velit, nō adhibere initio definitiones & diuiſiones rerum, ſtultum & alienum eſt.

GENESIS.

[1] *Geneſis non eſt inſpectio propoſiti exempli, vt analyſis, ſed effectio noui operis: quæ meditatio vnam & eandem viam in ſcribendo dicendóque ſequitur. Et quanuis vox ad docendū multo valentior ſit ſcriptura, linguáque ſit manu diſertior,* [2] *vt ſapienter in Phædro extremo Socrates diſputat: ſcriptionis tamen exercitatio natura & tempore prior eſt: cuius nō alia via eſt, quàm Rhetores exercendæ eloquētiæ tradiderūt. Quāobrem (vt* [3] *Craſſus ait) in iſtis ipſis exercitationibus etſi vtile eſt etiam ſubito ſæpe dicere, tamē illud vtilius ſumpto ſpatio ad cogitandum paratius atque accuratius dicere. Caput autem eſt*

(quod

(quod vt verè dicam, minimè facimus : eſt enim magni laboris,quem plerunque fugimus) quãplurimũ ſcribere. Stylus optimus ac præſtantiſsimus vt dicendi, ita diſſerendi effector ac magiſter. Nam ſi ſubitam & fortuitam orationem cõmentatio & cogitatio facilè vincit, hanc ipſam profectò aſsidua ac diligens ſcriptura ſuperabit.

4 *Scribendi verò dicendíque prima facillimáque via eſt imitatio, quæ prudenter quos imitari velit, ſeliget, vnus è Latinis Cicero in Orationibus, in Philoſophia, in Oratoriis inſtitutionibus (quãquam hic authoritate veterum deceptus eſt) ſæpe etiam in epiſtolis multũ proderit, ſed & omnium rerũ diligentes ac accurati ſcriptores. Præcurſione igitur interpretationis & luminis, virtutibus authoris ad imitandũ propoſiti cognitis & perſpectis quæſtio aliqua cõſimilis earum rerũ, quæ ab illo quẽ imitamur, tractantur, imitanda proponetur, ſcribendo dicendóque explicabitur, quam maximè ad veritatẽ & ſimilitudinis expreſsionem accõmodate: ita enim inuentionem acuemus, & cõfirmabimus diſpoſitionis prudentiã, cùm ex alienis virtutibus (vt accidit in ſole ambulãtibus) colorari nos ſentiemus. Deinde ab imitatiõe ſcriptio dictióq; ſe ipſam diſiũget, & ſecũ ipſa certabit: quæſtionẽ liberã ſumet de bonis rebus & malis, de iucũdis & vtilibus, déq; omnibus cõmuni hominũ iudicio ſubiectis, & induſtria propria expli*

cabit:

cabit:omnes inuentionis artes excitabit: nullum intentatum genus argumenti relinquet: quæſtionis vtranque partem per omnia argumentorum genera deducet. Hinc veterum ſophiſtarum de rebus omnibus ex tẽpore dicendi facultas extitit: hinc Academiæ dubitatio & contra omnes omnium ſententias diſputatio: hinc ab Ariſtotele de ſingulis rebus in vtranque partem diſſerendi manauit inſtitutio: hinc Ciceronis, & excellentium oratorum quotidiana declamitatio: hinc omnis copia rerum & ſuppellex: hinc omnis probatio fidéſque: hinc motus ferè omnis ac delectatio animorum. Quare quoniam in hac parte tantũ boni eſt, magnus labor, magnum ſtudium eſt adhibendum, vt inde rerum abundantiam quàm ampliſsimam, & ad omnem diſputationem promptiſsimam facultatem hauriamus: deinde pari diligentia iudicij gradus omnes erunt exercẽdi, quicquid interpretandum ſcribendo, dicendóque fuerit aliqua ratiocinationis forma, quanuis non perpetuò plena concludatur: vtque quæſtionẽ eandem per omnes locos inuentionis, ſic per omnes modos ratiocinationis deducamus: aliud alio modo argumentum concludamus: vt non tantum argumentis, ſed ſyllogiſmorum modis ſubinde nouis ſemper vtamur. In perpetua autem & multiplici rerum explicatione methodi regula ſimiliter exercenda: atque vt interpretationem, ſic ſcriptionem di-

ctionémque poſſumus per omnes artes deducere. Quis enim alienum vel incommodum putabit, ſi non ad alios docendum, certè ad ſtudiorum fructum augendum, commentarios artium ſingularum dialectica iſta ratione conficere? Imò verò quoniam tota hominis vita nihil aliud eſſe, quàm rationis vſus, id eſt dialecticæ exercitatio debet: ſic rationis & dialecticæ naturalis artem, quanquam breuiter & paucis præceptis cognitam, tota vita tamen in rebus omnibus meditemur & exerceamus, nec ab hominis vita dialecticum vſum ſeparemus, nec hominem ab animali dialectico, id eſt, rationali diſtinctum & diuerſum faciamus. Tandem certè vt in cæteris artificijs omnibus, ſic in hoc vniuerſo, & omnia alia complectente, veriſſimum illud eſſe percipiemus, artem non tam præceptis, quàm exercitatione cognoſci multáque quæ otioſe in ſcholis pueri ieiuna atque arida putabamus, in hoc vſu diligentiſſimè verſati mirabimur: atque ipſe ſenſus variis conſuetudine & exemplis, & multiplici vſu informatus aliquid oſtendet, quod quieta cogitatio, quanuis acutiſſima, non poterat intelligere. Quamobrem quantus erit exercitationis labor, tanta erit artis non ſolùm vtilitas, ſed ſcientia, prudentiáque.

1 Dialectica duobus modis exercetur, Analyſi & Geneſi. Analyſis perſpicit & interpretatur

tur res iam factas, vt authorũ libros & diſputationes ea ratione,quã hactenus expoſuimus:Geneſis ſequitur dicta à verbo γίγνεσθαι, id eſt fio, vel naſcor,quaſi ſit operis alicuius generatio & effectio. Definitur itaq; geneſis nõ quęlibet(eſt enim cõmunis omnium artium,ſicut initio diximus) ſed geneſis dialectica,qua aliquid legibus & pręſcriptis dialecticæ artis condimus & efficimus.

2 Socrates in Phædro,Scriptio, ait,eſt picturæ perſimilis:opera nanque picta tanquã viuentia ſunt: ſiquid verò interrogaueris, verecundè admodum ſilent:nõ ſecus exiſtimabis ſermones, quaſi aliquid intelligant, dicere: verùm ſi cupidus cognoſcẽdi ab iis aliquid petieris,idem ſemper & vnũ ſignificabunt:omnis nãq; ſermo cùm ſemel ſcriptus eſt,paſsim reuoluitur æquè apud intelligẽtes,& apud eos,inter quos minimè decet:neſcítq; dicere quibus oportet,& quibus nõ oportet:iniuria verò affectus & contumelia,ſemper eget præſidio patris:quia neq; ipſe aduerſario repugnare,neque ſibi ipſe opem ferre poteſt. PH. Hæc quoque abs te rectè dicta videntur. SO. Quid porrò?alium videmus ſermonem fratrem huius,quemadmodũ legitimus ſit,& quãto melior atque potẽtior,quàm is naſcatur.PH. Quem iſtum:& quomodo fieri dicis?SO.Eum,inquam, qui in animo dicentis cũ ſcientia ſcribitur:quia ſibi ipſi auxiliari poteſt:intelligítque apud quos loquendum ſit,& apud quos tacendũ. PH.Scientis ſermonem dicis viuentem & animatum: cuius oratio ſcripta ſimulachrum quoddam iure vocabitur.Hoc loco Socrates vocem comparat

ſcriptu

ſcripturæ, vt exemplar viuum ſuo ſimulachro: quia vox ſit prima & princeps interpres mentis & intelligentiæ:& ſcriptura vocis,ſicut Ariſtoteles docet lib.primo de interpretatione.

3 Craſſus libro primo de Oratore,cùm de ratione exercitationis diſputat,dialecticam exercitationẽ cum rhetorica confundit,quemadmodum dialecticã artem cum rhetorica arte confuſam videmus in iiſdem oratoriis dialogis.Geneſis igitur dialectica duplex ex rhetorũ libris & inſtitutis repetenda eſt,ſcriptio & dictio:vtraq; prima diuiſiõe diuiditur in ſubitam ſiue extemporalem & in cogitatam, accuratéque factã: licet enim ſcribere & dicere vel ſubitò & ex tempore,vel ſumpto ad cogitandum ſpatio: quod vtrũque genus tametſi vtile eſt, poſterius tamen magis approbatur:quia multò prudentius & ſapientius loquimur,& ſcribimus ea quæ diligentia cogitationis & meditationis præceſsit.

4 Scriptio & dictio rurſus diuidũtur cómuniter in duo genera:vnum,quod imitationẽ vocamus:alterũ,quod nomine caret, cùm aliquid nullo propoſito nobis authore, ingenio & arbitrio noſtro ſcribimus vel loquimur.Imitationis duę ſunt primę cautiones:vna,vt optimos authores eligamus, altera vt eorũ virtutes, nõ vitia ſequamur:atq; hęc imitatio multũ ꝓderit primis dialecticę tyronibus,vt cùm aliquẽ familiarẽ & popularẽ authorẽ,qualis eſt ĩter Latinos Cicero, legerint,audierint,ĩtellexerint,in ſimili materia dialecticas virtutes eius authoris in inuẽtione & diſpoſitiõe rẽrũ pro virib.imitẽtur & exprimãt:

Hic

Hic enim primus campus eſt, in quo dialectica geneſis verſari debet:errant autem plerique homines imperiti, qui exiſtimant dialecticæ artis vſum ad exercitationes ſcholaſticarum quęſtionum duntaxat accõmodari poſſe & debere:longè enim maior & amplior eſt eius artis fructus, ííq; tam latè patet,quàm humanæ rationis vſus in vita patet. Quemadmodum autem grammatica geneſis primùm exercetur,cùm pueri diſcũt in Latinis aut Græcis ſcriptoribus puritatẽ ſermonis imitari,& voce vel ſcripto aliquo exprimere:ſic iidem pueri,cùm dialecticã artem perceperint,hanc primam in popularibus & facilibus authoribus commodiſsimè exercebunt, & in eorum veſtigiis perſequendis paulatim dialecticam prudẽtiam acuent,& excitabunt:& quẽadmodum cùm quis in ſole ambulat, etiam ſi ob aliam cauſam ambulat,fit natura tamen vt coloretur:ſic cùm pueri exemplo Ciceronis & aliorum authorũ ſtudioſius dixerint & ſcripſerint, ſentiẽt prudentiam & orationem ſuam illorum virtutibus,quaſi ſole colorari. Alterũ dictionis & ſcriptionis genus,quod fit ſine vlla imitatione,multũ proderit iam tũ adultis, qui cùm diu, multúmq; vires ingenij & prudẽtiæ imitãdis in ſcribẽdo & dicendo prudentiũ hominũ virtutibus aluerint,auxerint, cõfirmarint, experientur tandẽ quid ipſi per ſe poſsint.Itaq; liberã aliquã quæſtionem omnibus argumentorũ generibus explicare,omnibus ſyllogiſmorũ ſimplicium & coniunctorũ modis cõcludere,& rebus quę tractabũtur,via & ordine collocãdis planè & facilè

dedu-

deducere tentabũt:quę meditatiõis & exercitationis diligẽtia in dicẽdo vel ſcribẽdo mirabiles nobis cõmoditates & vtilitates præbebit: quæ perfecit, vt quãtus inter Græcos Demoſthenes diſſerẽdi prudẽtia, quantus inter Latinos Cicero acumine ingenij & præſtantia dicendi ſcribendíque fuerit, tantus vterque hoc ipſo maximè, quòd dialecticam inuentionis & diſpoſitionis prudentiam in priuatis publicíſque ſtudiis aſsíduè exercuit, euaſerit.

DE MEMORIA.

1 *Dialecticæ exercitationi ſatisfactum iam nunc eſſe arbitror. Acceſsio memoriæ (quam diſpoſitioni fecimus) nobis eſt adiungenda, ſuáque exercitatione breuiter ornanda: in qua quia præcepta nulla noua ſunt, quid aliud requirẽdum eſt, quàm vt exemplo res illuſtretur? Sit igitur puer, qui querimoniam Penelopes apud Ouidium de Vlyſsis abſentia poſt euerſam Troiam, memoriæ commendare velit:*

Sed mihi quid prodeſt veſtris diſiecta lacertis
Ilios? & murus, quod fuit ante ſolum?
Si maneo, qualis Troia durante manebam,
Vírque mihi dempto fine carendus abeſt?
Diruta ſunt alijs: vni mihi Pergama reſtant:
Incola captiuo quæ boue victor arat.
Iam ſeges eſt, vbi Troia fuit, reſecandáque falce,
Luxuriat Phrygio ſanguine pinguis humus.
Semiſepulta virûm curuis feriuntur aratris
Oſſa, ruinoſas occulit herba domos.
Victor abes: nec ſcire mihi quæ cauſa morandi,

Aa

Aut in quo lateas ferreus orbe licet.
Quiſquis ad hac vertit peregrinam littora puppim,
Ille mihi de te multa rogatus abit:
Quámque tibi reddat, ſi te modò viderit vſquam:
Traditur huic digitis charta notata meis.
Nos Pylon antiqui Neleia Neſtoris arua
Miſimus: incerta eſt fama remiſſa Pylo.
Miſimus & Sparten, Sparte quoque neſcia veri
Quas habitas terras, aut vbi lentus abes.
Vtilius ſtarent etiam nunc mœnia Phœbi,
Iraſcor votis heu leuis ipſa meis.
Scirem vbi pugnares, & tantùm bella timerem,
Et mea cum multis iuncta querela foret:
Quid timeam ignoro: timeo tamen omnia demens:
Et patet in curas area lata meas.
Quæcunque æquor habet, quæcunque pericula tellus:
Tam longæ cauſas ſuſpicor eſſe moræ.

Hunc totum locum cùm viderit puer primo connexo ſyllogiſmo comprehenſum, partes ſingulas notabit: earúmque præcipuas exornationes: propoſitionem igitur aſpiciet initio in quatuor primis verſibus poſitam:

Sed mihi quid prodeſt veſtris diſiecta lacertis
Ilios? & murus, quod fuit antè ſolum?
Si maneo, qualis Troia durante manebam,
Virque mihi dempto fine carendus abeſt?

Deinde ſequitur ex diſſentaneis abſentiæ amplificatio nondum poſitæ aſſumptionis: At tu abes: & quidem nimium diu, quia cæteri redierunt, tu ſolus abes tam multis poſt deletam Troiam tem-

por

poribus:vbi ſex ſunt verſus:

Diruta ſunt alijs, vni mihi Pergama reſtant,
Incola captiuo quæ boue victor arat:
Iam ſeges eſt, vbi Troia fuit, reſecandáque falce,
Luxuriat Phrygio ſanguine pinguis humus.
Semiſepulta virûm curuis feriuntur aratris
Oſſa, ruinoſas occulit herba domos.

Duodecimus verſus habet aſſumptionem auctã maiori: Non modò abes, ſed ſic abes, vt ſcire nequeam, vbi lateas: quod exaggeratur factis Penelopes: Interrogo, ſcribo, mitto in omnes orbis partes, nec quicquam de te audio: decem ſunt hîc verſus:

Victor abes: nec ſcire mihi quæ cauſa morandi,
Aut in quo lateas ferreus orbe licet.
Quiſquis ad hæc vertit peregrinam littora puppim,
Ille mihi de te multa rogatus abit:
Quámque tibi reddat, ſi te modò viderit vſquam,
Traditur huic digitis charta notata meis.
Nos Pylon antiqui Neleia Neſtoris arua
Miſimus: incerta eſt fama remiſſa Pylo.
Miſimus & Sparten, Sparte quoque neſcia veri
Quas habitas terras, aut vbi lentus abes.

Concluſio tandem viceſimoprimo ſecundóque verſu per contrarium ſignificatur: duo tantùm ſunt verſus:

Vtilius ſtarent etiam nunc mœnia Phœbi:
Iraſcor votis, heu leuis, ipſa meis.

Sed & ipſi concluſioni amplificatio accedit ex adiuncto, quod ipſum ex repugnantibus augetur:

ſex ſunt verſus:

Scirem vbi pugnares, & tantùm bella timerem:
Et mea cum multis iuncta querela foret:
Quid timeam ignoro: timeo tamen omnia demens:
Et patet in curas area lata meas.
Quæcunque æquor habet, quæcunque pericula tellus,
Tam longæ cauſas ſuſpicor eſſe moræ.

Quamobrem cùm hac interpretationis diligentia puer totam ſententiam diſtinxerit, vel à diligenti præceptore diſtinctam acceperit: & ex octo & viginti verſibus quatuor propoſitioni, ſexdecim aſſumptioni, octo concluſioni tribuerit, hac ſyllogiſmi deſcriptione non ſolùm partes, ſed partium quoque ſententiam ſibi repræſentabit. Nam cùm ſcierit hîc primo loco propoſitionem, ſecundo aſſumptionem, tertio concluſionem eſſe: ſciet itidem ex cogniti ſyllogiſmi legibus, quæ vis, cuiuſque partis eſſe debeat: quinetiam hac ratione facillimè φαντασίας animo concipiet: per quas imagines rerum abſentium ita ſubijciet animo, vt cernere oculis: ac præſentes habere videatur. Vt in hoc exemplo occurrẽt antiquæ vrbis ruinæ, agricolæ, oſſa, nautæ, mulier ſolicitè interrogãs, tabellarij, bella, naufragia, ſedes: 2 In orationibus autem diſputationibúſque longioribus ediſcẽdis methodi diſpoſitio ſimilem commoditatem præbebit. Nam tum definitiones diſtributionéſque vniuerſas tanquam digitos in manu, tum deductos velut

articulos definitiones diſtributionéſque ſingulares ſequemur: omniúmque numerum tanto facilius habebimus, quanto eſt methodi ordo ſyllogiſmi ordine neſcio quo modo familiaris magis, magíſque naturalis. Exemplum de noſtris inſtitutionibus commodiſſimum hîc erit, vt dialectica ſui ipſius imprimis memoriam confirmet, quæ alijs opem confirmandæ memoriæ polliceatur: Figuretur igitur hîc primis rerum notis artis dialecticæ ſumma, & vniuerſa partitio: quæ, quod dicimus, oculis etiam ſpectandum proponat.

- Dia / ct.
  - *Inventio arg.*
    - *inſ.*
      - P
        - R
          - S
            - C
              - *Ca.*
                - *fin.*
                - *for.*
                - *effi.*
                  - *abſolutæ.*
                  - *adiuuantis.*
                  - *procreantis.*
                  - *conſeruantis.*
                  - *ſponte.*
                  - *nō ſpon.*
                    - *na.*
                    - *ne.*
                    - *for.*
                - *na.*
              - *Ef.*
              - *Su.*
              - *ad quod*
                - *ieſt.*
                - *circūſt.*
                - *circumoccupatur.*
          - D
            - C
            - R
              - *aduerſi*
              - *pri.*
              - *rel.*
              - *cōt.*
                - *Verbo.*
                - *E.*
                  - S
                    - C
                      - *ge.*
                      - *ſp.*
                    - *propria*
                  - *coniuncta.*
        - *Compa.*
          - *quantitate*
            - *pari.*
            - *impari.*
              - *maiori*
              - *minori*
          - *qualitate*
            - *ſimili.*
            - *diſsimili.*
      - N
        - *notatio.*
        - *cōiuga.*
      - *Orti.*
        - *Di. ex*
          - *cauſis.*
          - *effectis.*
          - *ſubiectis.*
          - *adiunctis,*
        - *De.*
          - *propriæ.*
          - *deſcriptionis.*
    - *Aſſump.*
      - *diuini.*
      - *hūani.*
  - *Diſpoſitio.*
    - *Syllogiſmus*
      - *Simplex.*
        - 1
          - *1 uſq.uni.& aff.*
          - *2 uſq.uni.aſſ.aff.*
          - *3 uſq.aff.pro uni.*
          - *4 pro.uni.aſſ.aff.*
        - 2
          - *1 uſq uni.aſſ.aff.*
          - *2 uſq.uni.pro.aff.*
          - *3 aſſ.aff.pro.uni.*
          - *4 pro.uni.& aff.*
        - 3
          - *1 uſ.af.p. & aſ.uni.*
          - *2 aſ.af.p.& aſ.uni.*
          - *3 uſ.aff.aſſ. uni.*
          - *4 uſq.aff.pro.uni.*
          - *5 aſſ.uni.& aff.*
          - *6 pro.uni, & aſ.af.*
      - *Cōiunctus*
        - C
          - *1 ret.ant.ut cōſ.re.*
          - *2 tol. cō. ut tollant.*
        - D
          - *1 tollit ut retineat.*
          - *2 retinet ut tollat.*
    - *Methodus*
      - *doctrinæ.*
      - *prudentiæ.*

Itaque

3 *Itaque partitis hoc modo diſtributiſque rebus, vt verborum quoque contextus facilius ediſcatur, qui ab arte auxilij nihil admodum capit: (niſi fortè quòd res ordine diſtributæ ſua vocabula ſecum rapient: ac, vt Horatius ait,*

Verbáque prouiſam rem non inuita ſequentur) **In Arte.**

accedat ſi placet meditatio, vt per partes paulatim memoria ducatur: 4 quinetiam modica voce in meditando animus excitetur, vt duplici motu dicendi & audiendi memoria iuuetur: tum certè ſi qua ratio memoriam poßit adiuuare, illa diſpoſitionis admonitio iuuabit: 5 licebítque philoſophis & oratoribus (qui locis & imaginibus artem quandam memoriæ confinxerunt) per nos quidem valere: nihil enim pollicentur, quod non vberius multò, faciliúſque teneamus. Aiunt enim ordinem prodeſſe memoriæ: ſed externis & commentitijs eum ſignis & ſimulachris inſtruũt: nos ordinis rebus ipſis inſiti doctrinam certißimam, rerúmque verißimas imagines adhibemus. illi verborum memoriam infinitate formarum conturbant, dum propter ſingula verba ad ſingulas ſpecies eſt reſpiciendum: nos hanc partem rerum cõpoſitione & collocatione (quantum natura fert) adiuuamus. Quapropter quicquid eſt, quod ad confirmandam memoriam doctrina poßit efficere, id totum diſpoſitionis dialecticæ doctrina præſtabit.

1 Dialecticam artem duobus modis exerceri poſſe conſtat, analyſi & geneſi: memoriæ, quæ ſequitur, exercitatio nihil aliud eſt niſi meditatio, qua propoſitam aliquam orationem vel ſententiam ediſcimus ſecundum artem ſyllogiſmi & mehodi: ars enim diſpoſitionis non tantum ad iudicandum & explicãdum, ſed etiam ad recordandum valet. Analyſis memoriæ duplex eſt: vna qua breuiorem ſententiam ſyllogiſmo compræhenſam notatis partibus & inſpecto ordine earum partium ediſcimus: altera, qua longiorem diſputationem via methodi memoriæ mandamus, & à generalibus definitionibus & diuiſionibus ad ſpeciales, & his ſubiectas, ſi eiuſmodi diſpoſitio in oratione ſeruatur, vel à rebus diſpoſitis, quicunque alius ordo deſcriptus fuerit, excolendæ memoriæ gratia progredimur.

2 Secunda ratio exercendæ & confirmandæ memoriæ ſequitur ordinem dialecticę methodi: vt cum volumus longiorem aliquam orationem animo memoriáque comprehendere, videamus quo modo diſpoſita ſit, cogitationémque ad ordinem partium referamus.

3 Fabius libro vndecimo, Si lõgior, ait, complectenda memoria fuerit oratio, proderit per partes ediſcere: & hæ partes non ſint perexiguæ: alioqui multæ erunt, quæ eam diſtinguent, atq; concident; dandi ſunt certi quidam termini, vt contextum verborum, qui difficillimus eſt, continuet crebra meditatio, partes deinceps ipſas repetitus ordo coniungat.

4 Fabius libro vndecimo, Ediſcere tacitè optim

ptimum eſſet, ſi non ſubirent velut otioſum animum plerunque alię cogitationes: propter quas eſt excitandus voce, vt duplici motu iuuetur memoria dicendi & audiendi: ſed hæc vox ſit modica & magis murmur.

5 Rhetores in mnemonicis præceptis diuidunt memoriæ artem in locos & imagines: locos volunt eſſe illuſtres, explicatos, modicis interuallis rectę atque ordine diſpoſitos: cuiuſmodi ſunt, oſtium, feneſtra, angulus, caminus, fornix, intercolumniũ, & ſimilia: & imagines iubent in locis diſponere acres & inſignes, & quæ celeriter occurrere, & animum percutere poſsint: quarum admonitu facilè & expeditè nobis liceat quod volumus, meminiſſe: eáſque partiuntur in duo genera, vt aliæ ſint rerum, aliæ verborum: rerum imagines exprimuntur, cùm ſummatim ipſorum negotiorum notas comparamus: verborum ſimilitudines conſtituuntur, cùm vniuſcuiuſque nominis memoria imagine aliqua notatur. Quam doctrinam de fingendis locis & imaginibus ad memoriæ ſubſidium Quintilianus lib. vndecimo deridet, & iure quidem deridet: quia non ſolùm vanum: ſed etiam valde laborioſum ſit ad aliquid ediſcendum locos & imagines extrinſecus comparare: cùm labor ipſe ediſcẽdi geminari videatur fingendo locos & imagines, & orationem propoſitam huc reuocando: nec ſolùm geminari, ſed etiã fruſtra ſuſcipi, præſertim cùm iſta commẽta magis memoriam perturbent, quàm adiuuent. Adde etiam quòd ſenſus non eandem imaginẽ ſemper habeant, quam

res ipſæ quæ ediſcuntur: & ſi quis imagines omium verborum quę ſunt in actionibus in Verrem conſtituere velit, nónne (inquit Fabius) impediri quidem eorum quæ dicit, decurſum neceſſe eſt duplici memoriæ cura? nam quomodo poterunt copulata fluere, ſi propter ſingula verba ad ſingulas formas reſpiciendum erit? Fabius itaque damnata locorum & ſimulachrorum vana & inutili doctrina, quam Græci curioſe magis, quàm vtiliter inuenerunt, cenſet memoriam duabus rebus magnopere iuuari, diuiſione & cópoſitione: nam qui rectè diuiſerit, nunquam poterit in rerum ordine errare: & quæ bene compoſita erunt, memoriam ſua ſerie ducent. Diuiſio autem & compoſitio, de quibus loquitur, nihil ferè aliud ſunt, niſi ratio & via & diſpoſitio vel ſyllogiſmi vel methodi.

PERORATIO OPERIS.

1 *Quamobrem propoſitis artis, naturæ conuenientibus inſtitutis, & exercitationis meditatione deſcripta, habemus adumbratam quandam dialecticæ virtutis imaginem: dignitatem dicere de re tanta non audeo. Maior enim quædam huius facultatis vis eſt, quàm* 2 *vulgò exiſtimari ſolet.* 3 *Hic imperij ampliſsimi atque vniuerſum terrarum orbem communibus legibus adminiſtrā tis ſimile quiddam mihi videre videor: tametſi enim multæ prouinciæ, variæ regiones, diſsimiles præfecturæ in illo ſint imperio: omnes tamen iiſdem legibus gubernantur. Alius in Aſia præfe-*

ctus,

ctus, alius in Aphrica, in Europa ſit alius, & variis inſignibus titulíſque nominentur Aſiaticus, Aphricanus, Europeus: generales tamen leges omnibus æquabiliter propoſitæ ſunt, quibus reſpublicas ſibi commiſſas & traditas moderentur. Ita cùm ſit vna rationis virtus & natura, qua res omnes explicantur: licet ſubiecta materies, in qua verſatur & exercetur, varias in partes diuerſáſque ſecta ſit, pars alia Mathematis, alia naturis rerum, alia moribus hominum, alia aliis circunclusa: 4 *omnes tamen communibus dialecticæ præceptis inueniendi, diſponendíque continentur ac tractantur. Et licet in diſtinctis diſſimilium generum finibus moderandis & conſtituēdis varia hominum ingenia occupētur, variíſque idcirco nominibus appellentur, grammatici, rhetores, poetæ, hiſtorici, arithmetici, geometræ, muſici, aſtrologi, phyſici, ethici:* 5 *lex tamen vna, ratióque dialectica tum cogitandi, tum diſponendi propoſita eſt, qua res ſibi ſubiectas interpretentur. Itaque vt communionem illam dialecticæ ad res omnes pertinentem breuiter indicaremus, nulla quidem à phyſicis, mathematicis, aut reliquis maiorum diſciplinarum ſtudiis exempla petiuimus, quòd perſuaſum omnibus eſſet apud earum doctores artium, ſummum dialecticæ ſplendorem eſſe: nec eorum tamen exempla ad illuſtrandam dialecticam ſatis eſſe idonea,* 6 *cùm ſint poſte-*

ria

rioris & poſtea perceptæ cognitionis. 7 Verùm è ſimplici prudentiæ communis vſu, qui cæteris in rebus arte nulla comprehenſis verſatur, omnium dialecticarum laudum teſtimonia ſumpſimus: atque ea quidem quàm maximè potuimus inſignia. Poetas enim & oratores, id eſt claros & illuſtres communis illius ſenſus, & humanæ prudentiæ teſtes in ſingulis doctrinæ locis adhibuimus: qui cùm dialecticam non ſolùm in priuatis doctorum hominum ſcholis, verùm etiam in iudicijs, in ſenatu, in concionibus, in theatris, in omnibus denique humanæ vitæ partibus vigentem florentémque demonſtrauerint, tum facilè ſingularem hunc rationis fructum, omnium hominum communem eſſe vindicabunt: popularíque illa ſua non ſolùm ſapientia, verùm etiam ſuauitate & elegantia maiores certè virtutis huius amores excitabunt.

1 Explicatio dialecticæ virtutis cōcluditur per epilogum trium partium, ex quibus ipſa conſtat.

2 Vulgò hæc ars in ſcholaſticis altercationibus collocatur, neque vllum præterea vſum habere exiſtimatur.

3 Similitudo ad explicandum quàm latè pateat dialecticæ artis vſus: vbi generales differendi regulæ generalibus maximi imperij legibus comparantur.

4 Quia omnes artium præceptiones primū inue

inuentæ ſunt,quod dialecticæ inuentionis opus eſt:deinde iudicatæ & probatæ,quæ ſyllogiſmi vis eſt:poſtremo collocatæ & diſpoſitæ,quæ ars eſt methodi.

5 Artifices in ſuis artibus definitiones & diuiſiones,& reliqua probationum genera explorãt ex dialecticis definitionis,diuiſionis,& alio rum argumentorum normis & regulis: & ſi de vero & falſo dubitant,ad ſyllogiſmi iudicium recurrunt:& ordinis diſpoſitionem methodi legibus contemplantur: dialectica igitur differt à cæteris artibus,ſicut cauſa ab effectis: quia homo omnes artes nõ alia vi,quàm mentis & ratio nis inuenit,& inuentas probauit & collocauit.

6 Dialectica prior eſt ordine,& prius cogno ſcenda:cæteræ rerum artes poſt dialecticam tradendæ & cognoſcendæ ſunt:non bene autem re bus nondũ cognitis & poſterioribus vteremur ad res priores & antecedentes explicandum.

7 In rebus arte cõprehẽſis dialectica facilè vi demus:in cęteris rebus nulla arte cõprehẽſis poëtæ & oratores dialecticã etiã verſari demõſtrãt: ex quibus exẽpla potius petẽda fuerũt ad explica tionẽ inſtitutionũ dialecticarũ,quàm ex magna rũ artiũ doctoribus.Quẽadmodũ enim grãmaticę vſus & exẽpla licet in mathematicis & philoſo phicis ſtudiis ſint, attamẽ grãmaticus cũ rudem puerum docebit,talibus exemplis rerum obſcurarum & nondum cognitarum minimè vtetur, ſed facilibus,prõptis & in medio poſitis:ſic dialecticæ primus vſus , & prima exercitatio in facili & populari materia verſari debet.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE